

MINISTERUL
EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII

UNIVERSITATEA
„ALEXANDRU IOAN CUZA”
din IAȘI

HR EXCELLENCE IN RESEARCH

Universitatea
„Ștefan cel Mare”
din Suceava

Culegere de lucrări științifice

SIMPOZION ȘTIINȚIFIC AL TINERILOR CERCETĂTORI

EDIȚIA A XXI-a

(7-8 aprilie 2023)

Vol. 3

Republica Moldova
Chișinău, 2023

CZU 082=135.1=111=161.1

S 58

Copyright 2023

Editori:

Academia de Studii Economice a Moldovei, Republica Moldova. Adresa: Republica Moldova, mun. Chişinău, str. Mitropolit Gavriil Bănulescu-Bodoni, 61, MD-2005, Telefon: + 37322224128, Fax: +37322221968, www.ase.md

Tipar: Print Caro, str. Columna, 170

Toate drepturile sunt rezervate

Editorii nu sunt responsabili pentru conţinutul lucrărilor ştiinţifice publicate şi nici de opiniile autorilor prezentate în acest Volum.

COLEGIUL DE REDACŢIE

Redactor-şef: Prof. univ., dr. hab., m.c. al AŞM Alexandru STRATAN

Membri:

Victoria COCIUG, *dr., conf. univ., Prorector pentru Cercetare şi Parteneriate, ASEM*

Liliana STAVER, *Şef Serviciu Ştiinţă, ASEM*

Roman LIVANDOVSCI, *dr., conf. univ., Decan al Facultăţii „Business şi Administrarea Afacerilor”, ASEM*

Veaceslav ZAPOROJAN, *dr., conf. univ., Decan al Facultăţii „Economie Generală şi Drept”, ASEM*

Ludmila COBZARI, *dr. hab., prof. univ., Decan al Facultăţii „Finanţe”, ASEM*

Lilia GRIGOROI, *dr., conf. univ., Decan al Facultăţii „Contabilitate”, ASEM*

Zinovia TOACĂ, *dr., conf. univ., Decan al Facultăţii „Tehnologii Informaţionale şi Statistică Economică”, ASEM*

Larisa DODU-GUGEA, *dr., conf. univ., Decan al Facultăţii „Relaţii Economice Internaţionale”, ASEM*

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAŢIONALE A CĂRŢII DIN REPUBLICA MOLDOVA

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAŢIONALE A CĂRŢII DIN REPUBLICA MOLDOVA Simpozion Ştiinţific al Tinerilor Cercetători : Ediţia a 21-a : (7-8 aprilie 2023) : Culegere de lucrări ştiinţifice / colegiul de redacţie: Alexandru Stratan (redactor-şef) [et al.] ; comitetul ştiinţific: Cociug Victoria (preşedinte) [et al.]. – Chişinău : [S. n.], 2023 (Print-Caro) – . – ISBN 978-9975-180-04-7. Vol. 3. – 2023 – 249 p. : fig., tab. – Antetit.: Ministerul Educaţiei şi Cercetării, Academia de Studii Economice a Moldovei [et al.]. – Texte : lb. rom., rusă. – Rez.: lb. rom., engl., fr. – Referinţe bibliogr. la sfârşitul art. – În red. aut. – [100] ex. – ISBN 978-9975-180-07-8.

DOI: <https://doi.org/10.53486/sstc.v3>

COMITETUL ȘTIINȚIFIC

1. Cociug Victoria, dr., conf. univ., Prorector pentru cercetare și parteneriate – Președinte
2. Staver Liliana, Șef Serviciu Știință
3. Abramihin Cezara, dr., conf. univ.
4. Țurcan Galina, dr., lector univ.
5. Barbăneagră Oxana, dr., conf. univ.
6. Balan Aliona, dr., conf.univ.
7. Grâu-Panțureac Maria, dr., lector.univ.
8. Codreanu Alina, lector univ.
9. Bajan Maia, dr., conf. univ.
10. Caraman Stela, dr., conf. univ.
11. Mistrean Larisa, conf. univ. dr.
12. Cîrlan Ana, dr., conf. univ.,
13. Dodu-Gugea Larisa, dr.,conf. univ.
14. Popa Marina, dr., conf. univ.
15. Cimpoieș Liliana, dr., conf. univ.
16. Ghilețchi Zorina., drd.,
17. Hachi Mihai, dr., conf. univ.
18. Calugăreanu Irina, dr. hab., conf. univ.
19. Țîmbaliuc Natalia, dr., lector univ.
20. Hăbășescu Mariana, lector univ.
21. Fedorciucova Svetlana, dr., conf. univ.
22. Maxim Vasile, dr., conf. univ.
23. Solomatin Ala, dr., conf. univ.
24. Saharneau Liliana, asist. univ.
25. Chicu Olga, asist. univ.
26. Tacu Mariana, asist. univ.
27. Suvorova Iulia, dr., conf. univ.
28. Berghe Nadejda, dr., conf. univ.
29. Prisăcaru Anatolie, dr., conf. univ.
30. Baractari Anatolie, dr., conf. univ.
31. Andronatiev Victor, dr., conf. univ.
32. Bușmachi Eugenia, dr., conf. univ.
33. Șavga Ghenadie, dr., conf. univ.
34. Ignatiuc Diana, dr., conf. univ

Acest Volum include lucrările științifice prezentate la Șimpozionul Științific al Tinerilor Cercetători, 7-8 aprilie 2023, care s-a desfășurat în cadrul Academiei de Studii Economice a Moldovei (ASEM), Chișinău, Republica Moldova.

Simpozionul a cuprins următoarele secțiuni:

SECȚIUNILE TEMATICE:

Molulul I. Ciclul I – licență și elevii din colegiile de profil

- 1. Managementul și dezvoltarea durabilă a afacerilor în sec. XXI*
- 2. Perspective de dezvoltare în sfera serviciilor: comerț, turism și alimentație publică*
- 3. Tendințele marketingului modern*
- 4. Finanțe și asigurări*
- 5. Tehnologii informaționale și securitate cibernetică*
- 6. Contabilitate, audit și analiză economică*
- 7. Resurse umane, afaceri publice și comunicare*
- 8. Aspecte teoretice și practice de promovare a valorilor economice într-o economie națională*
- 9. Aspecte teoretice și practice de promovare a valorilor economice la nivel microeconomic*
- 10. Probleme actuale de modernizare a dreptului național prin prisma dreptului ue*
- 11. Integrarea economică și cooperare internațională*
- 12. Negociere și diplomație economică prin prisma valorilor europene*
- 13. Econometrie și statistică economică*
- 14. Dezvoltarea instrumentelor și instituțiilor financiare la etapa actuală*

Modulul II. Ciclul II - masteranzi

Dimensiuni social-economice și politice ale dezvoltării economiei naționale și mondiale în contextul actualului mix de crize

CUPRINS

SECȚIUNEA 11: INTEGRAREA ECONOMICĂ ȘI COOPERAREA INTERNAȚIONALĂ

ANALYSIS OF DEMOGRAPHIC TRENDS IN CENTRAL AND EAST EUROPEAN COUNTRIES <i>ZUBCO Eugeniu, student, Specialitatea: EMREI</i>	11
BREAKING BARRIERS: ASSESSING GENDER EQUALITY IN TRADE POLICY AND ITS IMPLICATIONS FOR INCLUSIVE ECONOMIC GROWTH <i>CAZACU Beatrice, studentă, Specialitatea EMREI</i>	16
BRICS+ UN POL IMPORTANT ÎN GUVERNANȚA GLOBALĂ ACTUALĂ <i>DOȚENCO Eleonora, studentă, Specialitatea: EMREI</i>	20
CORUPȚIA – IMPEDIMENTUL ESENȚIAL ÎN PROCESUL DE INTEGRARE ECONOMICĂ AL REPUBLICII MOLDOVA ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ <i>PLĂMĂDEALĂ Olivia, studentă, Specialitatea: EMREI</i>	25
THE EVOLUTION OF INFLATION IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN THE CONTEXT OF COVID-19 AND THE WAR IN UKRAINE <i>SPÎNU Elena, OJOVAN Romanița, studente, Specialitatea: FB</i>	30
DEZVOLTAREA AFACERILOR ECONOMICE PRIN FRANCHISING <i>NINTUȘ Andreea, studentă, Specialitatea: EMREI</i>	35
EVOLUȚIA CIRCULAȚIEI TURISMULUI INTERNAȚIONAL ÎN CONTEXTUL FENOMENULUI PANDEMIC DIN ULTIMII ANI <i>ȘEVCENCO Violeta, DOȚENCO Eleonora, studente, Specialitatea: EMREI</i>	40
IMPACTUL SANȚIUNILOR ASUPRA COMERȚULUI INTERNAȚIONAL <i>SOVA Arina, studentă, Specialitatea: EMREI</i>	45
IMPLICAȚIILE ONU ÎN CONFLICTUL MILITAR UCRAINA-RUSIA <i>ȘEVCENCO Violeta, studentă, Specialitatea: EMREI</i>	49
INTERPERSONAL NETWORKS AND LEADERSHIP IN MULTILINGUAL GROUPS, CASE STUDY <i>ZUBCO Eugeniu, student, Specialitatea: EMREI</i>	53
THE ANALYSIS OF FOREIGN DIRECT INVESTMENTS CAPITAL FLOWS IN REPUBLIC OF MOLDOVA <i>PORTEAN Adriana, studentă, Specialitatea: EMREI</i>	57
PROCESUL EVOLUȚIONAR AL ECONOMIEI JAPONIEI DUPĂ CEL DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL <i>ZAMFIR Gabriela, HOHLOV Onorina, studente Specialitatea: FB</i>	62
UTILIZAREA METODEI PEST(LE) ÎN PROMOVAREA PRODUSELOR PE PIETELE EXTERNE <i>NEGOIȚĂ Olga, studentă, Specialitatea: EMREI</i>	66

TURISMUL RELIGIOS ÎN CONTEXTUL FLUXURILOR TURISTICI INTERNAȚIONALE <i>DOȚENCO Eleonora, ȘEVCENCO Violeta, studente, Specialitatea: EMREI</i>	70
OPERAȚIUNILE DE LEASING ȘI PERSPECTIVELE DE DEZVOLTARE A ACESTORA ÎN PRACTICA NAȚIONALĂ <i>URSU Diana, studentă, Specialitatea: EMREI</i>	75
ROLUL MIGRAȚIEI PE MOTIV UMANITAR ÎN CONTEXTUL MIGRAȚIEI INTERNAȚIONALE ACTUALE <i>DOȚENCO Eleonora, studentă, Specialitatea: EMREI</i>	80
THE ANALYSIS OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT FLOWS IN SINGAPORE <i>LAZARI Tatiana, studentă, Specialitatea: EMREI</i>	88
THE IMPACT OF UNEMPLOYMENT TO ECONOMIC DEVELOPMENT: THE CASE OF EUROPEAN UNION <i>ERMURACHI Maria, studentă, Specialitatea: BA</i>	92
SECȚIUNEA 12: NEGOCIERE ȘI DIPLOMAȚIE ECONOMICĂ PRIN PRISMA VALORILOR EUROPENE	
DINCOLO DE NUMERE: CUM MATEMATICA POATE SPORI ABILITĂȚILE DE LEADERSHIP <i>BANU Daniela, studentă, Specialitatea: EMREI</i>	96
VOCI ALE ELITEI ÎN SPAȚIUL UNIVERSAL ȘI NAȚIONAL DESPRE UNITATE, INTEGRARE, VALORI EUROPENE <i>ANTOCI Tudorița, studentă, Specialitatea: CON</i>	100
INTERNAȚIONALIZAREA EDUCAȚIEI - PROCES DE INTEGRARE INEVITABIL SECOLULUI XXI <i>BOLȚINSCHI Cătălina, studentă, Specialitatea: CON</i>	105
IMPORTANȚA NEGOCIERII ÎN CULTURA AFACERII <i>SAMOILĂ Marina, studentă, Specialitatea: CON</i>	109
LES PROVOCATIONS SUR LES PROFESSIONS ET LEUR IMPACT SUR LE DEVELOPPEMENT ECONOMIQUE DE LA REPUBLIQUE DE MOLDOVA <i>CEAGLEI Valeria, studentă, Specialitatea: EMREI</i>	113
INTERNATIONAL MIGRATION AND PECULIARITIES OF HUMAN CAPITAL <i>OJOVAN Romanita, studentă, Specialitatea: FB</i>	117
MODALITĂȚI DE OFERIRE A CADOURILOR ÎN DIVERSE MEDII DE AFACERI <i>ALEXA Adelina, studentă, Specialitatea: EMREI</i>	121
MOTIVAREA ANGAJAȚILOR: TRĂSĂTURI, TENDINȚE ȘI FORME ÎN REALITATEA ACTUALĂ <i>RENIȚĂ Mihaela, studentă, Specialitatea: EMREI</i>	125
OPORTUNITĂȚI DE FINANȚARE PENTRU TINERI ÎN REPUBLICA MOLDOVA <i>ZAGREBEI Renata, studentă, Specialitatea: EMREI</i>	128

SANCTIUNILE ECONOMICE-INSTRUMENT AL DIPLOMAȚIEI INTERNAȚIONALE <i>PLĂMĂDEALĂ Olivia, studentă, Specialitatea: EMREI</i>	132
---	-----

SECȚIUNEA 13: ECONOMETRIE ȘI STATISTICĂ ECONOMICĂ

THE TREND OF IMPORTS AND EXPORTS OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN THE CONTEXT OF COVID 19 AND THE WAR IN UKRAINE <i>OJOVAN Romanița, SPÎNU Elena, studente, Specialitatea: FB</i>	138
--	-----

THE STATISTICS OF ACADEMIC PERFORMANCE OF BACHELOR STUDENTS <i>ZUBCO Eugeniu, student, Specialitatea: EMREI</i>	142
---	-----

METODA SIMPLEX – MOD EFICIENT DE GĂSIREA SOLUȚIEI OPTIME PENTRU PROBLEMA DE PROGRAMARE LINEARĂ <i>COSTEȚCHI Milina, studentă, Specialitatea: CON</i>	147
--	-----

APLICAȚII ALE DERIVATELOR PARȚIALE ÎN ECONOMIE. EXTREMUL LOCAL <i>HAREA Ruxanda, studentă, Specialitatea: CON</i>	152
---	-----

АНАЛИЗ РЫНКА ТРУДА ЕС ДО И ПОСЛЕ ПАНДЕМИЧЕСКОГО КРИЗИСА <i>CARAMALAC Alexandr, student, Specialitatea: CON</i>	156
--	-----

METODE DE PROGNOZA A INDICATORILOR MACRO-ECONOMICI PRINCIPALI A REPUBLICII MOLDOVA <i>BIVOL Dorina, studentă, Specialitatea: CIB</i>	160
--	-----

PORTRETUL ABSOLVENTULUI DE LICEU <i>DONOI Daniela, ZBANȚ Diana, studente, Specialitatea: FB</i>	164
---	-----

REDUCEREA IMPACTULUI NEGATIV AL CO2 ASUPRA MEDIULUI ȘI PROMOVAREA UNUI MODEL SUSTENABIL DE ACTIVITATE <i>TONU Mădălina, studentă, Specialitatea: TI</i>	167
---	-----

TENDINȚA REUȘITEI STUDENȚILOR PE PARCURSUL STUDIILOR DE LICENȚĂ <i>BOAGHE Delia, SLANINA Olga, studente, Specialitatea: FB</i>	172
--	-----

ВОВЛЕЧЁННОСТЬ И УСПЕШНОСТЬ ЖЕНЩИН В БИЗНЕСЕ <i>COVALENCO Larisa, studentă, Specialitatea: BA</i>	176
--	-----

ВЫЯВЛЕНИЕ ОТНОШЕНИЯ СТУДЕНТОВ К АНТЕКАМ (ТЕСТАМ) <i>OVCEARENCO Elena, studentă, Specialitatea: BA</i>	180
---	-----

ABILITĂȚILE STUDENȚILOR ANULUI I ASEM ÎN UTILIZAREA MS WORD ȘI MS EXCEL <i>ȚURCAN Andreia-Nicoleta, ȘOTROPA Iulian, studenți, Specialitatea: CIB</i>	184
--	-----

SECȚIUNEA 14: DEZVOLTAREA INSTRUMENTELOR ȘI INSTITUȚIILOR FINANCIARE LA ETAPA ACTUALĂ

IMPACTUL INOVAȚIILOR TEHNOLOGICE ASUPRA PERFORMANȚEI BĂNCILOR <i>BEJAN Andreea, studentă, Specialitatea: FB</i>	189
---	-----

TENDINȚE ACTUALE ÎN ACTIVITATEA DE CREDITARE CORPORATE A BĂNCILOR <i>VASILACHI Maxim, student, Specialitatea: FB</i>	193
TENDINȚE ACTUALE ÎN ACTIVITATEA DE CREDITARE RETAIL A BĂNCILOR <i>JEMNA Roxana, studentă, Specialitatea: FB</i>	196
TENDINȚE ACTUALE ÎN EVOLUȚIA CREDITULUI AGRICOL BANCAR <i>EVTODI Daniela, studentă, Specialitatea: FB</i>	201
ANALIZA COMPARATIVĂ A CLIMATULUI INVESTIȚIONAL ÎN REPUBLICA MOLDOVA ȘI GEORGIA <i>BEJAN Andreea, studentă, Specialitatea: FB</i>	205
РАЗВИТИЕ ФИНАНСОВЫХ ИНСТИТУТОВ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ <i>CARA Olga, studentă, Specialitatea: FB</i>	209
ROLUL BURSEI DE VALORI DIN MOLDOVA ȘI CARACTERISTICILE EI <i>SAJIN Andreea, studentă, Specialitatea: MKL</i>	213
IMPACTUL VARIABILELOR MACROECONOMICE ASUPRA CURSULUI LEULUI MOLDOVENESC <i>GABURA Valeriu, student, Specialitatea: FB</i>	216
EVOLUȚIA PREȚURILOR DE COMERCIALIZARE SUB IMPACTUL IMPOZITELOR INDIRECTE <i>GURDUZA Vlada, studentă, Specialitatea: FB</i>	221
GESTIUNEA RISCULUI DE CREDIT ÎN CONDIȚIILE ACTUALE ÎN REPUBLICA MOLDOVA <i>MAICAN Victoria, studentă, Specialitatea: FB</i>	225
INVESTMENT ATTRACTIVENESS ANALYSIS OF JOINT STOCK COMPANIES IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA <i>EFROS Damian, student, Specialitatea: FB</i>	228
LIBERALIZAREA CONTULUI FINANCIAR ȘI IMPACTUL ACESTEIA ASUPRA ECHILIBRULUI BALANȚEI DE PLĂȚI EXTERNE A REPUBLICII MOLDOVA <i>JABIN Valeriu, student, Specialitatea: FB</i>	232
PARTICIPATING FINANCE AS A DEMOCRATIC WAY TO ACCESS CAPITAL FOR INVESTMENT <i>PAVELESCU Cezara, studentă, Specialitatea: FB</i>	237
REGLEMENTAREA PREȚURILOR PRODUSELOR ENERGETICE (PE EXEMPLUL PRODUSELOR PETROLIERE) <i>BULGAC Nicolai, studentă, Specialitatea: FB</i>	241
ВНЕДРЕНИЕ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ДЛЯ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА И ЭФФЕКТИВНОСТИ БАНКОВСКИХ УСЛУГ <i>CIUICHIN Anastasia, studentă, Specialitatea: FB</i>	245

VOLUMUL 3

CICLUL I – LICENȚĂ ȘI ELEVII DIN COLEGIILE DE PROFIL

SECȚIUNEA TEMATICĂ:

SECȚIUNEA 11:

INTEGRAREA ECONOMICĂ ȘI COOPERAREA INTERNAȚIONALĂ

ANALYSIS OF DEMOGRAPHIC TRENDS IN CENTRAL AND EAST EUROPEAN COUNTRIES

ANALIZA TENDINȚELOR DEMOGRAFICE IN ȚĂRILE EUROPEI CENTRALE SI DE EST

ZUBCO Eugeniu, student, Specialitatea: EMREI

Academia de Studii Economice din Moldova,
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61
e-mail autor: zubco.eugeniuqa@gmail.com

Abstract. Republica Moldova, în special în ultimii 8 ani se confruntă cu o descreștere substanțială a populației. Pentru a crea o perspectivă mai cuprinzătoare a proceselor demografice din RM, această cercetare își propune să analizeze comparativ dinamica demografică a altor 5 țări din Europa Centrală și de Est, aflate în vecinătate cu Republica Moldova: Ungaria, Republica Slovacă, Belgia, Macedonia de Nord, Lituania. Ca rezultat, acest studiu își propune să identifice dificultățile și soluțiile țărilor în cauză. În final se va încerca presupunerea relevanței acestora în cazul Republicii Moldova.

Cuvinte cheie: Creșterea populației, spor natural, migrație, rata totală a fertilității.

JEL CLASSIFICATION: J11, J13, J21

INTRODUCTION

The Republic of Moldova, due to its unique historical background, geographical location and political and administrative policies, is characterized as one of the countries with the fastest population declines. This, generally is due to high emigration and/or a natural decrease rate. To better understand the case of Republic of Moldova, we have chosen to compare it to some CEE neighboring countries as: Hungary, The Slovak Republic, Bulgaria, North Macedonia, Lithuania.

This paper aims to analyze the population dynamic over the years, and some policies that countries can apply to improve it. The key aspects refer to analysis of following indicators:

- Population growth
- Migration
- Fertility rates
- The natural increase/decrease rate
- Percentage of people ages 65 and above in the total population

As a result of comparing these indicators, we will be able understand more clearly the position of Moldova, and conclude why some foreign policies might have a positive impact or fail to improve the economy.

BASE CONTENT

One of the most interesting sources of information regarding the economic development of a country is its population growth. Generally, we assume that a developing country has a higher

population growth. In the last 25 years, almost all the world population growth happened in developing economies. Moldova is considered as a developing country according to IMF reports. Further we will analyze how this is reflected in its demographics.

Republic of Moldova's population loss is described by two phenomena. First, an increase in the number of migrants due to the liberalization of visas in the third stage of the migration phenomenon (2001-2006), accentuated again in the fifth stage (2015-present) by circulation in the European Union, based on biometric passports. (28/04/2015). (Mihai Hachi (coordonator), 2022)_Secondly, the decrease in birth to death ratio (natural increase rate of 0.4 in 2014 to -6.2 in 2021), and the ageing of population (average age in the whole country of 37.4 in 2014 to 39.8 in 2021), partially due to educational brain drain and rural decline, along with decreased fertility (Total fertility rate (TFR) from 1.82 in 2014 to 1.79 in 2021). Economic uncertainty along with unemployment and job are considered factors of decreased fertility rates. (CORDIS, n.d.) Moldova's population was predicted to reach as low as 2085.8 thousand by 2035, with a growth between -1.1% and -2% each year. Only by rising TFR to 2.1, Moldova would be able to maintain a constant population of 2567,9 thousand. (Gagauz Olga (coord.), 2016). Instead, the COVID-19 pandemic shifted population growth to -0.76 in 2021, reaching 2015 growth values (Table 1). From the table we can see that Moldova has had the greatest decrease of population in the period 2015-2021 compared to the selected countries.

Table 1. Population dynamics 2015-2021 in C.E.E. countries

Population 2015-2021	Republic of Moldova	Hungary	Slovak Republic	Bulgaria	North Macedonia	Lithuania
2015	2,835,978	9,843,028	5,423,801	7,177,991	2,070,226	2,904,910
2018	2,707,203	9,775,564	5,446,771	7,025,037	2,076,217	2,801,543
2021	2,615,199	9,709,891	5,447,247	6,877,743	2,065,092	2,800,839
Overall growth	-8%	-1%	0%	-4%	0%	-4%
Last year growth (%)	-0.76	-0.41	-0.21	-0.81	-0.42	0.21
Worst year	2018	2021	2021	2021	2021	2017
Worst year value (%)	-1.76	-0.41	-0.21	-0.81	-0.36	-1.40
Best year (%)	2021	2019	2017	2020	2015	2021
Best year value (%)	-0.76	-0.05	0.16	-0.60	0.13	0.21
2021 natural increase rate	-6.2	-6.4	-3.1	-13.2	-5.4	-24.4

Source: elaborated by author based on data from World Bank and respective Bureaus of Statistics (The World Bank, n.d.). Last accessed 20/03/2023

In the case of Hungary, migration has increased the population. A specific characteristic of Hungary in international migration is its state as a transit country, for immigrants in the West of Europe. Still the number of foreigners choosing Hungary as their permanent residency is high. "In 2017, nearly three times more foreign nationals requested Hungarian citizenship than the number of Hungarians who emigrated from the country and requested the citizenship of another country." (Eurydice, n.d.) Thus, for Hungary the key factor in population loss is the natural increase rate. Some of the policies meant to regulate these were: A new family tax allowance introduced in 2011. A lavish support in 2016 for three children families providing 32,250 EUR support and another 32,250 EUR credit when buying homes. From 2018 any family with three or more children and with a mortgage on their home is allowed to deduct 3,200 EUR from their debt after the birth of their third child, repeated for each subsequent child. Additionally, mothers with student loans have their loan suspended, halved, and dismissed based on the number of children, three being the dismissal point. (ALBERT, 2018) From 2012 onwards the TFR started to increase, demonstrating apparent effects of the family support system, as the TFR reached 1.56 in 2020. "However, considering the tempo-adjusted total fertility rate TFR* (takes into account children who would have been born if women's childbearing age had been the same as before) this can lead to a different conclusion, as in the period

of recuperation TFR* gradually reaches TFR. The fertility rate in Hungary increased by only 0.33 between 2011 and 2020. This is far from the replacement rate of 2.1.” (Berde, 2022) Figure 2 shows the fertility rate for the period 2000-2020.

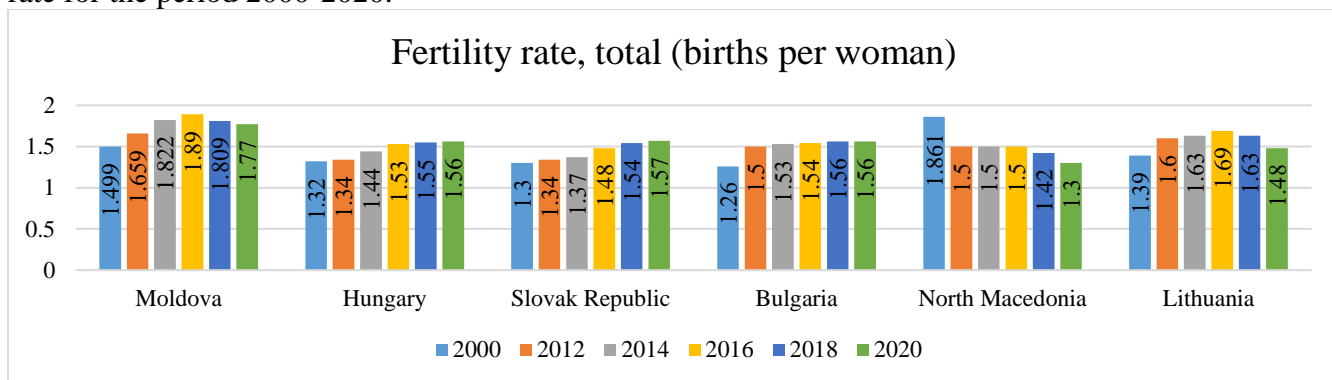

Figure 1. Total Fertility Rate 2000-2020 in C.E.E countries

Source: elaborated by author based on data from World Bank, last accessed 20/03/2023.

In Slovakia natural increase rate has remained positive since 2011, yet the pandemic brought it down for the year 2021, a population increase only being possible with the addition of migration balance. Labor force population started decreasing in 2011. The changes in age group compositions are attributed to population ageing. The year 2021 followed the same trend. (Euridyce, n.d.) “The old-age dependency ratio is projected to increase substantially and surpass the EU average by 2050. At the same time, ageing will result in lower tax revenues because less people will be active in the labor market. This is a particular concern in Slovakia as the country’s tax mix is heavily reliant on social security contributions on labor income.” (Hwang, 2022). Some of the specifics of the Slovakian pension system include: A minimum pension introduced in 2015. It requires 30 years of contributions on annual earnings of at least 24.1% of the average wage. The options of voluntary/ private pension schemes. Early retirement of mothers (6 months per child). A Christmas bonus (2019) that became the 13th pension in early 2020.

One of the problems that Slovakia is facing is low participation of mothers in the labor force, due to low incentives and an above European average paid leave. Due to benefit losses and public nursery fees mothers with 60% revenue of the national average wage would lose 80% of working benefits and those at 40% of the national avg. would be below costs. The process is also worsened because of poor coordination between parental (fixed) and childcare allowance (variable), as choosing one omits the other. Shortening the duration of parental leave, or introducing flexible schemes could be a solution, as after extended periods of leave, women find it harder to re-enter the labor market. (Hwang, 2022).

Being the poorest country in EU, Bulgaria has seen one of the highest population declines in the world. It is projected to lose up to 23% of its population by 2050. Even though the decline in birth rates is the main factor Bulgaria compared to EU members, we also notice high emigration rates. 1.1 million Bulgarians living abroad remain there due to economic uncertainty. (Hruby, 2019). As a result, Bulgaria is also fighting population aging (Figure 2), average population age reaching 43.8 years in 2018. One of its specifics is a big difference between percentage of female and male population over 65 years. This is due to high mortality rates in male population. In 2019-2020 Bulgaria has eased immigration restrictions to better align with EU standards.

North Macedonia, like Hungary, is generally considered a transit country. Is the corridor between Greece and Serbia. In 2019, according to the United Nations, there were 131,175 immigrants

in North Macedonia. Human trafficking is high, a person trafficked from Greece to Serbia values between 500 to 1500 EUR. “The National Commission for Combating Trafficking in Human Beings and Illegal Migration is

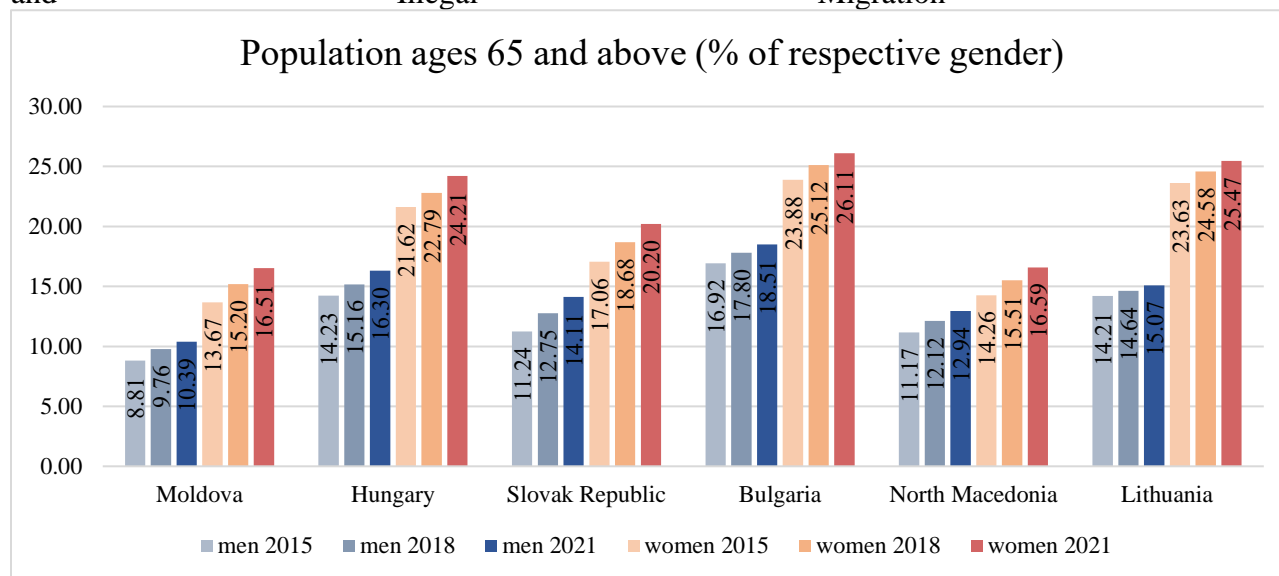

Figure 2. Population of age 65 and above, men and women, share in total population

Source: elaborated by author based on data from World Bank, last accessed 20/03/2023

responsible for developing and implementing the National Strategy for Combating Human Trafficking and Illegal Migration. The National Commission, composed of 12 government agencies, meets regularly to publish reports on anti-trafficking efforts and to develop the National Action Plans to combat human trafficking.” (Country Profiles North Macedonia, n.d.). From a labour force perspective, more than half of the population in 2019 was inactive, with 15–24-year-olds having a labor participation rate of only 31%. (OECD, 2021).

Lithuania is close with Bulgaria as one of the countries with the fastest population losses. Emigration has had a powerful impact, creating a negative migration balance. The COVID-19 pandemic reversed the balance, as many Ukrainians and Belarusians arrived in the search for jobs. Many Lithuanians also returned, partially also due to Brexit. The main concern lies in birth rates. As we can see in figure 1, fertility rates have decreased at a catastrophic rate. The reasons for this are, from a long-term perspective, the decisions of couples not to birth children, (at all, not second or third), due to increasing housing costs, and short-term, the COVID-19 pandemic that postponed marriages, which in Lithuania is an important factor in birth rates. The number of mothers at childbearing age could reach just 400.000 by 2050 (900.000 in 2004). According to projections, by 2050 Lithuania could have a population of 2 million. (Mažutaitienė, 2022)

CONCLUSION

By examining these 5 countries a plethora of different demographic problems, and some unique responses to these problems have been identified. Some regional trends were observed in the decrease of fertility, birth rate and population growth, and in each economic uncertainty, increased housing costs, poor family policies and weak migration management led to accelerated loss of population. The Republic of Moldova still has a fertility rate higher than the European average, and as migration is prognosticated to normalise in the next few years, with proper incentives, RM could maintain a comfortable population in the long run (compared to some other countries analyzed).

It seems the aftereffects of the COVID-19 pandemic could become beneficial, if return migrants could be convinced to remain in the country. Perhaps supports for young families, like in Hungary, would help. Long-term we would need to expand our labor force by allowing parents to be more productive. To further incentivize the population growth, reforming the pension system could reduce economic uncertainty, and increase birth rates. It is worth regarding Slovak Republic's example for this. It is important to consider the properness of these directions, though, as no country is the same.

BIBLIOGRAPHY

1. Retrieved from The World Bank : <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=MD-HU-SK-BG-MK-LT>
2. ALBERT, F. (2018). Measures to fight demographic decline in Hungary. European Social Policy Network (ESPN). Retrieved from <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=19642&langId=en-hungary>
3. Berde, É. &. (2022). The propensity to have children in Hungary, with some examples from other European countries. Retrieved from *Frontiers in sociology*, 7, 1009115.: <https://doi.org/10.3389/fsoc.2022.1009115>
4. CORDIS. (n.d.). Retrieved from <https://cordis.europa.eu/article/id/91278-why-europeans-are-having-less-children>
5. Country Profiles North Macedonia. (n.d.). Retrieved from INTEGRAL HUMAN DEVELOPMENT: <https://migrants-refugees.va/country-profile/north-macedonia/>
6. Euridyce. (n.d.). Retrieved from European Commission: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/slovakia/population-demographic-situation-languages-and-religions>
7. Eurydice. (n.d.). Retrieved from European Commission: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/hungary/population-demographic-situation-languages-and-religions>
8. Gagauz Olga (coord.), S. A. (2016). *Analiza Situației Populației în Republica Moldova*. Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală.
9. Hruby, D. (2019, September 30). As Bulgaria's steep population decline threatens the country, some natives are trying to give those who've left a reason to come back home. What will the world look like in the future?, p. ONLINE. Retrieved from <https://www.bbc.com/worklife/article/20190923-what-will-the-world-look-like-in-the-future>
10. Hwang, H. a. (2022). "Tackling the challenges of population ageing in the Slovak Republic". OECD Economics Department Working Papers, No. 1701. Paris: OECD Publishing. doi:<https://doi.org/10.1787/03edcf77-en>.
11. Mažutaitienė, I. (2022, 09 07). Births in Lithuania have halved – what's happening? Retrieved from LRT.lt: <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/1773610/births-in-lithuania-have-halved-what-s-happening>
12. Mihai Hachi (coordonator), D. V. (2022). *Migrația internațională a forței de muncă : (Note de curs)*. Chișinău : ASEM.
13. OECD. (2021). North Macedonia profile. *Competitiveness in South East Europe 2021: A Policy Outlook*., doi: <https://doi.org/10.1787/cf2e0fc7-en>

Coordonator științific: CIMPOIEȘ Liliana, dr., conf. univ.
Academia de Studii Economice din Moldova,
Republica Moldova, Chișinău, Bănulescu-Bodoni 61
e-mail: lcimpoies@ase.md

BREAKING BARRIERS: ASSESSING GENDER EQUALITY IN TRADE POLICY AND ITS IMPLICATIONS FOR INCLUSIVE ECONOMIC GROWTH

DEPĂȘIREA BARIERELOR: EVALUAREA EGALITĂȚII DE GEN ÎN POLITICA COMERCIALĂ ȘI IMPLICĂRILE ACESTEIA PENTRU O CREȘTERE ECONOMICĂ INCLUZIVĂ

CAZACU BEATRICE, studentă, Specialitatea: EMREI,

Academia de Studii Economice a Moldovei,

Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61

Email: beatrice.cazacu.39@gmail.com

***Rezumat.** Această cercetare își propune să evalueze starea actuală a egalității de gen în politica comercială și impactul acesteia asupra creșterii economice incluzive. Studiul este relevant deoarece, în ciuda eforturilor globale de promovare a egalității de gen, femeile continuă să se confrunte cu bariere sistemice în accesarea oportunităților comerciale, ceea ce le limitează potențialul economic și afectează în cele din urmă creșterea economică globală.*

Pentru a atinge acest scop, am folosit o metodă de cercetare calitativă, care a implicat o revizuire amplă a literaturii existente, inclusiv articole academice, rapoarte și documente de politici. Studiul a examinat diferitele bariere bazate pe gen cu care se confruntă femeile în accesarea oportunităților comerciale, cum ar fi politicile comerciale discriminatorii, accesul limitat la finanțare și cadrele legale inadecvate. În plus, am analizat potențialele beneficii economice ale promovării egalității de gen în politica comercială, cum ar fi creșterea productivității, inovarea și competitivitatea.

Rezultatele studiului arată că barierele bazate pe gen continuă să împiedice accesul femeilor la oportunități comerciale, limitându-le astfel potențialul economic. Politicile comerciale discriminatorii, cum ar fi tarifele și barierele netarifare, afectează în mod disproporționat întreprinderile conduse de femei, făcându-le dificil să concureze cu firme mai mari și mai consacrate. Accesul limitat la finanțare reprezintă, de asemenea, o provocare semnificativă pentru femeile antreprenoare, cărora adesea le lipsesc garanțiile sau istoricul de credit necesare pentru a asigura împrumuturi.

Studiul subliniază, de asemenea, potențialele beneficii economice ale promovării egalității de gen în politica comercială. Prin eliminarea politicilor comerciale discriminatorii, întreprinderile conduse de femei pot concura mai eficient, ceea ce duce la creșterea productivității și a inovației. În plus, prin îmbunătățirea accesului la finanțare și la cadrele legale, femeile antreprenoare își pot extinde afacerile, creând noi locuri de muncă și contribuind la creșterea economică generală.

În concluzie, acest studiu subliniază importanța promovării egalității de gen în politica comercială pentru o creștere economică incluzivă. Rezultatele cercetării sugerează că abordarea barierelor bazate pe gen este esențială pentru deblocarea potențialului economic al femeilor antreprenoare și pentru crearea unei economii mai incluzive și mai echitabile. Pentru a atinge acest obiectiv, factorii de decizie trebuie să ia măsuri concrete pentru a elimina politicile comerciale discriminatorii, pentru a îmbunătăți accesul la finanțare și pentru a consolida cadrele legale care protejează drepturile femeilor.

Keywords: Gender equality, trade policy, women's empowerment, inclusive economic growth.

JEL CLASSIFICATION: F13, J16

INTRODUCERE

Gender equality is a critical component of inclusive economic growth. The impact of trade policy on gender equality has gained attention in recent years, and there is growing recognition of the importance of integrating gender in trade policy discussions. Women face various barriers to trade,

including discriminatory laws and regulations, limited access to finance and market information, and cultural biases. Addressing these barriers and promoting gender equality in trade policy has the potential to unlock new opportunities for women entrepreneurs and contribute to inclusive economic growth. This article aims to assess gender equality in trade policy and its implications for inclusive economic growth.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Brief Analysis of Bibliographic Sources:

1. "Gender Equality and Trade Policy," by the International Trade Centre (ITC)
This report highlights the importance of gender equality in trade policy and how it can lead to inclusive economic growth. It also provides an overview of gender-responsive trade policies and best practices in implementing them. The report emphasizes the need for gender-disaggregated data and the inclusion of women in trade negotiations and decision-making processes.
2. "Women and Trade: The Role of Trade in Promoting Women's Equality," by the World Trade Organization (WTO)
This report examines the impact of trade on women's economic empowerment and argues that trade can be a powerful tool in promoting gender equality. It provides examples of successful policies and initiatives aimed at reducing gender-based barriers in trade and highlights the need for a gender-sensitive approach to trade policy.
3. "Breaking Down Gender Barriers in Trade: What Role for International Organizations?" by the International Centre for Trade and Sustainable Development (ICTSD)
This report discusses the role of international organizations in promoting gender equality in trade. It argues that international organizations can play a crucial role in creating an enabling environment for women to participate in trade, including through capacity-building and technical assistance. The report also highlights the need for gender-sensitive trade agreements and policies.
4. "Gender and Trade: A Review of the Literature," by the United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD)
This research presents an in-depth examination of the available literature on gender and commerce. It examines the relationship between trade and gender inequality and provides an overview of the main barriers facing women in the trade sector. The report also highlights the need for gender-sensitive trade policies and the importance of addressing gender-based violence and discrimination in the workplace.
5. "Gender, Trade and Global Value Chains: Opportunities and Challenges for Inclusive and Sustainable Development," by the Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)
This report examines the role of gender in global value chains and the opportunities and challenges for promoting gender equality in trade. It provides case studies of successful initiatives promoting women's participation in global value chains and highlights the need for a gender-sensitive approach to trade policy.

Overall, these sources provide valuable insights into the current state of gender equality in trade policy and the implications for inclusive economic growth. They highlight the need for gender-disaggregated data, gender-sensitive trade policies, and the inclusion of women in decision-making processes. They also demonstrate the potential of trade to promote gender equality and the important role that international organizations can play in this process.

Description of the research methods used:

This article is based on a review of relevant literature on gender equality and trade policy. The literature review was conducted using academic databases, including JSTOR, Google Scholar, and

ProQuest. The search terms used included "gender equality," "trade policy," "inclusive economic growth," and "women's empowerment." The sources were selected based on their relevance to the research questions and the quality of their analysis. The review also included reports and policy documents from international organizations, such as the World Trade Organization and the United Nations.

The results obtained:

Despite progress in recent years, women remain underrepresented in international trade. According to the International Trade Centre [6, page 14], only 1 in 5 exporting firms globally are led by women, and women-owned businesses account for less than 10% of total exports. Women also face barriers in accessing trade-related finance and skills, with women-owned businesses receiving only 1% of all commercial bank loans [7, page 9]. In developing countries, women make up 33% of the workforce of exporting firms, compared to just 24% in non-exporting firms, but they tend to be concentrated in low-skilled, low-wage jobs [8, page 61]. In addition, women are overrepresented in the informal sector, with up to 90% of women informally employed in Sub-Saharan Africa [8, page 2].

To improve women's inclusion in trade, targeted policies are needed, such as removing trade barriers that impede women's access to international markets, improving women's access to education and finance, and increasing the representation of women in trade negotiations and decision-making.

Trade policies have a significant impact on economic growth and development. However, gender inequalities continue to be a barrier to accessing the benefits of international trade. This article assesses the current state of gender equality in trade policy and its implications for inclusive economic growth. The article focuses on market access, tariff and non-tariff barriers, trade facilitation, and trade finance. It also explores the economic benefits of promoting gender equality in trade policy.

Market access is essential for promoting trade and economic growth. However, women face several barriers to accessing markets, such as discriminatory laws and regulations, lack of information and resources, and limited access to technology and infrastructure. Gender-specific market information and outreach programs can help women entrepreneurs and traders to access markets [1, p. 6]. Trade policies can also support women's entrepreneurship and encourage the participation of women in the global economy [2, p. 46].

Tariff and non-tariff barriers are significant obstacles to trade. Women face additional barriers, such as gender-based discrimination and limited access to credit and financing. Tariff reductions and elimination can increase women's access to markets and reduce the gender gap in trade [2, p. 65]. Non-tariff barriers, such as sanitary and phytosanitary measures, technical regulations, and customs procedures, can also be a barrier to trade. Trade policies can address these barriers by promoting transparency, simplifying procedures, and ensuring compliance with international standards [3, p. 23].

Trade facilitation measures can reduce transaction costs and increase trade. However, women face several challenges in accessing trade facilitation services, such as limited access to information and technology, and inadequate infrastructure. Trade policies can address these challenges by promoting the use of technology and simplifying trade procedures. Women can also benefit from gender-sensitive trade facilitation measures, such as gender-specific information and training, and the participation of women in trade-related decision-making [4, p. 42].

Access to finance is essential for promoting trade and economic growth. However, women face several barriers to accessing finance, such as limited collateral and credit history. Trade finance can address these barriers by providing women with access to credit and trade finance instruments, such as letters of credit and guarantees. Trade policies can also support the development of gender-specific

trade finance products and encourage financial institutions to adopt gender-sensitive lending practices [1, p. 17].

Promoting gender equality in trade policy can have significant economic benefits, such as increasing productivity and competitiveness, promoting innovation, and reducing poverty. Women's participation in trade can also lead to social benefits, such as increased gender equality, improved health and education outcomes, and reduced gender-based violence. Gender-sensitive trade policies can help to realize these economic and social benefits and contribute to the achievement of the Sustainable Development Goals [6, p. 9].

CONCLUZII/RECOMANDĂRI

Based on the results of this research, it is clear that promoting gender equality in trade policy can have significant economic benefits. To achieve this, policymakers should consider implementing gender-sensitive trade policies that address the barriers faced by women in accessing international trade. This can include measures such as the removal of trade barriers, the provision of trade-related technical assistance, the promotion of women-owned businesses, the simplification of customs procedures, and the use of technology in trade.

Furthermore, policymakers should prioritize the inclusion of women in trade negotiations and ensure that their voices are heard. This can help to ensure that trade policies are gender-sensitive and that they reflect the needs and interests of women in the economy.

Overall, this research highlights the importance of gender equality in trade policy and its implications for inclusive economic growth. By promoting gender equality in trade policy, policymakers can help to create a more equitable and prosperous economy for all.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. International Trade Centre (ITC). (2020). Trade and Gender Toolbox. Geneva: ITC. (106 pages). Available at: <https://intracen.org/media/file/2457>
2. United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). (2020). Trade and Gender Linkages: An Analysis of the Literature. Geneva: UNCTAD. (58 pages). Available at: https://unctad.org/system/files/official-document/ser-rp-2020d4_en.pdf
3. World Trade Organization (WTO). (2017). Trade Facilitation Agreement: Understanding the Agreement. Geneva: WTO. (48 pages). Available at: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/tfa-nov14_e.htm
4. International Chamber of Commerce (ICC). (2018). Trade Finance in Focus: Women in Trade. Paris: ICC. (56 pages). Available at: <https://iccwbo.org/publication/trade-finance-in-focus-women-in-trade/>
5. United Nations Development Programme (UNDP). (2021). Gender Equality in Trade: From Rhetoric to Action. New York: UNDP. (40 pages). Available at: <https://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/womens-empowerment/gender-equality-in-trade.html>
6. International Trade Centre. (2021). SME Competitiveness Outlook 2021: Building Resilience in Small Island Developing States. Geneva: International Trade Centre. (112 pages). Retrieved from: <https://intracen.org/media/file/2371>
7. United Nations. (2022). Building Resilience in Small Island Developing States. United Nations. 95 pages. Retrieved from: https://unctad.org/system/files/official-document/aldcinf2022d2_en.pdf
8. International Trade Centre. (2019). SME Competitiveness Outlook 2019: Big Money for Small Business: Financing Solutions for Small and Medium-Sized Enterprises. Geneva, Switzerland: International Trade Centre. 232 pages. Retrieved from: <https://intracen.org/media/file/2523>

Coordonator științific: JITARU Dorina, dr., conf. univ.
Academia de Studii Economice a Moldovei,
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61
dorinajitaru@yahoo.com

DOI: <https://doi.org/10.53486/sstc.v3.03>

CZU: 339.98

BRICS+ UN POL IMPORTANT ÎN GUVERNANȚA GLOBALĂ ACTUALĂ

BRICS+ AN IMPORTANT FORUM IN TODAY'S GLOBAL GOVERNANCE

DOȚENCO Elenora, studentă, Specialitatea: EMREI,
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, or. Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61
e-mail: dotenco.eleonora@ase.md

Abstract: *BRICS is a unique trans-continental multilateral forum that brings together five major countries. As one of the largest groupings of emerging countries, the BRICS bloc currently includes the world's largest emerging economies - Brazil, Russia, India, China and South Africa. The BRICS Plus initiative, through these leading regional entities, can connect other countries in each region, despite their differences. This will allow the BRICS bloc to increase the representation of developing nations and not least its influence in global governance.*

Key words: *BRICS+, global governance, emerging economies, regionalism*

JEL CLASSIFICATION: F02, F01, F15, F51, F53, F63

INTRODUCERE

Mediul internațional actual este definit de o concurență și o confruntare în creștere a marilor puteri și de noi amenințări la adresa ordinii internaționale de securitate. Piețele emergente și țările în curs de dezvoltare joacă un rol din ce în ce mai definitoriu în aceste tendințe, în special în cadrul cooperării în creștere între țările emergente și în curs de dezvoltare. În condițiile actuale, țările emergente, deci BRICS, și țările în curs de dezvoltare sunt pe calea ocupării unui loc mai important în guvernarea globală. Iar noua inițiativă BRICS+ este una dintre primele inițiative cu adevărat globale ale lumii în curs de dezvoltare, care are capacitatea a contura o nouă ordine economică mai echilibrată.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

BRICS este un forum multilateral trans-continental unic, care reunește cinci țări importante - două din Asia (China și India) și câte una din Eurasia (Rusia), Africa (Africa de Sud) și America Latină (Brazilia). Ceea ce îl deosebește de alte forumuri multilaterale este faptul că, în primul rând, servește ca o contrapunere la țările occidentale conduse de SUA, care au dominat până acum economia, politica și dezvoltarea la nivel mondial; și oferă o platformă pentru exprimarea preocupărilor și aspirațiilor țărilor în curs de dezvoltare, care depășesc Occidentul în ceea ce privește populația, resursele și, din ce în ce mai mult, contribuția lor la dezvoltarea globală. Prin urmare, BRICS, alături de alte forumuri, cum ar fi Organizația de Cooperare de la Shanghai (OCS), reprezintă un efort inovator de democratizare a ordinii globale în secolul XXI.

Fiind format din economii emergente, acest forum urmărește să aibă un impact asupra mai multor domenii, inclusiv energia, mediul înconjurător, comerțul internațional și procesul de stabilizare economică. În acest mod, scopul acestei uniuni este de a promova cooperarea și dialogul între ele în mod proactiv, pragmatic, progresiv, transparent și deschis.

Puterea economică în creștere a țărilor BRICS, importanța lor ca una dintre principalele forțe motrice ale dezvoltării economice globale, populația lor substanțială și resursele naturale abundente constituie fundamentul influenței lor pe scena internațională. Astfel, în figura 1 este reprezentat PIB-ul țărilor BRICS pentru perioada anilor 2010 - 2021 și ponderea acestuia în PIB-ul global. În acest mod, pentru anul 2021 PIB-ul țărilor BRICS a fost înregistrat în valoare de 24 220 988 milioane dolari SUA. Ca pondere din PIB-ul global acesta a fost de 25,17% pentru anul 2021. În același timp, este de menționat faptul că pe parcursul perioadei analizate, se observă o tendință de majorare a ponderei PIB-ului țărilor BRICS în PIB-ul global. Populația totală a BRICS este de 3,27 miliarde de locuitori (40,71% din întreaga populație globală), iar cele cinci țări acoperă 26% din suprafața planetei.

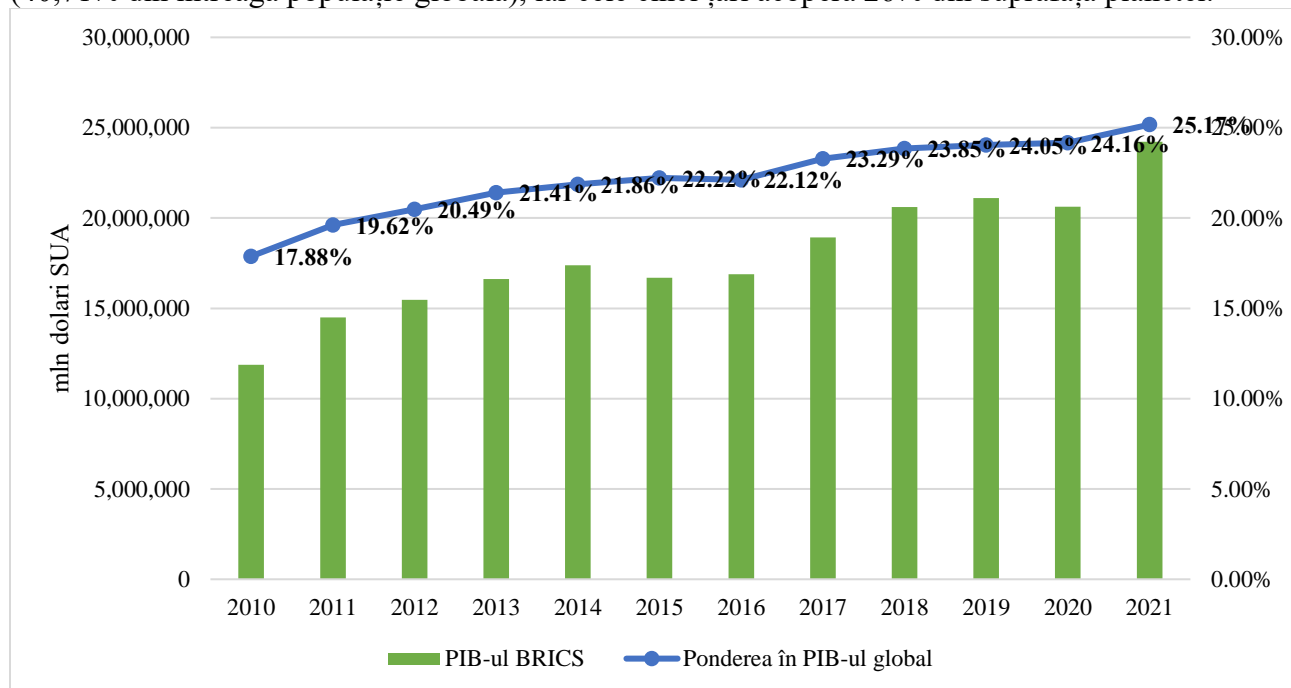

Figura 1. PIB-ul țărilor BRICS, 2010 - 2021

Sursa: elaborat de autor în baza datelor UNCTADSTAT, disponibil: <https://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=96>

Un alt indicator, care reprezintă poziția unui stat în guvernarea globală, este comerțul total în bunuri și servicii. Îndeosebi, cel mai demonstrativ este exportul. În tabelul 1 este reprezentat exportul țărilor BRICS în comparație cu exportul țărilor G7 ca pondere din exportul global. Astfel, atât în valori absolute, cât în valori relative, exportul țărilor BRICS nu îl depășește pe cel al statelor G7 pe parcursul perioadei analizate. Pentru anul 2021 exportul țărilor BRICS a fost de 5 250 miliarde dolari SUA, reprezentând 18,86% din exporturile globale, pe când exporturile țărilor G7 au fost de 8 554 miliarde dolari SUA, constituind 30,74%. Cu toate acestea, este evident faptul că poziția țărilor BRICS în guvernarea globală este într-un proces de schimbare. Începând cu anul 2017 se observă creșterea ponderii exporturilor țărilor BRICS în exporturile globale. În același timp, din anul 2017 se observă micșorarea ponderii exporturilor țărilor G7 în exporturile globale.

Tabelul 1. Analiza comparativă a exportului țărilor BRICS cu țările G7, 2015 - 2021

Indicatorul	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Exportul BRICS, mld dolari SUA	3 503	3 270	3 701	4 121	4 064	3 989	5 250

Ponderea în exportul global	16,52%	15,73%	16,11%	16,35%	16,38%	17,87%	18,86%
Exportul G7, mld dolari SUA	7 263	7 230	7 777	8 365	8 235	7 198	8 554
Ponderea în exportul global	34,25%	34,77%	33,85%	33,19%	33,18%	32,24%	30,74%
Exportul global, mld dolari SUA	21 205	20 796	22 975	25 204	24 815	22 323	27 829

Sursa: elaborat de autor în baza datelor UNCTADSTAT, disponibil: <https://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx>

Țările BRICS sunt membri influenți ai principalelor organizații și agenții internaționale, inclusiv ONU, G20, Mișcarea Nealiniaților și Grupul celor 77. De asemenea, acestea sunt membre ale diferitelor asociații regionale. Federația Rusă este membră a Comunității Statelor Independente, a Organizației Tratatului de Securitate Colectivă și a Uniunii Economice Eurasiatice. Rusia și China sunt membre ale Organizației de Cooperare de la Shanghai și ale Cooperării Economice Asia-Pacific. Brazilia este membră a Uniunii Națiunilor din America de Sud, a MERCOSUR și a Comunității Statelor din America Latină și Caraibe. Republica Africa de Sud este membră a Uniunii Africane și a Comunității pentru Dezvoltarea Africii de Sud. India este membră a Asociației pentru cooperare regională din Asia de Sud.

Există preocupări din ce în ce mai mari cu privire la măsura în care BRICS, ca grup, poate să contureze discursurile privind dezvoltarea internațională și guvernanta globală. Declarația celui de-al XIV-lea Summit BRICS de la Beijing, publicată în iunie 2022, a reiterat angajamentul grupului față de multilateralism prin intermediul dreptului internațional și intenția de a promova dezvoltarea durabilă. Cu toate acestea, declarația marchează, de asemenea, intenția țărilor BRICS de a-și extinde aria de cuprindere globală.

Abordarea BRICS în ceea ce privește guvernanta globală și dezvoltarea internațională pare, în același timp, să fie în mare măsură în concordanță cu strategiile și interesele Chinei. Pentru China, BRICS reprezintă ca grup o oportunitate de a-și promova viziunea privind reforma guvernantei globale. China a fost cea care a propus modelul de cooperare BRICS+, conceput ca o modalitate de a reflecta mai bine preocupările legitime și cererile rezonabile ale majorității țărilor, în special, ale țărilor în curs de dezvoltare.

BRICS+ este o platformă internațională de afaceri de înaltă performanță, la care participă experți, oameni de știință, investitori, politicieni și personalități publice, menită să îmbunătățească calitatea vieții oamenilor din întreaga lume, sporind standardele de responsabilitate socială și de mediu înconjurător pentru mediul de afaceri, guvern și societate. Noua inițiativă BRICS+ este una dintre primele inițiative cu adevărat globale ale lumii în curs de dezvoltare pentru a contura o nouă ordine economică mai echilibrată. La rândul său, acest lucru este posibil datorită naturii unice a BRICS, care este reprezentată de una sau mai multe puteri majore de pe aproape fiecare continent al lumii în curs de dezvoltare.

Inițiativa BRICS+ urmărește să creeze o nouă platformă pentru crearea de parteneriate regionale și bilaterale pe toate continentele și are ca scop reunirea blocurilor de integrare regională, în care economiile BRICS joacă un rol principal. Prin urmare, principalele grupări de integrare regională care ar putea forma platforma BRICS+ includ Mercosur, Uniunea Vamală Sud-Africană (SACU), Uniunea economică Euroasiatică (UEE), India în Asociația Sud-Asiatică pentru Cooperare Regională (SAARC), precum și Zona economică de liber schimb China-ASEAN. În total, într-un astfel de cadru, 35 de țări formează cercul BRICS+:

- SACU: Botswana, Lesotho, Namibia, Africa de Sud, Swaziland;
- SAARC (membrii SAFTA): Afganistan, Bangladesh, Bhutan, India, Maldive, Nepal, Pakistan, Sri Lanka;
- China-ASEAN FTA: China, Indonezia, Malaezia, Filipine, Singapore, Thailanda, Brunei, Vietnam, Laos, Myanmar, Cambodgia;
- UEE: Rusia, Kazahstan, Belarus, Armenia, Kârgâzstan;
- Mercosur (membrii de bază, precum și membrii în proces de aderare): Brazilia, Argentina, Paraguay, Uruguay, Venezuela.

Rețeaua BRICS+ extinde posibilitățile de formare de parteneriate în interiorul și între continente pentru economiile în curs de dezvoltare pe baza unor parteneriate bilaterale între țări sau prin intermediul unor acorduri comerciale sau de investiții între blocuri regionale. Aceste acorduri consolidează relațiile la nivel macroeconomic dintre țările participante. Totuși, chiar și această versiune extinsă a BRICS nu este suficient de cuprinzătoare pentru ca BRICS să acopere o sferă de acțiune mai largă.

În acest mod, în timpul reuniunii miniștrilor de externe în cadrul celui de-al XIV-lea Summit BRICS de la Beijing, China a propus în continuare promovarea mecanismului „BRICS+”. Astfel, în cadrul „BRICS+” miniștrii de externe ai BRICS au dus convorbiri cu omologii săi din cadrul altor economii de piață emergente. Scopul ca atare al mecanismului „BRICS+” este în strânsă legătură cu faptul că este timpul ca noi membri să fie admiși în BRICS. Membrii actuali au acumulat experiență suficientă în cooperare pentru ca să-și aprofundeze cooperarea cu alte țări în curs de dezvoltare. Propunerea Chinei de a extinde BRICS este în interesul tuturor țărilor în curs de dezvoltare și are ca scop să contribuie la îmbunătățirea guvernantei globale, prin consolidarea cooperării Sud-Sud.

Astfel, se specifică că extinderea BRICS este necesară pentru a promova o nouă paradigmă non-occidentală de dezvoltare globală, care să fie echitabilă și durabilă din punct de vedere ecologic. Ideea BRICS+, care urmărește să includă mai multe națiuni membre în cadrul organizației, este extrem de relevantă și oportună. Au apărut mai multe noi țări cu piețe emergente (spre exemplu, Turcia, Iran, Indonezia, Bangladesh, Nigeria, Mexic etc). Importanța lor economică și politică în creștere, precum și potențialul de a contribui la cauza păcii regionale și mondiale nu pot fi ignorate. Includerea acestora în mecanismul BRICS+ va face ca platforma să fie mai reprezentativă atât la nivel regional, cât și la nivel global.

BRICS și alte națiuni cu aceleași viziuni de pe piețele emergente ar trebui să intensifice dialogul și cooperarea cu privire la conflictele geopolitice care nu numai că amenință pacea, dar au un impact negativ asupra economiei globale și, prin urmare, asupra dezvoltării globale. Creșterea bruscă a prețurilor la petrol și la alimente în urma războiului din Ucraina este un exemplu convingător.

Oportunitatea formatului BRICS+ provine în parte din tendințele pe care BRICS și economia globală le-au avut în ultimii ani. În primul rând, există o dominație tot mai mare a regionalismului în economia globală, care se manifestă prin crearea de mega-blocuri regionale. În al doilea rând, politicile comerciale ale unor membri BRICS sunt din ce în ce mai mult determinate de acordurile lor prioritare - UEE în cazul Rusiei, SACU în cazul Africii de Sud și Mercosur în cazul Braziliei. Într-adevăr, regionalismul pare să fie un element important al politicii comerciale și al politicii economice externe globale în majoritatea economiilor BRICS.

Cadrul BRICS+ oferă oportunități pentru o mai mare integrare a comerțului și a investițiilor, precum și un cadru instituțional de susținere a coordonării între băncile regionale de dezvoltare și dezvoltarea sistemelor financiare. Principiul-cheie în acest proces este acela de a permite o flexibilitate substanțială în ceea ce privește multilateralizarea alianțelor pentru a include comerțul și/sau investițiile, precum și posibilitatea unor alianțe regionale și/sau bilaterale. În această privință, modelul

de integrare al BRICS+ se aseamănă mai mult cu cel al ASEAN și al Asiei de Est în general, care se caracterizează prin prevalența alianțelor bilaterale și prin variații ale modelelor de integrare, spre deosebire de modelul UE, bazat pe un set de standarde uniforme care vizează crearea unui singur bloc. Spre deosebire de modelul nucleu-periferie predominant în deceniile precedente, modelul BRICS+ oferă o oportunitate de integrare deschisă și diversificată în economia globală. Rezultatul este o economie globală care se caracterizează mai degrabă prin divergența diferitelor modele de dezvoltare decât prin convergența către un singur model sau standard.

CONCLUZII

În condițiile actuale de pe arena mondială, BRICS se concentrează pe cooperare, în special pe cooperarea Sud-Sud, pe crearea de parteneriate de înaltă calitate și pe continuarea contribuției la dezvoltarea globală. Cu toate acestea, scenariul internațional actual este unul de dezordine, confruntări și conflicte. Există un decalaj tot mai mare între țările dezvoltate și cele în curs de dezvoltare. Dar, deoarece interesele, valorile și regulile de bază ale țărilor BRICS sunt, în general, coerente, reprezentând direcția ordinii internaționale, care este pacea, dezvoltarea, cooperarea și rezultatele pozitive pentru ambele părți, dificultățile și provocările actuale sunt privite ca niște fenomene temporare care pot fi depășite cu timpul. Aspirațiile comune ale țărilor BRICS sunt de a schimba status quo-ul nerezonabil din actualul sistem de guvernare globală, care conține factorii colonialiști rămași din istorie și fenomenul hegemonic existent în realitate, iar forumul BRICS+ este un mecanism de a și atinde obiectivele propuse.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

- [1] The NDB and BRICS in global governance reform, *The East Asia Forum*, [https://www.eastasiaforum.org/2023/02/17/the-ndb-and-brics-in-global-governance-reform/#:~:text=On%207%20December%202022%2C%20Egypt.and%20South%20Africa%20\(BRICS\):](https://www.eastasiaforum.org/2023/02/17/the-ndb-and-brics-in-global-governance-reform/#:~:text=On%207%20December%202022%2C%20Egypt.and%20South%20Africa%20(BRICS):)
- [2] The BRICS, Global Governance, and Challenges for South–South Cooperation in a Post-Western World, *Sage Journals*, [https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/01925121211052211#:~:text=The%20BRICS%20is%20an%20attempt.developing%20countries%20in%20global%20governance:](https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/01925121211052211#:~:text=The%20BRICS%20is%20an%20attempt.developing%20countries%20in%20global%20governance;)
- [3] BRICS to lead global governance trend, *Global Times*, <https://www.globaltimes.cn/page/202206/1268787.shtml>;
- [4] The role of BRICS in global governance to promote economic development, <https://apsdpr.org/index.php/apsdpr/article/view/633/1238>;
- [5] BRICS-plus: Alternative globalization in the making?, *World Economic Forum*, <https://www.weforum.org/agenda/2018/01/brics-plus-an-alternative-to-globalization-in-the-making/>;
- [6] UNCTADSTAT, <https://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx>;
- [7] Will the ‘BRICS-Plus’ Keep Growing?, *China-US Focus*, [https://www.chinausfocus.com/finance-economy/will-the-brics-plus-keep-growing#:~:text=Chinese%20State%20Councilor%20and%20Foreign,current%20period%20of%20geopolitical%20uncertainty:](https://www.chinausfocus.com/finance-economy/will-the-brics-plus-keep-growing#:~:text=Chinese%20State%20Councilor%20and%20Foreign,current%20period%20of%20geopolitical%20uncertainty;)
- [8] BRICS Plus–GCC relations: Emerging vistas for cooperation, *Trends Research*, <https://trendsresearch.org/insight/brics-plus-gcc-relations-emerging-vistas-for-cooperation/>;
- [9] ‘BRICS Plus’ for fairer global development, *China Daily*, <https://www.chinadaily.com.cn/a/202206/23/WS62b39ff4a310fd2b29e67f65.html>;
- [10] Going bigger with BRICS-Plus, *Tribune India*, <https://www.tribuneindia.com/news/comment/going-bigger-with-brics-plus-405795>.

Coordonator științific: POPA Marina, dr., conf. univ.
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, or. Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61
e-mail: popa.marina@ase.md

DOI: <https://doi.org/10.53486/sstc.v3.04>
CZU: 343.352:339.92(478+4EU)

CORUPȚIA – IMPEDIMENTUL ESENȚIAL ÎN PROCESUL DE INTEGRARE ECONOMICĂ AL REPUBLICII MOLDOVA ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ

CORRUPTION – THE ESSENTIAL OBSTACLE IN THE PROCESS OF ECONOMIC INTEGRATION OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA INTO THE EUROPEAN UNION

PLĂMĂDEALĂ OLIVIA, studentă, Specialitatea: EMREI
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, or.Chisinau, str.Banulescu-Bodoni, 61
e-mail: plamadeala.olivia@ase.md

Abstract: *The aim of the paper is to make an analyse of the background relations between The Republic of Moldova and European Union and to identify the main steps which Moldova should do for becoming an EU member state. Moreover, this work reflects the impact of the country's high level of corruption on the pre-accession process. Also, in the paper are listed some main steps which Moldova's Government undertake for tackling the problem of corruption. The objectives of the work are to demonstrate the evolution of anti-corruption trial in the Republic of Moldova, especially between 2016-2022 period. That period of time reflects the intensification of the Moldova's relations with the European Union. At the same time, the authors made a comparison between the Republic of Moldova's results in anti-corruption war and other EU's candidates states.*

Key words: *corruption, candidate state, standards, economy, rule of law*

JEL CLASSIFICATION : K420, P31, P37

INTRODUCERE

Consolidarea relațiilor bilaterale între Republica Moldova și UE a început odată cu obținerea independenței de către Moldova, în august 1991. În noiembrie 1994 a fost semnat Acordul de Parteneriat și Cooperare între cele 2 părți care a intrat în forță în iulie 1998. La fel, în anul 2014 Republica Moldova și UE semnează Acordul de Asociere, iar pe 1 iulie 2016 acesta intră în forță incluzând și DCFTA. Pe tot parcursul independenței sale, țara noastră a întâmpinat un șir de dificultăți, însă beneficiind de numeroase proiecte finanțate de UE, reușește să consolideze multiple domenii și să se apropie standardelor europene. În toți acești ani, relațiile dintre aceste 2 părți devin tot mai strânse. Doar în perioada 2014-2021 investițiile primite de către Republica Moldova din partea UE, constituie circa 512 milioane euro în granturi prin *Politica de Vecinătate*. Odată cu începutul războiului în Ucraina, a devenit evident că consolidarea cooperării dintre cele două părți trebuie intensificată, astfel încât, pe 23 iunie 2022 Moldova să primească statutul de *stat candidat al UE*, ceea ce a semnalizat vitalitatea rezolvării a unor dintre cele mai acute probleme interioare a țării precum este corupția.

Drept obiective ale cercetării au fost luate:

- Analiza parcursului unui Stat Candidat în perioada de pre-aderare în componența UE;
- Determinarea situației actuale a Republicii Moldova drept stat candidat;

- Explicarea mecanismului de consolidare a criteriului de anti-corupție și apropierea acestuia de standardele UE.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

O politică electivă credibilă este un punct de o importanță geostrategică care reprezintă o investiție în pace, stabilitate și securitate a UE. Mai mult ca atât, aceasta este baza unei alegeri riguroase a fiecărui stat candidat, viitorul membru al UE, care prin propriul său merit devine unul dintre pilonii întregii Uniuni. Procesul pre-aderării reflectă un parcurs complex de implementare, de către fiecare stat, a reformelor în astfel de domenii ca legislativ, economic, social și politic.

Cei mai importanți pași în obținerea titlului de stat membru UE sunt:

1. Depunerea cererii către Consiliu (statele membre ale UE).
2. Depunerea avizului de către Comisie cu referire la cererea existentă.
3. Acordul fiecărui membru UE ca țara respectivă să primească statutul de candidat al UE.
4. Îndeplinirea condițiilor de standardizare de către statul candidat și lansarea negocierilor.
5. Propunerea de către Comisie a unui proiect de cadru de negociere ca bază pentru discuții.
6. Îndeplinirea de către candidat a standardelor structurate pe clustere. Toate statele membre ale UE trebuie să fie de acord că toate cerințele sunt îndeplinite în fiecare caz.
7. Oferirea opiniei de către Comisie cu privire la pregătirea statului de a deveni membru UE odată ce negocierile sunt finalizate.
8. Luarea deciziei, pe baza acestui aviz, de către statele membre ale UE în unanimitate referitor la închiderea procesului de negociere.
9. Semnarea și ratificarea unui tratat de toate statele membre ale UE și țara candidată care permite țării să devină un stat membru al UE.

Conform Comisiei Europene: „În urma introducerii metodologiei revizuite pentru negocierile de aderare în februarie 2020, capitolele de negociere sunt acum împărțite în șase clustere tematice: Fundamente, Piața internă, Competitivitate și creștere incluzivă, Agenda Verde și conectivitate durabilă, Resurse agricultură și coeziune, Relații externe.” [1]

Odată cu primirea statutului de țară candidat Republica Moldova a fost obligată să îmbunătățească criteriul politic și economic, pentru cât mai mult să se apropie standardelor UE. Unul din cele mai importante principii de care, în același mod, depinde atât prosperitatea socio-politică cât și cea economică a fost combaterea corupției naționale și intensificarea procesului de luptă anti-corupție.

Din anul 2014, după furtul miliardului, a devenit evident că Republica Moldova trebuie să-și îmbunătățească semnificativ legislația statului. Atunci, combaterea corupției a devenit unul dintre obiectivele primordiale ale Guvernului. Cu toate că acest principiu a fost plasat în agenda recomandărilor UE încă din timpul intrării în vigoare a Acordului de Asociere și a DCFTA, în iulie 2016. Principalul document legislativ de combatere a corupției este Strategia Națională de Integritate și Anti-corupție în perioada anilor 2017-2023. Aceasta include acțiuni cu referință la stoparea criminalității, sporirea managementului etic al sectorului public, privat și non-guvernamental, creșterea transparenței a instituțiilor publice, politice și mass-media. La fel, Moldova este parte componente a tuturor convențiilor anti-corupție precum este GRECO și UNCAC. Nu în ultimul rând, în țară este creată instituția națională, specială pentru combaterea corupției CNA.

Conform datelor din Figura 1.1 evoluția trendului de combatere a corupției în ultimii 10 ani are o pantă pozitivă, înregistrând o scădere între anii 2012-2016, iar mai apoi o creștere din 2016 până în momentul actual, odată cu intrarea în vigoare a Acordului de Asociere.

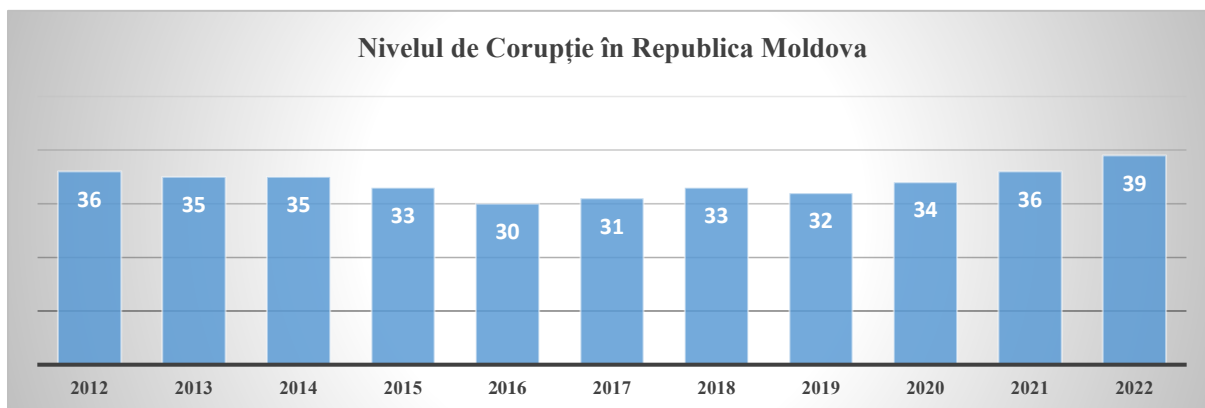

Figura1.1. Nivelul de Corupție în Republica Moldova

Sursa: Elaborat de către autor în baza datelor Transparency International
<https://www.transparency.org/en/cpi/2022/index/bih>

Punctul cheie care rezolvă situația acută a corupției în țară rămâne a fi statutul de țară candidată al UE. Acesta îi permite Republicii să acceseze mai multe fonduri financiare europene cu privire la combaterea a corupției, precum și să primească suportul informațional și sfaturile Comisiei Europene reflectate în recomandările și directivele UE pentru Republica Moldova.

Conform CEPTS Policy Insights: „Una dintre principalele concluzii UE în ultimul an, cu privire la calitatea și nivelul de îndeplinire a planului Comisiei Europene pentru fiecare stat candidat subliniat faptul că toți solicitanții de aderare, atât din Balcanii de Vest, cât și din Europa de Est, trebuie să îndeplinească anumite cerințe pentru a atinge nivelul de dezvoltare necesar pentru aderare în componența UE.”[2] Cu toate acestea, actualul guvern este destul de puternic pentru a atinge obiectivele prioritare de reformare a sistemului judiciar și, legat de aceasta, acțiuni decisive pentru reducerea corupției. Mai mult decât atât, recenta demonstrație impresionantă a unor procese electorale adecvată trebuie să fie consolidată cu o maturizare a instituțiilor democratice, atât în cadrul guvernului, cât și al opoziției. Astfel, conform datelor din Figura 1.3 privind nivelul de combatere al corupției în toate statele candidate UE, Republica Moldova se plasează pe locul III după Macedonia de Nord și Muntenegru. Dat fiind faptul că perioada drept stat candidat a Moldovei este semnificativ de mică în comparație cu celelalte state, succesul obținut de Republică este unul rapid și eficient.

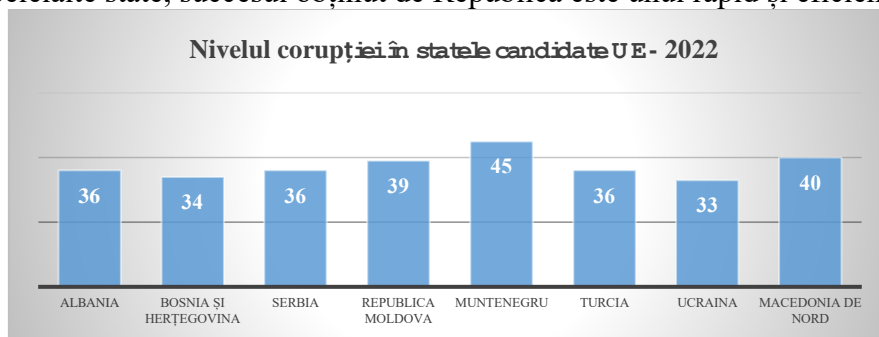

Figura1.2. Nivelul corupției în statele candidate UE - 2022

Sursa: Elaborat de către autor în baza datelor Transparency International
<https://www.transparency.org/en/cpi/2022/index/bih>

Conform Raport de activitate CNA în semestrul I 2022: „În perioada 2021-2022, rezultatele obținute de către ofițerii de investigații ai Centrului sunt următoarele: 291 de infracțiuni depistate

(Direcția generală combaterea corupției – 148, DT ”Centru” - 49, DGT ”Nord” - 66, DGT ”Sud” - 28), din ele, infracțiunile de corupție și conexe corupției – 217 și alte categorii – 74.” [3]

Astfel, au fost obținute următoarele rezultate din Figura 1.3. De asemenea, în perioada de raport, urmare a măsurilor speciale de investigații și de urmărire penală au fost realizate 31 de rețineri în flagrant delict a făptuitorului.

Conform Raport de activitate CNA în semestrul I 2022: „În funcție de caracterul și gradul prejudiciabil, infracțiunile depistate se divizează în felul următor: 10 – deosebit de grave, 194 – grave, 47 – mai puțin grave și 40 – ușoare.” [4]

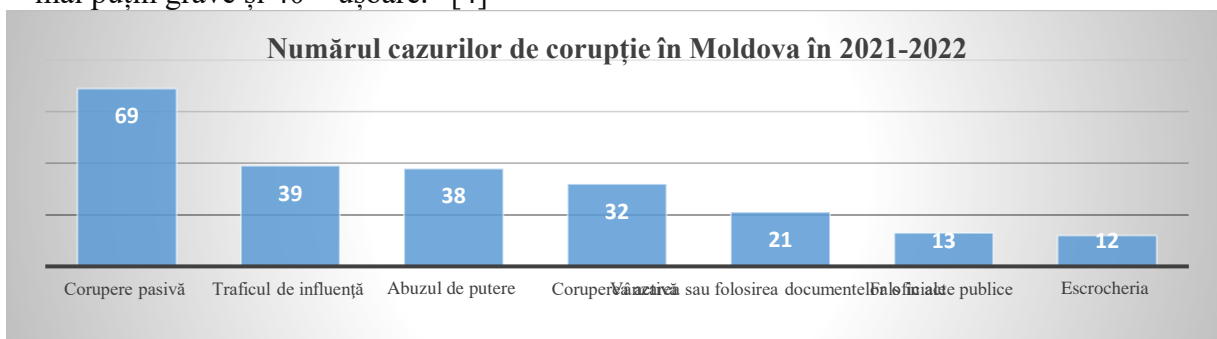

Figura 1.3. Numărul de cazuri de Corupție în Moldova în 2021-2022

Sursa: Raport de activitate CNA în semestrul I 2022

www.cna.md

Printre factorii care favorizează corupția se evidențiază nivelul înalt de acceptabilitate socială a comportamentului corupțional, dar și sensibilizarea redusă a agenților publici cu privire la etică și integritate. Reieșind din acest deziderat, precum și din prioritățile activității de prevenire a corupției în clasamentul obiectivelor strategice de activitate ale CNA, au fost lansate campanii de sensibilizare a opiniei publice și instruirii ale agenților publici. Acestea au avut menirea de a promova standardele de integritate și anti-corupție, de a consolida sistemul de integritate instituțional și profesional, de a educa societatea și agenții publici în spiritul activ al denunțării manifestărilor de corupție. Referitor la instruirile pe platforma e-learning ”Anti-corupției și Integritate”, este de menționat că, în perioada de raport, s-au autoinstruit funcționarii publici din cadrul a circa 16 instituții publice în țară. În sectorul privat, a fost lansat concursul național ”Marca comercială a anului”. În acest context, au fost create 5 postere de promovare a nominalizării „Implementarea standardelor de integritate în sectorul privat,” care au fost mediatizate pe rețelele de socializare, pentru a atrage un număr cât mai mare de participanți.

CONCLUZII

Putem afirma că principalele caracteristici pe care trebuie să le îmbunătățească fiecare stat candidat al UE sunt bazate pe principii socio-legislative etice și o forță economică puternică, ușor integrabilă în economia UE. Astfel, nivelul ridicat al corupției în stat prezintă un impediment esențial în dezvoltarea sănătoasă a fiecărui stat pe toate domeniile existente, iar pentru a păstra o Uniune Europeană puternică, fiecare stat candidat trebuie să desfășoare o politică anti-corupție potrivit tuturor standardelor UE.

În concluzie, după efectuarea analizei statistice a Indicelui de Corupție Internațional, s-a constatat că situația actuală a Republicii Moldova drept stat candidat este una favorabilă, comparativ cu alte state din regiune. Reieșind din perioada scurtă în care Moldova este candidată a UE, aceasta deține rezultate excelente în comparație cu unele dintre statele candidate, care se află în procesul de preaderare de mai mulți ani.

Considerăm, că Republica Moldova a înregistrat astfel de rezultate datorită relațiilor strânse cu UE, a beneficiii de numeroase fonduri financiare, instrumente și informații necesare pentru combaterea corupției din partea Uniunii Europene. Cercetând datele statistice ce se referă la nivelul corupției în țară în ultimii 10 ani, am constatat că evoluția trendului de combatere a corupției are o pantă pozitivă, înregistrând o scădere între anii 2012-2016, iar mai apoi o creștere din 2016 până în momentul actual, odată cu intrarea în vigoare a Acordului de Asociere.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. European Commission. EU accession proces step by step. (2022). https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2022-10/eu_accession_process_clusters%20%28oct%202022%29.pdf
2. M. Emerson, D. Cenușă, S. Blockmans, T. Akhvlediani. Opinion on Moldova's application for membership of the European Union. (2022). CEPS Policy Insights. pag. 12. <https://www.ceps.eu/wp-content/uploads/2022/05/CEPS-PI2022-18-Moldova-EU-membership.pdf>
3. CNA. Raport de activitate I semestru 2022. (2022). 45p. https://www.cna.md/public/files/Raport_CNA_I_sem_2022.pdf
4. European Commission. Opinion on the EU membership application by Moldova. (2022). 2p. https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/opinion-moldovas-application-membership-european-union_en
5. European Commission. Communication from the commission to the European Parliament, the European Council and the Council. (2022). 25p. <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2022.pdf>
6. Transparency International. Global Report on Corruption. (2022). <https://www.transparency.org/en/cpi/2022/index/bih>

Coordonator științific: POPA Marina, dr., conf.univ.
Academia de Studii Economice din Moldova,
Republica Moldova, or. Chișinău, str. Bănulescu- Bodoni, 61
e-mail: popa.marina@ase.md

DOI: <https://doi.org/10.53486/sstc.v3.05>
CZU: 336.748.12(478):[616-036.21+355(477)]

THE EVOLUTION OF INFLATION IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN THE CONTEXT OF COVID-19 AND THE WAR IN UKRAINE

EVOLUȚIA INFLAȚIEI ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN CONTEXTUL COVID- 19 ȘI RĂZBOIUL DIN UCRAINA

OJOVAN Romanita, studentă, Specialitatea: FB
SPINU Elena, 1 studentă, Specialitatea: FB
Academia de Studii Economice din Moldova,
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail: ojovan.romanita@ase.md
spinu.elena.cfra@ase.md

Abstract: Scopul acestei cercetări este de a analiza evoluția inflației în contextul covid-19 și războiul din Ucraina, precum și factorii care duc la o creștere rapidă a inflației în Republica Moldova față de alte țări. De asemenea, identificarea politicilor de combatere a inflației. În această lucrare am folosit metode de analiză statistică precum: metoda interpretării informației și metoda cercetării operaționale.

Keywords: inflație, statistică, covid-19, război.

JEL CLASSIFICATION: B22, E5

INTRODUCTION

The COVID-19 pandemic and the energy crisis which began in 2021 starkly exposed the economic vulnerabilities of Moldova, which had been classified by the World Bank as the 4th poorest country in Europe in 2021 by GDP per capita (5,230.7 USD). The outbreak of war by Russia against Ukraine led to an additional disruption of international logistics chains and jeopardized the distribution of agri-food commodities globally, which further intensified the upward trend in global prices that started in 2021[2]. Whereas Moldova relied heavily on Ukrainian and Russian imports for foodstuffs and energy resources, the escalation of hostilities on 24 February 2022 disrupted imports, which in turn led to higher prices and greater economic vulnerability for the country population.

CONTENT

Among the main factors that contribute to increasing prices in the Republic of Moldova the factors that contribute to increasing prices in the Republic of Moldova faster than in other countries, could be considered the following (Mold-Street, 2022):

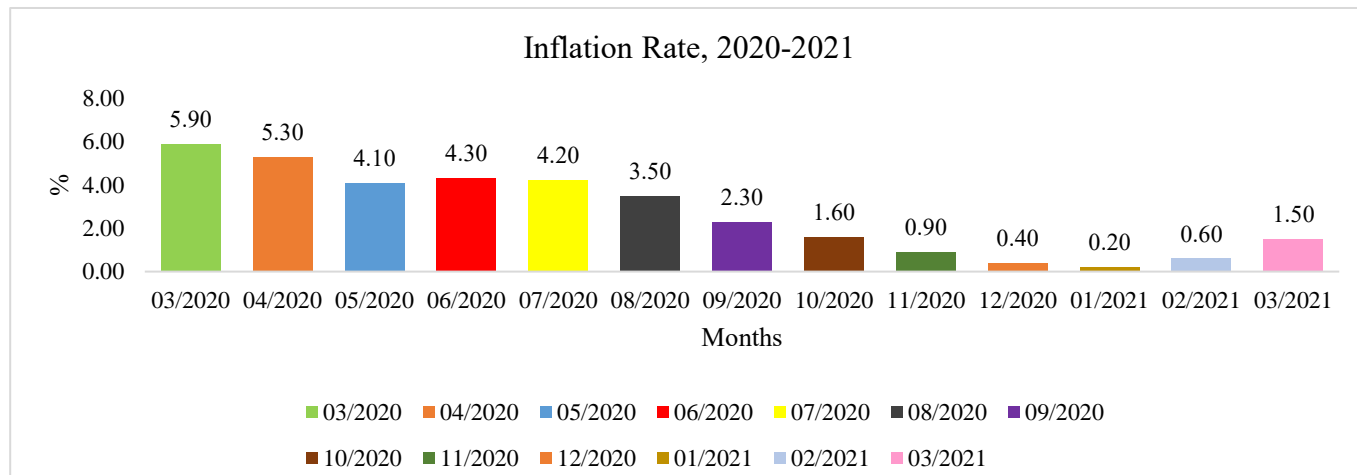
- 1. In Moldova, inflation was higher than in the states of the region even before the current crises.** The structure and level of development of the Moldovan economy has caused, in the last decade, that the average increase in prices exceeds the level of the majority of states in the region. Thus, after 2010, despite the tempering of inflationary dynamics, the Republic of Moldova recorded much higher price increases compared to other European states;
- 2. Imported inflation - the biggest price increases come from more expensive imports.** The main factor that caused the increase in inflation relates to the strong accentuation of global inflationary trends, which led to the increase in import prices;

3. ***In the structure of the personal budget, we spend 3 times more on food than in the European Union.*** Resulting from lower per capita incomes and consumption habits, in the Republic of Moldova food products have a much greater weight when calculating inflation;
4. ***The war in Ukraine accelerated the increase in prices, and Moldova depends the most on the Ukrainian and Russian markets, compared to other countries in the region.*** Even if there was pressure to increase the prices of food and energy resources until the invasion of Ukraine, after February 24 there was a substantial acceleration of price increases for these categories of products, which had an impact on import prices in the Republic Moldova, taking into account the energy dependence of 100% on imported energy resources;
5. ***The non-adjustment, based on political criteria, of the regulated tariffs in the past accelerated the current inflation.*** Another factor that accelerated this year's inflation refers to the populist decisions, over the past years, manifested both at the level of the central and local authorities, which for years in a row did not adjust the tariffs for various services and utilities as requested actual costs;
6. ***The small size of the market does not allow corporations to make economies of scale, which leads to higher prices per product unit.*** Having a small market, large corporations cannot generate economies of scale through large sales that reduce costs per unit, while limited access to financing forces most importers to work with minimal inventory levels.

The evolution of inflation in the Republic of Moldova

Figure 1. The evolution of inflation rate in the Republic of Moldova, 2020-2021

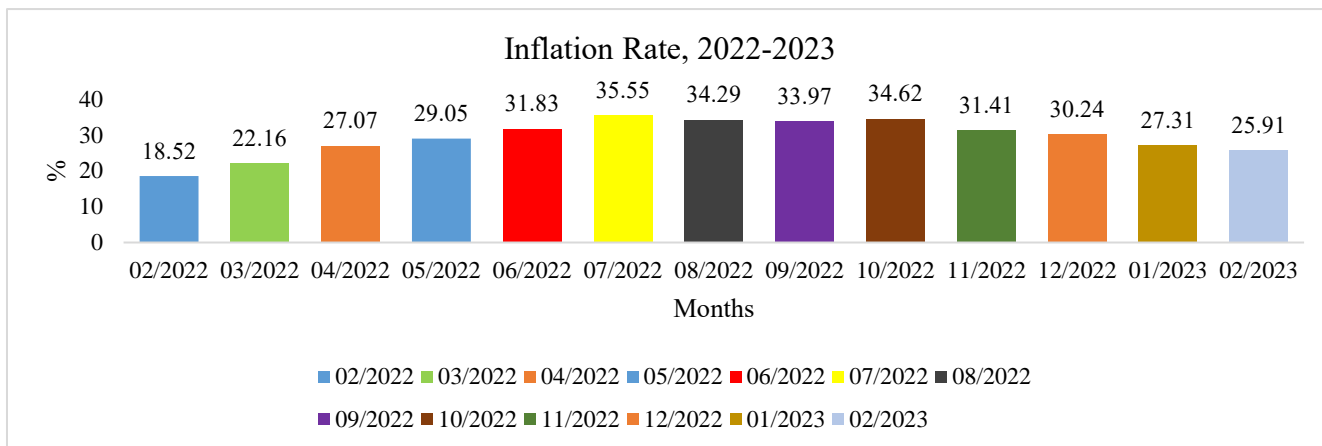
Source: Elaborated by the author, based on National Bank of Moldova, <https://www.bnm.md/ro/content/rata-inflatiei-0>, accessed on 14.03.2023

Referring to the Covid-19 period, we note that the inflation rate decreased throughout 2020 (Figure 1). If at the beginning of 2020, the annual inflation rate was 6.9%, 1.9 percentage points more than the related monetary policy target inflation set by the National Bank of Moldova, then at the end of the respective year the inflation level was only 0.4%, a fact that shows us that the economic agents practically did not carry out any transactions, as a consequence the economy of the country practically did not evolve, which evaluate negatively. Starting with February 2021, we can see that the inflation rate increased to 0.6%, and in March to 1.5%, however the inflation level is far from the optimal level established by the National Bank of Moldova, these negative consequences being caused by the pandemic. The negative impact exerted by the related COVID-19 restrictions led to disinflationary

pressures from the domestic demand side, which, together with the drop in import prices and atypical weather conditions, supported the decline in the annual rate of food prices and core inflation (BNM, 2023).

Figure 2. The evolution of inflation rate in the Republic of Moldova, 2022-2023

Source: Elaborated by the author, based on National Bank of Moldova, <https://www.bnm.md/ro/content/rata-inflatiei-0>, accessed on 14.03.2023

Based on the analysis carried out, we observe a drastic increase in inflation since the beginning of the war in Ukraine (Figure 2). If in February 2022 the inflation rate was 18.52%, it increased until the end of the year by 11.72 percentage points, constituting 30.24%. The main cause of this growth is the increase in the price of energy resources, at the same time economic agents are obliged to rise the prices of other goods. Already at the beginning of 2023, we notice that the inflation rate has decreased by 2.93 percentage points, being 27.31%, and in February it was 25.91%. This decrease is due to the intervention of the National Bank of Moldova through the monetary policy to combat inflation (BNM, 2023).

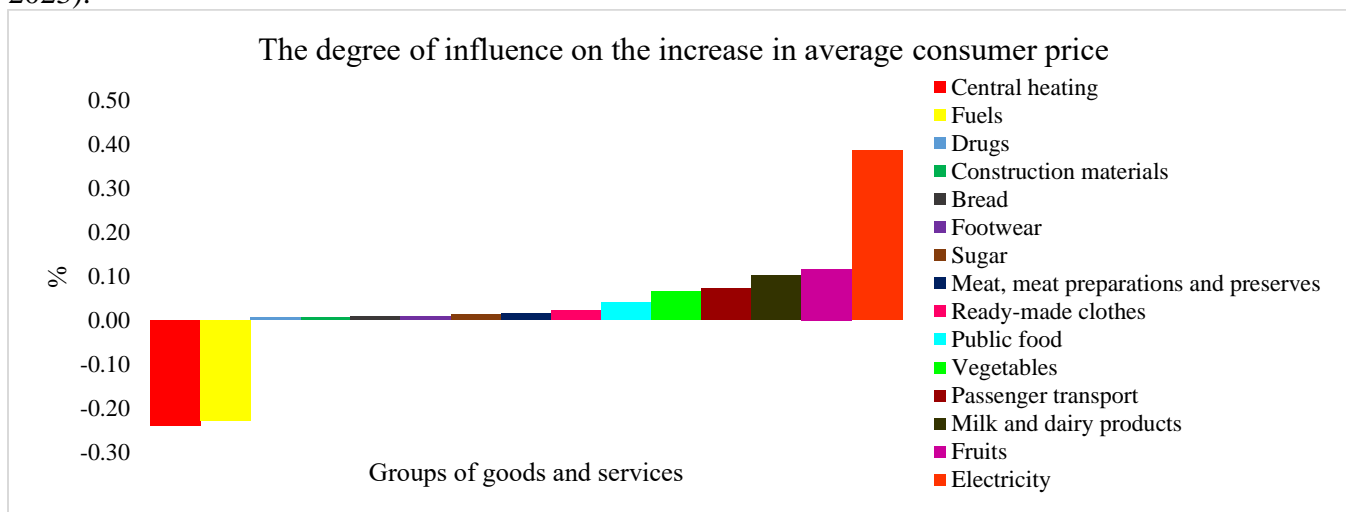

Figure 3. The degree of influence on the increase in average consumer prices (CPI) on the main groups of goods and services: December 2022 compared to November 2022

Source: Elaborated by the author, based on National Bureau of Statistics, https://statistica.gov.md/ro/evolutia-preturilor-de-consum-in-republica-moldova-in-luna-decembrie-2022-si-in--9485_60264.html, accessed on 14.03.2023

The National Bureau of Statistics informs that average consumer prices in December 2022 compared to November 2022 increased by 0.8% (Figure 3). The increase in average consumer prices was determined by the increase in the prices of food products and services provided to the population by 1.2% each. The average prices of non-food goods in December 2022 remained approximately at the level of the previous month. In December 2022, compared to the current November, from food products, more pronounced increases in average consumer prices were marked for fruit - by 4.2%, sugar - by 2.6%, milk and dairy products - by 2.2 %, vegetables – by 1.7%, chicken eggs – by 0.8%. At the same time, during the reporting period, vegetable oil price reductions by 0.6% . were recorded For non-food goods, in December 2022 compared to November 2022, the average prices for clothing and construction materials increased more significantly - by about 0.5%. At the same time, the prices of fuels and fuels decreased - by 4.0% for services provided to the population in December 2022 compared to November 2022 for communal - housing services - on average by 1.7% were recorded (Todică Elizaveta, 2023).

According to economists (Dardac Nicolae, 1994), the most common anti-inflationary policies are:

1. *Monetary policy* is the set of actions to influence the demand and supply of money in order to achieve macroeconomic objectives and tasks of the monetary banking sector.
2. *The state's budgetary policy*, oriented towards reducing the budget deficit, towards maintaining a level of public expenditure, in the respective period, and towards raising, within certain limits, the level of taxes and fees, which would curb the increase in demand and prices;
3. *Aggregate supply stimulation policies* aim to reduce the pace of price growth. They materialize in price and income control methods and measures to stimulate production. Such effects are obtained because the adopted measures target the deep causes of the increase in the price level: *productivity, competition, costs, management*.
4. *Income policy*, this set of measures aims to establish control over price increases and wages. The main purpose of income policy is to normalize the increase in production costs and thereby stabilize the cost of goods, services and labor.

CONCLUSION

In conclusion, we can mention that the main factor that led to the increase in inflation is related to the strong accentuation of global inflationary trends, which led to the increase in import prices. At the same time, we observe an increase in the monetary mass in circulation, which leads to an increase in inflation and from which it follows that inflation targeting in the Republic of Moldova is not carried out as it should be. The increase in the inflation rate has negative consequences, especially in the economic field, also affecting the way of life of the population. Therefore, all these negative records lead to an increase in the unemployment rate, which means that the labor force decreases and the economy does not develop. National Bank of Moldova must focus more on inflationary risks and future inflationary pressures than on current developments. Therefore, monetary policy decisions must aim at anchoring inflationary expectations and not tempering already materialized inflationary pressures.

REFERENCES

1. BNM. (2023). *bnm*. Preluat de pe Rata anuală a inflației: <https://www.bnm.md/ro/content/rata-inflatiei-0>
2. Ciochină, S. (2023, 01 03). *DW*. Preluat de pe R. Moldova: Cel mai greu an din ultimele trei decenii: <https://www.dw.com/ro/republica-moldova-cel-mai-greu-an-din-ultimele-trei-decenii/a-64269095>
3. Dardac Nicolae, F. C. (1994). *Monedă și credit*. București: ISBN 973-30-1771-X.

4. Elizaveta, T. (2023, 01 11). *statistica gov md*. Preluat de pe Evoluția prețurilor de consum în Republica Moldova în luna decembrie 2022 și în anul 2022: https://statistica.gov.md/ro/evolutia-preturilor-de-consum-in-republica-moldova-in-luna-decembrie-2022-si-in--9485_60264.html
5. Mold-Street. (2022, 06 27). *Cresterea preturilor a fost si este in mod constant una din preocuparile-cheie ale populatiei*. Preluat de pe Mold-Street: <https://www.mold-street.com/?go=news&n=14281>

Coordonator științific: CIMPOIEȘ Liliana, PhD, associate professor
Academia de Studii Economice din Moldova,
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail: lcimpoies@ase.md

DEZVOLTAREA AFACERILOR ECONOMICE PRIN FRANCHISING

ECONOMIC BUSINESS DEVELOPMENT THROUGH FRANCHISING

NINTUȘ Andreea, studentă, EMREI

Academia de Studii Economice a Moldovei, Republica Moldova,

or. Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni, 61

e-mail: nintusa@mail.ru

Abstract. *Franchising is, by excellence, the most developed and used system of international economic unification. The franchise agreement is the ideal medium for the international transfer of management concepts, technology and know-how. The success of franchising as an instrument of international cooperation is mainly due to the combined action of two factors: the globalisation trend of the world economy and the trend towards sharing and reducing business risk. The current system of franchising is designed precisely to respond to the general trend towards globalisation of the economy and unification of markets. In today's economy, where international economic networks are linked by a multitude of connections and communication channels, franchising takes the form of a "world blood system", which allows economic flows to be directed to all geographical areas of the world.*

Key words: *franchising, globalisation, markets, economic flows, trade.*

JEL CLASIFICATION: F3, F6, O1, M2, M3

INTRODUCERE

În prezent, afacerile internaționale evoluează într-un ritm rapid, implicând un număr tot mai mare de companii din diferite țări din întreaga lume. Perspectiva creșterii volumului de vânzări și a cotei de piață, diversificarea gamei de produse oferite și accesul la resursele pieței - în vederea maximizării profiturilor - sunt doar câteva dintre elementele care determină o companie să se angajeze în diferite tipuri de operațiuni comerciale pe piața internațională. Actualul *sistem de franciză* este conceput tocmai pentru a răspunde tendințelor generale de globalizare economică și de unificare a pieței. În economia actuală, în care rețelele economice internaționale sunt legate între ele printr-o multitudine de conexiuni și canale de comunicare, franciza ia forma unui "sistem global de sânge", permițând direcționarea fluxurilor economice către toate zonele geografice ale lumii.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Recent, francizele au pătruns în noi domenii de activitate care nu păreau să se preteze la o astfel de exploatare, cum ar fi cel bancar și cel al asigurărilor. Fenomenul cel mai interesant în evoluția francizei este transferul acestui sistem din domeniul comercial în cel necomercial. Activitățile medicale, stomatologice și optice pot fi acum desfășurate în cadrul unor acorduri de franciză, folosind metode verificate și testate.

Franchising-ul s-a extins în afacerile economice ca urmare a unor avantaje specifice:

Fig.1 Avantajele francizelor

Sursa: Elaborat și adaptat de autor în baza datelor

<https://www.investopedia.com/terms/f/franchise.asp#:~:text=A%20franchise%20is%20a%20joint,existing%20business%20model%20and%20trademark.>

CEL MAI POTRIVIT EXEMPLU DE FRANCIZĂ: MCDONALD'S

Cel mai bun exemplu pentru a observa dezvoltarea unei companii prin franciză este McDonald's, cea mai cunoscută afacere de acest tip din lume. Succesul celebrei rețele de restaurante fast-food joacă un rol esențial în promovarea și extinderea acestui sistem la nivel mondial.

Datorită inovației și eficienței sale, marca McDonald's, axată pe client, a devenit liderul mondial în domeniul restaurantelor cu servire rapidă. Pentru a menține această poziție, fiecare restaurant McDonald's este implicat în dezvoltarea și implementarea Planului anual de marketing.

Politicile de marketing ale companiei sunt orientate în două direcții: promovarea generală a rețelei la nivel național și promovarea individuală a restaurantelor la nivel local.

Publicitatea este o parte foarte importantă a politicii de promovare. Aceasta cuprinde cercetarea de piață, elaborarea de reclame TV și radio, materiale tipărite și planificarea și cumpărarea de spații pentru spoturi de difuzare.

Cunoscând avantajele sistemului de franciză folosit de McDonald's, putem fi siguri că marca preferată de mulți oameni de pe toate continentele va fi în topul restaurantelor de tip fast-food pentru mult timp. Adaptarea la schimbarea preferințelor alimentare trebuie să fie principală preocupare a managementului. Calitatea impecabilă a produselor și serviciilor oferite, sistemul de valori utilizat, grija pentru curățenie și satisfacția clienților rămânând superioare celor oferite de concurență, nu putem spune decât că franciza McDonald's rămâne una dintre cele mai sigure investiții din lume.

Avantajele unei astfel de francize, demne de luat în seamă, se referă la faptul că este o afacere fără riscuri, cu profituri stabile în timp, care oferă produse de calitate prin servicii complete și care beneficiază de un sprijin permanent și necondiționat din partea francizorului. Costurile de promovare a mărcii nu sunt ridicate, deoarece una dintre caracteristicile și avantajele francizei este că partenerul beneficiază de reputația și poziția pe piață a francizorului încă din prima oră de funcționare a magazinului.

McDonald's-franciză convențională

Această structură este cea mai eficientă în modelul de afaceri McDonald's. Compania fie obține un contract de închiriere pe termen lung, fie deține terenul pe care este construit restaurantul, în timp ce francizatul plătește o chirie minimă pentru o perioadă de 20 de ani și redevență continuă companiei.

Fig. 3 Analiză swot a McDonald's

Sursa: Preluat de autor. <https://businessmodelanalyst.com/mcdonalds-swot-analysis/>

Punctele forte ale McDonald's

- **Furnizori:** Alegerea furnizorilor McDonald's s-a asigurat că ei și francizații lor au întotdeauna suficiente articole în stoc pentru a-și satisface cei 25 de milioane de clienți zilnic;
- **Recunoașterea mărcii:** Numele brandului McDonald's i-a permis să câștige și să-și păstreze clienții și francizații. Francizații achiziționează licența companiei și devin afiliați cu aceasta pentru a-și crește profiturile prin reputația și recunoașterea mărcii sale. Pe de altă parte, clienții vizitează restaurantele McDonald's din cauza numelui lor de marcă și a insistenței lor asupra calității consecvente a fast-food-urilor ieftine;
- **Bilanțul:** Generarea de venituri mari a companiei îi permite să testeze inovațiile pe unele restaurante și să le implementeze eficient în ceilalți francizați ai săi;
- **Serviciu rapid:** Calitatea lor consecventă și serviciile rapide le-au câștigat încrederea clienților;
- **Livrare rapidă:** Utilizarea de către McDonald's a serviciilor populare de livrare cu o prezență puternică în mai multe țări îi ajută să asigure o livrare rapidă;
- **Strategia de stabilire a prețurilor:** Strategia de stabilire a prețurilor McDonald's de a oferi mese ieftine le permite să mențină o mare parte din piața QSR.

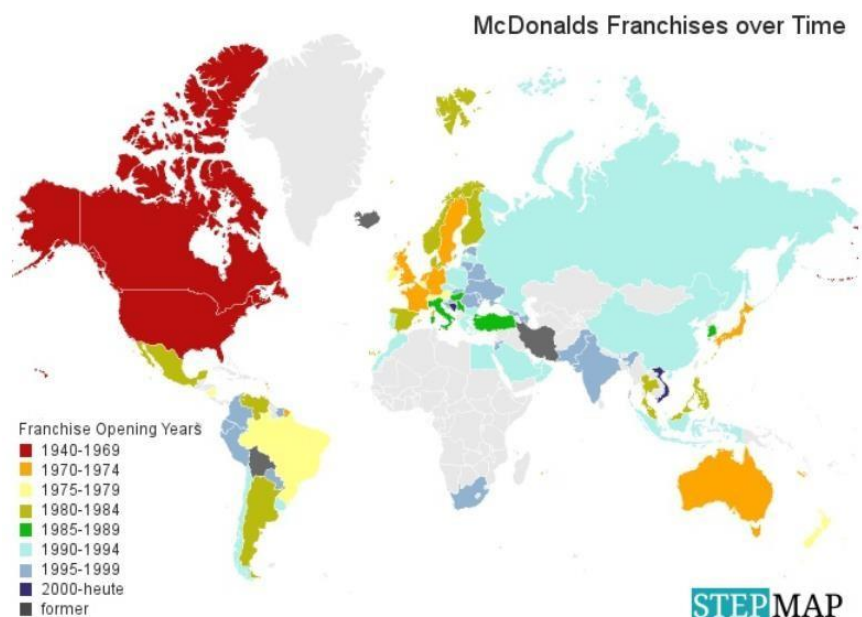

Fig. 3 Francizele McDonalds de-a lungul timpului

Sursa: Preluat de autor. <https://www.stepmap.com/map/mcdonalds-franchises-over-time-kLaZlAlpMX>

Analizând această figură evidențiem care a fost evoluția mărcii McDonald's de-a lungul timpului. De altfel, această hartă arată unde și când s-au deschis francizele McDonalds. Totul a început în Statele Unite în 1940. Astăzi, McDonalds are aproximativ 1.8000.000 de angajați la nivel mondial, cu un venit anual de aproximativ 30 de miliarde de dolari.

FRANCHISING-EXPERIENȚA NAȚIONALĂ

Beneficiile pentru operare a sistemului de franchising în RM includ: forța de muncă ieftină și costurile scăzute pentru publicitate. Totodată, există și un nivel scăzut al puterii de cumpărare, precum și calitatea joasă a serviciilor pe piață, deoarece o bună parte a bunurilor și serviciilor oferite de întreprinderile ce reprezintă companii străine și destinate clienților cu venituri medii și mari, volumul de vânzări al acestora depind în mare măsură. În Moldova sistemul de franciză se dezvoltă activ prin alte forme, cum ar fi acordurile de dealeri și prin reprezentanții oficiali ai companiilor străine, prin urmare numărul de contracte este foarte mic.

Trebuie de menționat că beneficiarul unei francize are avantajul de a funcționa sub protecția unui brand care este deja cunoscut și prezent în conștiința publică. Astfel, este mult mai ușor să atragi clienți. De asemenea, aceștia beneficiază de reputația mărcilor comerciale, a drepturilor de autor, a secretelor comerciale sau a altor proceduri secrete și de succes deținute de francizat.

Cu toate acestea, acest sistem de relații contractuale implică anumite costuri, pe lângă acordarea de taxe de franciză și taxe anuale, ceea ce erodează profiturile beneficiarului, acesta din urmă trebuie să mențină în mod constant un anumit standard de calitate. Principalele domenii de activitate economică cu un potențial înalt de aplicare a sistemului de franchising în Moldova sunt: alimentația publică, serviciile auto, serviciile medicale, sfera construcțiilor, serviciile sociale și unele ramuri din sfera producției.

Aceasta este lista completă a companiilor care își desfășoară activitatea în Republica Moldova pe baza unei francize înregistrate la Agenția de Stat pentru Proprietate Intelectuală:

- Andy's Pizza

- Pizza Mania
- TONY & GUY
- Tirex benzină
- Planeta Sushi
- Il Patio
- Hertz
- Blănuri

CONCLUZII

În urma cercetării efectuate, reieșind din necesitățile actuale și oportunitățile identificate, se pot propune următoarele direcții de sprijinire a dezvoltării franchisingului în RM: stimularea cererii de franchiză pe piață, consolidarea și crearea cadrului legal și instituțional specific franchisingului și nu în ultimul rând dezvoltarea spațiului informațional al franchisingului. Franciza este o oportunitate atractivă atât pentru proprietarii de afaceri care doresc să se extindă, cât și pentru antreprenorii care intenționează să își deschidă propria afacere. Pentru proprietarul afacerii, franciza este mecanismul ideal pentru a pătrunde pe alte piețe și o alternativă la soluția costisitoare de a deschide propriile unități noi. Cred că în perioada următoare cele mai multe dintre francizele care vor fi lansate pe piață vor proveni din sectorul serviciilor - începând cu cele mai puțin costisitoare, cum ar fi servicii auto, întreținere, reparații și până la servicii în domeniul educației sau al consultanței financiare.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Dan Voiculescu, *Franchising*, Editura Intact, Bucuresti 2010
2. Puiu Alexandru -*Managementul afacerilor economice. Tehnici de afaceri economice interne si internationale. Tratat vol. 2*, Editura Independenta Economica, Pitesti 2007
3. Gh. Gheorghiu, *Operatiunile de franciza*, Editura Lumina Lex, Bucuresti 2002
4. *Franciza convențională- [McDonald's US Franchising: Own a McDonald's Franchise \(mcdonalds.com\)](https://www.investopedia.com/terms/f/franchise.asp#:~:text=A%20franchise%20is%20a%20joint,existing%20business%20model%20and%20trademark)* Articolul „What Is a Franchise, and How Does It Work? ”
<https://www.investopedia.com/terms/f/franchise.asp#:~:text=A%20franchise%20is%20a%20joint,existing%20business%20model%20and%20trademark>

Coordonator științific: DODU-GUGEA Larisa, dr., conf. univ,
Academia de Studii Economice a Moldovei,
Republica Moldova, or. Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni, 61
e-mail: dodu-gugea.larisa@ase.md

**EVOLUȚIA CIRCULAȚIEI TURISMULUI INTERNAȚIONAL ÎN
CONTEXTUL FENOMENULUI PANDEMIC DIN ULTIMII ANI**
***THE EVOLUTION OF INTERNATIONAL TOURISM IN THE CONTEXT OF
THE PANDEMIC PHENOMENON IN RECENT YEARS***

**DOTENCO Elenora, studentă, Specialitatea: EMREI,
ȘEVCENCO Violeta, studentă, Specialitatea: EMREI,**
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, or. Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61
e-mail: dotenco.eleonora@ase.md
sevenco.violeta.wZTA@ase.md

Abstract: *The COVID - 19 pandemic was an economic and health crisis with devastating effects on all economic sectors. International tourism remains the sector most affected by the pandemic. The aim of this paper is to identify how international tourism has changed in recent years. The methodology used includes specialised literature on international tourism. The results are based on the analysis of statistical data presented by the UNWTO.*

Key words: *International tourism, Regional tourism results, International tourism receipts, International tourist arrivals, Covid – 19*

JEL CLASSIFICATION: F22, F63, F64, H51, I15, J11, O18, Q54, R41, Z32

INTRODUCERE

Apariția turismului și a călătoriilor poate fi legată o dată cu existența omului primitiv, când acesta traversa distanțe pentru a-și găsi simplu hrană sau adăpost. Timp de secole, acesta a avansat excesiv, devenind motorul cheie pentru progresul socio-economic, cu dezvoltări specifice turismului într-un număr tot mai mare de destinații naționale și internaționale. Pe lângă consecințele economice, turismul are și o profundă semnificație socio-umană. El acționează, prin natura sa, atât asupra turiștilor în mod direct, cât și asupra populației din zonele vizitate. De asemenea, efectele turismului se răsfrâng și asupra calității mediului, a utilizării timpului liber și nu în ultimul rând asupra legăturilor dintre națiuni. Cu toate acestea, economia turismului a fost puternic afectată de pandemia coronavirus (COVID - 19) și de măsurile introduse pentru a limita răspândirea acestuia.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Extinderea spațial geografică a așezărilor urbane spre sfârșitul secolului XIX începutul secolului XX, provoacă motivația de a călători în scop preponderent de relaxare, odihnă, la fel, și în scop cognitiv, de cunoaștere a noilor spații geografice din cadrul altor state.

În perioada interbelică se conturează statele cu o specializare de emiteră a fluxului de turiști și state în vederea recepționării fluxurilor de turiști. În circuitul economic mondial se conturează fluxuri de turiști ce circulă preponderent din statele nordice în statele sudice. Turismul internațional poartă o conotație sezonieră cu dominantă sezonului cald pentru țările receptoare europene din bazinul mării Mediteraniene: Spania, Franța, Italia, Grecia. În anii `20 ai secolului XX unele state din cadrul Europei Centrale înregistrează o creștere a numărului de turiști străini, care utilizau atât resursele turistice

naturale, cât și cele antropice: Italia înregistrează în medie peste 4 milioane de turiști; Franța și Spania peste 4 milioane de turiști, preponderent de origine germană și britanică. Perioada postbelică înregistrează o creștere substanțială a fluxurilor de turiști internaționali. Astfel, în anul 1950 la nivel internațional s-au înregistrat peste 25 milioane de turiști, iar la începutul anilor 80 ai secolului XX s-au înregistrat peste 400 milioane de turiști. Creșterea fluxurilor de turiști la nivel internațional provoacă o modificare calitativă și cantitativă nouă a mediului turistic natural și antropic. În ultimele decenii, turismul a cunoscut o creștere continuă și a devenit unul dintre sectoarele economice cu cea mai rapidă creștere la nivel mondial. Sectorul a înregistrat o creștere de 59% pe parcursul deceniului în ceea ce privește sosirile de turiști internaționali, de la 1,5 miliarde în 2019, față de 880 de milioane în 2009. Astfel, din anul 1950 numărul turiștilor internaționali este în creștere neîntreruptă cu mici devieri ca rezultat al consecințelor de forță majoră fie de ordin natural (spre exemplu, tsunami în 2004 care a avut loc în Thailanda și a provocat peste 260 mii decese), fie de ordin antropic (spre exemplu, acțiuni teroriste: Gemenii din New York în anul 2001), fie de ordin epidemiologic (spre exemplu, pandemia Covid-19 în anul 2020 a suspendat pe o perioadă activitatea turistică).

În timp ce lumea se confrunta cu o situație de urgență globală fără precedent din punct de vedere sanitar, social și economic din cauza pandemiei COVID - 19, călătoriile și turismul au fost printre sectoarele cele mai afectate, cu avioane la sol, hoteluri închise și restricții de călătorie instituite în aproape toate țările din întreaga lume. Pentru anul 2022, după o revenire incompletă de la condițiile din perioada panedmică, numărul turiștilor la nivel mondial a constituit doar 917 milioane de turiști, comparativ cu anul 2019 fiind în descreștere cu -37,4%, pentru care numărul de turiști înregistrat a fost de 1 466 milioane.

Circuitul turistic internațional sub aspect evolutiv a provocat apariția spațial geografică a regiunilor atractive sub aspect turistic. Din cauza pandemiei, au avut loc schimbări majore în destinațiile turistice preferate. În figura 1 este reprezentată cota procentuală a sosirilor de turiști internaționali pe regiuni pentru anul 2022 comparativ cu anul 2019. Astfel, Europa deține întâietate în circuitul turistic internațional atât în anul 2022, revenindu-i în 2022 64% din circuitul turistic mondial, cât și în anul 2019 cu o cotă de 51%. Asiei de Est și Sud-Est îi revin în anul 2022 9%, ceea ce este cu 16% mai puțin decât în anul 2019. Americii de Nord și de Sud îi revine 16% pentru anul 2022, iar pentru anul 2019 - 15%. Restul revine statelor Orientului Apropiat și Africii care nu reprezintă o destinație destul de atractivă din punct de vedere turistic.

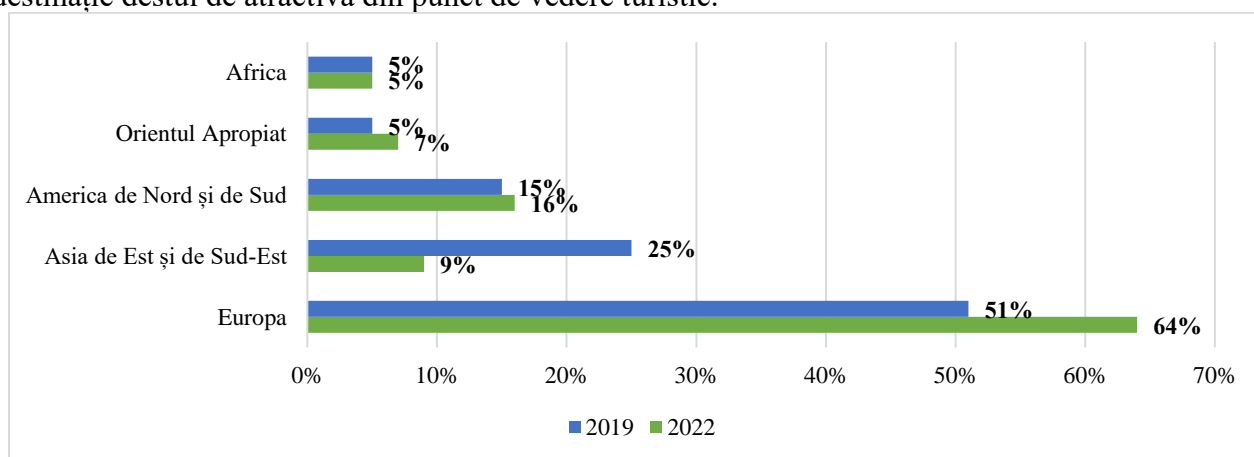

Figura 2. Analiza comparativă a sosirilor de turiști internaționali pentru anul 2019 și 2022 pe regiuni (%)

Sursa: elaborat de autori în baza datelor UNWTO, disponibil: <https://www.unwto.org/tourism-data/global-and-regional-tourism-performance>

Țările din întreaga lume au aplicat restricții de călătorie pentru a limita răspândirea coronavirusului. Închiderea aeroporturilor, suspendarea zborurilor de intrare și de ieșire, precum și blocarea la nivel național sunt doar câteva dintre măsurile pe care țările le pun în aplicare în încercarea de a contribui la limitarea pandemiei. În figura 2 este reprezentată evoluția lunară a sosirilor de turiști internaționali pentru anii 2021 și 2022 în comparație cu anul 2019. Astfel, se poate observa decalajul între anii 2021 și 2022 față de 2019. De asemenea, potrivit celor spuse mai sus, se observă o sezonabilitate a sosirilor: numărul cel mai mare de sosiri este înregistrat cu precădere în lunile de vară. Din ianuarie numărul de sosiri este în creștere, având cea mai mare valoare pentru luna august, după care este în descreștere. Dacă în august 2019 au fost înregistrate 163 487 mii de sosiri, pentru anul 2022 au fost 116 041 mii de sosiri, iar în 2021 doar 70 076 mii de sosiri.

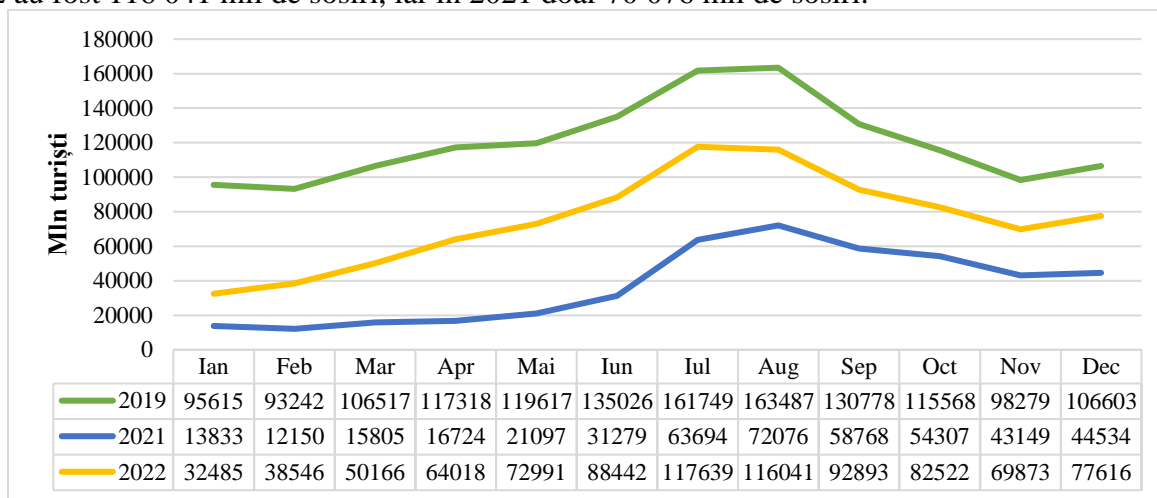

Figura 3. Evoluția lunară a sosirilor de turiști internaționali în anii 2021 și 2022 față de anul 2019 la nivel mondial

Sursa: adaptat de autori în baza datelor *UNWTO*, disponibil: <https://www.unwto.org/tourism-data/international-tourism-and-covid-19>

Turism internațional ca ramură a economiei mondiale se consideră o activitate ce provoacă încasări la nivel de cifre exorbitante, ocupând locul 3 după ramura energetică mondială și cea producătoare de automobile. Astfel, pentru anul 2017 încasările din TI depășește cifra de 1 340 de miliarde dolari SUA, dar, dacă adăugăm și activitățile adiacente ce țin de cheltuieli în domeniul altor servicii, cum ar fi de divertisment sau de agrement, la fel și produse și mărfuri adiacente, plus utilizarea diferitor categorii de transport, cifra poate depăși 1 600 de miliarde dolari SUA.

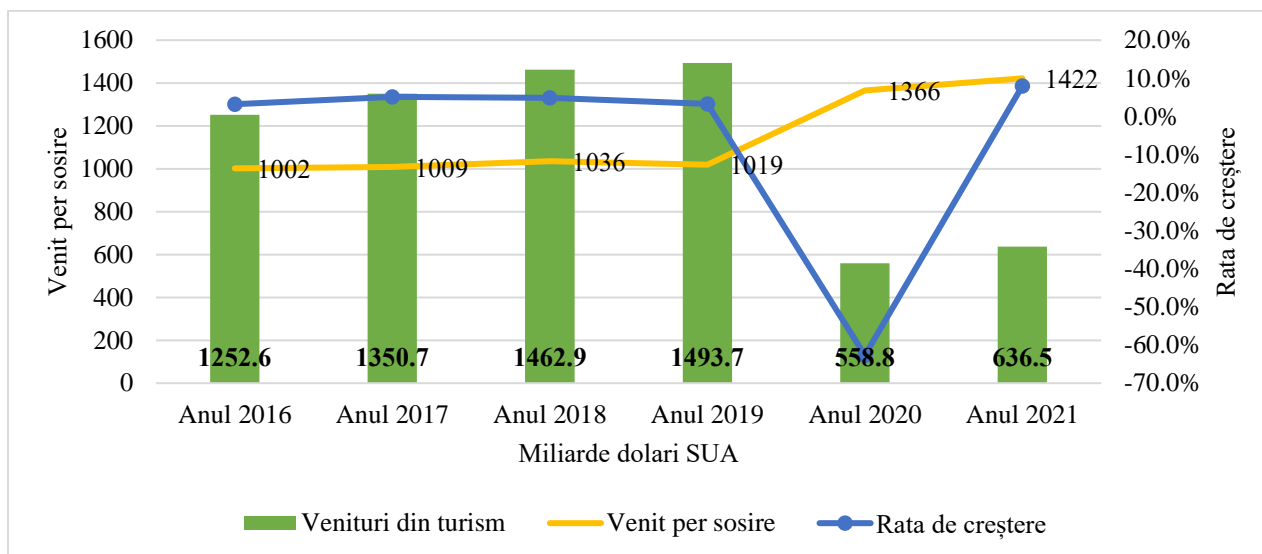

Figura 4. Evoluția încasărilor din turism internațional, 2016 - 2021

Sursa: adaptat de autori în baza datelor UNWTO, disponibil: <https://www.unwto.org/tourism-data/global-and-regional-tourism-performance>

În figura 3 este reprezentată evoluția încasărilor din turismul internațional pentru perioada anilor 2016 - 2021. Pentru anul 2019 au fost înregistrate încasări în valoare de 1 493,7 miliarde dolari SUA, cu o rată de creștere 3,3%. Pentru anul 2020 din cauza pandemiei valoarea acestora a scăzut cu 62,7% până la 558,8 miliarde dolari SUA. Cu toate acestea, pentru anul 2021 observăm o rată de creștere mai mare comparativ cu anii până la pandemie, fiind de 8%, iar valoarea încasărilor a crescut până la 636,5 miliarde dolari SUA.

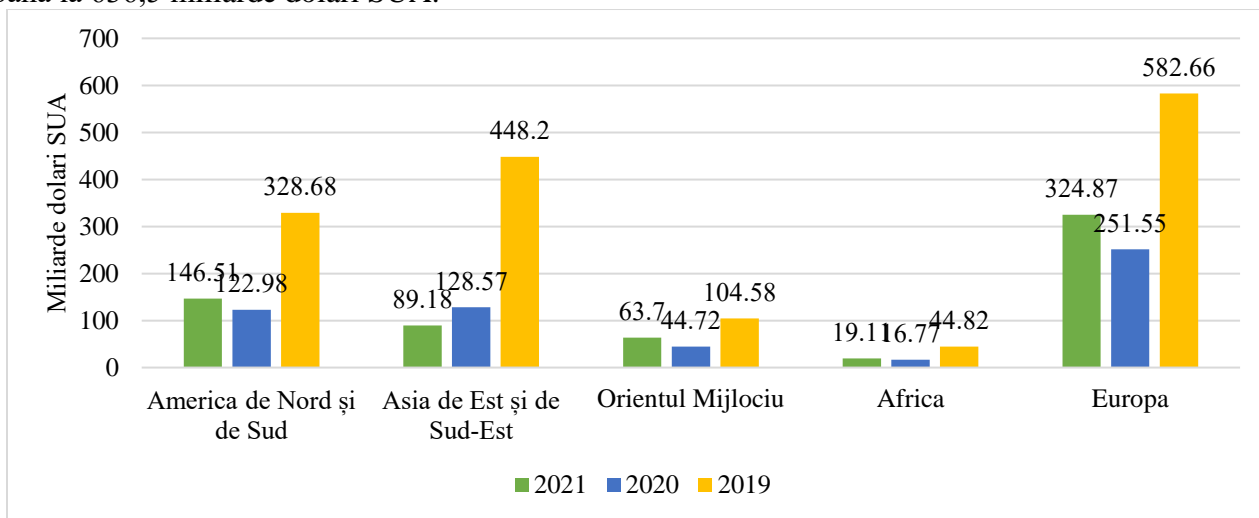

Figura 5. Încasările din turism internațional după regiuni, 2019 - 2021

Sursa: adaptat de autori în baza datelor UNWTO, disponibil: <https://www.unwto.org/tourism-data/global-and-regional-tourism-performance>

În figura 4 sunt reprezentate încasările din turism internațional pe regiuni pentru perioada anilor 2019 - 2021. Deoarece principala destinație turistică sunt țările Europei, pentru perioada analizată se poate de observat că Europa înregistrează cea mai mare valoare de încasări. La rândul său, Africa deține cea mai mică cotă a pieței turismului internațional. De asemenea, se poate de observat că cea mai drastică scădere a încasărilor a fost înregistrată de țările regiunii Asiei de Est și de Sud-Est. Pentru

anul 2021 valoarea încasărilor din regiunea Asiei a fost de 89,18 miliarde dolari SUA, ceea ce este cu 80,1% mai puțin decât în anul 2019.

CONCLUZII

Pandemia COVID - 19 a afectat turismul internațional la nivel global. Pe parcursul perioadei pandemice au fost înregistrate scăderi drastice a încasărilor din sectorul turistic. Unele regiuni s-au ciocnit cu scăderi până la 80% a valorii încasărilor în perioada anilor 2020 - 2021 comparativ cu anul 2019. Cel mai mult au înregistrat pierderi sub aspect economic, țările al căror PIB se bazează în mare parte pe fluxul anual de turiști, acest efect negativ a fost uriaș. Apariția testelor rapide și vaccinare în masă a populației a oferit speranță pentru țările a căror economie este se bazează pe turism, pentru o restabilire economică. În așa mod, datorită faptului că are loc încetarea înregistrării numărului mare de cazuri COVID-19 în întreaga lume, multe țări au început să reducă restricțiile la frontiere și să se redeschidă pentru turiștii internaționali. În acest mod, pentru anii 2021 și 2022 se observă o redresare continuă a sector turistic.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

- [1] Global and regional tourism performance, UNWTO, <https://www.unwto.org/tourism-data/global-and-regional-tourism-performance>;
- [2] M.L. SOUCA, Suport de curs: TURISM INTERNATIONAL, Universitatea „Babeș-Bolyai” : Cluj-Napoca, 2019, [file:///D:/turism%20interna%C8%9Bional/articol/Suport%20de%20curs%20Turism%20international%202019%20ID%20ECTS%20\(1\).pdf](file:///D:/turism%20interna%C8%9Bional/articol/Suport%20de%20curs%20Turism%20international%202019%20ID%20ECTS%20(1).pdf)
- [3] International tourism and covid-19, UNWTO, <https://www.unwto.org/tourism-data/international-tourism-and-covid-19>
- [4] How COVID-19 Impacted Travel & Tourism Industry Globally, IINFOMINEO, <https://infomineo.com/covid-19-impacted-travel-tourism-industry/>
- [5] Postelnicu, Gheorghe -Turism international, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2007
- [6] Cristureanu, Cristiana ”Strategii si tranzactii in turismul international, Editura C.H. Beck, Bucuresti, 2006
- [7] Minciu, Rodica, Economia turismului, Editia a III-a revazuta si adaugita, Editura Uranus, Bucuresti, 2005

Coordonator științific: MAXIM Vasile, dr., conf. univ.
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, or. Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61
e-mail: maxivali@yahoo.com

IMPACTUL SANȚIUNILOR ASUPRA COMERȚULUI INTERNAȚIONAL *IMPACT OF SANCTIONS ON INTERNATIONAL TRADE*

SOVA Arina, studentă, Specialitatea: EMREI

Academia de Studii Economice din Moldova,
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail autor: sova.arina2016@gmail.com

Abstract. *In this study, we will show the effects of economic sanctions through the lens of their implementation on international trade. To do this, we draw on well-established theoretical work in international political economy. As we continue our investigation, we are examining any potential differential effects caused by the use of different tools. To do this, we will use the latest recent data published by banks and international organizations that will demonstrate the effect of sanctions on the world's economies. The findings will demonstrate that the effects of threatened sanctions are qualitatively and quantitatively different. Trade flow between the sender and the target decreases when sanctions are actually applied, but increases when penalties are threatened. In addition, we find different effects for different sanctions instruments. Moreover, we find that different sanctioning tools have different consequences.*

Keywords : *Economic sanctions, international trade, negotiation, conflict, trade policy, embargo*

JEL CLASSIFICATION: F51, F14, P33

INTRODUCERE

Privind istoria sancțiunilor, este clar că destul de multe amenințări cu sancțiuni nu au fost în cele din urmă urmărite. În prezent scena diplomatică mondială este dominată de tensiuni politice în creștere între guverne, amenințări și sancțiuni. La fel ca în februarie 2022, când UE, G7, OCDE și alte națiuni au impus sancțiuni severe Rusiei ca represalii pentru războiul său împotriva Ucrainei.

Sancțiunile economice sunt orice limitări sau amenințări de limitări impuse națiunii emitente în timpul legăturilor comerciale în curs cu o națiune țintă, în efortul de a convinge autoritatea să-și modifice politica comercială. Ele pot fi implementate unilateral, în comun, cu alte națiuni, prin Consiliul de Securitate al ONU sau cu asistență din partea altor organizații internaționale. Acești factori, împreună cu necesitatea urgentă a unor instrumente metodologice solide pentru evaluarea efectului sancțiunilor economice asupra comerțului exterior și efectuarea de alegeri tactice menite să minimizeze pierderile cauzate de sancțiunile economice pentru o creștere economică durabilă și pe termen lung la nivel național, au ghidat selectarea temei și a obiectivelor acesteia.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Sancțiunile comerciale pot fi folosite pentru a penaliza o anumită politică, pentru a crește cheltuielile asociate acesteia sau pentru a promova o schimbare a comportamentului. Sancțiunile pot fi fie unilaterale, fie multilaterale, aplicate de un grup de țări. Chiar și sancțiunile unilaterale impuse de o mare putere economică precum Statele Unite pot obține un sprijin popular pe scară largă și pot servi ca alternativă la utilizarea acțiunii militare. Sancțiunile multilaterale pot fi deosebit de puternice în acest sens.

Există următoarele tipuri de sancțiuni comerciale :

Embargoul - cel mai sever tip de sancțiuni comerciale, care interzice efectiv orice comerț cu națiunea țintă. De exemplu, Statele Unite continuă să impună embargouri comerciale asupra Cubei, Iranului, Coreei de Nord, Siriei și Crimei ocupate de ruși din Ucraina, care interzic orice import sau export fără permisiunea prealabilă a guvernului american.

Restricțiile de export - Transferurile avansate de tehnologie către partenerii comerciali publici sau privați dintr-o națiune sancționată sunt adesea în centrul restricțiilor la export, care ar putea include cerințe de licențiere și interdicții directe. Acestea vizează frecvent sectoare considerate a fi deosebit de importante pentru națiunea sancționată, precum și pe cei implicați în comportamentul care a dat naștere sancțiunilor. De exemplu, guvernul SUA a blocat transporturile terțelor de semiconductori, telefonie, securitate de criptare, lasere, senzori, navigație, avionică și tehnologii marine către Rusia în februarie 2022, ca reacție la invazia Rusiei în Ucraina. Ca răspuns la asistența Belarusului în invazia rusă, Statele Unite au impus restricții ample la export asupra Belarusului în martie 2022 și au interzis transferurile de tehnologii de prelucrare a petrolului și gazelor către Rusia.

Restricții de import - importurile de bunuri sau servicii din națiunea sancționată sunt supuse restricțiilor de import și interdicțiilor directe. Ca reacție la invazia Ucrainei de către Rusia, propunerile de a impune restricții la importul țițeiului rusesc au zguduit piața mondială a energiei în martie 2022. S-a acordat mai puțină atenție restricțiilor de import în curs de desfășurare ale Uniunii Europene pentru cărbunele somalez și armele siriene.

Tarifele și cotele - restricționează comerțul, dar nu îl interzic definitiv, de aceea sunt folosite mai frecvent pentru a opri fluxurile comerciale din motive economice decât în scopuri de politică externă. Pentru a arăta un impact direct cu date recente vom analiza situația actuală din lume. Mai multe națiuni au implementat restricții comerciale împotriva Rusiei de la invazia acesteia în Ucraina. sancțiunile diminuează atât exporturile rusești, cât și importurile țării sancționate, ceea ce are ca rezultat pierderi economice pentru ambele națiuni. Cele mai eficiente sancțiuni sunt determinate de cât de mult este gata să plătească țara care le impune pentru ele sau de cât din propria pierdere economică este dispusă să accepte în schimbul fiecărei unități de pierdere rusă.

Un tarif împotriva Rusiei scade semnificativ importurile totale ale țării ce impune sancțiunile, la fel scad puternic și exporturile Rusiei. Toate acestea indică faptul că Rusia nu are destul timp să își găsească cumpărători alternative pentru produsele și serviciile sale, de aici și se deduce o scădere a veniturile Rusiei. De asemenea, țara care a sancționat la fel nu are destul timp să își găsească o sursă alternativă pentru a înlocui aceste produse. Prin urmare, tarifele și cotele impuse Rusiei au afectat ambele părți.

Economia Rusiei este într-o formă mai proastă decât a fost înainte de extinderea invaziei sale a Ucrainei în februarie 2022 pe o serie de indicatori diferiți. Conform previziunilor FMI, PIB-ul Rusiei s-ar prăbuși cu 8,5% în 2022, inflația va ajunge la 24%, iar șomajul va crește până la 9,6%. Statele Unite ale Americii, Uniunea Europeană (UE), Regatul Unit (Marea Britanie), Canada, Australia, Japonia și alte țări au impus recent noi sancțiuni Rusiei, care sunt fără precedent în domeniul de aplicare, coordonare și rapiditate. Aceste sancțiuni par a fi principala sursă de presiune economică asupra Rusiei. Alte elemente, precum epidemia și impactul războiului asupra economiei, sunt, de asemenea, problematice. Guvernul rus a pus în aplicare o varietate de măsuri pentru a diminua efectele sancțiunilor, iar exporturile de energie ale țării, care sunt acum în principal imune la sancțiunile internaționale, continuă să fie o sursă semnificativă de venit.

Economia actuală a Rusiei – fabricarea, cumpărarea și mutarea mărfurilor – a fost împiedicată de sancțiuni. Volumul comercial al Rusiei a scăzut dramatic (se preconizează că volumul importurilor Rusiei va scădea cu aproximativ 25% în 2022), iar peste 750 de firme străine și-au redus activitățile în/sau cu Rusia. Dincolo de ceea ce este impus legal de sancțiuni, multe corporații multinaționale și-

au limitat relațiile de afaceri cu Rusia. Acest lucru se datorează cel mai probabil pentru că sunt îngrijorați de posibilitatea unor sancțiuni viitoare, de posibilitatea confiscării activelor rusești și de costurile reputaționale ale afacerilor acolo.

Figura 1. Prognoza creșterii economice a Rusiei.

Sursa : <https://www.worldbank.org/>

Banca Mondială a prognozat că producția PIB-ului Rusiei în 2023 va scădea cu 7% din cauza sancțiunilor occidentale.

Sancțiunile împotriva Iranului au reușit să readucă țara la masa negocierilor – și într-adevăr să fie de acord cu acordul nuclear cu Iranul – atunci când administrația Obama a clarificat obiectivul sancțiunilor: a declarat că nu este o schimbare de regim (ceva Teheran ar fi considerat întotdeauna a fi mai costisitoare decât sancțiunile durerii), ci pentru a convinge Iranul să se abțină de la construirea unei arme nucleare.

Războiul SUA împotriva terorii din anii 2000 a revoluționat politica de sancțiuni. SUA și-au folosit centralitatea în sistemul financiar mondial pentru a convinge băncile din întreaga lume să se abțină de la facilitarea finanțării terorismului, să închidă conturi și să înghețe activele pe care Al Qaeda nu le mai putea accesa pentru operațiunile sale.

Economiile în curs de dezvoltare sunt mult mai preocupate de penuria de bunuri esențiale, chiar și într-un moment în care discutăm în primul rând despre dependența Europei de energia Rusiei. În țările în curs de dezvoltare vom vedea, și începem deja să vedem, prețuri prohibitiv de ridicate la alimente și lipsuri care afectează cel mai mult populațiile lor.

Sistemul economic internațional bazat pe reguli, pe care Statele Unite l-au susținut începând cu cel de-al Doilea Război Mondial, ar putea fi amenințat de sancțiuni, deoarece acestea ar putea provoca rupturi în economia globală care dau naștere la diferite blocuri și schisme economice. Pe de altă parte, o coaliție de națiuni asemănătoare, condusă de Statele Unite și Europa, ar putea deschide porți pentru noi acorduri comerciale mari, care au rămas în cea mai mare parte în Organizația Mondială a Comerțului (OMC) în ultimii 25 de ani.

CONCLUZII/RECOMANDĂRI

Sancțiunile comerciale sunt o opțiune de politică preferabilă în locul utilizării forței în conflictele internaționale, datorită dominației occidentale în comerțul global și tehnologiei superioare. Măsura în care sancțiunile comerciale vizează cele mai importante sectoare ale economiei și elitei politice ale națiunii sancționate vor determina succesul sancțiunilor. Răspunsurile țărilor sancționate arată cât de eficiente sunt sancțiunile. Sancțiunile comerciale sunt eficiente în mai multe situații, nu numai atunci când o națiune sancționată își schimbă politicile pentru a duce la retragerea sancțiunilor. Sancțiunile pot fi considerate eficiente dacă produc rezultate superioare celor care s-ar fi

produs în lipsa lor, sau chiar dacă cauzează doar cheltuieli pentru națiunea sancționată și servesc drept simbol al nemulțumirii națiunii sancționate.

În final, dezbateră despre sancțiunile economice ca instrument al politicii externe este adesea restrânsă la o întrebare binară: funcționează sau nu? Există un sprijin amplu în literatura de specialitate care studiază sancțiunile pentru a spune că această întrebare este prea simplistă. Chiar dacă nu vedem un succes imediat în atingerea scopului principal al politicii de sancțiuni, ele provoacă prejudicii, în multe dimensiuni, iar astfel de prejudicii nu sunt de neglijat. Voința politică și regimul din spatele acesteia pot fi neafectate, dar resursele de care au nevoie pentru a-și continua cursul de acțiune se vor micșora inevitabil pe termen lung.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Antoci N., **IMPACTUL SANCTIUNILOR ECONOMICE ASUPRA COMERȚULUI EXTERIOR AL REPUBLICII MOLDOVA**, Chișinău, 2018
2. Sylvanus Kwaku Afesorgbor, **The Impact of Economic Sanctions on International Trade: How do Threatened Sanctions Compare with Imposed Sanctions?**, Italy, 2016
3. Trade Sanction, <https://www.investopedia.com/terms/t/tradesanction.asp>
4. What do sanctions help achieve? An expert explains, <https://www.weforum.org/agenda/2022/03/what-do-sanctions-help-achieve-an-expert-explains/>
5. Yuan Mei/Naiyuan Hu/Haishi "Harry" Li/Gustavo de Souza, **(Trade) war and peace: How to impose international trade sanctions**, 2022
6. **The Economic Impact of Russia Sanctions**, <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF12092>
7. **The Effects of Sanctions**, <https://freepolicybriefs.org/2022/05/10/effects-economic-sanctions/>

Coordonator științific: DODU-GUGEA Larisa, dr., conf. univ,
Academia de Studii Economice din Moldova,
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail: dodu-gugea.larisa@ase.md

DOI: <https://doi.org/10.53486/sstc.v3.09>

CZU: 341.123:355(477+(470+571))

IMPLICAȚIILE ONU ÎN CONFLICTUL MILITAR UCRAINA-RUSIA *UN IMPLICATIONS IN THE UKRAINE-RUSSIA MILITARY CONFLICT*

ȘEVCENCO Violeta, studentă, Specialitatea: EMREI

Academia de Studii Economice din Moldova

Republica Moldova, or. Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61

e-mail: sevenco.violeta.wZTA@ase.md

Abstract: *The most effective way to reduce human suffering and the massive economic costs of conflict and its consequences is to prevent conflict in the first place. The United Nations plays an important role in conflict prevention, using diplomacy, collaborative relations and mediation. The war in Ukraine, which began in February 2022, at the moment is the event that has pervaded the global economy and politics, which is why the UN's core objective is to contribute to resolving the conflict and restoring global peace.*

Key words: *War, conflict, UN, Ukraine, invasion, population, assistance, peace, security*

JEL CLASSIFICATION: F35, F51, F52, F53, J17, Q58

INTRODUCERE

Situația de securitate din Ucraina s-a deteriorat rapid în urma lansării unei ofensive militare a Federației Ruse la 24 februarie 2022. Violențele armate au escaladat în cel puțin opt oblasturi (regiuni), inclusiv în oblastul Kyivska și în capitala Kiev, precum și în oblasturile estice Donețk și Luhansk, care erau deja afectate de conflict. Escaladarea conflictului a declanșat o creștere imediată și abruptă a nevoilor umanitare, deoarece aprovizionarea și serviciile esențiale sunt întrerupte, iar civilii fug din calea luptelor.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Pentru susținerea cetățenilor ucraineni și a celor ce s-au refugiat în statele vecine și din Europa, agențiile din cadrul ONU au pornit diferite campanii și proiecte, în dependență de activitatea de bază a acestora, precum UNICEF, UNAIDS, PNUD etc.

Organizația Națiunilor Unite consideră că invazia Rusiei în Ucraina, reprezintă o încălcare a integrității teritoriale și a suveranității țării. Acesta este contrar principiilor prevăzute în Carta Organizației Națiunilor Unite. Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite a adoptat o rezoluție prin care deplânge "agresiunea" comisă de Rusia împotriva Ucrainei (141 de voturi pentru, 5 împotriva și 35 de abțineri). Consiliul ONU pentru Drepturile Omului a decis, să înființeze de urgență o comisie internațională independentă de anchetă ca urmare a agresiunii Rusiei împotriva Ucrainei.

În aprilie 2022 ONU au rămas șocați de imaginile cu oameni care zac morți pe străzi și în gropi improvizate în orașul Bucha. A fost solicitat să se depună toate eforturile pentru a se asigura investigații independente și eficiente cu privire la ceea ce s-a întâmplat în Bucha. La fel Adunarea Generală a ONU a adoptat o rezoluție prin care se solicită suspendarea Rusiei din Consiliul pentru Drepturile Omului. Rezoluția a primit o majoritate de două treimi din voturile celor 193 de membri ai Adunării, mai puțin abținerile, 93 de națiuni votând pentru și 24 împotriva.[1] Pentru a începe procesul de restabilire a economiei Ucrainei, dar tot odată și pentru asigurarea altor state cu produse alimentare,

care erau asigurate de importurile din Ucraina, de către ONU în iulie 2022 a fost semnat un acord privind reluarea exporturilor de cereale ucrainene prin Marea Neagră pe fondul războiului în curs. După ce Rusia a revindicat patru regiuni din Ucraina, Adunarea Generală a ONU a adoptat cu o largă majoritate o rezoluție prin care se solicită țărilor să nu recunoască cele patru regiuni, în urma unor așa-zise referendumuri organizate în septembrie, și prin care se cere Moscovei să revină asupra "tentativei sale de anexare ilegală". Rezultatele au fost 143 de state membre în favoarea rezoluției, cu cinci voturi împotriva și 35 de abțineri.

La fel, Adunarea Generală a ONU a adoptat o rezoluție, în noiembrie 2022, care solicită Rusiei să plătească despăgubiri de război Ucrainei, în timp ce ambasadorii s-au reunit pentru a-și relua sesiunea specială de urgență dedicată conflictului. Nouăzeci și patru de țări au votat în favoarea rezoluției și 14 împotriva, în timp ce 73 s-au abținut.

Șefa responsabilității politice și de consolidare a păcii din cadrul ONU, a informat Consiliul de Securitate, afirmând că 5 718 persoane au fost ucise, inclusiv 372 de copii. Refugiații ucraineni înregistrați în întreaga Europă au depășit șapte milioane. Agenția ONU pentru copii, UNICEF, a declarat că cele unsprezece luni de război din Ucraina au perturbat educația pentru peste cinci milioane de băieți și fete. De asemenea centrul istoric al orașului portuar Odesa, din Ucraina, a fost înscris pe lista patrimoniului mondial al UNESCO, la 11 luni de la invazia rusă la scară largă. Această decizie recunoaște valoarea universală excepțională a sitului și datoria întregii umanități de a-l proteja. În aceeași perioadă ONU a făcut apel la 5,6 miliarde de dolari pentru a ajuta milioanele de oameni afectați în interiorul țării devastate de război.

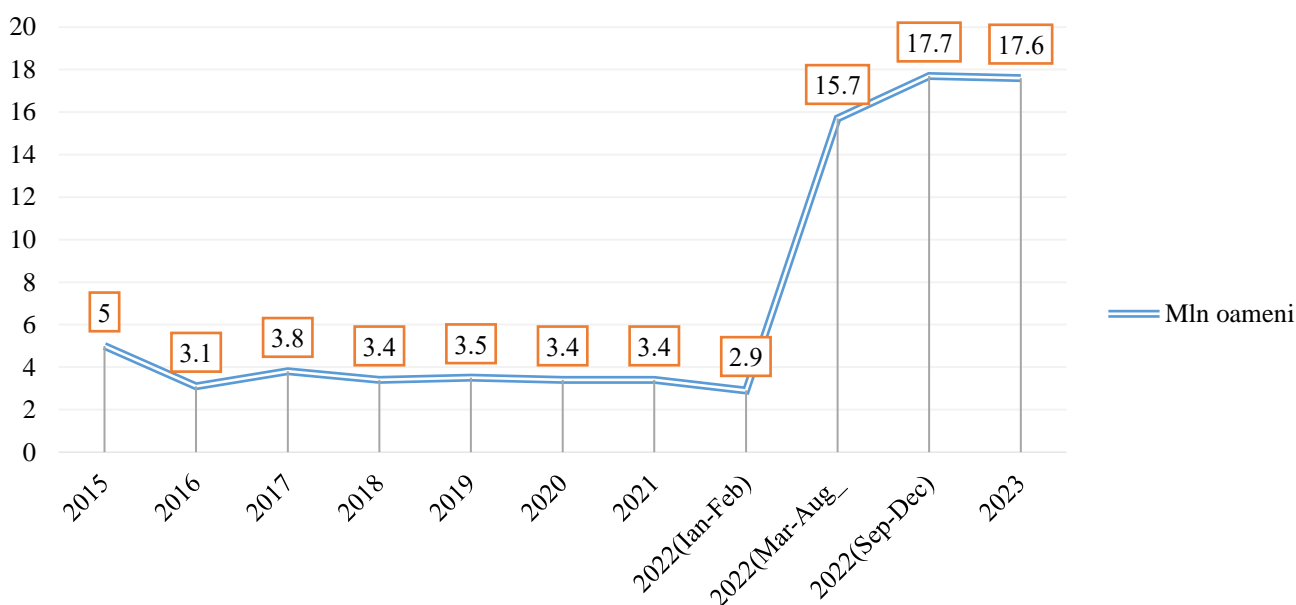

Fig.2.1 Evoluția numărului de persoane care au nevoie de asistență (2015-2023)

Sursa: Elaborat și adaptat de către autor, în baza *OCHA UKRAINE*, [citat martie 2023] Disponibil:

<https://reports.unocha.org/ru/country/ukraine/>

Conform statisticii din figura 2.1, timp de un an de la invazia Rusiei în Ucraina, aproximativ 18 milioane de persoane au nevoie de ajutor umanitar și protecție, 7.8 milioane de cetățeni au părăsit țara și 6.5 milioane s-au strămutat în alte regiuni ale țării. Conflictul a șters 30% din locurile de muncă de dinainte de război. Aproape 10 milioane de persoane, dintre care 7,8 milioane de copii, riscă să sufere de tulburări acute de stres post-traumatic.

În 2022, organizațiile umanitare au oferit diferite tipuri de ajutor- de la alimente și truse de igienă la adăposturi, asistență medicală, educație, asistență juridică, consiliere, asistență în numerar și multe altele - pentru 15,8 milioane de persoane din Ucraina. Aproape 9,5 milioane de persoane au putut primi medicamente și diverse servicii medicale în cele zece luni de război. 7,4 milioane de persoane au primit asistență legată de aprovizionarea cu apă, inclusiv accesul la apă potabilă, igienă și salubritate. Aproape 6 milioane de persoane au primit asistență în numerar în valoare totală de 1,21 miliarde de dolari, ceea ce le-a permis să își satisfacă cele mai elementare nevoi. Aproximativ 7,4 milioane de persoane au beneficiat de diferite tipuri de servicii sociale și juridice (refacerea documentelor legale, sprijin psihosocial, asistență specializată pentru persoanele cu handicap, soluții legate de furnizarea de locuințe necesare etc.). În special, peste 3,2 milioane de persoane au beneficiat de servicii de protecție a copilului (sprijin social, localizarea și reunificarea familiilor, asistență juridică etc.). Peste 12,2 milioane de persoane din toate cele 24 de regiuni ale Ucrainei, inclusiv din zonele de pe linia frontului, au primit asistență alimentară și pentru asigurarea mijloacelor de trai. De asemenea, agențiile ONU au donat peste 1 400 de generatoare pentru spitale, adăposturi, centre de încălzire, stații de pompare a apei, școli și situri pentru persoanele strămutate în interiorul țării. [2]

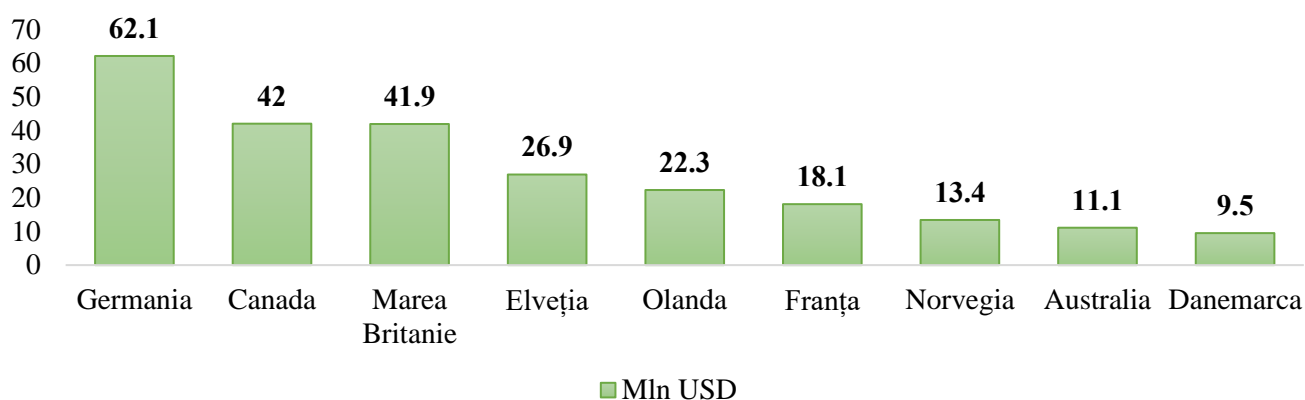

Fig.2.2 TOP 10 state contribuitoare la Fondul umanitar pentru Ucraina (UHF)

Sursa: Elaborat și adaptat de către autor, în baza *OCHA UKRAINE*, [citat martie 2023] Disponibil:

<https://reports.unocha.org/ru/country/ukraine/>

Fondurile comune conduse de UNOCHA au devenit o sursă importantă de finanțare, permițând organizațiilor umanitare să își extindă rapid activitățile și să ofere sprijin pentru milioane de persoane ale căror vieți au fost devastate de război. La sfârșitul lunii decembrie 2022, fondurile debursaseră peste 252 de milioane de dolari SUA pentru a oferi asistența necesară în Ucraina, inclusiv 192 de milioane de dolari SUA din Fondul umanitar pentru Ucraina (UHF) și 60 de milioane de dolari SUA din Fondul central pentru intervenții de urgență (CERF). Conform Fig. 2.2 țările care au contribuit cel mai mult la formarea fondurilor pentru ajutorul umanitar au fost Germania, urmată de Canda și Marea Britanie, iar restul statelor fiind din cadrul UE, înafară de Australia.

Cinci plăți UHF efectuate în cursul anului 2022 au sprijinit 56 de parteneri umanitari, permițându-le să pună în aplicare peste 100 de proiecte și să ofere asistență pentru salvarea de vieți la aproape 4 milioane de persoane.

Aproximativ 63 de milioane de dolari SUA (33 %) din finanțarea netă a fost transferată partenerilor naționali și locali, inclusiv 44 de milioane de dolari SUA (23 %) pentru a sprijini direct 38 de proiecte implementate de ONG-uri naționale. Aproximativ 20 de milioane de dolari au fost alocate pentru a sprijini peste 300 de organizații ale societății civile, organizații comunitare și grupuri de voluntari care ajută persoanele afectate de războiul din Ucraina, în special în zonele din apropierea

liniei frontului. Aceste organizații vor primi granturi și asistență în natură, formare și alte activități de consolidare a capacităților, ceea ce le va permite să ofere asistența și serviciile vitale pe care le oferă milioanele de oameni de la începutul războiului.

PNUD sprijină guvernul în ceea ce privește acțiunile de combatere a minelor și de îndepărtare a resturilor, furnizând echipamente specializate și instruire. În calitate de lider al acțiunii ONU de combatere a minelor în Ucraina din 2016, PNUD a coordonat, de asemenea, eforturile comune, a oferit asistență tehnică și a sprijinit evaluarea pagubelor. Împreună cu partenerii lor, au ajuns acum la aproape 3,5 milioane de persoane.[3] Aproximativ 11,2 milioane USD au fost alocate de PNUD și partenerii săi – UE, Elveția, Suedia, Regatul Unit, Franța, Japonia – pentru a acoperi parțial nevoile imediate ale refugiaților și ale comunităților-gazdă, precum și pentru a sprijini incluziunea socio-economică a persoanelor care fug de război, prin promovarea oportunităților de angajare, extinderea accesului acestora la servicii publice și asigurarea coeziunii sociale. [4]

CONCLUZIE

Deși ONU se implică în conflictul din Ucraina, aceasta nu a dus la oprirea operațiunilor armate sau la îmbunătățirea situației în regiuni afectate. Agențiile din cadrul ONU și organele ONU, s-au axat pe susținerea refugiaților și persoanelor afectate de război, au fost alocate diferite ajutoare umanitare și materiale statelor care adăpostesc cetățenii ucraineni, au fost create puncte de asistență socială, sanitară, psihologică la hotarele cu Ucraina, au fost elaborate programe pentru a asigura incluziunea copiilor și adolescenților în școlile din țările receptoare. Însă la aspectul stopării operațiunilor militare, ONU, fiind o organizație internațională care are ca scop principal menținerea păcii la nivel internațional, aceasta a ocupat o poziție neutră, prezentând incompetență la acest punct.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE.

- [1] The UN and the war in Ukraine: key information, Disponibil: <https://unric.org/en/the-un-and-the-war-in-ukraine-key-information/#uk2>
- [2] OCHA, UKRAINE HUMANITARIAN RESPONSE - KEY ACHIEVEMENTS IN 2022, Disponibil: <https://reports.unocha.org/en/country/ukraine/>
- [3] I WANT EVERYONE TO KNOW HOW WE ARE FIGHTING, Disponibil: <https://feature.undp.org/one-year-of-war-in-ukraine/>
- [4] Războiul din Ucraina, Disponibil: <https://www.undp.org/ro/moldova/razboiul-din-ucraina>

Coordonator științific: POPA Marina, dr., conf. univ.
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, or. Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61
e-mail: popa.marina@ase.md

INTERPERSONAL NETWORKS AND LEADERSHIP IN MULTILINGUAL GROUPS, CASE STUDY

RELATII INTERPERSONALE SI MANIFESTAREA LIDERILOR IN GRUPE MULTILINGVE, STUDIU DE CAZ

ZUBCO Eugeniu, student, Specialitatea: EMREI

Academia de Studii Economice din Moldova,

Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md

e-mail: zubco.eugeniu@ase.md

Abstract. Managementul unui grup de lucrători aflați în colaborare intensă necesită o înaltă înțelegere a relațiilor interpersonale stabilite în colectiv. Aceste relații pot fi interpretate greșit datorită lipsei informației sau subiectivității managerului. În această lucrare se vor explora metode noi de interpretare a relațiilor interpersonale prin utilizarea chestionarelor, tehnicilor statistice și algoritmilor de stabilire a gradelor de relevanță, pentru a reduce erorile umane și a ușura sarcinile manageriale.

Cuvinte cheie : Lider, relații interpersonale, informatică, alegeri, PageRank, management social

JEL CLASSIFICATION: C80, C99, M50, M54

INTRODUCTION

Managers have the hard task of observing the behavior of their employees and assuming what they are thinking. One of the hardest tasks of this type is finding what relationships have been established in a certain group and which are the people that need to be encouraged and helped in order to integrate themselves better in a group.

Purpose and methodology

To work around incomplete information and reduce subjectivity, the author and coordinators have organized a study having applied the empirical scientific approach and the scientific tools as follows: Data collection based on a survey and data analysis by the use of the matrixial way to run a basic PageRank algorithm, representing a relative scientific novelty in the way it is implemented by this study .

As such the objectives of the study are:

- To create and test a confident mathematically based management tool that could help visualize a group's interpersonal network, improve effectiveness of teambuilding strategies, by finding individuals with high potential and manage risks by identifying weak links.
- To analyze differences between one's personal beliefs and perceptions and that of the group of people in which they manifested their behavior.

The methodology has been tested upon an academic group of first year bachelor students, International Economic Relations Faculty from the Academy of Economic Studies of Moldova. The study language of the group is English (third language), while having different native languages split between them. To note that casual interactions between them are usually done in their respective native languages.

BASE CONTENT

The research was done in two steps: first, data collection through a questionnaire and secondly, interpreting the collected data through quotients and ranking algorithms.

The questionnaire was composed of three different categories of questions: Relations, Outward Perceptions and Inward Perceptions. To note respondents could only offer points to others and that responses regarding one's own score were not included. The first section is made up of three questions regarding frequency of interaction with others, confidence level of others and leading capabilities of others. For each member, you had to choose between 0 (or 1) and 5, depending on the question. The first question, regarding how much you interacted, is affected by individual perceptions of what frequency of interaction represents, it may have the scale of interaction with the group, or it could have the scale of interaction of all of your relations, inside and outside the group. Absences increase the difference in reciprocity significantly. To rescale the values to mean group interactions we can use the quotient of each raw value out of the sum of values distributed by each person. Table 1 shows the sum of the absolute value of the differences between points given and received. As such it demonstrates the „agreement” of the level of interaction that person has with the group as a whole.

Score inflators represent scale modifiers such as connections with a high number of low frequency members, extra interactions with some members (in your free time), and high activity in the community. The exact opposite has the same effect. A low score means you share scales with many members. That, in turn means that you have confident relationships. Individual scores can vary between sum given (1) + sum received (<18, usually below 2). Group sum score could be used to analyze unity/ evenness within a group and also frequency of students coming to university.

Table 1. Interaction Agreement (Reciprocity) Table

THE INTERACTION AGREEMENT TABLE, RAW AND QUOTIENT FORM									
St number	St 1	St 2	St 3	St 4	St 5	St 6	St 7	St 8	St 9
Normal	16	23	21	29	22	20	23	15	17
Quotient	0,215	0,356	0,455	0,673	0,467	0,486	0,582	0,355	0,319
St number	St 10	St 11	St 12	St 13	St 14	St 15	St 16	St 17	St 18
Normal	15	19	22	38	17	36	27	13	11
Quotient	0,388	0,383	0,401	0,427	0,530	0,572	0,494	0,285	0,294

Source: Elaborated by the author based on survey results

The further use of the first question is calculating networking capacity of each individual. Using the algorithm based on Markov chains (Markov, 2006) described in Table 2 we can find the ability of a person to connect to members of the group, according to their relevance for each member. Since you could give scores from 0-5 we should represent the data in quotients, (Paul, 1916) so the scores sum 1 for each member.

Table 2. PageRank Matrixial Model

MATRIX OF WIEGHED CHOICES				SCORE MATRIX	EIGENVECTOR MATRIX
N => (3)	POINT GIVERS		SUM MAX= N		
POINT TAKERS	0	1	0,5	SUM OF POINTS RECEIVED	EQUAL PART OF 1 GIVEN TO ALL 1/N
	0,5	0	0,5		
	0,5	0	0		
SUM= 1	SUM OF POINTS GIVEN			SUM =1	SUM =1
FOR M GOES TO INFINITY, (MATRIX OF WIEGHED CHOICES)^M*SCORE MATRIX =E MATRIX					

Source: Elaborated by the author based on survey results

A perfect group would have all scores around the average, which in the case of Table 3 should be 5,5. When we compare Table 1 to Table 3, we observe that a person's networking score is strongly related to their understanding of relationships. Outliers in this comparison can be explained through

relations with low frequency students. It would be expected that at least one or a couple of high rankers in Table 3 would have high scores in Table 1. (ex. St 11).

Table 3. Interaction Network Scores

Networking score, based on interaction iteration									
St Number	St 1	St 2	St 3	St 4	St 5	St 6	St 7	St 8	St 9
GEN 1	6,2%	7,5%	6,4%	4,6%	4,5%	4,8%	6,5%	7,1%	5,7%
GEN 8	6,4%	7,3%	6,3%	4,1%	4,7%	5,0%	6,5%	7,1%	5,9%
St Number	St 10	St 11	St 12	St 13	St 14	St 15	St 16	St 17	St 18
GEN 1	4,4%	7,2%	6,0%	4,9%	3,1%	3,1%	4,5%	6,6%	6,8%
GEN 8	4,0%	7,3%	6,2%	4,3%	2,9%	2,8%	4,8%	7,0%	7,1%

Source: Elaborated by the author based on survey results

To calculate the confidence score, we would use first, a quotient of points given, then a sum of horizontal values, lastly, another quotient of the horizontal sums sum. This is the same as a first iteration of the PageRank algorithm.

To calculate pure leadership, we use the Table 2 method again. These scores would represent the leader that would assure the best chain of command, based on links of „authority”. This makes the assumption of authority being transferable in a top to bottom direction. For this to function, members of the group would need to engage in prolonged discussion. As a result, the first iteration (Rank 1), is the current situation, with everyone retaining their own opinion, while further iterations of the PageRank algorithm would be predictions based on T=Generation (GEN) amount of time debating the question.

Table 4. Pure Leadership Score

Pure, Optimized Leadership									
St Number	St 1	St 2	St 3	St 4	St 5	St 6	St 7	St 8	St 9
1 GEN	4,37%	8,74%	4,31%	4,25%	3,96%	5,04%	10,06%	6,00%	7,92%
10 GEN	4,80%	8,97%	4,29%	3,89%	4,05%	4,78%	10,57%	6,42%	7,43%
St Number	St 10	St 11	St 12	St 13	St 14	St 15	St 16	St 17	St 18
1 GEN	4,10%	9,14%	9,53%	1,92%	0,97%	5,26%	2,68%	8,04%	3,69%
10 GEN	4,35%	9,80%	9,12%	1,40%	0,96%	4,64%	2,52%	8,21%	3,81%

Source: Elaborated by the author based on survey results

Notice that leader scores do not correspond perfectly with the relationship scores. The Optimum Leader is not someone with a lot of relations, but someone that has the respect of others. In the case of a multilingual group, a person capable of communicating with the majority of the group, while also showing leader qualities is naturally preferred. (Bruce J. Avolio, 2009)

To calculate the chance of winning an election, we must first find a way to compose all these different indicators. From the relationship and leader questions, we will take only the highest values given out by each member, giving the equal weight. Lastly we will take the confidence score. In order to combine this we will use a weighted sum of the three indicators, based on the assumption that 35% of weight is attributed to leadership, 40% to relations and 15% to confidence. Table 5 shows the results.

Table 5. Election Winning Chance

ELECTION WINNING CHANCE									
Student no.	St 1	St 2	St 3	St 4	St 5	St 6	St 7	St 8	St 9
Election %	0%	6%	4%	4%	2%	1%	23%	2%	5%
Student no.	St 10	St 11	St 12	St 13	St 14	St 15	St 16	St 17	St 18
Election %	1%	25%	13%	1%	0%	6%	0%	5%	1%

Source: Elaborated by the author based on survey results

From this conclusions can be made upon the importance of relationships in small group elections. It would seem as though even while showing high levels of leadership capabilities, one's ability to win the vote of others is more dependant on one's relationships with the voters. To note that, even whilst being very close, the group would not necessarily choose the „best” leader. In fact, probably any of the first 3-5 rankers would be fine leaders. A good manager would have to consider other factors when choosing between them.

CONCLUSION

Upon analysis of the survey data, it becomes possible to deduce some characteristics of the group, these being even more valuable in the hands of people in direct contact with the group. In the case of this paper, no names were made public, as agreed with the survey takers. Managers, on the other hand, would have access to them when doing this for themselves. This allows the observer to make very specific, highly accurate assumptions over the situation of each individual in the group, and, in turn, take valuable measures to improve the wellbeing of the group. This kind of study, may only be used amongs groups of peers and requires the survey maker to be in a position of social distance from the group. Normally, such a study should not involve the person making it. One of the biggest problems that could appear in a group could be gender related. If the group subdivides in gender related subgroups, that could harm unity, especially long-term. As a countermeasure, this study would facilitate the identification of candidates that could bridge the subgroups and reunite the group. A specific characteristic of the group studied is its polynuclear leadership. This could be partly caused by the different native languages of the members, that inhibits their ability to leave their confort zone in pursuing new relations. English seems to be just the academic language. Some of the other reasons seem to be gender related, as stated above.

A notable result of the implementation of the PageRank algorithm is that the group does not naturally tend toward inclusion of all members. This may be due to the nature of the algorithm, but more likely is either a specific characteristic of the group surveyed, or it could demonstrate the importance of collaboration incentives in bringing groups together.

BIBLIOGRAPHY

1. Bruce J. Avolio, F. O. (2009). Leadership: Current Theories, Research, and Future Directions. *Annual Review of Psychology*. doi:<https://doi.org/10.1146/annurev.psych.60.110707.163621>
2. Markov, A. A. (2006). An Example of Statistical Investigation of the Text Eugene. *Science in Context*. doi:10.1017/S0269889706001074
3. Paul, K. (1916). *The teaching of arithmetic; a manual for teachers*. New York: D. Appleton.

Coordonator științific: SHISHCAN Zorina, dr.hab., prof.univ.
CHICU OLGA, as. univ.
Academia de Studii Economice din Moldova,
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail: shishcan.zorina@ase.md
e-mail: chicu.olga@ase.md

THE ANALYSIS OF FOREIGN DIRECT INVESTMENTS CAPITAL FLOWS IN REPUBLIC OF MOLDOVA

PORTEAN Adriana, studentă, Specialitatea: EMREI,

Academia de Studii Economice din Moldova,

Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md

e-mail: portean.adriana@ase.md

Abstract. *Acest articol analizează dezvoltarea economică a Republicii Moldova și cum aceasta este văzută ca o destinație pentru investițiile străine. Se remarcă faptul că factorii-cheie care contribuie la atractivitatea Republicii Moldova ar trebui să includă un mediu politic stabil, excluderea mitei, un climat favorabil de afaceri și o infrastructură bine dezvoltată care ar trebuie să fie implementată. De asemenea, se discută despre factorii ce îmbunătățesc și facilitează crearea unui mediu agreabil pentru investitorii străini dar și limitele care le provoacă statul în Republica Moldova. Autorul subliniază că Republica Moldova a creat o serie de politici de promovare a investițiilor, utilizând stimulente pentru investiții, oferind facilități deosebite investitorilor și un climat deschis și transparent pentru investiții. În general, Republica Moldova deși e considerată o țară mică cu anumite probleme economice și politice, oricum investitorii simt un anumit potențial în investirea acestei țări.*

Cuvinte cheie: Republica Moldova, Investiții Străine Directe, politici, promovare, servicii, mediu economic.

INTRODUCTION

The purpose of this article is to assess and analyze the trends of Foreign Direct Investment (FDI) in Republic of Moldova, and examine its impact on both the local and global economies. The paper will also feature statistical data and individual insights to offer a comprehensive understanding of the subject matter. The significance of this article is to inform readers, particularly the youth, about the economic conditions of other countries beyond their own, and to demonstrate how a country's economic status can affect global affairs. The Republic of Moldova was chosen for the relatively existing economic growth, the promotion of investments and the encouragement of investors through several facilities and the attractiveness for foreign investors due to the consistent growth rates in recent years. The article will also explore Moldova's efforts to promote foreign investment and the agencies responsible for these initiatives. The article will end with a personal conclusion and additional resources for readers interested in the topic.

THE MAIN CONTENT

Observing the World Bank analysis, Moldova is a small lower-middle-income economy. Although the poorest country in Europe, it has made significant progress in reducing poverty and promoting inclusive growth since the early 2000s. Moldova's economy has achieved a steady growth rate of 5% per year, primarily due to consumer spending and the injection of funds through remittances. The latter make up a significant portion of the country's GDP, with one of the highest proportions globally. Despite these economic advancements, Moldova still lags behind other European nations in terms of wealth, and remains one of the poorest countries on the continent.¹

¹ The World Bank in Republic of Moldova, source: <https://www.worldbank.org/en/country/moldova/overview>

The country's growth model, reliant on remittances, has become less sustainable due to declining remittances, low productivity growth, and a shrinking population. The pandemic, energy crisis, and refugee crisis caused by the Russian invasion of Ukraine have exposed the country's vulnerabilities. Moldova is heavily reliant on imports from Ukraine and Russia, making it vulnerable to supply disruptions. The government must find ways to mitigate the economic impact while maintaining long-term momentum, including transitioning to a new growth model. The European Council has granted EU candidate country status to Moldova, and the World Bank Country Partnership Framework for 2023-27 will support the country in its efforts to advance toward EU accession and transition to a new growth model.²

Table nr. 1. Country Context of Republic of Moldova (% of GDP)

MOLDOVA	2021
Population, million	2.6
GDP, current US\$ billion	13.7
GDP per capita, current US\$	5.231
Life Expectancy at birth, years	69.1

source: Elaborated by the author based on the data from: <https://www.worldbank.org/en/country/moldova/overview>

The 2022 World Investment Report by UNCTAD revealed that Moldova experienced an increase in Foreign Direct Investment (FDI) inflows from USD 150 million in the previous year to USD 264 million in 2021. The total stock of FDI reached USD 4.8 billion, equivalent to 35% of the country's GDP. The majority of FDI came from Romania, followed by Cyprus, Russia, and Ukraine, while the manufacturing, financial intermediation, and trade sectors were the primary beneficiaries. The IT sector is also gaining interest. The National Strategy for Investment Attraction and Export Promotion prioritizes seven sectors, including agriculture and food, automotive, business services, clothing and footwear, electronics, ICT, and machinery.³ In order to evaluate its FDI throughout the last twenty years we can analyze the figure below:

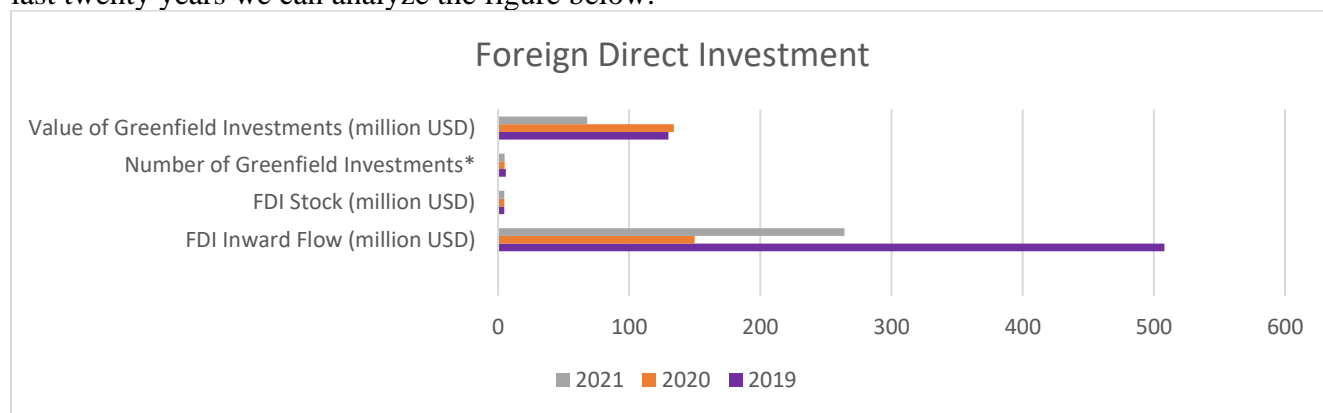

Figure nr. 1. Foreign Direct Investment (FDI) in Republic of Moldova between 2019-2021 (% of GDP)

Source: UNCTAD, Latest available data: <https://www.lloydsbanktrade.com/en/market-potential/moldova/investment>

Note: * Greenfield Investments are a form of Foreign Direct Investment where a parent company starts a new venture in a foreign country by constructing new operational facilities from the ground up.

² The World Bank in Republic of Moldova, source: <https://www.worldbank.org/en/country/moldova/overview>

³ Foreign direct investment (FDI) in Moldova, source: <https://www.lloydsbanktrade.com/en/market-potential/moldova/investment>

From the following figure we can conclude that starting with the year of 2019 and until 2021 the FDI inflows have been fluctuating and almost never were constant or with a steady increasing trend. Despite of this, Foreign direct investment in Moldova remains low, and the economic and political environment is not particularly attractive to investors. Foreign direct investment in Moldova faces various challenges due to a lack of a favorable economic and political environment, corruption, and administrative and judicial reforms. However, Moldova offers cost competitiveness, tax incentives, free economic zones, and permits foreign investors to repatriate funds. The country has rules for controlling investments in sectors important for state security, and potential investors need approval from the Council for Promotion of Investment Projects of National Importance. Moldova ranks low on the Corruption Perception and Index of Economic Freedom.

To attract Foreign Direct Investment (FDI), Moldova has several strong points such as a skilled and low-cost labor force, ongoing privatizations of state-owned companies, investor-friendly tax policies, and strong potential for agricultural production. However, there are also several weak points impeding FDI including high levels of poverty and a large informal sector, dependence on remittances from expatriate workers, political instability and social tensions, high levels of corruption, weak governance, clientelism, and the secessionist aspirations of Transnistria.⁴⁴

Openness To, and Restrictions Upon, Foreign Invest

The country heavily relies on foreign trade and remittances for economic growth. Moldovan law grants national treatment to foreign companies, as the government considers foreign direct investment essential for sustainable economic growth and poverty reduction. However, the country has struggled to attract FDI due to a shortage of qualified labor and the emigration of skilled Moldovan workers.

In 2016, Moldova ratified its Association Agreement with the EU to foster closer political association and economic integration with the EU. The DCFTA, which is a part of the Association Agreement, eliminates customs duties on industrial and agricultural products and further liberalizes the services market. The agreement aims to address trade barriers and economic governance reforms, enhancing transparency, competition, and EU product standards. Due to Moldova's small economy, the country depends on a liberalized trade and investment approach to increase exports of goods and services to the EU.

Moldova, a member of the WTO since 2001, has signed various bilateral and multilateral free trade agreements, including the EU DCFTA, CIS Free Trade Agreement, Central European Free Trade Agreement, and Free Trade Agreement with Turkey. After signing the DCFTA, Russia imposed politically motivated trade bans on Moldova's exports, leading the country to expand and diversify its exports outside of Russia. The EU has become Moldova's largest export destination, accounting for more than 60% of its exports. The invasion of Ukraine by Russia in February 2022 had a negative impact on Moldova's traditional trading partners and routes, leading the country to seek increased cooperation with the EU to eliminate import quotas on certain goods to compensate for lost trade. As a result, trade with Europe is expected to increase.

⁴⁴Source data: <https://www.loydsbanktrade.com/en/market-potential/moldova/investment>

⁴INTERNATIONAL TAX REFORMS AND SUSTAINABLE INVESTMENT by 2022, United Nations: https://unctad.org/system/files/official-document/wir2022_en.pdf.

The Moldovan government has identified seven priority public sector areas for development and reform, including education, access to financing, road infrastructure, business regulation, energy efficiency, justice system, and social insurance. The government is committed to making the economy more capital-intensive, sustainable, and knowledge-based, and has published an Action Plan for 2020-2021 to implement outstanding AA/DCFTA requirements. Additionally, the government has started working on a new National Action Plan to accelerate the country's development.

Limits on Foreign Control and Right to private Ownership and Establishment

The key points which investors are considering:

1. Foreigners are prohibited from owning agricultural or forest land in Moldova, but can own all other forms of property including land plots under privatized enterprises and land designated for construction.
2. Foreigners can only become owners of agricultural or forest land through inheritance and can only transfer the land to Moldovan citizens.
3. The only option available to foreigners who wish to use agricultural land in Moldova is to lease the land.
4. Moldovan law provides national treatment for foreign companies in most respects.
5. The Law on Investment in Entrepreneurship prohibits discrimination against investments based on various grounds.
6. Companies registered in questionable tax havens are technically prohibited from holding shares in commercial banks.
7. In November 2021, Moldova passed a law establishing a screening mechanism for strategic investments in critical industries and assets.
8. The law requires prior approval from a governmental council chaired by the Prime Minister for any strategic investment.
9. The law restricts investment opportunities for investors from offshore zones, those convicted of certain crimes, involved in money laundering and financing of terrorism, or known to have links to foreign authorities that pose a risk to national security.
10. Certain forms of legal organizations and activities in Moldova require a minimum capital investment.⁵

CONCLUSION

In conclusion, after an analysis of foreign direct investment (FDI) trends in the Republic of Moldova I concluded its impact on local and global economies. Despite being one of the poorest countries in Europe, Moldova has made significant progress in reducing poverty and promoting inclusive growth. The country's remittance-based growth model has become less sustainable due to declining remittances, low productivity growth and a shrinking population. However, the government is taking steps to mitigate the economic impact and transition to a new growth model. UNCTAD's World Investment Report 2022 revealed an increase in FDI inflows to Moldova, mainly from Romania, Cyprus, Russia and Ukraine, with the manufacturing, financial intermediation and trade sectors being the main beneficiaries. Moldova offers cost competitiveness, tax incentives, free economic zones and allows foreign investors to repatriate funds. However, it also faces challenges such as the lack of an enabling economic and political environment, corruption and weak governance. The significance of the article is to inform readers, especially young people, about the economic

conditions of other countries beyond their own and to demonstrate how a country's economic status can affect global business.⁵

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Bank, W. (2021). *The World Bank in Republic of Moldova*, source: <https://www.worldbank.org/en/country/moldova/overview> . Moldova.
2. lloydsbanktrade. (2021). *Source data*: <https://www.lloydsbanktrade.com/en/market-potential/moldova/investment> . Moldova.
3. Moldova, 2. I. (2021). *2022 Investment Climate Statements: Moldova*, source data: <https://www.state.gov/reports/2022-investment-climate-statements/moldova/> . Moldova.
4. Moldova, F. d. (2022). *Foreign direct investment (FDI) in Moldova*, source: <https://www.lloydsbanktrade.com/en/market-potential/moldova/investment> . Moldova.
5. The World Bank in Republic of Moldova, s. h. (2021). *The World Bank in Republic of Moldova*, source: <https://www.worldbank.org/en/country/moldova/overview> . Moldova.

Coordonator științific: JITARU DORINA, Phd, Associate Professor
Academia de Studii Economice din Moldova,
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail: jitaru.dorina@ase.md

⁵ 2022 Investment Climate Statements: Moldova, source data: <https://www.state.gov/reports/2022-investment-climate-statements/moldova/>

PROCESUL EVOLUȚIONAR AL ECONOMIEI JAPONIEI DUPĂ CEL DE- AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

THE EVOLUTIONARY PROCESS OF JAPAN'S ECONOMY AFTER THE SECOND WORLD WAR

**ZAMFIR Gabriela, studentă, Specialitatea: FB,
HOHLOV Onorina, studentă, Specialitatea: FB,**

Academia de Studii Economice din Moldova

Republica Moldova, Chișinău, str. Mitropolit Gavriil Bănulescu-Bodoni 61

e-mail autori: gzamfir848@gmail.com

hohlovonorina@gmail.com

Abstract. *In the paper below, we set out to analyze Japan from an economic point of view and at an international level. An important characteristic of this aspect is reflected by one of the macroeconomic indicators, such as the GDP and its determining factors. We focused on the period in which Japan experienced economic growth and the factors that underpinned this phenomenon.*

Key words: *GDP, Japan, industry, BOOM, export, manufacturing, nuclear bomb.*

JEL CLASSIFICATION: F0, A11, B52, E23, F16, L23, L62, O11, Y10

INTRODUCERE

Japonia reprezintă un stat pe cât se poate de controversat, dar și pe atât de captivant de studiat în aspect economic, deoarece după cum se poate de observat, de la o țară cu o economie slab dezvoltată, o țară obscură și fără viitor acum câțiva ani în urmă. În prezent, Japonia a ajuns un adevărat rival și o țară de invidiat, pentru BOOM-ul său economic. Urmările suferite de crize, de cel de-al doilea Război Mondial și atacul nuclear, pentru Japonia nu au reprezentat o piedică în procesul evoluționar. De-a lungul timpului, a fost compensat deficitul tehnologic, fapt determinat prin importarea echipamentului din străinătate. În ceea ce privește latura militară, Japonia a avansat și a însușit maniera luptelor în stil occidental, care presupunea utilizarea armelor moderne și a unei armate corect administrate. Ascensiunea economică care conturează acest stat, a format Japonia drept una din puterile concurențiale, cu un potențial înalt de dezvoltare, cuprinzând domeniul tehnologic, politic și militar.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Cunoaștem cu toții, că de-a lungul secolelor, Japonia a trecut prin perioade destul de dificile, până să ajungă astăzi a treia pe scara PIB-ului nominal, fiind cea mai dezvoltată țară. Una dintre încercările stabilite pentru Japonia a fost în anul 1945, la data de 6 august, când forțele aeriene americane au aruncat o bombă atomică spre Hiroshima. Aceasta a provocat mari pierderi, precum au fost distruse circa 63% din infrastructura Japoniei, dar și pieirea a zeci de mii de oameni. A doua bombă nucleară utilizată împotriva populației civile, a fost momentul care a condus la capitularea necondiționată a Japoniei, astfel soarta acesteia depindea de ocupația americană.

Efectele generate de această experiență istorică, au pus o amprentă majoră asupra dezvoltării economiei japoneze, ceea ce a permis stimularea exportului în special către SUA și Coreea de Sud, fiind posibilă finanțarea reluării japoneze. În același timp s-a început sprijinirea aproape a jumătate de milion de locuri de muncă în Statele Unite ale Americii, și contribuirea la Produsul Intern Brut al SUA.

Odată cu anul 1950, Japonia a început a reînvia. Între 1953- 1965, dezvoltarea economiei era în plină desfășurare, astfel PIB-ul a crescut cu peste 9% pe an, industria minieră cu 13%, construcțiile cu 11% și infrastructura cu 12%. Așadar, în următorii ani creșterea economică a Japoniei s-a bazat pe expansiunea rapidă a industriilor, ceea ce a deschis oportunitatea competitivității internaționale.

În urma celui de-al Doilea Război Mondial, între anii 1960-1980 Japonia a obținut una dintre cele mai mari rate ale creșterii economice din lume. Desigur că, la dezvoltarea acestei creșteri au contribuit factori de ordin economic, politic, social și istoric, printre care:

- **Politica strategică promovată de stat la etapa inițială**, care a presupus scutirea de impozitare a companiilor ce dezvoltau ramurile industriale moderne, pentru o perioadă de timp, ținându-se cont de asigurarea cu energie, combustibil, transport și materie primă la un preț avantajos.
- **Prezența resurselor umane de muncă disciplinate, calificate și ieftine**, astfel spre deosebire de țările Europei sau din S.U.A., forța de muncă japoneză dispunea de un salariu mult mai modest.
- **Achiziționarea inovațiilor tehnice**, precum licențe sau brevete din țările înalt dezvoltate, ulterior implementarea acestora în procesul de producție.
- **Minimizarea cheltuielilor în întreținerea armatei**, date care conform constituției nu depășeau 1% din Venitul Național al țării.
- **Importul compact al materiei prime și combustibil ieftin**, urmată de procesarea și transformarea în producție finită, care urma să fie exportată pe piața mondială.
- **Investirea capitalului exportat în industria calificată în extracția materiilor prime**, de care Japonia avea nevoie la acel moment, îndeosebi în construcția de mașini, utilizând forța de muncă înalt calificată, dar puțin plătită. Treptat au apărut diverse filiale ale întreprinderilor japoneze în Taiwan, Hong-Kong, Singapore, chiar și în S.U.A.
- **Prezența unei norme înalte de educație**, ceea ce dovedește veridicitatea faptului că sistemul național de învățământ al Japoniei este unul dintre cele mai performante din lume.

Sprijinirea acestor factori au permis economiei Japoniei să devină a doua ca mărime după SUA. După cel de-al Doilea Război Mondial, Japonia a devenit una dintre primele țări asiatice care s-a ridicat pe lanțul valoric de la textile ieftine la producția avansată și servicii, care în prezent constituie cea mai mare parte a PIB-ului și a locurilor de muncă a Japoniei. Totodată industriile primordiale, inclusiv și agricultura exprimă doar 1% din valoare PIB-ului.

Industria prelucrătoare a fost cea mai notabilă și recunoscută caracteristică internațională a creșterii economice a Japoniei. Actualmente, Japonia este numită liderul mondial în producerea de dispozitive electrice și electronice, nave, automobile, echipamente optice și de precizie, mașini și produse chimice. În același timp, sectorul serviciilor din Japonia, inclusiv serviciile financiare reprezintă o atribuție semnificativă în economie, constituind aproximativ 75% din Produsul Intern Brut. Totodată, Bursa de Valori din Tokyo reprezintă una dintre cele mai primordiale instituții ale economiei de piață și nu, în ultimul rând un segment al pieței financiare.

Comerțul internațional contribuie enorm la dezvoltarea economiei Japoniei, fiindcă aceasta exportă bunuri în sumă de aproximativ 697 miliarde de dolari. Exporturile de bază sunt produsele manufacturate, vehicule, mașini, piese auto, materiale semiconductoare și materiale plastice. În anii 2015-2016 s-a înregistrat destinații de export din Japonia spre Statele Unite (20,2 la sută), China (17,5 la sută) și Republica Coreea (7 la sută), în timp ce Hong Kong și Thailanda reprezintă (5.6 la sută) și,

respectiv, (4.5 la sută). Japonia este considerată fiind a treia țară cu cea mai mare pondere a producției de automobile, iar ele constituie cele mai primordiale produse de export pentru țară.

Tabel 1. Produsul Intern Brut după tipul de activitate economică(%)

Sursa: <https://www.stat.go.jp/english/data/handbook/pdf/2021all.pdf>

Analizând Produsul Intern Brut după tipul de activitate economică a Japoniei, observăm o

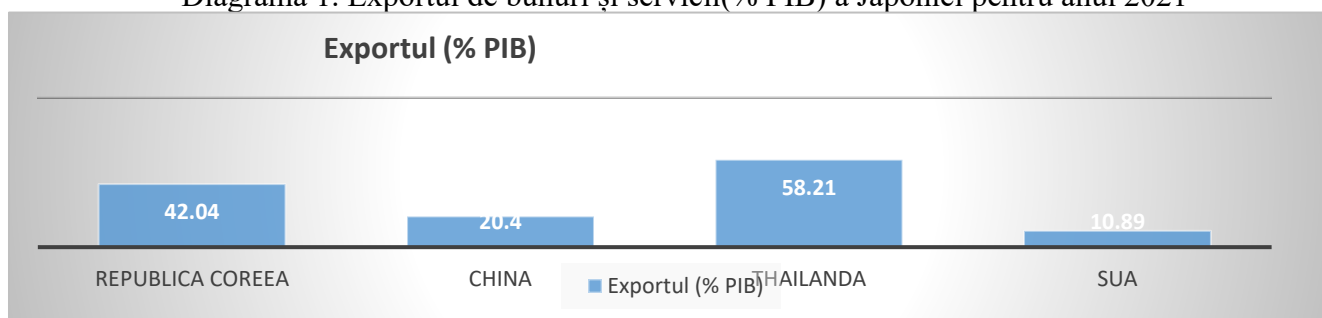
Tipul de activitate economică	1995	2000	2005	2010	2015	2019
Agricultura, silvicultura și pescuitul	1,6	1,5	1,1	1,1	1,0	1,0
Exploatarea minieră	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
De fabricații	23,5	22,5	21,4	20,8	20,5	20,3
Construcții	7,6	6,7	5,4	4,6	5,2	5,3
Transport și servicii poștale	5,5	4,9	5,1	5,1	5,3	5,3
Finanțe și asigurări	5,1	5,0	6,1	4,8	4,3	4,1
Imobiliare	10,3	10,8	11,0	12,3	12,0	11,7
Educație	3,6	3,6	3,6	3,7	3,5	3,4

scădere considerabilă la majoritatea activităților economice din 1995 până în 2019, cu excepția imobilelor. Așadar, agricultura a scăzut cu 0,6%, exploatarea minieră se menține constant în ultimii 19 ani, fabricația s-a micșorat cu 3,2%, construcțiile cu 2,3%, transportul și serviciile poștale cu 0,2%, finanțele și asigurările cu 1,0%, educația cu 0,2%. Totodată, stimularea imobilelor cu 1,4%, se datorează majorării ratelor dobânzii, dar și micșorării ratei de creștere a masei monetare.

Conform datelor statistice, pentru anul 2021, PIB-ului Japoniei îi revine valoarea de 4,9 trilioane USD, comparativ cu anul 2010 de 4,7 trilioane USD. Totodată, Produsul Intern Brut pe cap de locuitor pentru 2021 constituie 39,312,7 USD, iar pentru anul 2010 - 44968,2 USD.

În anul 2021, Japonia exportă bunuri și servicii (% PIB), în Thailanda cu o pondere relativă de 58,21, cu 16,19 % mai puțin îi revine Republicii Coreea, apoi cu 21,64% China, iar Statelor Unite ale Americii, i se atribuie valoarea de 10,89%. Totodată, structura exportului pe ramuri este reprezentată mai jos. Aici se observă o pondere de circa 87% -industriei, și anume industriei constructoare de mașini, metalurgică, siderurgică și textilă. Agriculturii îi revine doar 2 %, pe când resurselor minerale 4,4%.

Diagrama 1. Exportul de bunuri și servicii(% PIB) a Japoniei pentru anul 2021

Sursa:

<https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.ZS?end=2021&locations=JP&start=1970&view=map&year=2021>

Diagrama 2. Exportul pe ramurile economice (%) 2021

Sursa: <https://www.wto-ilibrary.org/content/books/9789287051585s003-c091/read>

CONCLUZII

Actualmente, Japonia este țara care dispune de o economie înalt dezvoltată. Toate acestea în pofida situațiilor politice, din secolul anterior, aici menționăm crizele și cel de-al Doilea Război Mondial, situații care au avut urmări negative asupra dezvoltării japoneze. În cadrul procesului evoluționar, un factor de talie majoră l-a avut exportul de capital în țările înalt dezvoltate și cele în curs de dezvoltare, care se bazau primordial pe formarea societăților mixte pe acțiuni, din care făcea parte și capitalul japonez, în cadrul tehnologiilor de vârf.

Analizând datele prezentate mai sus, putem afirma că șocul prin care a trecut Japonia în secolul anterior, a stimulat țara spre dezvoltare în diverse ramuri, precum comerț sau industria prelucrătoare. Toate acestea fiind însă determinate de un șir de factori, printre care se regăsește politica pe care a promovat-o statul, inovațiile tehnice, importul materiei prime și investirea capitalului, care a fost exportat în cadrul industriei în extracția materiilor prime și nu în ultimul rând, resursele umane de muncă calificate și coeficientul înalt de educație.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. [APA, MLA, Chicago - formatarea automată a bibliografiilor - Asistentă Microsoft](#)
2. <https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.ZS?end=2021&locations=JP&start=1970&view=map&year=2021>
3. <https://www.wto-ilibrary.org/content/books/9789287051585s003-c091/read>
4. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Archive:Conturile_nationale_PIB-ul&oldid=227006
5. <https://www.scribd.com/doc/81063699/Economia-Dupa-Al-Doilea-Razboi-Mondial#>
6. <https://historia.ro/sectiune/general/japonia-un-miracol-de-la-nimic-la-o-putere-578963.html>

Coordonator științific: DODU-GUGEA Larisa, dr., conf. univ,
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Mitropolit Gavriil Bănulescu-Bodoni 61
e-mail: dodu-gugea.larisa@ase.md

UTILIZAREA METODEI PEST(LE) ÎN PROMOVAREA PRODUSELOR PE PIEȚELE EXTERNE

USING THE PEST(LE) METHOD IN PROMOTING PRODUCTS ON FOREIGN MARKETS

NEGOIȚA Olga, studentă, Specialitatea: EMREI

Academia de Studii Economice din Moldova

Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md

e-mail autor: ghermanolga77@gmail.com

Abstract: *This paper aims to determine what PEST(LE) analysis is and how it influences a company's business environment in the process of promoting products in a foreign market. The internationalisation of a company's business involves a very complex decision-making process. The starting point is the choice of markets that offer opportunities to analyse the external environment. We have used the PEST(LE) method to highlight a number of factors that can influence the promotion of products in a new market, which is very important when a company wants to launch its products in a new market. The objective of the study is to define the purpose and importance of the PEST(LE) method in the context of the internationalization of the company, a process through which the company is to adapt to the global economy. How it will promote its products in foreign markets will determine the future of the company. Businesses need to understand the macro-environment to ensure that their strategy is aligned with the powerful forces of change affecting their business landscape. Thus, I have chosen to analyze Viorica-Cosmetic, the largest cosmetics and perfumery manufacturer in the Republic of Moldova. In order to develop a modern brand, the company is guided by new strategic concepts, taking into account the attraction of international partners and the promotion of products in foreign markets.*

Keywords: *internationalization, promotion, PESTLE analysis, company, foreign markets.*

JEL CLASSIFICATION: F2, F4, M4

INTRODUCERE

Tendențele politice, economice, tehnologice și socio-culturale influențează în mare măsură orice afacere. Deși unii antreprenori își concentrează atenția mai mult asupra mediului intern al companiei și micromediului reprezentat de furnizorii externi, clienții sau concurența, macromediul joacă și el un rol important în succesul unui business. Managerii responsabili trebuie să cunoască foarte bine piața pe care își desfășoară activitatea ca să se adapteze și să implementeze strategii care să crească profitabilitatea firmei.

Unul dintre cele mai bune instrumente de analiză a sectorului macroeconomic este analiza PEST, care contribuie și la analiza mediului internațional de afaceri prin prisma anumitor factori. Aceasta servește pentru a studia sistemele economice ale unei anumite regiuni în ansamblu și este esențială atât pentru inițierea unui business, cât și pentru calculul riscurilor și beneficiilor pe care o companie le întâmpină pe piață. Importanța acestui subiect este majoră, mai ales pentru planificarea strategică în care urmează să fie implicate companiile care tind să-și extindă produsele pe o piață externă. Planificarea strategică care examinează factorii externi se numește scanare de mediu. Analiza PEST este o piatră de temelie a scanării mediului.

Cercetarea respectivă își propune ca obiective:

- Analizarea componentelor metodei PESTLE;

- Determinarea impactului metodei PESTLE în promovarea produselor pe piețele externe;
- Evidențierea surselor din care companiile pot obține informație cu privire la factorii PEST(LE);
- Proiectarea metodei PEST în baza studiului de caz „Viorica Cosmetic”.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

O analiză PESTLE îi ajută pe manageri să înțeleagă mai bine oportunitățile și amenințările cu care se confruntă; în consecință, analiza ajută la construirea unei viziuni mai bune asupra viitorului peisaj de afaceri. PESTLE este o metodă care presupune un studiu ce constă în analiza factorilor politici, economici, sociali, tehnologici, ecologici și legislativi care constituie macromediul și descriu imaginea de ansamblu a locului unde își desfășoară activitatea o companie, la nivel național sau regional. Am identificat o serie de factori externi care influențează și determină activitatea unei companii, totodată, am dedus și întrebările la care companiile ar trebui să dețină răspuns atunci când doresc să înceapă a promova produsele pe o piață externă.

1. Factorul politic

- Cât de stabil este mediul politic în țara viitoare?
- Care sunt politicile locale de impozitare? Cum vă afectează acestea afacerea?
- Este guvernul implicat în acorduri comerciale, cum ar fi Uniunea Europeană (UE), Acordul de Liber Schimb din America de Nord (NAFTA) sau Asociația Națiunilor din Asia de Sud-Est (ASEAN)?

2. Factorul economic

- Care sunt ratele dobânzilor actuale și prognozate?
- Care este nivelul actual al inflației în țara viitoare? Cum afectează acest lucru afacerea dvs.?
- Cum afectează globalizarea mediul economic?

3. Factorul socio-cultural

- Care sunt tendințele locale în stilul de viață?
- Care sunt religiile locale dominante și ce influență au acestea asupra atitudinilor și opiniilor consumatorilor?
- Care este nivelul consumerismului și care sunt atitudinile populare față de acesta?

4. Factorul tehnologic

- Care este nivelul de interes al guvernului local și al industriei asupra tehnologiei?
- Cât de matură este tehnologia?
- Care este starea problemelor de proprietate intelectuală în mediul local?

5. Factorul ecologic

- Care sunt problemele locale de mediu?
- Există probleme ecologice sau de mediu în curs relevante pentru industria dvs.?
- Cum vă afectează activitățile grupurilor internaționale de activiști (de exemplu, Greenpeace, Earth First!) afacerea dvs.?

6. Factorul legislativ

- Care sunt reglementările autorităților locale cu privire la monopoluri și proprietate privată?
- Proprietatea intelectuală are protecții legale?
- Există legi relevante pentru consumatori?
- Care este statutul legilor privind angajarea, sănătatea și securitatea și siguranța produselor?

Fig 1. Elementele analizei PEST

Sursa: elaborat în baza informațiilor prezentate pe <https://opentext.wsu.edu/mktg360/chapter/6-2-how-markets-are-segmented/>

Odată ce acești factori de mediu sunt identificați și analizați, organizațiile sunt într-o poziție mai bună de a planifica o strategie eficientă pentru a-și îndeplini obiectivele și pentru a minimiza orice erori care ar putea cauza un decalaj de performanță-așteptări. Trebuie remarcat că fiecare dintre evaluări trebuie făcută ținând cont de client, pentru a asigura că analiza poate duce la schimbări care vor afecta afacerea în bine. Din acest motiv, pentru o promovare reușită a produselor pe o piață nouă, firma trebuie să-și canalizeze atenția asupra comportamentului consumatorilor.

Pentru a obține o perspectivă asupra condițiilor sociale și economice ale Republicii Moldova, și totodată, pentru a evalua performanța acesteia în raport cu alte țări am utilizat raportul *SEDA* (*Sustainable Economic Development Assessment- Evaluarea dezvoltării economice durabile*). Acesta combină datele privind rezultatele (cum ar fi sănătatea și educația) cu date cvasi-obiective (cum ar fi evaluările guvernantei). SEDA este un raport important pentru companii orientate către piețele externe, deoarece oferă un clasament actual de evaluare a dezvoltării economice durabile a unei țări, precum și o măsură a progresului în timp și completează indicatorii pur economici precum PIB-ul.

De asemenea, am utilizat și *Indicele Libertății Economice*, cel mai larg indice al libertății economice produs de Heritage Foundation. Scorurile și rangurile din index se bazează pe criterii pe care creatorii indexului le consideră relevante, care variază de la un indice la altul. Acest indice are o însemnătate majoră pentru companii, deoarece pot folosi indicele libertății economice ca o modalitate rapidă de a monitoriza schimbările din economiile în care sunt interesați de expunere. Indexul de libertate economică al Fundației Heritage este unul dintre cei mai populari și punctează factori precum eficacitatea judiciară, libertatea afacerilor, libertatea muncii, libertatea monetară, integritatea guvernului, etc.

Analiza conjuncturii de macromediu, studiu de caz „Viorica Cosmetic”

Factorii politici: Conform Indicelui Libertății Economice, Republica Moldova deține o neclaritate politică, factorul precum integritatea guvernamentală deținând 35,5%, gradul de instabilitate politică influențând în mod sporit atât sectorul public cât și cel privat, în care se încadrează și firma *Viorica Cosmetic*. Compania este protejată prin cadrul juridic stabilit de „Legea concurenței”, care asigură libertatea de întreprinzător, protecția concurenței loiale în apărarea drepturilor și intereselor întreprinderilor.

Factorii economici: În pofida situației economice globale dificile și a perioadei de criză pe care o înfruntă cu greu economia națională și impactul negativ pe care îl are asupra economiei autohtone, piața produselor cosmetice rămâne un domeniu activ și profitabil, iar conform raportului SEDA, stabilitatea economică a RM deține 77,8%. În ciuda schimbărilor economice „Viorica Cosmetic” totuși nu și-a pierdut clienții săi, deoarece aceștia pot găsi produse calitative la prețuri avantajoase.

Factorii socio-culturali: În Moldova, principalii consumatori ai mărcii „Viorica-Cosmetic” sunt femeile cu vârstele cuprinse între 10-55 ani, iar prețurile accesibile pentru potențialii consumatori. În ceea ce privește mediul cultural al țării noastre o importanță majoră are sărbătorea de 8 martie, cu ocazia căreia se procură produsele fabricii și care urmează a fi dăruite femeilor. Produsele pot fi cumpărate atât în interes personal cât și ca un cadou perfect cu o ocazie specială.

Factorii tehnologici: Producția „Viorica Cosmetic” se ambalează cu ajutorul utilajelor germane cu o capacitate de 28 mln de articole pe an. Fabrica este dotată cu instalații de ambalare a produselor finite în peliculă de polietilenă. A fost pus în funcțiune și utilajul de împachetare cu celofan a ambalajului de carton a produselor de parfumerie și cosmetică.

Comparativ prin așa metodă, ar trebui compania să analizeze piețele externe pe care dorește să-și promoveze produsele, metoda PESTLE oferind o imagine mai clară asupra factorilor externi, care ajută firma să nu fie luată prin surprindere.

CONCLUZII

Analiza PESTLE are rolul de a dezvolta o viziune exhaustivă asupra factorilor ce influențează promovarea produselor unei companii în procesul internaționalizării. Investigarea factorilor politici, economici, sociali, tehnologici, legislativi și ecologici poate genera idei de marketing, soluții pentru diferite probleme, idei de noi produse și servicii, etc.

PESTLE pregătește companiile pentru viitor, contribuie la stabilirea și implementarea strategiilor care să aducă profitabilitate unei afaceri și ajută o societate să evalueze mediul macroeconomic ca să-și stabilească punctele slabe și punctele forte și să-și poată evalua riscurile și beneficiile pe piață.

Analiza prin metoda PESTLE poate propulsa o companie la nivelul următor și o poate ajuta să se lanseze pe o piață externă la momentul oportun prin cunoașterea mediului de afaceri internațional, abordându-l din perspectiva factorilor oferiți.

La ora actuală, când lumea afacerilor este strâns legată de accesul la informație, de schimbul de valori atât material cât și intelectual, de nevoia ținerii unei poziții cât mai avantajoase în confruntarea concurențială dură, perceperea factorilor interni, dar mai ales externi, este necesară pentru a reuși că produsele să fie promovate și apreciate. Mediu internațional de afaceri presupune sesizarea tuturor instrumentelor prin care firma ar putea obține profituri în urma pătrunderii pe o piață externă.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. MIRON D. *Mediul internațional de Afaceri*. ASE București, 2010
2. CONKLIN, D. *The Global Environment of Business: New Paradigms for International Management*, Sage Publication, 2011
3. Indicele Libertății Economice, [on line], disponibil: <https://www.heritage.org/index/heatmap>
4. Raport SEDA (*Sustainable Economic Development Assessment*), [on line], disponibil: <https://www.bcg.com/industries/public-sector/sustainable-economic-development-assessment>
5. Nathanael Okhuysen *Analiza PEST*, [on line], disponibil: <https://www.storyboardthat.com/ro/articles/b/d%C4%83un%C4%83torilor-analiz%C4%83>
6. Viorica Cosmetic S.A., [on line], disponibil: https://viorica.md/?gclid=EAIaIQobChMIzd6JuNqA_gIVBATmCh27Bg0QEAAAYASAAEgLCQfD_BwE

Coordonator științific: POPA Marina, dr., conf.univ.

Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail: popa.marina@ase.md

TURISMUL RELIGIOS ÎN CONTEXTUL FLUXURILOR TURISTICE INTERNAȚIONALE

RELIGIOUS TOURISM IN THE CONTEXT OF INTERNATIONAL TOURISM FLOWS

**DOȚENCO Elenora, studentă, Specialitatea: EMREI,
ȘEVCENCO Violeta, studentă, Specialitatea: EMREI,**
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, or. Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61
e-maili: dotenco.eleonora@ase.md
sevenco.violeta.wZTA@ase.md

Abstract: Religious tourism is a form of tourism that has existed for centuries and still retains some features, as far as pilgrimage itself is concerned, but which has evolved enormously. Today, religious tourism requires a high level of education and culture on the part of tourists, which enables them to appreciate cultural-religious objectives in terms of their architecture, construction, value, spiritual significance and art content. There are still pilgrimages determined by the religious traditions of different countries, or those linked to specific events and manifestations. Religious tourism is a complex phenomenon that is constantly changing and diversifying, while retaining the basic element that established it: religion.

Key words: Religion, tourism, civilization, faith, Christianity, pilgrimage, travel

JEL CLASSIFICATION: Z12, Z32, R41, R23, Q26, L91

INTRODUCERE

Cunoscut și sub numele de turism sacru sau de credință, acesta este una dintre cele mai vechi forme de turism. Turismul religios este o nișă în cadrul segmentului turismului cultural, care cuprinde patru nișe specializate: pelerinajele, vizitarea locurilor sacre, turismul de biserici, moschei și temple și călătoriile în scop de misiune sau de cult. Una dintre principalele motivații de călătorie este vizitarea obiectivelor religioase, elemente esențiale ale istoriei și culturii umane. Pe măsură ce turismul religios crește în fiecare an, Organizația Internațională a Turismului promovează potențialul puternic al acestuia, precum și capacitatea sa de a construi o înțelegere între diferitele credințe și culturi.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Călătoriile în scop de pelerinaj sub aspect religios își găsesc început încă din antichitate, fie în cadrul civilizațiilor fluviale egiptene, sau în cadrul civilizațiilor indiene, chineze, mesopotamiene, grecești și a Imperiului Roman. În cadrul fiecărei civilizații existau anumite divinități în care credea populația și la care se rugau. Spre exemplu în civilizațiile egiptene, religia din perioada antică a fost o religie politeistă prin excelență. Zeii egiptenilor antici au fost numeroși, numărul exact n-a fost încă determinat. Mulți dintre zei erau glorificați doar într-o anumită zonă sau într-un anumit oraș, dintre cei mai renumiți zei sunt: Osiris, Anubis, Ra, Sobek, etc. Grecii, la fel ca și egiptenii, erau politeiști, venerând mulți zei, dar încă din secolul al VI-lea î.Hr. a început să se formeze un panteon din doisprezece zei olimpici - Zeus, Hera, Poseidon, Demetra, Atena, Ares, Afrodita, Apollo, Artemis,

Hefaistos, Hermes și Dionis. [1] În Imperiul Roman, avea loc infinita extensie a numărului de divinități. Nu exista niciun eveniment al vieții umane, niciun fenomen natural, care să nu se afle sub patronajul uneia dintre ele. S-a numărat mai mult de 30.000 de zei având legătură cu Religia în Roma antică și Imperiul Roman. Flora prezida tot ceea ce înflorește, Fons (zeul apelor), apele ce ies la suprafață, Tellus, fecunditatea recoltelor (împreună cu Ceres), Janus este zeul ușii, dar mai exista, de asemenea, un zeu al pragului. [2]

Cu timpul aceste credințe în zei, s-au transformat în diferite tipuri de religii, care domină anumite spații geografice la etapa actuală.

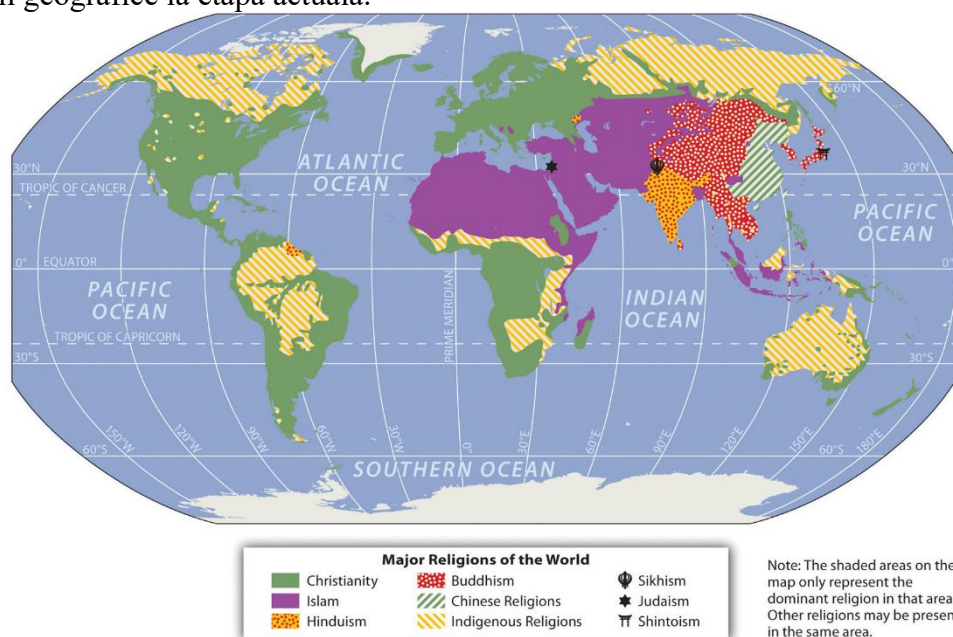

Fig. 1 Tipurile de religii predominante în lume

Sursă: Elaborat și adaptat de autor în baza: <https://astelus.com/ro/mari-religii-mondiale/>

Apariția și extinderea creștinismului provoacă o modificare calitativă nouă în circuitul călătoriilor de pelerinaj. Crearea patrimoniului cultural religios în cadrul diferitor spații geografice, unde s-au perindat (apostoli, ucenici, preoți, călugări, măici), în cadrul anumitor lăcașe sfinte (mănăstiri, biserici, loc de înmormântare) devin în timp și spațiu, loc de atracție pentru pelerini, care participă la serviciile divine în anumite zile sau sărbători religioase. Creștinismul este religia, care are astăzi în lume cel mai mare număr de adepți: într-adevăr, este religia aproape a tuturor popoarelor europene, iar datorită principiilor sale universale valabile, s-a extins mult în America, la fel și printre indigenii și negrii Oceaniei.

Creștinismul e divizat în diferite biserici:

- romano-catolică, păstrătoarea tradiției originare;
- biserica orientală greco-catolică și ortodoxă, ce derivă dintr-o schismă ce a avut loc în secolul XI;
- evanghelică sau protestantă, avându-și originea în separarea din secolul XVI. [3]

Circuitul turistic religios în spațiul geografic dominat de creștini, s-a confruntat cu anumite dezechilibre și dizfuncționalități, în perioada când regimurile de guvernare comuniste interzic frecventarea lăcașelor sfinte, la fel și distrugerea sau substituirea lor din lăcaș sfânt, în depozit alimentar, agricol, spitale, ospicii. La începutul anilor '40 ai secolului XX, bisericile au fost supuse impozitelor drastice, la care acestea nu puteau face față, în așa mod devenind motiv justificat pentru regimul sovietic să le închidă. Conform rapoartelor din 1949 în RSSM existau 931 de biserici, iar în urma acțiunilor de demolare sau reorganizare a lăcașelor sfinte, spre anul 1967 acestea au rămas doar

219, dintre care doar patru mănăstiri. Bisericele din Republica Moldova, fost RSSM, au avut o istorie tragică, spre exemplu Mănăstirea Curchi din Orhei. În 1958 puterea sovietică a izgonit călugării rămași, a distrus numeroase icoane, arzând literatura religioasă și artistică de circa 4 mii de volume. Bisericele de pe teritoriul mănăstirii, au fost transformate în depozite, sau încăperi auxiliare cu o altă menire decât cea creștină (spital de psihiatrie). [4] Un alt exemplu ar fi Mănăstirea Frumoasa din Călărași, care în mai 1946 puterea sovietică în comun acord cu episcopul Ieronim al Chișinăului lichidează mănăstirea, care nu-și putea achita impozitele către stat. Din 1946 până în 1994 în mănăstire au activat: orfelinat, școală internat pentru copii surdo-muți, colonie-penetenciară pentru minore și școală specială pentru copii alienați mintal. [5]

Pe lângă creștinism, după cum evindetăm în figura 1, există și alte credințe. În circuitul turistic religios mondial se înregistrează prezența vestigiilor religioase islamice, care devin atractive pentru statele musulmane, spre exemplu Arabia Saudită, care este un punct turistic religios important, datorită lăcașului său sfânt: Mecca. Islamismul este ultima religie în ordine cronologică dintre cele monoteiste, ce a fost predicată poporului arab între 622 și 633 de Mahomed, considerat profet al lui Allah (sau Dumnezeu). Această religie se mai numește deci și Mahomedană, iar adepții săi se numesc Mahomedani sau Musulmani.

A fost propovăduită, uneori prin intermediul forței, în toată Africa de Nord, din Egipt până în Maroc, ulterior și în Sudan și Africa Orientală; dar a pătruns și în Asia Occidentală (Asia Mică, Siria, Mesopotamia, Iran) până în nord-vestul Indiei și insulele Malaeziei. Venirea turcilor a dat naștere unor prozeliți și în Peninsula Balcanică. [6]

O altă religie dominantă este Hinduismul, cu o pondere de 13,4% în cadrul religiilor lumii, este foarte răspândit în India (80%) Pakistan, Bangladesh, Sri Lanka, precum și în câteva regiuni din sud-estul Asiei (Indonezia, mai ales insula Bali, Malaezia, Birmania, Thailanda). Deși hinduismul este adesea înțeles ca fiind o religie politeistă, presupunându-se că recunoaște nu mai puțin de 330 de milioane de zei, are de asemenea un „dumnezeu” care este suprem – Brahma. Brahma este o entitate despre care se crede că locuiește în fiecare frântură de realitate și de existență din întregul Univers. Textele principale ale hinduismului sunt Vedele (considerate cele mai importante), Upanișadele, Mahabharata și Ramayana. Aceste scrieri conțin imnuri, incantații, filosofii, ritualuri, poeme și povestiri, din care hindușii își fundamentează credințele. Alte texte folosite în hinduism includ Brahmanele, Sutrele și Aranyacele. [7]

Budismul este practicat de peste 500 de milioane de oameni din întreaga lume și este a patra religie ca mărime din lume. Budismul are aproximativ 2.500 de ani și a început în secolul al VI-lea pe baza învățăturilor lui Buddha. În timp ce a început în India, în câteva secole budismul sa răspândit în toată Asia. Astăzi, budiștii trăiesc în întreaga lume, dar sunt concentrați în principal în Asia de Est și de Sud-Est. Este o religie centrată pe pace și liniște și pe importanța de a duce o viață morală și bună. [8]

Pentru a avea posibilitate de a face cunoștință cu aceste credințe, oamenii au început a practica turismul religios, sau turismul de pelerinaj, care este, în esență, procesul de vizitare a locurilor de pelerinaj. Acestea sunt, în primul rând, destinații religioase și se poate spune chiar că au format o versiune foarte timpurie a turismului. De obicei, pelerinajele sunt călătorii lungi de câteva zile, săptămâni sau chiar luni în scopuri religioase. Ele reprezintă o întreagă călătorie, pe care oamenii de credință o fac pentru a-și consolida relația cu religia lor.

Piața globală a turismului religios este unul dintre cele mai mari segmente de turism. În 2018, se estimează, că o treime din cele 1,4 miliarde de sosiri de turiști internaționali au călătorit în scopuri religioase. Aceasta înseamnă că aproximativ 450 de milioane de călătorii internaționale au fost efectuate în scopuri religioase. Popularitatea turismului religios nu poate fi subestimată, deoarece chiar și 25% dintre călători sunt interesați de acest tip de turism.

Pentru multe țări, turismul religios în jurul patrimoniului său istoric și religios reprezintă o parte semnificativă din piața turistică totală. Arabia Saudită, de exemplu, a primit 13 milioane de turiști religioși în 2019 și se așteaptă ca acest număr să fie mai mult decât dublu, ajungând la 30 de milioane de vizitatori până în 2030. În statul Gujarat, din India, aproape 36% din totalul vizitelor turistice sunt turiști spirituali. Piața turismului religios din Brazilia este unul dintre cele mai mari segmente turistice din țară, fiind estimat la 14 miliarde de euro, generat de 20 de milioane de călătorii.

Circuitul turistic religios include categorii de vârstă medie și înaintată, care de regulă, au drept scop obținerea plăcerii spirituale. În ultimii 30 de ani, asistăm la o combinație reușită în circuitul turistic internațional, când pe lângă circuitul turistic balnear (maritim, termale, de agrement) sunt incluse și circuitele turistice religioase, astfel, combinația reușită dintre plăcere și relaxare trupească, asistăm la plăcerea și relaxarea spirituală. Astfel un exemplu concludent poate servi, circuitul turistic internațional din cadrul Israelului, care înregistrează fluxuri de turiști ce urmăresc relaxarea fizică în cadrul diferitor stațiuni balnare, cu plăcerea spirituală (vizitarea locurilor sfinte), spre exemplu „Drumul Crucii”, „Via Dolorosa” în latină, ceea ce înseamnă „Drumul durerii” este calea urmată de Iisus Hristos, cu Crucea pe umeri, de la pretoriu unde a fost dată sentința de condamnare la moarte, până la Golgota, locul unde a fost răstignit. În aceste regiuni, există atât de multe locuri de vizitat care au o importanță religioasă pentru creștini și pentru evrei, printre acestea se numără, Zidul de Vest, Muntele Măslinilor, Biserica Nașterii, Biserica Buna Vestire și multe altele. În 2019 numărul turiștilor în Israel a constituit 4,5 mln, dintre care 19% (855 mii turiști) au avut drept scop pelerinajul. Un alt exemplu ar fi Grecia, combinația plăcerii propriu zise, precum admirarea naturii și a arhitecturii, și pelerinajul pe muntele Athos, însă după cum se cunoaște ridicarea pe acest munte e permis doar bărbaților, dar în scopul măririi fluxului de turiști a fost lansată o croazieră, special pentru femeile care doresc să se apropie de Republica Monahală și să simtă sfințenia acestui loc. Acestea pot face o croazieră în jurul Muntelui Athos, în așa fel că navele se apropie foarte aproape de mănăstirile situate pe coasta Athosului , oferind ocazia de a savura frumusețea lor și de a face fotografii memorabile.

PIB-ul Italiei este al patrulea ca mărime din Europa, cu aproape 2 100 de miliarde de euro. Dintre cei 60 de milioane de italieni, o proporție covârșitoare de 85% sunt creștini. Piața turismului emițător al Italiei se ridică la 30 de miliarde de euro anual. Călătorii italieni preferă cultura în detrimentul naturii și au o preferință relativ mare pentru descoperirea de noi culturi. Potrivit Europ Assistance, 34% dintre călătorii italieni consideră că aceasta este o activitate interesantă în timpul vacanțelor, ceea ce sugerează că italienii sunt interesați și de turismul religios, cum ar fi vizitarea siturilor religioase, a bisericilor și a altor lăcașuri de cult.

CONCLUZII

Turismul religios poate fi considerat o formă de turism de înaltă calitate, din cauza efectelor pozitive pe care le are asupra culturii și societății destinației. Această formă de turism contribuie la creșterea gradului de conștientizare a patrimoniului comun al oamenilor, ceea ce ajută la conservarea acestuia, pe lângă câștigurile financiare care pot fi în cele din urmă reinvestite în conservarea culturii locale și a patrimoniului religios. Turismul religios este, de asemenea, o mare sursă de responsabilizare și dezvoltare a comunității. Interesul turiștilor față de valorile și comunitățile locale ajută la dezvoltarea unui sentiment de responsabilizare și mândrie față de comunitatea locală, cultura și istoria acesteia. În mod firesc, turismul religios contribuie, de asemenea, la creșterea economică regională, la crearea de locuri de muncă și la o mai bună calitate a vieții.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE.

[1] Cei 9 zei ai Egiptului Antic, <https://mythologica.ro/cei-9-zei-ai-egiptului-antic/>

- [2] Religia în Roma Antică și Imperiul Roman, <https://mythologica.ro/religia-in-roma-antica-si-imperiul-roman/>
- [3] [6] M.L. SOUCA, Suport de curs: TURISM INTERNATIONAL, Universitatea „Babeș-Bolyai” : Cluj-Napoca, 2019, [file:///D:/turism%20interna%C8%9Bional/articol/Suport%20de%20curs_Turism%20international%202019%20ID%20ECTS%20\(1\).pdf](file:///D:/turism%20interna%C8%9Bional/articol/Suport%20de%20curs_Turism%20international%202019%20ID%20ECTS%20(1).pdf)
- [4] Distrugerea bisericilor ortodoxe în RSSM, <https://www.romani.md/cum-au-aplicat-sovieticii-teroarea-pentru-distrugerea-bisericii-ortodoxe-din-rss-moldoveneasca-dupa-1945/>
- [5] Mănăstirea Frumoasa, Istoric, <https://www.frumoasa.md/istoric/>
- [7] <https://www.gotquestions.org/Romana/hinduism.html>
- [8] <https://www.storyboardthat.com/ro/lesson-plans/budism>

Coordonator științific: MAXIM Vasile, dr., conf. univ.
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, or. Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61
e-mail: maxivali@yahoo.com

Operațiunile de Leasing și Perspectivele de Dezvoltare a Acestora în Practica Națională

Leasing Operations and Their Development Perspectives in National Practice

URSU Diana, studentă, Specialitatea: EMREI

Academia de Studii Economice a Moldovei,
Republica Moldova, or. Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni, 61
e-mail: ursu.diana.jfay@ase.md

Abstract. *In the face of globalization, companies must act globally. For these actions, businesses need to diversify, expand and modernize their businesses. These actions require large investments, but the income will be commensurate. Entrepreneurs don't want to stop investing in machines and systems. Instead, they are looking for alternative financing options for various projects. In addition to debt and equity financing, leasing has recently become the third most important source of medium and long-term financing for companies.*

Key words: *leasing, european funds, law, financing, perspectives.*

JEL CLASSIFICATION: E01, E66, F20, F63, G20, G30, K00, L89

INTRODUCERE. Leasingul este o metodă de plată pentru utilizarea unui activ pentru o perioadă de timp. Deși pot părea foarte asemănătoare cu conceptele de închiriere, dar totuși ele sunt foarte diferite. Una dintre principalele diferențe este durata de închiriere, totuși leasingul este preconizat pe o perioadă mai îndelungată. Leasingul are ideea de a ajuta persoanelor fizice de a primi ceea ce doresc în prezent, dar cu achitarea ulterioară pe parcurs. Scopul principal al unei societăți de leasing este de a obține venituri din activități de investiții prin achiziționarea de proprietate de către societate și închirierea acestora către locatar.

CONȚINUTUL DE BAZĂ. Leasingul reprezintă deținerea bunului față de un locatar pe o anumită perioadă de timp. Operațiunile de leasing în Republica Moldova au apărut în anul 1996, când a fost aprobată prima lege privind leasingul, dar în anul 2005 aceasta a fost modificată. Denumirea deplină actuală: LEGE Nr. 59 din 28.04.2005 cu privire la leasing; legea a fost adoptată la 28.04.2005, dar publicată la 08.07.2005. Data abrogării: 01.03.2019. În sensul prezentei legi, leasingul poate avea câteva forme:

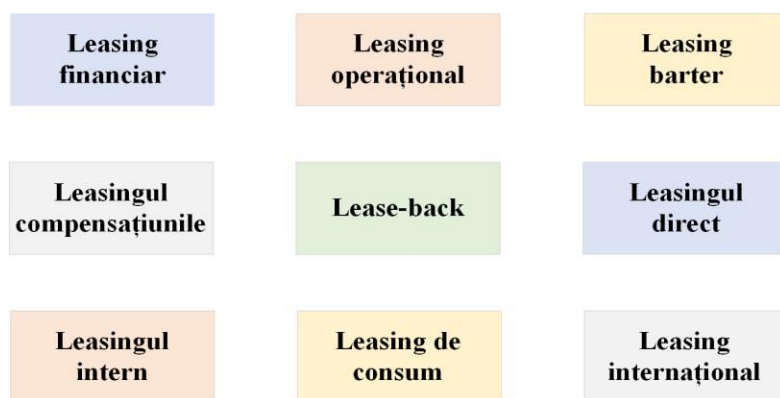

Fig.1 Forme de leasing

Sursa: Elaborat și adaptat de autor în baza datelor Ministerului Justiției al RM.
Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110103&lang=ro

FORMELE DE LEASING.

Leasingul financiar, operațiune care trebuie să îndeplinească cel puțin una din următoarele condiții:

- riscurile și beneficiile aferente dreptului de proprietate asupra bunului obiect al leasingului să fie transferate locatarului la momentul încheierii contractului de leasing;
- suma ratelor de leasing să reprezinte cel puțin 90% din valoarea de intrare a bunului dat în leasing;
- contractul de leasing să prevadă expres transferul dreptului de proprietate asupra bunului obiect al leasingului către locatar la expirarea contractului;
- perioada de leasing să depășească 75% din durata de funcționare utilă a bunului obiect al leasingului;

Leasingul operațional, operațiune care nu îndeplinește nici una din condițiile contractului de leasing financiar;

Leasingul barter, operațiune în cadrul căreia locatarul achită valoarea ratelor de leasing prin bunuri al căror proprietar este;

Leasingul compensațiunile, operațiune în cadrul căreia locatorul primește în contul ratelor de leasing marfă produsă cu utilajul obiect al leasingului;

Lease-back, operațiune în cadrul căreia o parte transmite unei alte părți dreptul de proprietate asupra a unui bun în scopul de a-l lua ulterior în leasing;

Leasingul de consum, operațiune de leasing în cadrul căreia locatarul are calitatea de consumator;

Leasingul direct, operațiune de leasing în cadrul căreia locatorul întrunește concomitent și calitatea de furnizor al bunului;

Leasingul intern, operațiune de leasing în cadrul căreia toate subiectele sânt rezidenți ai Republicii Moldova;

Leasingul internațional, operațiune de leasing în cadrul căreia locatorul sau locatarul nu este rezident al Republicii Moldova.

Obiect al leasingului pot fi orice bunuri mobile sau imobile, cu excepția:

- a) bunurilor scoase din circuitul civil sau a căror circulație este limitată prin lege;
- b) terenurilor agricole;
- c) bunurilor consumabile;
- d) obiectelor proprietății intelectuale care nu pot fi cesionate.¹ În afacerea de leasing sunt prezenți trei

actori și anume:

- Producătorul sau vânzătorul care furnizează materiale.
- Locatarul, persoane care împrumută echipamente.
- Locatorii sunt instituții financiare care asigură finanțarea echipamentelor.

OPORTUNITĂȚI DE FINANȚARE PRIN LEASING.

Prima companie de leasing din Republica Moldova sa creat în anul 2002 - O.C.N MAIB-LEASING S.A., compania mamă este BC Moldova-Agroindbank. Scopul companiei este de a dezvolta mai amplu serviciile de leasing în Moldova. Compania oferă finanțare prin leasing autovehicule (autoturisme, autobuze, camioane, vehicule comerciale), tehnică agricolă, imobile, echipamente și utilaje. În Republica Moldova sunt mai multe proiecte ce oferă finanțare prin leasing, o astfel de oportunitate de finanțare este oferită de către programul “Livada Moldovei”. Partenerul acestui program este banca “OTP Bank”. Acest program oferă finanțare de la 5.000 de euro pentru beneficiari din sectorul agricol și activitatea cărora corespunde unei dintre formele organizatorico-juridice: GȚ, ÎI, SRL, SA. În leasing se pot oferi bunuri eligibile cum ar fi: vehicule comerciale și speciale; tractoare, mașini specializate, combine; utilaje horticoale; echipamente horticoale mobile.

La fel în Moldova avem prezentă o programă guvernamentală de leasing pentru tehnică și echipamente ADMA. Este o agenție care urmărește scopul de a ajuta fermierii să acceseze cele mai noi utilaje agricole pentru a dezvolta și moderniza sectorul agricol. Condițiile de finanțare sunt simple, cota TVA este de 0%, perioada de finanțare poate fi pe doi ani dacă se va achita plata proprie inițială de 50% și rambursarea este anuală.

ACTIVITATEA COMPANIILOR DE LEASING.

Piața de leasing a Republicii Moldova este într-o continuă creștere și are un potențial foarte bun de dezvoltare. Activitatea companiilor de leasing în anul 2021 a crescut considerabil față de anul 2017, în acest an au fost acordate mijloace fixe în leasing în sumă de 1 702,70 miliarde lei, (Tab.3.1).

Tabelul 1.1. Mijloace fixe acordate în leasing pentru perioada 2017-2021, mil. lei

Anul	2017	2018	2019	2020	2021
Mijloace fixe acordate în leasing – total	1 426,60	1 583,40	1 812,60	1 400,30	1 702,70
Mijloace de transport	1 335,60	1 516,70	1 611,00	1 303,30	1 555,90
Mașini și utilaje	54,8	23,9	144,7	78,8	66,3
Clădiri și construcții speciale	36,2	26,6	18,3	13,8	39,2
Alte mijloace fixe	0	16,2	38,6	4,4	41,3

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova, *Antreprenariat “Mijloace fixe acordate în leasing după termenul de achitare pentru perioada”*.

Disponibil: <https://statistica.gov.md/ro>

În anul 2020 observăm o scădere a operațiunilor de leasing din cauza apariției pandemiei COVID-19, aceasta a devenit una dintre cele mai mari obstacole. Clienții nu își puteau permite plăți lunare, deoarece mulți oameni și-au pierdut locul de muncă și din aceste considerente operațiunile de leasing au scăzut cu 412,3 milioane lei față de anul 2019 și de asemenea putem observa o scădere considerabilă în domeniul de alte mijloace - 34,2 milioane de lei la fel față de anul 2019. Pentru anul 2021 avem o creștere totală a mijloacelor fixe de 302,4 mil. lei față de anul 2020 și la fel observăm o creștere considerabilă în sectorul de alte mijloace fixe, în anul 2021 acesta a atins un volum de 41,3 mil. lei.

Tabelul 1.2 Mijloace fixe acordate în leasing după termenul de achitare pentru perioada 2017-2021, mil. lei

Anul	2017	2018	2019	2020	2021
Mijloace fixe acordate în leasing cu termen de achitare – total	1 426,6	1 583,4	1 812,6	1 400,3	1702,7
până la 3 ani	631,0	773,4	859,1	676,5	940,2
de la 3 ani până la 5 ani	766,2	728,4	920,3	710,3	751,3
mai mult de 5 ani	29,5	81,6	33,2	13,5	11,2

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova, *Antreprenariat “Mijloace fixe acordate în leasing după termenul de achitare pentru perioada”*.

Disponibil: <https://statistica.gov.md/ro>

Analizând acest tabel putem observa că doar în anul 2019 au fost acordate mijloace fixe într-o sumă mai mare față de toți ceilalți ani pentru un termen de la trei până la cinci ani. Pentru anul 2021 putem observa că achitarea pe un termen de până la trei ani a ajuns 940,2 milioane lei, pentru perioada de la trei până la cinci ani a constituit 751,3 milioane de lei și pe un termen mai mare de cinci ani doar 11,2 milioane lei.

PERSPECTIVE DE DEZVOLTARE.

Accesul la finanțe este un obstacol din aceste considerente o perspectivă de dezvoltare ar putea fi ca mai multe întreprinderi de leasing să primească sprijin din partea fondurilor europene pentru IMM, ca de exemplu BERD pentru ca aceasta să acorde credite, ca întreprinderea să poată finanța prin leasing IMM. Întreprinderile Mici și Mijlocii se consideră ca o putere economică a țării. "Leasingul este deosebit de atractiv pentru IMM-urile cu resurse financiare limitate, deoarece le permite să finanțeze până la 100% din costul unui activ fără a fi nevoie de garanții suplimentare. Tot odată, locatorul își păstrează proprietatea asupra activului închiriat, permițându-i să ofere finanțare întreprinderilor atunci când alte tipuri de creditori nu pot. Industria de leasing este, prin urmare, foarte bine poziționată pentru a sprijini IMM-urile și start-up-urile care au o rată de creștere mare. BERD oferă asistență tehnică pentru a crea un mediu juridic modern și propice pentru dezvoltarea serviciilor de leasing în țările în care își desfășoară activitatea. Acest lucru va sprijini promovarea leasingului prin investiții în instituții financiare. Ca o idee de dezvoltare ar putea fi Green Leasing, scopul principal a acestui tip de leasing este de a participa la conservarea apei, reducerea energiei, reciclarea deșeurilor și diverse acțiuni durabile, această idee s-ar putea de implementat și pe plan național, aceasta ar deveni o bună idee de dezvoltare pentru piața de leasing a Republicii Moldova. Datorită acestei idei noi am putea îmbunătăți starea clădirilor vechi, am putea utiliza panouri solare pentru obținerea energiei cu un impact minimal asupra mediului. Green Leasing este o modalitate bună prin care locatarii și locatorii pot să lucreze împreună pentru economisirea banilor și ca să atingă aceleași obiective și anume – eficiența clădirii. Dacă în Moldova se vor implementa astfel de proiecte, atunci potențialul țării va crește considerabil în diverse planuri, mai mulți investitori străini vor investi în țara noastră. Se va îmbunătăți imaginea țării, se vor atrage mai multe fonduri europene, Republica Moldova va promova o cultură a durabilității, se va reduce impactul asupra mediului, va fi promovat factorul ecologic, venituri înalte în urma viitoarelor chirii și multe alte avantaje vor urma datorită acestui tip de leasing.

CONCLUZII.

În urma cercetării efectuate, am determinat că piața de leasing a Republicii Moldova este în curs de dezvoltare și are un număr mare de perspective. Tot odată leasingul are beneficiul de a evita

dreptul de proprietate și prin urmare de a evita riscul de deținere. Leasingul permite împrumutaților care nu au bilanțuri sau istorii de credit bine dezvoltate să acceseze finanțare pentru investiții pentru care s-ar putea să nu fi fost eligibili. Prin urmare, leasingul este o tendință progresivă de utilizare a progresul științific și tehnologic în producția de materiale. În cele din urmă, activitatea de leasing are un efect pozitiv asupra valorii indicatorilor macroeconomici, inclusiv a creșterii economice. Industria de leasing a devenit un motor cheie al tranziției către o economie durabilă cu management sistematic al proprietății.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Ministerul Justiției, *LEGE Nr. 59 din 28.04.2005 cu privire la leasing, Abrogată prin LP133 din 15.11.18, MO467-479 /14.12.18 art.784; în vigoare 01.03.19, Capitolul I, Dispoziții Generale, Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110103&lang=ro#*
2. Livada Moldovei, *Oportunități de finanțare prin leasing, Disponibil: <https://livada-moldovei.md/oportunitate-de-finantare-prin-leasing/>*
3. *Congresul Autorităților Locale din Moldova, Posibilități de finanțare pentru Start-Up în Moldova, Disponibil: <https://www.calm.md/posibilitati-de-finantare-pentru-start-moldova/>*
4. *MAIB-Leasing, Disponibil: <https://leasing.md/istoria/>*
5. *Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, Antreprenoriat "Activitatea companiilor de leasing în anul 2021". Disponibil: <https://statistica.gov.md/ro>*
6. *Green Building Alliance. Green Leasing [online], US 317 E. Carson St., Ste 122 Pittsburgh, PA 15219. Disponibil: <https://gba.org/resources/green-building-methods/processes/green-leasing/>*

Coordonator științific: DODU-GUGEA Larisa, dr. conf. univ,
Academia de Studii Economice a Moldovei,
Republica Moldova, or. Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni, 61
e-mail: dodu-gugea.larisa@ase.md

ROLUL MIGRAȚIEI PE MOTIV UMANITAR ÎN CONTEXTUL MIGRAȚIEI INTERNAȚIONALE ACTUALE

THE ROLE OF HUMANITARIAN MIGRATION IN THE CONTEXT OF CURRENT INTERNATIONAL MIGRATION

DOȚENCO Elenora, studentă, Specialitatea: EMREI,
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, or. Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61
e-mail: dotenco.eleonora@ase.md

Abstract: *Human mobility has manifested itself throughout history in various ways, as a result of influencing factors. If migration is generally defined as any form of territorial mobility of the population regardless of purpose, duration and regularity, it can take various, distinctive forms. Voluntary migration is widely theorized in academic circles, which cannot be a valid statement in regard to forced migration, given the fact that the latter takes place in abnormal circumstances, following the abusive seizure of inhabited areas by an enemy resorting to extermination, deportation and persecution of the native population. Assessing the place and role of humanitarian migration in the context of international migration, identifying the features, and the causes and effects generated by humanitarian migration are the objectives proposed in this academic paper. The article also addresses the topicality of the issue stemming from the humanitarian crisis generated by Russia's aggression against neighboring Ukraine. The research methodology of the proposed topic was based on the scientific information from the reports of international bodies, as well as those identified in the academic literature. The text of the article contains a logical, argumentative narrative, developed by applying the dialectical method.*

Key words: *forced migration, humanitarian crisis, asylum seeker, refugee*

JEL CLASSIFICATION: J6, F22, F20, F51, F53, F66, F63, O19, O15

INTRODUCERE

Mobilitatea umană s-a manifestat de-a lungul timpului în mod și dimensiuni diferite, fiind cauzată de factorii conjuncturali mereu în schimbare. Indiferent de scop, durată și regularitate, fenomenul fluxurilor migratorii are origini vechi și a caracterizat modul de viață al oamenilor din cele mai vechi timpuri. Dacă la baza strămutărilor umane din secolul al XVIII-lea au stat transformările sociale determinate de efectele revoluției industriale, migrația din ultimele două secole prezintă trăsături distincte, relevante în contextul globalizării și al liberalizării fluxului de persoane. Migrația internațională este văzută ca formă de mobilitate a persoanelor în afara locului de reședință obișnuită peste frontiera națională către o țară a cărei cetățenie nu o dețin. Migrația internațională se desfășoară în prezent sub o serie de forme, una dintre care este și *migrația forțată*, cauzată de calamități naturale, de persecuții politice sau religioase și de războaie. Studiul dat își propune să aprecieze locul și rolul migrației umanitare în contextul migrației internaționale, să identifice trăsăturile, cauzele și efectele acesteia. Ne-am propus să identificăm riscurile la care sunt expuși refugiații și solicitanții de azil și căile de diminuare a acestora, analizând cooperarea în cadrul politicii de integrare ca măsură de gestionare a fluxurilor migrației neorganizate.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

În general, migrația este văzută drept orice formă de mobilitate teritorială a populației indiferent de scop, durată și regularitate. În dependență de factorii de mediu, aceasta îmbracă diverse forme. După decizia de migrare a oamenilor, migrația poate fi delimitată în voluntară și forțată. Prima formă atestă o teoretizare pe scară largă în cercurile academice, afirmație nevalabilă în privința celei din urmă, ținând cont că migrația forțată are loc în circumstanțe atipice, survenite în urma unei politici abuzive în raport cu populația anumitor teritorii, prin care se recurge la exterminări, deportări și persecuții asupra populației băștinașe. Altfel spus, migrația umanitară se manifestă spontan și dezorganizat, cauzând strămutări teritoriale forțate. Deseori, aceasta este însoțită de crize umanitare, riscuri majore care implică sărăcie, condiții de incertitudine, pierderea de vieți omenești sau căderea în mâinile traficantilor. Prin urmare, migrația umanitară necesită o atenție sporită din partea statelor lumii, a căror influență și resurse disponibile pot determina soarta a sute de mii de oameni.

Primul val de migrație forțată la nivel internațional a fost înregistrat în perioada anilor 1914 - 1940. Spre deosebire de perioada de dinaintea primului război mondial și perioada interbelică, migrația forțată în prezent este într-o creștere rapidă, rezultată din poziția unor guverne față de minoritățile naționale sau din alte atitudini politice și religioase în raport cu populația, din condițiile unor tratate de pace, în urma formării noilor state independente etc. Volumul migrației crește după 1930, când plecările sunt determinate nu numai de cauze economice, dar și politice. În total, în perioada 1918–1939 au plecat din Europa aproximativ 9 milioane de persoane, dintre care circa 1/2 în S.U.A [6].

Articolul 1 din Convenția privind statutul refugiaților, adoptată de Națiunile Unite la 28 iulie 1951 prevede că termenul „refugiat” se aplică „oricărei persoane care, ca urmare a unor temeri justificate de a fi persecutată pe motive de rasă, religie, naționalitate, apartenență la un anumit grup social sau opinie politică, se află în afara țării a cărei cetățenie o are sau în care avea reședință obișnuită și care nu poate sau nu dorește să se bucure de protecție sau să se reîntoarcă” [6]. Statutul de refugiat se recunoaște la solicitare străinului care se află în afara țării a cărei cetățenie o deține și care nu poate sau nu dorește să se pună sub protecția acestei țări. Refugiații și solicitanții de azil sunt în drept să beneficieze de protecție umanitară temporară, formă de protecție cu caracter excepțional și imediată menită să asigure sprijin în cazul unui aflux masiv și spontan de persoane strămutate care nu se pot întoarce în țara de origine.

Astfel, printre cauze ale migrației umanitare se pot enumera: constrângeri de ordin politic, cultural natural, crize economice sau de altă natură. Printre constrângerile de ordin politic și cultural se numără, în primul rând, persecuția pe motivul apartenenței la o etnie, religie, rasă, cultură sau politică, fiind un factor care determină oamenii să-și părăsească țara. Un factor major este războiul, conflictele, persecuția din partea guvernului, sau un risc major că acestea poate să se întâmple. Crizele economice determină oamenii să migreze pe motiv umanitar din cauza creării condițiilor nefavorabile de trai. Aceasta este puternic corelată cu standardele de muncă, șomajul și starea generală de fiabilitate economică a unei țări, ce sunt niște factori care impun oamenii să migreze în țările cu condiții mai bune. Ca constrângeri de ordin natural sunt, în primul rând, dezastrele naturale, cum ar fi inundațiile, uraganele și cutremurele. Potrivit Organizației Internaționale pentru Migrație „migranții din motive de mediu sunt cei care, din cauza unor schimbări bruște sau progresive ale mediului înconjurător care le afectează viața sau condițiile de viață, sunt obligați să își părăsească locuințele temporar sau permanent, și care se deplasează în interiorul țării lor sau în străinătate” [8].

Umanitatea experimentează în permanență crize umanitare determinate de conflicte armate, sărăcie și dezastre naturale. De la mijlocul anilor 1980, conflictele etnice, confruntările militare și dezastrele naturale din diferite regiuni ale lumii au crescut numărul refugiaților. Doar în Europa, numărul refugiaților se triplează în intervalul unui singur deceniu, în 1989 fiind deja aproximativ 317 000 [7]. În anii 1990 apar conflicte etnice și războaie civile în ex-Iugoslavia, țările CSI, Africa și

Asia, ceea ce a dus la amploarea fluxurilor de persoane și creșterea dramatică a solicitărilor de azil. Doar în anul 1992, Europa înregistrează 700 000 de migranți forțați, moment în care mai multe țări trec la o politică migraționistă repulsiv-limitativă vizavi de imigranți, cu scopul de a oferi protecție unui număr limitat de persoane. Potrivit estimărilor UNHCR (Înaltul Comisar ONU pentru Refugiați), numărul migranților forțați înregistrați în Europa în perioada 1989-2000 constituia 5 mln. de persoane. Dinamica și geografia de origine a exodului forțat de persoane sunt extinse și includ patru continente în care au avut loc sau continuă până în prezent conflicte etnice, războaie civile, operațiuni militare, atacuri teroriste și dezastre naturale majore. În ultimii ani, deplasări a milioane de oameni din cauza conflictelor, a instabilității economice și politice au avut loc în Siria, Yemen, Republica Centrafricană, R. D. Congo, Sudanul de Sud, Venezuela și Afganistan. În ultimii doi ani, au existat, de asemenea, deplasări la scară largă declanșate de dezastrele climatice și meteorologice inclusiv în China, Filipine, Bangladesh, India, SUA și Haiti.

Categoriile de migranți	2020, mln./%	2019, mln.
Migranți internaționali	281 sau 3,6% din populația globală	272
Persoane strămutate	89,4 - (inclusiv refugiații, solicitanții de azil, persoanele strămutate în interior sau exterior)	84,8
Refugiați	26,4	26,0
Solicitanți de azil	4,1	4,2
Venezueleni strămutați	3,9	3,6
Persoane strămutate în interiorul țării	55,0 mln. de persoane strămutate intern la nivel mondial în 2020: 48 de milioane din cauza conflictelor și a violenței; 7 mln. din cauza dezastrelor naturale sau de altă natură	51,0

Tabelul 2. Date cheie despre migrație pe motiv umanitar, 2020

Sursa: Adaptat și realizat de autor în baza datelor *World Migration Report 2022*, Disponibil: <https://migration4development.org/sites/default/files/2021-12/WMR-2022-EN.pdf>

În tabelul 1 sunt reprezentate datele cheie privind migrația pe motiv umanitar pentru anul 2020 comparativ cu anul 2019. Potrivit datelor prezentate în tabelul 1, se observă că numărul total de migranți internaționali pentru anul 2020 a fost de 281 milioane de persoane, fiind în creștere cu 3,5% comparativ cu anul 2019 [9]. Din numărul total de migranți internaționali 89,4 milioane se încadrează în categoria persoanelor strămutate, care include persoanele refugiate, solicitanții de azil, persoanele strămutate în exterior sau interior. Comparativ cu anul 2019, numărul refugiaților a crescut în 2020 cu 400 000 de oameni, atingând valoarea de 26,4 milioane.

Statisticile mai arată că, în cazul persoanelor strămutate în interiorul statelor, motivul de conflict și violență ocupă o pondere de 87%, iar cauza dezastrelor naturale de doar 13%. Astfel, numărul de persoane strămutate în interior din cauza conflictelor și violenței pentru anul 2020 a fost de 48 milioane de persoane, iar numărul persoanelor strămutate din cauza dezastrelor naturale a fost de 7 milioane. Dinamica conflictelor nerezolvate sau reluate în principalele țări de origine a migranților a contribuit substanțial la cifrele și tendințele actuale. După cum s-a subliniat în rapoartele UNHCR anterioare, dinamica conflictelor nerezolvate sau reânnoite în țările cheie a contribuit în mod semnificativ la cifrele și tendințele actuale. Dintre refugiații aflați sub mandatul UNHCR la sfârșitul anului 2020, primele 10 țări de origine – Republica Arabă Siriană, Afganistan, Sudanul de Sud, Myanmar, Republica Democrată Congo, Somalia, Sudanul, Republica Centrafricană, Eritreea și

Burundi – au reprezentat mai mult de 80% din totalul refugiaților din lume. Multe din țările menționate se numără printre principalele surse ale migrației umane de cel puțin șapte ani.

În figura 1 sunt reprezentate țările care emit cel mai mare număr de refugiați pentru anul 2021. Precum a fost menționat mai sus, se poate observa că țara cu cel mai mare număr de refugiați pentru anul 2021 a fost la fel Siria, înregistrând un număr de 6 761 560 milioane de refugiați. Venezuela, a 2-a țară ca număr de refugiați în anul 2021 - 3 944 279 de persoane. Palestina și Afganistan au înregistrat refugiați în jur de 2 milioane de persoane. Pentru anul 2021 Myanmar a generat 1 127 588 milioane de refugiați, iar celelalte țări au rămas până la limita de un milion.

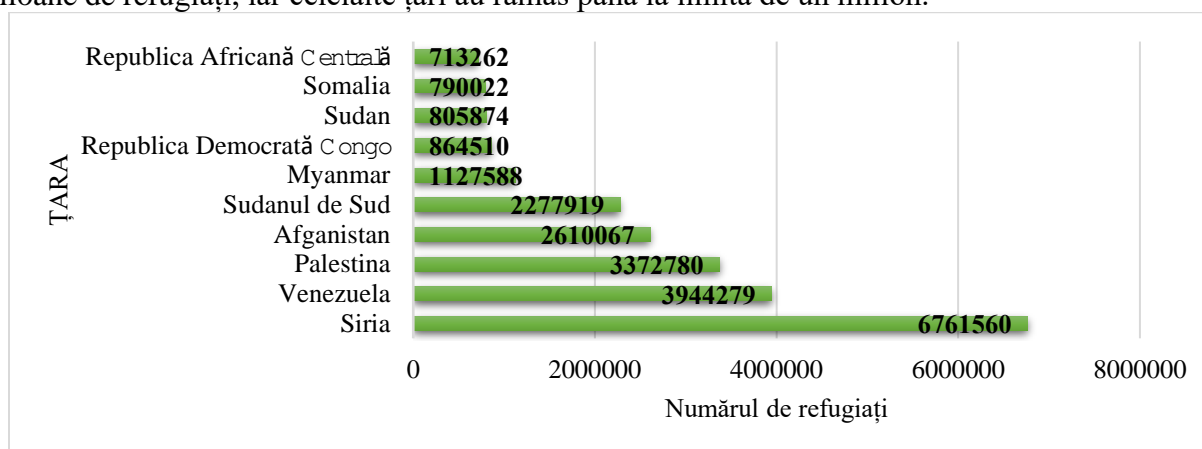

Figura 6. Top 10 țări de origine ale refugiaților internaționali, 2021

Sursa: Adoptat și realizat de autor în baza datelor *World Population Review*. Disponibil:

<https://worldpopulationreview.com/country-rankings/refugees-by-country>

Conform datelor prezentate în figura 1, se poate observa că țările în cauză sunt țări în curs de dezvoltare, instabile din punct de vedere economic și politic. Eforturile de ajutorare a refugiaților sunt deseori complicate de faptul că 80% dintre refugiații internaționali fug dintr-una dintre țările în curs de dezvoltare ale lumii pentru a se stabili în altă țară - de obicei cea mai apropiată țară vecină - cu resurse și capacitate limitate de a oferi ajutor. De exemplu, Uganda și Sudanul sunt două dintre cele mai importante țări din lume care găzduiesc refugiați, dar și două dintre cele mai puțin dezvoltate țări ale ONU, conform Indicelui de Dezvoltare Umană (IDH). De fapt, Sudanul este, de asemenea, unul dintre principalii generatori de refugiați din lume. Statele mai bogate și mai dezvoltate au, de obicei, o capacitate mai mare de a ajuta, de a accepta și de a încorpora refugiați, dar adesea manifestă și o motivație mai redusă în acest sens.

În figura 2 sunt reprezentate țările care găzduiesc cel mai mare număr de refugiați pentru anul 2021. Astfel, cu toate că Turcia este o țară cu economie emergentă pentru anul 2021 aceasta găzduia cel mai mare număr de refugiați - 3 696 831 milioane de persoane. Dacă analizăm țările prezentate în figura 2 din punct de vedere al dezvoltării economice, se poate observa că Germania este unica țară cu un nivel înalt de dezvoltare economică, care găzduia pentru anul 2021 - 1 235 160 milioane de persoane, ceea ce este de 2 ori mai puțin decât numărul de refugiați găzduit de Turcia.

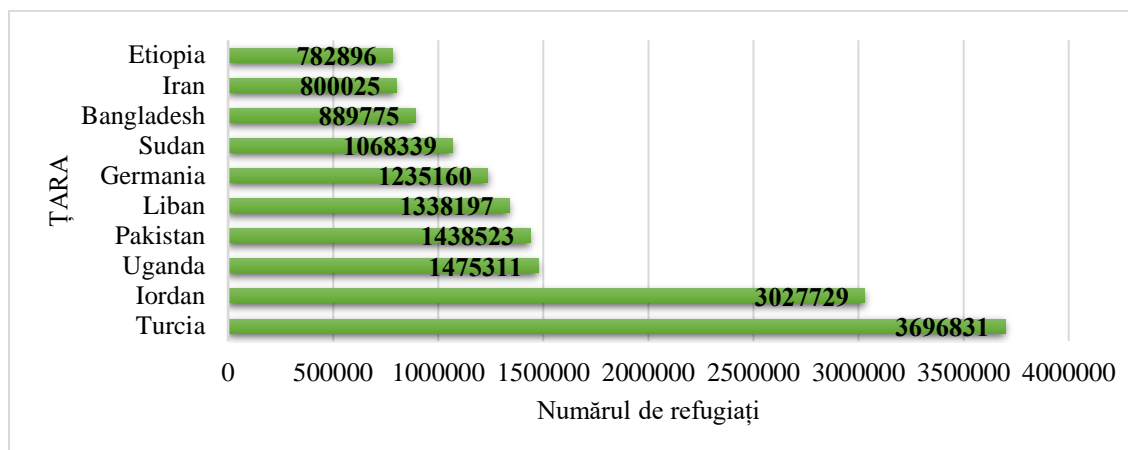

Figura 7. Top 10 țări care găzduiesc cel mai mare număr de refugiați internaționali, 2021

Sursa: Adoptat și realizat de autor în baza datelor World Population Review. Disponibil: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/refugees-by-country>

Azilanții și refugiații sunt persoanele care pleacă din țara lor pentru a scăpa de pericole cauzate de conflicte armate, foamete, terorism. În 2021, în lume existau circa 4,4 milioane de persoane care au solicitat protecție internațională și se aflau în așteptarea stabilirii statutului lor de refugiat. În ultimii ani, majoritatea solicitanților de azil încearcă să fie acceptați în unul din statele europene. Astfel, Uniunea Europeană devine principala destinație a azilanților și refugiaților.

Pentru anul 2021 ponderea numărului de refugiați comparativ cu populația totală a UE a fost de 0,6%. Dacă să analizăm la nivel mondial, atunci pentru anul 2021 10% din numărul total de refugiați se regăseau în statele UE. Numărul fără precedent de sosiri ale solicitanților de azil și migranților ilegali în UE, a făcut necesară o reacție a UE pe mai multe niveluri. În primul rând, politici de gestionare a imigrației oficiale și a celei ilegale și, în al doilea rând, norme comune comunitare privind azilul.

Astfel, pentru 2021, solicitanții de azil în UE proveneau din aproximativ 140 de țări. 632 300 de cereri, dintre care 537 300 de cereri depuse pentru prima dată, au fost depuse în UE în 2021, ceea ce reprezintă o creștere de 34% în comparație cu 2020, dar cu 10% mai puțin decât în 2019, înainte de COVID. O proporție semnificativă de solicitanți de azil provin din țări care nu au nevoie de viză care intră legal în UE, în principal din:

- Venezuela (2,8% din totalul cererilor depuse pentru prima dată);
- Georgia (2,3%);
- Columbia (2,2%);
- Albania (1,8%);
- R. Moldova (1,2%).

Astfel, în figura 3 sunt reprezentați solicitanții de azil în UE pentru dată pentru anul 2021 în funcție de continentul de origine. În acest mod, principalul continent de origine al solicitanților de azil în UE este Asia, reprezentând 29% din valoarea totală, după care urmează Africa și Orientul Mijlociu cu o pondere de 25% fiecare.

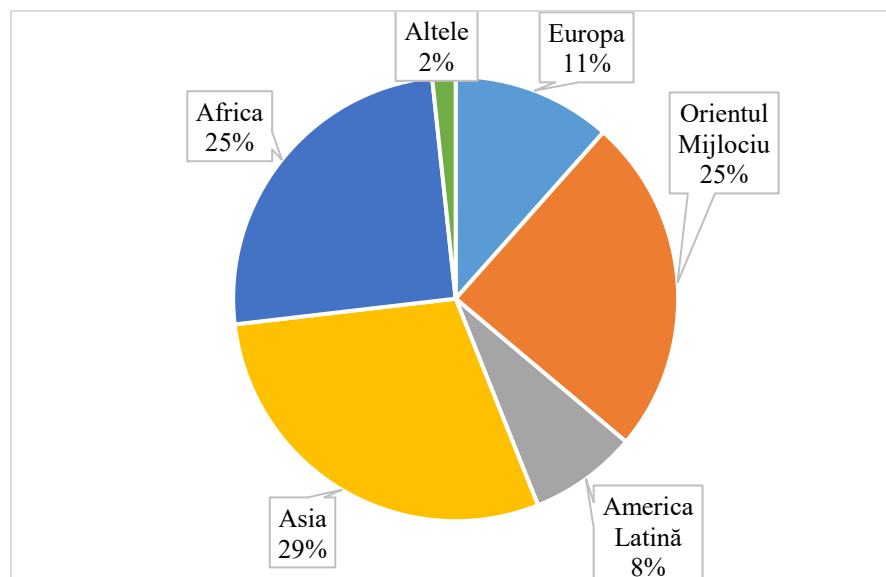

Figura 8. Solicitanții de azil pentru prima dată, în funcție de continentul de origine (2021)

Sursa: Adaptat și elaborat de autor în baza datelor European Commission, Disponibil: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-of-life/statistics-migration-europe_en

Migrația forțată este întotdeauna însoțită de suferință și riscuri la adresa securității umane. Incertitudinea viitorului, grijile pentru apropiați, frica și traumele pe care oamenii le-au luat cu sine părăsind țara de origine alimentează o continuă stare de insecuritate și sunt în măsură să deterioreze dezvoltarea umană. Mai mult, statisticile furnizate de UNHCR sunt în deplinătatea lor îngrijorătoare. Potrivit acestora, la sfârșitul anului 2020, circa 38% din populația refugiată, adică 8 milioane din cei 20,7 milioane de refugiați sub mandatul UNHCR aveau vârsta sub 18 ani. De asemenea, pentru anul 2021, 183.600 de persoane care au solicitat azil în una din țările UE aveau sub 18 ani - aproape 13% dintre acestea (23.300) erau copii neînsoțiți. Cei mai mulți copii neînsoțiți proveneau din Afganistan, Siria și Bangladesh.

Călătoriile migranților sunt deseori însoțite de riscuri, care se pot dovedi mortale. În căutarea libertății, de multe ori oamenii apelează la căi ilegale de tranzitare a teritoriilor străine, iar o serie de factori sociali, politici, economici, de mediu pot avea impact profund asupra căilor de migrațiune. În urma evenimentelor tragice din octombrie 2013, în care peste 360 de persoane au murit în scufundarea a două bărci în apropiere de insula italiană Lampedusa, OIM a început să colecteze informații despre migrații care își pierd viața sau sunt dați dispăruți pe rutele de migrațiune din întreaga lume. În total, între 2014 și 2020, Marea Mediterană a înregistrat cel mai mare număr de decese, cu moartea a peste 21 200 de oameni. În 2020, Mediterana a continuat să reprezinte zona cu cel mai mare număr cunoscut de decese în timpul migrației, înregistrând peste 1 460 de decese.

În același timp, Republica Moldova nu reprezintă o destinație solicitată din punct de vedere al refugiaților sau solicitanților de azil (exceptând perioada războiului ruso-ucrainean). Caracteristic pentru Republica Moldova este procesul de emigrare, dar de asemenea sunt actuale cazurile cu solicitarea de azil în țările europene. Cu toate acestea, Republica Moldova de asemenea este o țară care găzduiește migranți internaționali, printre care și migranți pe motiv umanitar. Astfel, pentru anul 2021 numărul total de migranți internaționali în Republica Moldova a fost de 4 168 de persoane.

Comparativ cu alte state, numărul de migranți în Republica Moldova este destul de mic. Aceiași situație este prezentă în cazul migrației pe motiv umanitar. În figura 4 este reprezentată evoluția numărului de refugiați găzduiți în Republica Moldova pentru perioada anilor 2010 - 2021. În

acest mod, cel mai mare număr de refugiați găzduiți în Republica Moldova a fost înregistrat pentru anul 2015, fiind de 434 persoane. După aceasta, se observă o tendință de descreștere a numărului de refugiați cu mici devieri.

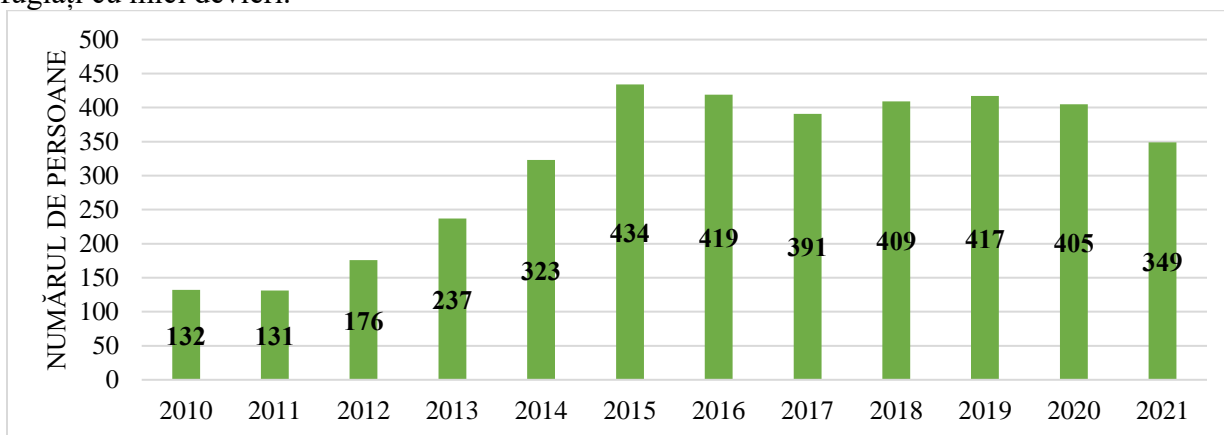

Figura 4. Numărul de refugiați în Republica Moldova, 2010 - 2021

Sursa: Adaptat și elaborat de autor în baza datelor *The World Bank*, Disponibil:

https://data.worldbank.org/indicator/SM.POP.REFG?locations=MD&name_desc=false

Ceea ce ține de solicitările de azil în Republica Moldova, pentru anul 2020, 86 de solicitanți de azil au fost înregistrați de autoritățile din R. Moldova, ceea ce reprezintă o scădere moderată față de anul precedent. Cele mai multe persoane proveneau din Turcia, Uzbekistan și Ucraina. În linii generale, migrația pe motiv umanitar în Republica Moldova, în primul rând, este reglementată de Înaltul Comisariat ONU pentru Refugiați. ICNUR Moldova este un ajutor pentru refugiați și solicitanți de azil. Operațiunile ICNUR în Moldova fac parte din Biroul multinațional din Budapesta. ICNUR urmărește și comentează evoluțiile din domeniul politicii, legislației și practicii zilnice de protecție a refugiaților. ICNUR colaborează cu guvernul moldovean și cu organizațiile partenere.

Cu toate că pentru anul 2021 în Republica Moldova au fost înregistrați doar 349 de refugiați, situația s-a schimbat brusc din februarie 2022. De la începutul războiului din Ucraina, Republica Moldova găzduiește cel mai mare număr de refugiați ucraineni pe cap de locuitor în comparație cu alte țări din UE și cu țările vecine UE. Pentru cei care fug de violențe, traversarea frontierei în siguranță, găsierea unei locuințe, obținerea de alimente și medicamente și păstrarea legăturii cu cei dragi rămași în urmă reprezintă o prioritate, în timp ce își dau seama, de asemenea, ce vor face în continuare.

Începând cu 24 februarie 2022, un număr tot mai mare de refugiați și resortisanți ai țărilor terțe care intră în Republica Moldova au fost înregistrați pe fondul războiului din Ucraina. Începând cu data de 17 martie, autoritățile moldovenești au raportat 674 057 de sosiri din Ucraina, dintre care o parte sunt resortisanți din țări terțe. Pentru anul 2023, numărul de refugiați din Ucraina oficial înregistrați în Republica Moldova este 107 277 de persoane. Din numărul total refugiați din Ucraina înregistrați în Republica Moldova, 47 784 de persoane sunt sub vârsta de 18 ani.

CONCLUZII

Dezvoltarea umană este legată și de securitatea umană. Or, pe lângă dimensiunile sociale, securitatea umană cuprinde și integritatea ființei umane și inviolabilitatea dreptului la o viață normală. Oamenii au nevoie de securitate cotidiană, iar această stare poate fi atinsă numai în timpuri de pace. Conflictele militare, războaiele atrag după sine dezastre, care amplifică crizele existente și expun populația unui nivel sporit de vulnerabilitate.

Agresiunea rusească asupra Ucrainei a declanșat o criză umanitară fără precedent în Europa. La momentul actual, numărul solicitanților de azil este unul mult mai mare decât cel prezentat în rapoartele oficiale. Ca urmare a invaziei armatei Federației Ruse în Ucraina, în cinci săptămâni de război, peste 4,2 milioane de persoane și-au părăsit locuințele pentru a se adăposti în țările vecine, în timp ce 6,5 milioane sunt strămutați în interiorul țării. Peste jumătate din numărul refugiaților se adăpostesc în Polonia, unde primesc ajutor și susținere guvernamentală.

Prezentul articol conține o expunere argumentativă în privința locului și rolului migrației umanitare în contextul migrației internaționale, arătând când, de ce și prin ce mod are loc fenomenul migrației forțate. Mai mult, faptul că numărul refugiaților în lume continuă să crească de la an la an sugerează că omenirea trece actualmente printr-o perioadă de erodare a păcii, în care se atestă răcirea relațiilor diplomatice, fapt ce se extinde și asupra cooperării internaționale. În afară de aceasta se pune în discuție faptul că trebuie consolidată cooperarea statelor în ceea ce privește prevenirea migrației pe motiv umanitar. Existența unui astfel de fenomen vorbește despre incompetențe statelor în mai multe domenii, atât la nivel național, cât și internațional. Crearea unor noi structuri organizatorice internaționale vor face posibilă incluziunea tuturor statelor în colaborarea pentru evitarea și excluderea unui astfel de flux în migrația internațională.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

- [1] How many Ukrainians have fled their homes and where have they gone? Source: <https://www.bbc.com/news/world-60555472>.
- [2] McAuliffe, M. and A. Triandafyllidou (eds.), 2021. *World Migration Report 2022*. International Organization for Migration (IOM), Geneva; ISBN 978-92-9268-076-3
- [3] RUSU, Svetlana, *MIGRAȚIA ȘI DREPTURILE OMULUI*; Institutul de Relații Internaționale al MAE din Rusia, Moscova (MGIMO), 314.74+342.7(478).
- [4] The Guardian, ‘They draw bombs, tanks and wishes for peace’: Ukraine’s child mental health crisis; [15.03.2022], source: <https://www.theguardian.com/global-development/2022/mar/15/ukraine-child-mental-health-crisis>.
- [5] UNHCR, The Refugee Convention, 1951; The travaux preparatoires analyzed with a commentary by Dr. Paul Weis. Disponibil: <https://www.unhcr.org/4ca34be29.pdf>.
- [6] Valeriu MOȘNEAGA, Migrație și dezvoltare: aspecte politico-juridice. Chișinău, 2017, Tipografia „Foxtrot”; ISBN 978-9975-89-075-5; p. 16, 17, 22, 58.
- [7] Рязанцев С.В. Влияние миграции на социально-экономическое развитие Европы: современные тенденции. Ставропольское книжное издательство, 2001; <http://www.demoscope.ru/weekly/2002/057/analit05.php>; c. 131-137.
- [8] EUROPARL, Cauzele migrației - de ce migrează oamenii? source: <https://www.europarl.europa.eu/news/ro/headlines/world/20200624STO81906/cauzele-migratiei-de-ce-migreaza-oamenii>
- [9] World Migration Report 2022 [file:///D:/DATA_1/WMR-2022-EN%20\(1\).pdf](file:///D:/DATA_1/WMR-2022-EN%20(1).pdf)
- [10] UNHCR, *International migrants and refugees*, source: http://data.un.org/Docs/SYB/PDFs/SYB65_327_202209_International%20Migrants%20and%20Refugees.pdf,
- [11] World Population Review, Refugees by country 2023, <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/refugees-by-country>
- [12] EUROSTAT, Migration and migrant population statistics, source: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Migration_and_migrant_population_statistics
- [13] European Commission, Statistics on migration to Europe, source: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-life/statistics-migration-europe_en#refugees-in-europe

Coordonator științific: HACHI Mihai, dr., conf. univ.
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, or. Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61
e-mail: hachi.mihail.gheorghe@ase.md

THE ANALYSIS OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT FLOWS IN SINGAPORE

LAZARI Tatiana, studentă, Specialitatea: EMREI,

Academia de Studii Economice din Moldova,

Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md

e-mail: lazari.tatiana@ase.md

Abstract. *Articolul analizează dezvoltarea economică a Singapore și atractivitatea sa ca destinație pentru investițiile străine. Este evidențiat mediul politic stabil, climatul de afaceri favorabil și infrastructura bine dezvoltată din Singapore ca fiind factori-cheie care contribuie la atractivitatea acestui oraș-stat. De asemenea, articolul analizează fluctuațiile fluxurilor nete de intrare și ieșire a investițiilor străine directe (ISD) în Singapore, atribuind aceste tendințe schimbărilor în condițiile economice globale, politicilor guvernamentale și concurenței din partea altor țări din regiune. Autorul notează că Singapore a înființat o serie de agenții care implementează politici de promovare a investițiilor, utilizând stimulente pentru investiții, oferind tratament național și un climat de investiții deschis și transparent. În general, performanța economică a Singapore, poziția strategică ca poartă de acces în Asia și acordurile de liber schimb cu alte țări fac din această țară o destinație atractivă pentru investitorii străini.*

Cuvinte cheie: *Singapore, Investiții Străine Directe (ISD), Produsul Intern Brut (PIB), economie, fabricare, servicii, politici*

JEL CLASSIFICATION: F21

INTRODUCTION

The aim of this paper is to analyze and evaluate the dynamics of Foreign Direct Investment (FDI) flows of Singapore in recent years and the impact it had on the economy both domestically and internationally. Additionally, the paper will contain analysis of statistical data presented in figures followed by personal comments based on individual understandings and beliefs. The importance of the paper is to acknowledge youths about the economic situation of a certain country outside our own and to understand the impact of one's economy on worldwide affairs. I have chosen Singapore, because, although it is a small country, it has registered a remarkable economic development, and it is one of the few countries in the world without public debt, and additionally it has registered significant growth rates in the last years, being very attractive for foreign investors. Besides, the paper will present Singapore's promotion policy and initiatives in order to retain foreign investors and the national agencies responsible for the matter. The end of the paper will be followed by a personal conclusion and other recommendations for further readings and better understanding of the topic presented.

MAIN CONTENT

According to World Bank analysis, Singapore is considered to be a high-income country and has a Gross National Income (GNI) of above 54 thousand US\$ per capita as of the year 2017.⁶ Singapore has registered some rapid growth of the economy development due to the government's knowledge of what are the most profitable areas to invest in. Starting with the year of 1960

⁶ World Bank, source: <https://www.worldbank.org/en/country/singapore/overview>

manufacturing became a driven force of the growth. Until now, manufacturing and services sectors remained the 2 main pillars that stimulate the development of the city-state. In fact, Information and Communications Technology (ICT) sector is growing very fast too. Singapore operates three satellite stations and has recently launched its inaugural satellite with coverage spanning across East Asia.⁷

Singapore is a magnet city-state for the FDI inflows due to its stable political environment, favorable business climate, and well-developed infrastructure. It is considered to have established a business-friendly environment in order to maintain the flow of foreign investors who invest from real estate, stocks or bonds to private equity, hedge funds and venture capital.⁸ In order to evaluate its net inflows of FDI throughout the last twenty years we can analyze the figure below:

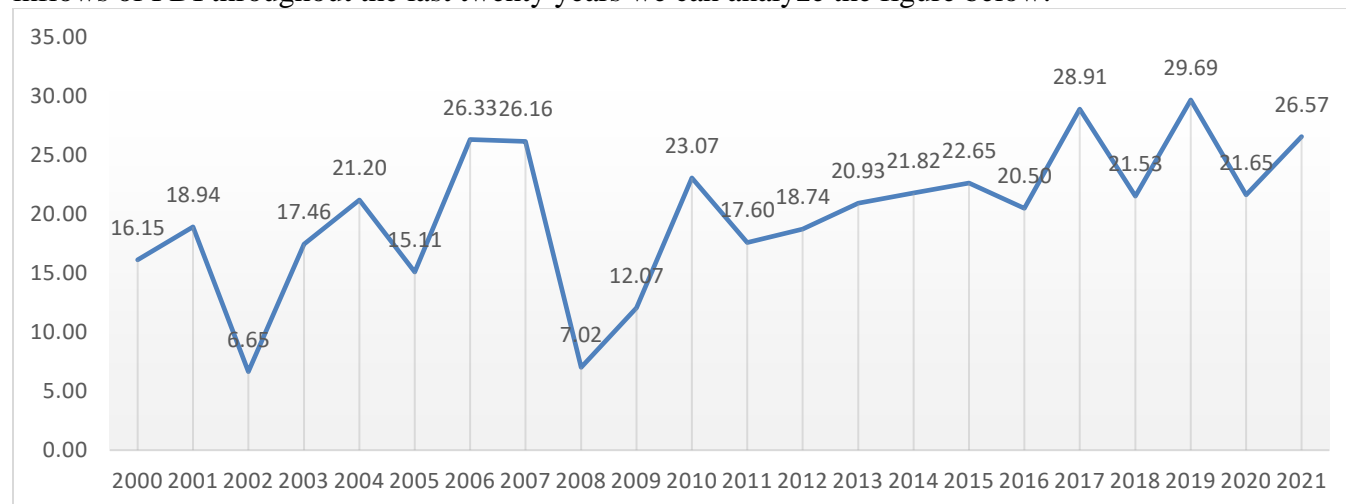

Figure nr. 1. Net Inflow of Foreign Direct Investment (FDI) in Singapore (% of GDP)

source: Elaborated by the author based on the data from:

<https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.WD.GD.ZS?end=2021&locations=SG&start=2000>

From the following figure we can conclude that starting with the year of 2000 and until 2021 the FDI inflows have been fluctuating and almost never were constant or with a steady increasing trend. This evolution was due to changes in the global economic conditions, such as a recession or a slowdown in major economies (i.e. global economic crises- 2008, pandemic crises- 2020), or various policies to attract foreign investments, or competition from other countries in the region that are also seeking foreign investments. Sometimes due to the fact that Singapore may channel the investments in a certain area, other areas may also be affected and as a consequence slow down the growth of the economy. However, even though in the year of 2021 there was registered an increase of about 4% (compared to the previous year), according to preliminary data in the year 2022 overall there would be also registered an increase, although in the beginning of 2022 it had a significant decrease due to the impact of the war in Ukraine and the, generated by it, energy crisis. While Ukraine seems to be so far from Singapore, still the supply chains are connected worldwide, therefore the impact of the war is much greater than it seems to be at the first sight.

⁷ Chia Siow Yue, *Singapore and the IT revolution*, source: https://www.nomurafoundation.or.jp/en/wordpress/wp-content/uploads/2014/09/20000512_Siow-Yue_Chia.pdf

⁸ Joyce Chua, *The most popular types of investment in Singapore*, September 20, 2022, source: [https://www.valuechampion.sg/most-popular-types-investment-singapore-best-gains#:~:text=Traded%20Funds%20\(ETFs\)-,Fixed%20Deposits,Robo%2DAvisors](https://www.valuechampion.sg/most-popular-types-investment-singapore-best-gains#:~:text=Traded%20Funds%20(ETFs)-,Fixed%20Deposits,Robo%2DAvisors)

In order to better understand Singapore's position in relation to FDI outflows and its economic situation, we can analyze the figure below that presents the net outflows of FDI of Singapore.

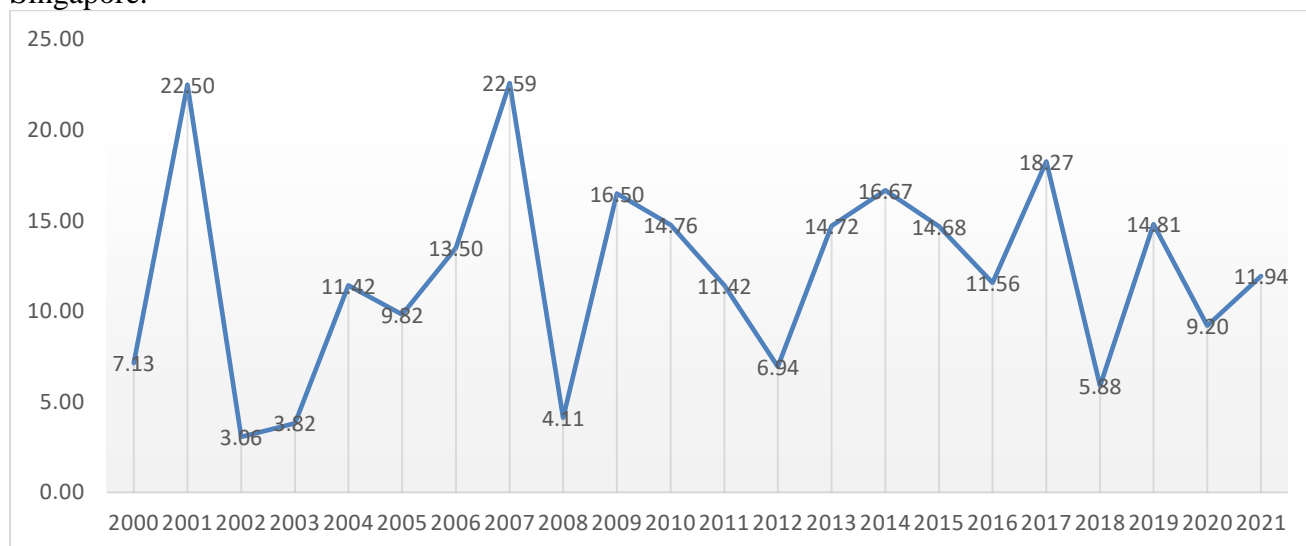

Figure nr. 2. Net outflow of foreign direct investment (FDI) from Singapore (% of GDP)

Source: Elaborated by the author based on the data from:

<https://data.worldbank.org/indicator/BM.KLT.DINV.WD.GD.ZS?end=2021&locations=SG&start=2000>

Comparing to the first figure we can conclude that the net outflows throughout the years 2000-2021 were even more fluctuating. Too big “waves” are not a positive sign either, the decreasing trends coincide with the crises and recessions, such as for example the global economic crises from 2008 and pandemic crises from 2020, and it also reflects some change or implementation of new policies by the government. Fluctuations in FDI outflows from Singapore may also be influenced by investor sentiment and behaviour following the changes on the global level, as well as regionally, as an effect of policy changes of host governments. For example, if investors are optimistic about the prospects for a particular market or sector (in the periods of economic stability on international level), they may be more likely to invest in that market, while if they are more risk-averse or cautious (during great slowdowns or recessions), they may hold back on investing.

Singapore uses a number of promotion policies in order to stimulate foreign investors to come, which includes investment incentives, national treatment, the right for foreign companies to switch offshore for labor-intensive operations, strategic and favorable location and open and transparent investment climate. In addition, Singapore has become an attractive location for foreign investment due to a combination of factors, including political stability, advanced transportation and communication systems, a well-established infrastructure, and a motivated workforce.⁹ Behind this promotion policy are Singaporean national agencies that are trying to make Singapore look as attractive as possible. These agencies are: Economic Development Board (EDB) - focuses on attracting foreign companies to establish operations in Singapore, as well as encouraging existing companies to expand their operations in the country, International Enterprise (IE)- focuses on helping

⁹ WTO, *Foreign Direct Investment: General Policy Direction of Singapore*, source:

<https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=Q:/WT/TPR/S14-3.pdf&Open=True#:~:text=Singapore's%20policy%20to%20encourage%20FDI,currency%20or%20to%20any%20country>

Singaporean companies expand their businesses overseas Singapore and Monetary Authority Singapore (MAS)- promotes Singapore's financial sector and attracts financial institutions to set up operations in the country.

CONCLUSION

In conclusion, Singapore has a very high potential in terms of growing and developing with a high speed and attracting foreign investment. Starting with culture and ending with governmental policies, everything is done for the foreigners to visit, to cooperate with Singapore and to invest. The country itself is very business-friendly, moreover, its strong economic performance and strategic location as a gateway to Asia have further enhanced its appeal to foreign investors. Singapore has signed multiple free trade agreements (FTAs) with other countries, which has helped to reduce trade barriers and facilitate cross-border investment. Furthermore, the country has consistently ranked high in global indices that measure the ease of doing business, reflecting its efficient regulatory framework. According to World Bank Singapore ranked overall on the 2nd place in 2020.¹⁰ While Singapore faces challenges in maintaining its competitive edge in the face of rising regional competition, its continued focus on innovation and talent development forecasts well for its further projects in attracting and retaining FDI in the future.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Chua, J. (2022, Septemner 20). *The most popular types of investment in Singapore*. Retrieved from ValueChampion: [https://www.valuechampion.sg/most-popular-types-investment-singapore-best-gains#:~:text=Traded%20Funds%20\(ETFs\)-,Fixed%20Deposits,Robo%2DAdvisors](https://www.valuechampion.sg/most-popular-types-investment-singapore-best-gains#:~:text=Traded%20Funds%20(ETFs)-,Fixed%20Deposits,Robo%2DAdvisors)
2. *Ease of Doing Business in Singapore*. (2020). Retrieved from World Bank: <https://archive.doingbusiness.org/en/data/exploreconomies/singapore>
3. *Foreign Direct Investment: General Policy Direction*. (n.d.). Retrieved from WTO: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=Q:/WT/TPR/S14-3.pdf&Open=True#:~:text=Singapore's%20policy%20to%20encourage%20FDI,currency%20or%20to%20any%20country.>
4. *The World Bank in Singapore*. (2019, April 9). Retrieved from World Bank: <https://www.worldbank.org/en/country/singapore/overview>
5. Yue, C. S. (n.d.). *Singapore and the IT revolution*. Retrieved from https://www.nomurafoundation.or.jp/en/wordpress/wp-content/uploads/2014/09/20000512_Siow-Yue_Chia.pdf

Coordonator științific: JITARU DORINA, Phd, Associate Professor
Academia de Studii Economice din Moldova,
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail: jitaru.dorina@ase.md

¹⁰ World Bank, *Ease of Doing Business in Singapore*, source:
<https://archive.doingbusiness.org/en/data/exploreconomies/singapore>

THE IMPACT OF UNEMPLOYMENT TO ECONOMIC DEVELOPMENT: THE CASE OF EUROPEAN UNION

ERMURACHI Maria, studentă, Specialitatea: BA,
Academy of Economic Studies of Moldova,
Republic of Moldova, Chisinau, 61, Bănulescu-Bodoni street
Email: ermurachimaria@gmail.com

Abstract: *Una dintre cele mai mari probleme sociale ale Europei din ultimele decenii este șomajul. Această problemă a afectat mai ales tinerii, femeile și persoanele cu educație redusă. Chiar și înainte de pandemia COVID-19, rata șomajului în Europa era una dintre cele mai mari din lume. Pandemia a dus la creșterea numărului de șomeri și la o scădere a economiei europene. Guvernele din Europa au introdus politici pentru a combate această problemă, cum ar fi subvenții pentru companii și programe de formare profesională pentru șomeri. Cu toate acestea, rata șomajului rămâne încă ridicată, iar mulți europeni se confruntă cu dificultăți în găsirea unui loc de muncă stabil și bine plătit. Soluțiile la această problemă includ investiții în educație și formare profesională, încurajarea antreprenoriatului și crearea de locuri de muncă în sectoarele cu potențial de creștere.*

Cuvinte cheie: *Șomaj, economie, Uniunea Europeană, Grecia, Spania.*

CLASIFICAREA JEL: E24, J64

INTRODUCTION

Unemployment in Europe is a complex issue that has significant social, economic, and political implications. High levels of unemployment can lead to increased poverty, social exclusion, and political instability. The European Union (EU) is a diverse region with 27 member states, each with their own labor market policies and economic challenges. Therefore, the level and nature of unemployment can vary significantly across the EU. Historically, unemployment has been a major challenge for some European countries, particularly in southern Europe. The 2008 financial crisis and subsequent austerity measures exacerbated unemployment rates in many countries, with some experiencing record-high levels of joblessness. More recently, the COVID-19 pandemic has caused a significant economic shock, leading to job losses and increased unemployment across the region.

MAIN CONTENT

From all the countries of EU, Greece and Spain had some of the highest unemployment rates in the European Union. In 2022, Greece's unemployment rate was 12.9%. This was a significant decrease from the country's peak unemployment rate of 27.9% in 2013, but still among the highest in the EU. Spain's unemployment rate in October 2022 was 13.5%, the highest in the EU. Like Greece, Spain has struggled with high unemployment rates for many years, with the country's peak unemployment rate reaching 27.1% in 2013. Both countries have experienced significant economic and financial challenges in recent years, including the 2008 financial crisis and subsequent austerity measures. These challenges have had a major impact on the labor market, particularly for young people and those with low skills or qualifications. To address these issues, both Greece and Spain have implemented a range of policies aimed at creating new jobs, improving education and skills training,

and supporting entrepreneurship and small businesses. However, the COVID-19 pandemic has posed a new set of challenges and has led to increased job losses and economic uncertainty in both countries.

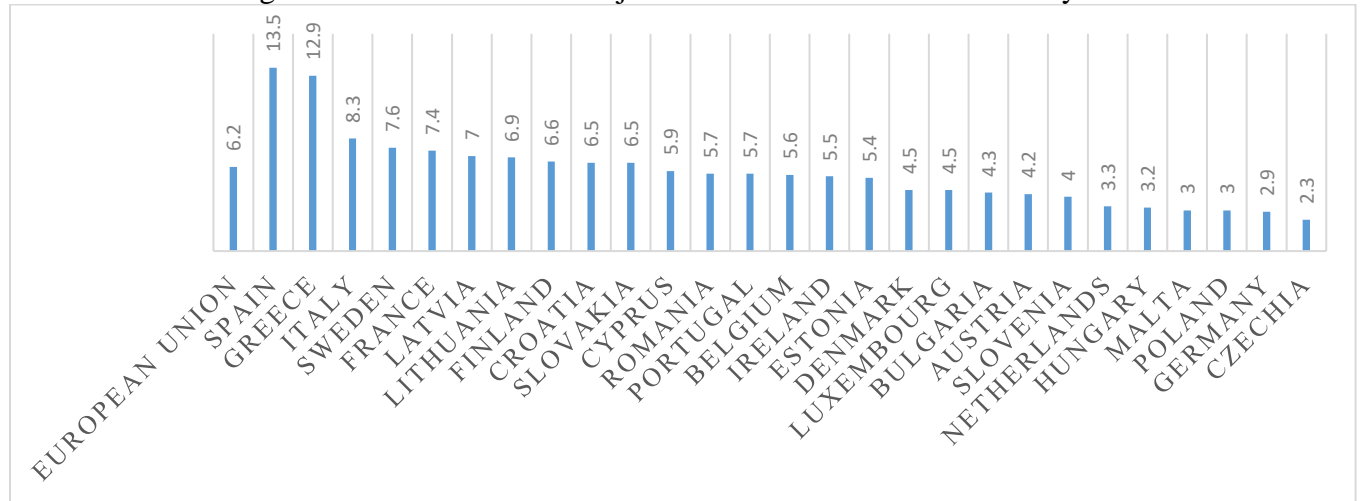

Figure 1. Unemployment rate in the European Union as of March 2022, by country

Source: Based on data from Eurostat

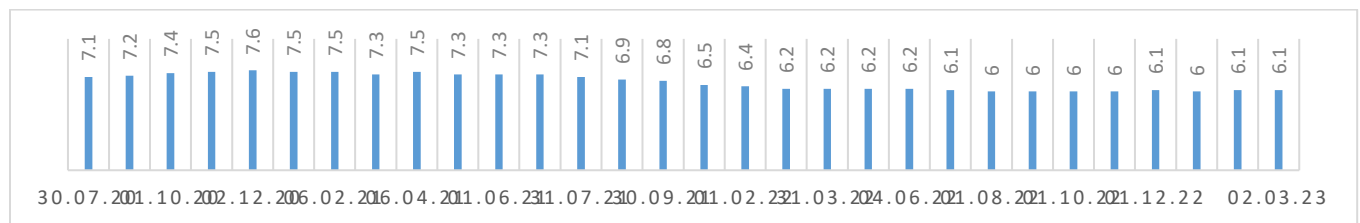

Figure 3. Latest data on unemployment rate (%)

Source: Based on data from Statista

The graph represents the unemployment rate in European Union which is actualized monthly. As we can see it remained unchanged at 6.1 % in January 2023. The maximum rate was 7.6 % in December 2020 and minimum rate was 6 % in August 2022.

THE IMPACT OF UNEMPLOYMENT IN EUROPE

Unemployment has had a significant impact on Europe in recent years.

- Economic impact
 1. Reduced consumer spending: When people are unemployed, they have less money to spend, which can lead to a decrease in consumer spending. This, in turn, can lead to a decrease in economic growth, as businesses have less demand for their goods and services.
 2. Increased government spending: Unemployment can also increase government spending on social welfare programs, such as unemployment benefits and other forms of assistance for the unemployed. This can lead to an increase in government debt, as the government may need to borrow more money to pay for these programs.
 3. Decreased tax revenue: Unemployment can also lead to a decrease in tax revenue for governments. This is because unemployed people are not earning income and therefore not paying income taxes. This can further exacerbate government debt and make it more difficult to balance budgets.
 4. Long-term unemployment: Long-term unemployment can have more severe and lasting effects on the economy. It can lead to a decline in skills and motivation among workers, which can make it

more difficult for them to find employment in the future. This can lead to a decrease in productivity and economic growth over time.

- **Social impact:** Unemployment can have a significant impact on people's mental health and well-being, as well as their social and family lives. It can lead to increased stress, depression, and anxiety, and can strain relationships and communities.
- **Political impact:** High levels of unemployment can also have political consequences, as people become disillusioned with their governments and their ability to address the issue. This can lead to social unrest, protests, and even political instability.
- **Generational impact:** Youth unemployment has been a major concern in Europe, with high rates of unemployment among young people leading to long-term consequences for their career prospects and earning potential. This can also lead to a "lost generation" of workers who struggle to enter the workforce and may never fully recover economically.

CONCLUSION

In conclusion, unemployment in Europe have significant and complex impacts on the economy. High levels of unemployment can lead to a reduction in consumer spending, increased government spending, decreased tax revenue, and long-term effects on the workforce. To mitigate these effects, governments may need to invest in education and training programs to help workers acquire the skills needed for new jobs and create policies that encourage economic growth and job creation. Additionally, effective social welfare programs can help support those who are unemployed, helping to mitigate the impact on individuals and the wider economy.

BIBLIOGRAPHY

1. <https://take-profit.org/> :Unemployment Rate and Employment Data in European Union.
2. <https://ec.europa.eu/eurostat/> : Euro area unemployment.
3. <https://tradingeconomics.com/> : Euro Area Unemployment Rate.

Coordonator științific: CIMPOEȘ LILIANA, Ph.D., Associate Professor
Academia de Studii Economice din Moldova,
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
E-mail: lcimpoies@ase.md

SECȚIUNEA 12:

NEGOCIERE ȘI DIPLOMAȚIE ECONOMICĂ PRIN PRISMA VALORILOR EUROPENE

DINCOLO DE NUMERE: CUM MATEMATICA POATE SPORI ABILITĂȚILE DE LEADERSHIP

BANU DANIELA, studentă, Specialitatea: EMREI

Academia de Studii Economice din Moldova,
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md

Email: banu.daniela@ase.md

INTRODUCERE

Matematica este adesea văzută ca un subiect care este rezervat celor cu o afinitate naturală pentru numere sau este limitată la domenii tehnice precum ingineria și știința. Cu toate acestea, utilizarea conceptelor și principiilor matematice poate traversa dincolo de orice teorie, având o semnificație de anvergură în viața noastră de zi cu zi, extinzându-se chiar și în sfera leadership-ului.

Obiectivul cercetării acestei teze este de a explora relația dintre matematică și leadership. Lucrarea își propune să evidențieze modalitățile prin care matematica poate deveni un instrument valoros pentru lideri cu ajutorul căreia își pot îmbunătăți abilitățile de conducere cum ar fi luarea deciziilor, gândirea critică și planificarea strategică. De asemenea, încearcă să provoace concepția comună greșită că leadership-ul se bazează exclusiv pe carismă și trăsăturile de personalitate și, în schimb, subliniază importanța însușirilor analitice și a raționamentului logic în leadership-ul eficient.

1. Matematica - instrument de luare a deciziilor

Trăim într-o lume alături de 8 miliarde de oameni ^[1] organizați în diferite comunități, iar în fiecare zi, acești indivizi și structurile din care fac parte, trebuie să ia decizii. Pe măsură ce lumea devine mai complexă, ne confruntăm cu probleme din ce în ce mai sinuoase, iar deciziile luate pe baza intuiției sau a experienței nu mai sunt potrivite, de aceea, matematica devine vitală.

Una dintre cele mai semnificative aplicații ale matematicii în luarea deciziilor este utilizarea statisticii. Statistica, în particular, este știința care se ocupă cu colectarea, analiza, interpretarea, prezentarea și organizarea datelor. Aceasta oferă liderilor o modalitate de a cuantifica incertitudinea și de a face predicții bazate pe date^[2]. Să presupunem situația în care un manager trebuie să decidă dacă să investească într-un nou produs sau să-l îmbunătățească pe cel existent. În acest caz, managerul ar putea utiliza date statistice precum veniturile și profiturile anuale, feedback-ul clienților și analizele de piață. Dacă studiul arată că există o cerere mare pentru un anumit produs și că veniturile și profiturile anuale sunt în creștere, managerul ar putea decide să investească în dezvoltarea și lansarea produsului nou. În schimb, dacă feedback-ul clienților arată că există probleme cu produsul existent, managerul ar putea decide să aloce resurse pentru a-l îmbunătăți și a crește satisfacția clienților. Astfel, utilizarea datelor statistice poate ajuta un lider să ia decizii mai bine fundamentate și să reducă riscul de a lua hotărâri greșite sau neinformate.

Un alt sistem care a devenit tot mai important odată cu ritmul accelerat al schimbărilor prin care trecem în fiecare zi este modelarea matematică, care presupune reprezentarea unui fenomen din viața reală studiat "prin evidențierea numai a trăsăturilor caracteristice esențiale"^[3]. Combinată cu date veridice, modelarea poate analiza comportamente trecute, poate prognoza acțiuni viitoare și evalua modul în care schimbările au capacitatea de a modifica aceste predicții. Un exemplu concret unde un lider ar putea folosi acest sistem este de a analiza fluxul de muncă și timpul necesar pentru a finaliza un proiect. Variabilele folosite de acesta ar include numărul de angajați implicați în proiect, timpul necesar pentru fiecare activitate și data limită de finalizare a proiectului. Cu ajutorul acestui model,

liderul are o idee clară asupra resurselor suplimentare care trebuie alocate și poate identifica eventualele blocaje în fluxul de muncă.

Capacitatea de a analiza datele, de a evalua riscurile prin teoria probabilității și de a prezice rezultate prin modelare matematică poate îmbunătăți considerabil abilitățile de luare a deciziilor unui lider, bazate mai mult pe analiza obiectivă decât pe intuiția subiectivă. Este esențial ca liderii să recunoască valoarea matematicii în luarea deciziilor și să o încorporeze în procesele lor de planificare strategică.

2. Matematica - instrument de rezolvare a problemelor

Matematicienii au înțeles întotdeauna că rezolvarea problemelor este esențială pentru disciplina lor, deoarece fără probleme nu există matematică. În acest sens, ei folosesc abilitățile de rezolvare a problemelor nu numai pentru a le descifra, ci și pentru a crea unele noi și de a explora o mulțime de alte sfere ale matematicii. Totuși sună absurd când atribuim aceste calități unui lider dintr-un alt domeniu. De ce și-as crea ei singuri dificultăți? Într-adevăr, intenționat poate nu o fac, dar ce îi leagă pe toți este capacitatea de a identifica și de a defini problemele. În multe cazuri, liderii trebuie să creeze soluții inovatoare, întrucât nu există remedii predefinite la greutatea cu care se confruntă. Aplicarea algoritmilor matematici (un set de reguli sau proceduri) în rezolvarea problemelor au devenit din ce în ce mai importante în vremurile moderne. Liderii care sunt competenți în algoritmi matematici îi pot folosi pentru a analiza date complexe, a identifica modele și tendințe, ceea ce rezultă în optimizarea resurselor și îmbunătățirea performanței organizaționale. Programarea liniară și "arborele decizional" sunt doar două exemple din multitudinea de algoritmi ce pot fi utilizați în leadership^[4].

- Algoritmul de programare liniară este o metodă matematică folosită pentru a găsi cea mai bună soluție pentru o problemă de optimizare cu mai multe variabile și constrângeri^[5]. Un lider poate utiliza acest algoritm pentru a optimiza alocarea resurselor, cum ar fi bugetul și timpul. Pentru a prezenta modul în care se poate folosi programarea liniară, vom analiza următorul scenariu: O companie produce două tipuri de scaune (standard și premium). Compania poate produce un total de 160 de scaune pe zi și are 240 de ore disponibile pe zi. Este nevoie de 1 oră pentru a face scaunul standard și 2 ore pentru a face scaunul premium. Profitul pe scaunul standard este de 400 MDL și pe cel premium 600 MDL. Managerul de producție trebuie să decidă combinația optimă pentru a maximiza profitul (vezi Fig.1).

Numărul de scaune standard: x
Numărul de scaune premium: y
MAX $\rightarrow z=400x+600y$

$$\begin{cases} x + y \leq 160 \\ x + 2y \leq 240 \\ x \geq 0, y \geq 0 \end{cases}$$

În urma calculelor, valorile optime ale variabilelor x și y arată cantitatea optimă de fiecare tip de scaun care trebuie produs pentru a maximiza profitul, iar valoarea funcției obiectiv ($z=400x+600y$), reprezintă profitul maxim pe care îl poate obține compania având în vedere constrângerile impuse

Fig.1 Reprezentarea schematică a problemei de programare liniară

- Algoritmul arborelui de decizie este o metodă populară utilizată pentru "vizualizarea și evaluarea alternativelor studiate în procesul selecției deciziei"^[6]. Liderii îl pot utiliza într-o varietate de cazuri: planificarea strategică (lansarea pe piață a unui produs nou), evaluarea performanței angajaților, luarea deciziilor financiare (investiția într-o nouă tehnologie) sau evaluarea riscurilor (accidentele la locul de muncă). Vom exemplifica cele expuse printr-un

model simplificat al arborelui de decizie: În urma unui chestionar adresat lucrătorilor referitor la problemele cu care se confruntă în cadrul muncii, managerul este responsabil să ia măsuri ca răspuns la provocările din cadrul organizației (vezi Fig.2).

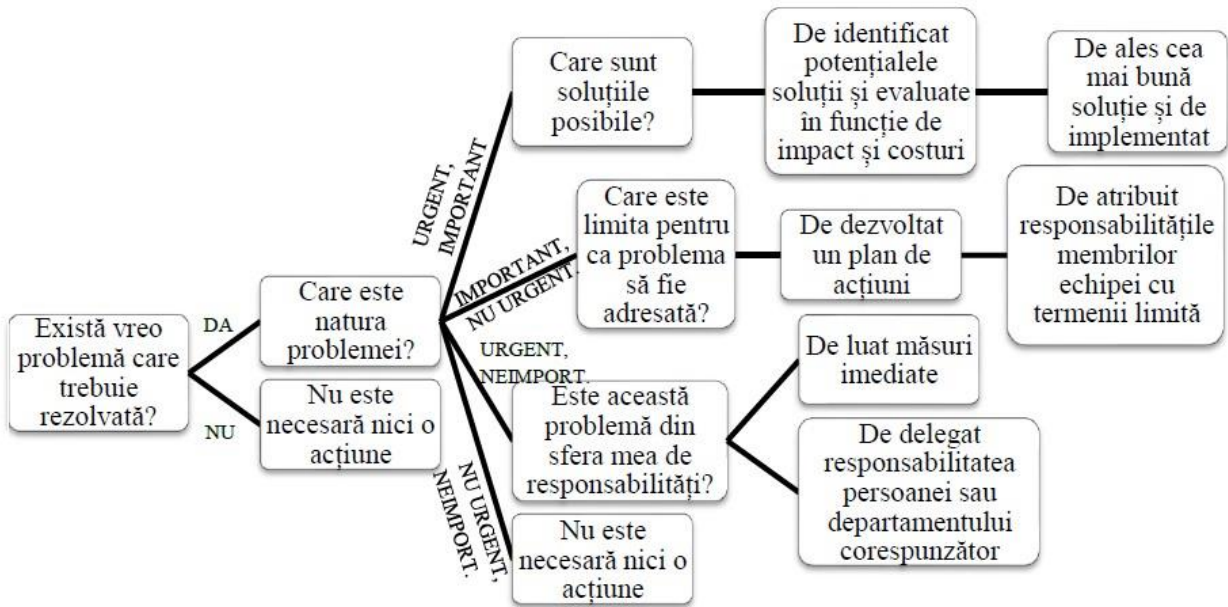

Fig.2 Dezvoltarea arborelui de decizie

Obiectivul arborelui de decizie pentru un lider este de a oferi o abordare structurală pentru luarea deciziilor. În urma acesteia, poate fi evaluată natura problemei, nivelul de urgență și importanță, pot fi identificate potențialele soluții, iar responsabilitățile atribuite membrilor echipei. Prin acest model nu doar că se pot lua decizii eficiente și obiective, dar se și obțin rezultate pozitive pentru companie.

CONLUZII/RECOMANDĂRI

În final, această teză a evidențiat importanța matematicii în îmbunătățirea abilităților de conducere și a semnalat că aceasta este adesea trecută cu vederea în dezvoltarea leadership-ului. A demonstrat că matematica poate fi folosită ca un instrument puternic pentru luarea deciziilor și rezolvarea problemelor, care sunt două însușiri esențiale pe care fiecare lider eficient ar trebui să le posede.

Prin aplicarea conceptelor și principiilor matematice, liderii pot lua decizii mai bune și pot rezolva probleme complexe cu o mai mare acuratețe. Țin să menționez că legătura dintre leadership și matematică este una complexă și nu poate fi redusă la o singură concluzie simplă. Pentru a fi un lider de succes, abilitățile matematice trebuie să fie îmbinate armonios cu calitățile interpersonale, de comunicare, empatie, inteligență emoțională și multe altele.

Una dintre recomandările cheie care pot fi trase din această lucrare este că liderii ar trebui să investească mai mult timp și efort în dezvoltarea abilităților lor matematice. Acest lucru se poate realiza prin cursuri, exersarea activităților legate de această materie și căutarea oportunităților de a utiliza concepte matematice la scenariile din lumea reală. În plus, liderii ar trebui să-și încurajeze membrii echipei să-și dezvolte și ei aceste trăsături, deoarece acest lucru poate duce la îmbunătățirea capacităților de luare a deciziilor și de rezolvare a problemelor în cadrul echipei.

O altă recomandare este ca organizațiile să includă matematica în programele lor de dezvoltare

a leadership-ului. Oferind instruire și sprijin conducătorilor de echipe, organizațiile își pot dota liderii cu instrumentele necesare în gestionarea riscurilor și creșterea eficienței.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. ^[1] *Current world population*. Worldometer. (n.d.). Retrieved March 27, 2023, from <https://www.worldometers.info/world-population/>
2. ^[2] Podmanik, Milos. *Statistics for Decision-Making*. 1st ed.
3. ^[3] Panovska-Griffiths J, Kerr CC, Waites W, Stuart RM. *Mathematical modeling as a tool for policy decision making: Applications to the COVID-19 pandemic*. Handbook of Statistics. (<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7857083/>)
4. ^[4] Stevens, Scott P. "Mathematical Decision Making: Predictive Models and Optimization." *Thegreatcourse*, THE GREAT COURSES Corporate Headquarters, 2015, https://secureimages.teach12.com/CourseGuideBooks/DG1342_8J6G9U.pdf.
5. ^[5] *PROGRAMARE LINIARĂ*, <http://asecib.ase.ro/Mitrut%20Dorin/Curs/bazeCO/html/23PL.htm>.
6. ^[6] 7. *Elaborarea Deciziilor - Politehnica University of Timișoara*. http://mpt.upt.ro/doc/curs/gp/Bazele_Managementului/Elaborarea_deciziilor_cap7.pdf.
7. Lochmiller, Chad R., et al. *Planning and Changing*. 2012th ed., vol. 43.
8. Çelik, Halil Coşkun, and Furkan Özdemir. "Mathematical Thinking as a Predictor of Critical Thinking Dispositions of Pre-Service Mathematics Teachers." *International Journal of Progressive Education*, vol. 16, no. 4, 2020, pp. 81–98., <https://doi.org/10.29329/ijpe.2020.268.6>.
9. Damian, Iuliu. "Modelare Matematică." *Academia.edu*, 13 Jan. 2015, https://www.academia.edu/10154717/MODELARE_MATEMATIC%C4%82.

Coordonator științific: DODU-GUGEA Larisa, dr., conf. univ.
Academia de Studii Economice din Moldova,
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail: dodu-gugea.larisa@ase.md

VOCI ALE ELITEI ÎN SPAȚIUL UNIVERSAL ȘI NAȚIONAL DESPRE UNITATE, INTEGRARE, VALORI EUROPENE

VOICES OF THE ELITE IN THE UNIVERSAL AND NATIONAL SPACE ABOUT UNITY, INTEGRATION, EUROPEAN VALUES

ANTOCI Tudorița, studentă, Specialitatea: CON

Programul de formare profesională Contabilitate
Colegiul Național de Comerț al ASEM, str. Petru Rareș 18,
Email: antocitudorita30@gmail.com

Abstract: *The referential framework of the given study presents initiatives for the unification of European countries from ancient times to the present, along with voices of opposition fighters and Holocaust survivors, diplomats, economists, negotiators, political and cultural elites both from universal and national space, that supported the idea of European integration. Many of them made efforts to end the horrors caused by two world wars and to promote peace and solidarity. The promoters of the European Union contributed to the creation of systems that brought economic stability; they campaigned for the fundamental values of the European Union: freedom and equality, respect for human rights and the rule of law.*

Keywords: *unity, diversity, European values, economic integration.*

JEL CLASSIFICATIONS: A.11, A12, F15. F.43, L.71

INTRODUCERE

Cu toate că integrarea europeană a preocupat atenția mai multor cercetători din diferite țări europene cât și din cadrul spațiului românesc, suscitând numeroase discuții și dezbateri contradictorii, subiectul este departe de a fi epuizat, astfel a fost și va rămâne un subiect nepuizabil, grație complexității lui. Proiecte de unire a țărilor europene au existat atât în antichitate, cât și în Evul Mediu, dar promotorii unirii fuseseră conduse de câte un stat care aspira la hegemonie și impunea prin constrângere o unitate arbitrară. Au existat voci ale elitei în toate timpurile, care au militat pentru unitate. Modele de valori le găsim în ideile Iluminismului. Proiecte de integrare a țărilor europene au existat începând din secolul al XVII-a, dar acestea aveau o mare doză de utopie. Absoluta noutate a sistemului contemporan este că se construiește empiric, treptat, pe baza diversității națiunilor, prin libera negociere între state, pe temeiul egalității între toți partenerii, cu aprobarea parlamentelor și adeziunea opiniei publice.

În vederea realizării prezentului studiu au fost utilizate surse științifice, culegere de surse istorice, surse internet, prezentate în referințele bibliografice, surse video, ce tratează conceptul de integrare europeană, valori europene.

METODE DE CERCETARE

Pe parcursul cercetării au fost utilizate metode tradiționale precum analiza deductivă și inductivă a materialului științific și factologic atestat atât în literatura de specialitate, cât și a opiniei comunitare cu focalizarea atenției asupra tendințelor de moment cu posibile repercusiuni în viitor, analiza critică a demersului unificator din cele mai vechi timpuri până în prezent, iar metoda sintezei

evenimentelor cu referire la originile integrării europene, ne permite să evidențiem hronicul evoluției UE pentru a evidenția contribuția elitelor în integrarea economică.

REZULTATELE OBTINUTE ȘI DISCUȚII

1. Unitate și diversitate în Europa de-a lungul timpului

Un lucru neîndoielnic care se impune la capătul unei priviri generale asupra câtorva milenii de istorie este că niciodată n-a existat o singură Europă: din toate timpurile, au existat, și mai există și azi, mai multe Europe între acestea, liniile despărțitoare au variat mult: separând popoarele germanice de lumea latină, sau, mult mai târziu începând cu secolul al XVI-lea, o Europă catolică, o Europă a Reformei [6, pag.12] și o Europă ortodoxă, iar, între cele două războaie mondiale, o Europă a revoluției socialiste apropiate Moscovei, o Europă a contrarevoluției fasciste și o Europă a democrațiilor parlamentare [1, pag.7] și, cu foarte puțin timp în urmă, cortina de fier separând total Europa democrațiilor pluraliste de Europa comunistă.

De-a lungul istoriei în Europa de Vest, totodată a existat și demersul unificator. Astfel, în secolele I și al II-lea d. Cr., Roma propagă în jumătatea sudică a Europei o organizare politică, un mod de viață, o cultură întemeiată cu precădere pe elemente romane care constituie puternici factori unificatori, fără să lezeze cu toate acestea caracteristicile componentelor regionale și nu resping forțele înnoitoare [1, pag 9]. Timp de patru veacuri, în cadrul unui imperiu unificat, Europa cunoaște o perioadă unică în istoria ei, în care formele de civilizație greco-romane pătrund din plin în toate provinciile. La adăpostul hotarelor apărate de armată și de limesuri, provinciile din Europa se pot dezvolta într-un climat de relativă pace. Se intensifică schimburile economice și punerea în valoare a bogățiilor provinciilor [1, pag.85. Sistemele de practică juridică se unifică, iar dreptul roman se impune în întreaga Europă pentru relațiile dintre particulari. Dar această unitate e întreruptă de invazia popoarelor barbare de origine germanică și de dispariția Imperiului Roman de Apus, timp de câteva secole.

În sec. VIII, Carol cel Mare, încearcă să restaureze Imperiul [1, pag.129]. Ca orice construcție politică, formarea Uniunii Europene a generat o serie de mituri fondatoare. Carol cel Mare a rămas în memoria posterității cu titlul de împărat, primit la Roma și încoronat în anul 800, creștinismul contribuind la unitatea europeană. Mulți istorici au considerat acest eveniment un fel de „certificat de naștere” al Europei [9]. Urmează o fărâmițare feudală din sec IX până în sec. al XI-a. O nouă încercare de reunificare a statelor europene are loc în anul 962 prin încoronarea lui Otto cel Mare ca împărat al Imperiului Roman de Națiune Germană ce va exista până în sec XIX, cuprinzând o mare parte din Europa [4, pag.74].

2. Unitate europeană în Evul Mediu și Epoca Modernă

Popoarele Europei din Evul Mediu și Epoca Modernă, inclusiv și spațiul românesc au în comun aspirații, solidaritatea, creștinarea, lupta antiotomană, formarea statelor naționale, tendința spre formarea unor legături economice [6, pag. 9]. Ideea unității naționale sau a solidarității creștine a prevalat în planurile mai multor domnitori români, aderând la Liga Sfântă, alături de Imperiul Romano- German, Italia, Polonia, Ungaria, urmărind coalizarea forțelor în lupta împotriva otomanilor (e cazul să ne amintim de Iancu de Hinedoara, Ștefan Cel Mare, Petru Rareș [2, pag.134]. Iar unirea politică a lui Mihai Viteazu a alimentat ideea modernă de națiune și identitate națională, fiind un model și pentru alte state europene [6, pag.146].

3. Curente, modele, concepte, idei politice pentru valorile europene

Unitatea culturală europeană este asigurată și prin curente culturale și artistice: Renașterea, barocul, clasicismul. Valorile UE le găsim în conceptele iluminismului [5, pag.9], în scrierile

filosofilor John Locke, David Hume, J. J. Rousseau, cum ar fi: dreptul natural, libertatea persoanei, gândirii, comerțului, toleranță religioasă.

Spațiul românesc e parte componentă a mării familii europene. Ea s-a afirmat puternic în plan european. În tendința de occidentalizare, valorile tradiționale românești au fost păstrate. Cultura românească a fost parte integrantă a culturii europene și a contribuit la patrimoniul cultural european prin contribuții științifice și aplicații tehnice [6, pag.24].

Pacea Westphalică (1648) a fost punctul de plecare pentru echilibrul European. De altfel asigurarea păcii politice a fost unul din cele patru principii fondatoare ale Uniunii Europene [5, pag.102]. Valul ideilor revoluționare ca răsunet al revoluției franceze din 1789 se face simțit pe întregul continent, deoarece Franța instituie principii care se vor universale. Și, în felul acesta, îndeplinește dorințele elitelor luminate ale secolului al XVIII-lea [1, pag. 267]. Napoleon, despot luminat, răspândește aceste principii în Europa [1, pag. 277. Ele oferă modele și valori: egalitatea, suveranitatea, libertatea națională. Proiecte de unitate europeană după primul război mondial sunt expuse în cele 14 puncte ale programului președintelui american Woodrow Wilson printre care se enumeră înlăturarea oricărei hegemonii, politică sau economică suprimarea barierei economice. În prima jumătate a secolului al XX-lea au fost vehiculate idei privind o unitate politică și economică a Europei. Richard Condohove-Kalergi (1894-1972) a propus o unire a țărilor europene Pan Europa într-o uniune vamală, ulterior să devină o Confederație. Carlo Sforza (1873-1952), cunoscut antifascist, avansa ideea creării Statelor Unite ale Europei [3, pag.155].

4. Dezvoltarea economică după al doilea război mondial și evoluția spre unitate

Originile Uniunii Europene sunt strâns legate de cel de-al doilea război mondial. Ideea "Statelor Unite ale Europei" elaborată la sfârșitul anilor 20 de Aristide Briand a fost reluată de Winston Churchill, într-un discurs pronunțat la Zürich în 1946 "Ridică-te, Europa!", chema la un remediu suprem ce constă în refacerea familiei europene și înzestrarea ei cu o structură sub care să poată să trăiască în pace, siguranță și libertate. ...,Eram convinși că, dacă învingătorii din 1945 nu reușesc să realizeze o reconciliere rapidă și deplină cu Germania, rănilor unei Europe care era deja sfâșiată între Est și Vest nu s-ar vindeca niciodată, iar lumea ar fi atunci pe cale pentru un alt conflict care va fi chiar mai devastatoare decât cele precedente" [1, pag.425]. Discursul este prima declarație de acest gen făcută de un important om politic, după cel de-al doilea război mondial, mai ales prin accentul pus pe rolul inițial al reconcilierii franco-germane.

Al doilea război mondial a lăsat după 1945, continentul european nu numai în ruine, dar mai sărac și mai dezorganizat decât fusese de multe secole. Pe de altă parte, Statele Unite își manifestaseră dorința ca ajutorul Marshall să fie distribuit în cadrul unei cooperări europene, din care s-a născut OECE [3, pag.155]. Trei mari state au constituit simbolul dezvoltării Europei Occidentale: Franța, Republica Federală a Germaniei și Italia. Europa avea încetul cu încetul să cunoască totuși un adevărat "reviriment", ce a îmbrăcat două aspecte: dezvoltarea individuală a statelor care o compuneau și evoluția lor spre unitatea europeană. Creșterea lor economică a devenit treptat atât de mare încât, în întreaga lume, a fost apreciată ca un adevărat miracol. În procesul de constituire a unor noi centre de putere economică un rol determinant l-a avut revoluția tehnico-științifică, care s-a declanșat la mijlocul secolului XX. Ea a jucat un rol hotărâtor în modernizarea aparatului de producție, pe baze noi, nemiîntâlnite până atunci, a determinat schimbări adânci în repartitia activităților pe ramuri, în diviziunea internațională a muncii și în comerțul exterior. De aceea, nu este deloc întâmplător faptul că primele organizații integraționiste au luat ființă după 1951, iar după 1955, sub puternica influență a revoluției tehnico-științifice, s-a constituit Comunitatea Economică Europeană, precum și alte organizații economice interstatale. În 1951, s-a creat Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului

(CECO), ce reunea șase membri, Franța, Germania Federală, Belgia, Olanda, Luxemburg și Italia [5, pag.102].

5. Construcția europeană. Promotorii ideii de unitate europeană

Procesul de unificare a Europei a fost inițiat de Planul Schuman, Jean Monnet. La 9 mai 1950, Robert Schuman, a rostit „Declarația Schuman” în numele guvernului francez. Această Declarație a fost instigată și pregătită de Jean Monnet, om de afaceri, negociator financiar și politic internațional a devenit explicit cu privire la viziunea sa pentru o Europă unită pentru a asigura pacea, și a propus să plaseze întreaga producție germano-franceză de cărbune și oțel sub o singură înaltă autoritate a resurselor siderurgice și de cărbune, ceea ce a lansat procesul de integrare economică. CECO urma să contribuie la expansiunea economică și extinderea ocupării forței de muncă.

Integrarea statelor vest-europene a fost una din modalitățile de refacere economică a unor țări ce resimțeau efectele negative ale războiului. Planul lui Beyen se învârtea în jurul conceptului că era necesară o mai mare cooperare economică, nu doar în domeniul cărbunelui și oțelului. Prezentând „Planul Beyen” la Conferința de la Messina din 1955, el a lansat ideea că unitatea politică nu poate fi realizată fără o piață comună cu o anumită responsabilitate comună pentru politica economică și socială. În final, ca urmare a acceptării planului, șase țări au semnat Tratatul de la Roma în martie 1957, creând Comunitatea Economică Europeană. Konrad Adenauer cancelarul RFG, a schimbat fața istoriei germane și europene de după război mai mult decât orice alt individ. La fel ca mulți politicieni ai generației sale, Adenauer își dăduse deja seama, după Primul Război Mondial, că pacea de durată nu poate fi atinsă decât printr-o Europă unită, a fost un mare susținător al Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului. În ultimele decenii și secole, cărbunele și oțelul au jucat un rol distructiv în conflictele dintre popoarele Europei, fiind folosite pentru fabricarea de arme. Să sperăm că cărbunele și oțelul îi vor uni acum în a gândi și a acționa împreună [8]. Continuatori ai integrării europene au fost, H. Kohl și F. Mitterrand pentru a consolida relația postbelică dintre Franța și Germania și au subliniat importanța păcii între națiunile lor în timp ce urmăreau integrarea europeană. Louise Weiss, în discursul său inaugural în Parlament, a cerut tuturor europenilor să se unească pe baza unei culturi comune și nu doar a unor interese economice comune [8].

Vor fi prezentate în cele ce urmează câteva voci ce au susținut ideea integrării europene de la luptători în rezistență și supraviețuitori ai Holocaustului, economiști, diplomați, elite politice și culturale atât din spațiu universal, cât și național. Pionierii UE au fost campioni ai valorilor fundamentale pe care se întemeiază Uniunea Europeană: libertate, democrație și egalitate, respect pentru drepturile omului și statului de drept, solidaritate și protecție pentru toți [8]. Diplomația românească a fost parte activă la efortul de instaurare a unui climat de pace după diplomația europeană la Conferința de Pace de la Paris 1919-1920, activitate și luări de poziție în Liga Națiunilor. În galeria ilustrațiilor diplomați români Nicolae Titulescu, Ion C. Brătianu, Take Ionescu, - se înscrie și numele lui Grigore Gafencu, un diplomat de dimensiune europeană, și apoi, universală. Promotorul ideii de unitate europeană, Grigore Gafencu, a făcut parte din conducerea Mișcării pentru Europa (1951). În toate intervențiile sale, el arăta că Europa este una singură, nu trebuie să fie divizată în cele două blocuri, iar unificarea continentului nu va fi desăvârșită decât atunci când și țările răsăritene vor fi integrate unei Europe Unite [6, 27]. Acele previziuni s-au adeverit foarte mult.

CONCLUZII

Ideea unității europene a existat din toate timpurile. În antichitate și Evul mediu s-a realizat prin forță, de multe ori prin dorința de cucerire. Argumentele pentru formarea unei Comunități Europene sunt numeroase și evidente. Ele au fost menționate în studiu. Este clar, că din punct de vedere economic, țările care formează bătrânul nostru continent sunt, în mare măsură, complementare

unele altora. Printre factorii care conduc spre unitatea europeană pot fi menționate: originea unei mari părți a culturii, artei, filosofiei și științei universale, a eticii și credinței universale, atât a timpurilor vechi, cât și moderne. Elitele politice, negociatori financiari au contribuit la crearea sistemelor care au adus stabilitatea economică. Cum poate evolua Europa celor 27 de state și cum poate răspunde apelului țărilor celeilalte Europe? Cum poate evolua Republica Moldova? - Depinde de modul în care liderii vor reuși să răspundă așteptărilor și nevoilor societății nu doar prin implicarea dimensiunii raționale, ci și celor „umane”. Dacă vom putea să ne unim din punct de vedere economic, din punct de vedere al securității, din punct de vedere al culturii, atunci vom introduce cu siguranță un nou tip de pace. Unitatea politică nu poate fi realizată fără o piață comună cu o anumită responsabilitate comună pentru politica economică și socială, pacea de durată nu poate fi atinsă decât printr-o Europă unită.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Caprentier J., Lebrun F., *Istoria Europei*, Humanitas, București, 1997, 583 p.
2. Constantiniu, F., *O istorie sinceră a poporului român*, Univers Enciclopedic, București, 1997, 587 p.
3. Dumitrescu, D., Manea M., *Culegere de surse istorice. Epoca Contemporană*, București, 2014, 220 p.
4. Paraschiv N., Cristea N., *Istorie antică și medievală. Sinteze de istorie pentru clasa a IX-a*, All Educational, București, 2008, 135 p.
5. Paraschiv N., Cristea N., *Istorie Modernă și Contemporană. Sinteze de istorie pentru clasa a X-a*, All Educational, București, 2008, 147 p.
6. Paraschiv N., Cristea N., *Europa Contemporană. Sinteze de istorie pentru clasa a XI-a*, All Educational, București, 2008, 107 p.
7. Paraschiv N., Cristea N., *Istoria Românilor. Sinteze de istorie pentru clasa a XII-a*, All Educational, București, 2008, 166 p.
8. https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/eu-pioneers_ro
9. <https://historia.ro/sectiune/general/carol-cel-mare-parintele-mitologic-al-europei-580794>

Coordonator științific: CEBOTARI Margareta,
profesor de istoria românilor și universală, grad didactic superior
Colegiul Național de Comerț al ASEM, str. Petru Rareș, 18
e-mail: margareta.cebotari1@gmail.com

**INTERNATIONALIZATION OF EDUCATION – INEVITABLE
INTEGRATION PROCESS OF THE 21ST CENTURY**
**INTERNAȚIONALIZAREA EDUCAȚIEI – PROCES DE INTEGRARE
INEVITABIL SECOLULUI XXI**

BOLȚINSCHI Cătălina, studentă, Specialitatea: CON,
Colegiul Național de Comerț al ASEM,
Str. Petru Rareș 18,
e-mail: catalinaboltinschi@gmail.com

Abstract: *European integration is a process of political, legal, economic, social and cultural integration of countries located on the European continent. The term European integration was firstly mentioned in the European Union and the European Council. Integration includes one of the important fields for the future of humanity - education. Education derives from the noun "educatio", which means growth, nourishment, cultivation and aims to prepare people as an active element of social life.*

Key words: *internationalization education, young people, European integration, academic mobility*

JEL CLASSIFICATIONS: I22, I23, I28, H52, H75, F15, F36

INTRODUCERE

În condițiile globalizării economice are loc o dezvoltare durabilă și a proceselor de internaționalizare a învățământului superior. Mobilitatea academică devine o activitate cotidiană pentru studenți, cadre didactice, cercetători. Tot mai multe persoane aleg să-și facă studiile într-o țară străină sau să studieze în țara lor după programe ale unor instituții din altă țară, sau făcând studii la distanță. Fiind un proces dinamic, se dezvoltă continuu, sub influența mai multor factori interni și externi, globalizării revenindu-i cel mai decisiv rol.

SCOPUL LUCRĂRII a fost analiza evoluției internaționalizării învățământului superior și a mobilității academice în Europa pe parcursul secolelor XVII– XXI. Pentru realizarea acestui scop s-au elaborat următoarele obiective:

1. Analiza istoriografiei temei studiate;
2. Identificarea evoluției internaționalizării învățământului superior;
3. Stabilirea interdependenței mobilității academice dintre spațiul românesc și cel european.

METODE DE CERCETARE

În vederea realizării scopului prezentului studiu am utilizat metoda de analiză a literaturii din domeniul cercetat. Suportul metodologic și informațional al cercetării îl reprezintă datele statistice ale Ministerului Educației și Cercetării, alte resurse informaționale accesibile în Internet.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Mobilitatea academică internațională a devenit un subiect de cercetare a oamenilor de știință, în special din Occident. De exemplu, P.G. Altbach, Hans de Wit, H. Ridder-Simoens în lucrările lor

explorează această problemă, analizând tipologia și periodizarea mobilității academice; J. Douglas, R. Edelstein, K. Koch, studiază politicile naționale în domeniul mobilității academice internaționale; K. Farrugia, D. Chambers, examinează dinamica pieței globale a studenților internaționali; M. van der Wende, L. Verbik, B. Wachter, M. Knobel, V. Lasanovski, S. Marginson, J. Knight, B. Reeves, J. Sadlak, W. Teichler cercetează tendințele și perspectivele de dezvoltare a mobilității academice internaționale în diferite regiuni ale lumii; Ma Wanhua P.G. Altbach discută dileme cu privire la „exodul de creiere” sau „schimb de inteligență”; B. Wachter, St. Vincent-Lankrin, Myuhe F., F. Maynvorm determină motivația subiecților care organizează procesul de mobilitate academică internațională și studiază metodele de recrutare a studenților străini. Cercetătorii din domeniul pedagogiei și psihologiei, P. Arc, A. Butcher, T. McGrath, Torstensson L., la rândul lor, sunt interesați de procesul de adaptare a studenților străini în țările gazdă, de particularitățile procesului instructiv-educativ și de influența mediului social- psihologic asupra eficienței educaționale. Experiența individuală a studenților internaționali, competențele dobândite de aceștia în perioada de formare, transformarea identității, specificul stilului de viață transnațional sunt relatate de E. Murphy Levin, L. McDowell [3].

Mobilitatea academică internațională a existat de mai multe secole, însă către a doua jumătate a secolului XX devine un fenomen de masă. La început, era limitată la mobilitatea studenților de la cursurile superioare, pentru studii și stagiere în instituții de învățământ din străinătate. Principalele universități gazdă, în acea perioadă, erau universități de elită din Europa și din Statele Unite. Din anul 1960, universități cu diferit statut din mai multe țări au început să accepte și să instruiască studenți străini. Astfel, exportul de învățământ superior a devenit o parte integrantă a activității instituțiilor de învățământ superior. Analizând dinamica acestui proces observăm că în a doua jumătate a secolului XX numărul de tineri, care își fac studiile în străinătate a crescut într-un ritm impresionant, de la 100 la 300 mii de persoane, iar în primul deceniu al sec XXI, numărul acestora a atins cifra de 3,7 milioane de persoane [2, p. 123]. Conform previziunilor actuale, până în 2020, numărul tinerilor implicați în mobilitate academică internațională va ajunge la 5,8 milioane, iar către 2025 - la 8 milioane de persoane [2, p. 124].

La etapa actuală, cea mai mare parte a serviciilor educaționale furnizate străinilor sunt oferite de țările cu un nivel înalt de dezvoltare economică. Aproximativ 150 țări ale lumii oferă posibilitate tineretului studios să desfășoare activitate de formare și dezvoltare profesională, însă, peste jumătate dintre ei aleg să-și fac studiile în țările vorbitoare de limbă engleză: SUA, Marea Britanie, Australia și Canada [2, p. 125].

Internaționalizarea învățământului superior a fost o practică întâlnită în Europa începând cu perioada secolului al XVII-lea. În Țara Românească și Țara Moldovei din lipsa instituțiilor de învățământ superior fiii de domni și de boieri erau trimiși la studii în străinătate La Cracovia, Padova sau la Viena, iar de la sfârșitul secolului al XVII-lea la București, unde predau profesori aduși din școlile apusului. Acest moment vine să confirme faptul că a existat mobilitatea academică nu doar în rândul studenților dar și a profesorilor.

Regimul suzeranității otomane era resimțit și asupra domeniului social. Aici facem referire la faptul că domnii Țărilor Românești erau obligați să trimită la Istanbul membrii familiilor lor. Cel mai des deveneau ostatici fiii acestora. În calitate de ostatici, fiii domnilor moldoveni și munteni beneficiau de studii de înaltă calitate. Un exemplu servește familia domnului Țării Moldovei, Constantin Cantemir (1685 - 1693), acesta i-a trimis în calitate de ostatici la curtea sultanului pe fiii săi, Antioh și Dimitrie Cantemir în anul 1688. La nivel superior, Dimitrie își continuă studiile la Constantinopol, atât la Înalta școală a Patriarhiei din acest oraș, cât și la diverși profesori particulari de formație culturală europeană și orientală. În timpul șederii sale îndelungate (circa 22 de ani cu mici

intermitențe) în capitala Imperiului Otoman, Dimitrie a manifestat un mare interes față de istoria, cultura și civilizația orientală, mai cu seamă față de cea turco-otomană. În acest mediu tânărul Dimitrie a studiat filosofia, logica, teologia, geografia, istoria, muzica, medicina, folclorul, limbile occidentale și orientale (turca, persana, araba), desenul și arhitectura. Aceste cunoștințe temeinice i-au permis să elaboreze mai multe lucrări dedicate istoriei, civilizației și culturii. [4].

La începutul secolului al XIX – lea, crescuse numărul tinerilor români trimiși la studii în capitala Franței. Începutul îl făcuse, în 1803, Gheorghe Bogdan – considerat de N. Iorga „cel dintâi student moldovean la Paris”. Spre sfârșitul deceniului al doilea al secolului al XIX-lea au sosit în capitala Franței Barbu Știrbei și Gheorghe Bibescu, viitori domnitori ai Țării Românești. Un deceniu mai târziu, îndemnați chiar de generalul Kisselef, un număr de mari boieri și - au trimis fii la studii, printre ei numărându – se și fiii lui Iordache și Dinicu Golescu. [5]

„În anul 1869, la data de 2 octombrie, Eminescu se înscrie la Universitatea din Viena - Facultatea de Filozofie, la îndemnul tatălui său, Gheorghe Eminovici, ca student extraordinar. Diferența dintre un student extraordinar și unul ordinar este că studentul extraordinar nu avea fixate materiile ce trebuiau studiate și nu dădea examene de sfârșit de semestru, pe când studentul ordinar avea fixate exact materiile ce urma să le studieze și dădea examene din aceste materii la sfârșitul semestrului. De altfel, lui Eminescu i-a convenit această situație; el a studiat și aprofundat materii ce nu-i aparțineau facultății la care era înscris. Situația aceasta se datorează faptului că Eminescu nu a putut prezenta diploma de bacalaureat pe care facultatea o cerea. La Viena se întâlnește cu foștii colegi de școală: Teodor V. Ștefanelli, Samuel Isopescu și Iancu Cocinschi. Toți acești colegi erau studenți ordinari. La Viena, pe parcursul studiilor, Eminescu a locuit la mai multe adrese. La un moment dat a locuit cu studenții (colegii săi) Iancu Cocinschi și Samuil Isopescu pe strada Dianagasse nr. 8 din cartierul Landstrasse din Viena”. [6] Cele menționate ne demonstrează faptul că un număr mare de copii români se bucurau de oportunitatea mobilității academice.

În România, primele universități au fost înființate la Iași (1860) și București (1864). Până atunci, românii care doreau să studieze în universități în secolul al XIX-lea aveau de ales între mai multe opțiuni din întreaga Europă. În topul preferințelor s-au aflat universități franceze, germane, dar și din alte spații culturale. [1]

În prezent, pentru Republica Moldova, mobilitatea academică internațională este un fenomen cunoscut și răspândit. Datele statistice ale Ministerului Educației și Cercetării arată în total, în anul de studii 2022-2023, au fost înmatriculați circa 5.000 de studenți străini: Universitatea de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu” - 1908 studenți, Universitatea Liberă Internațională din Moldova - 1793 studenți, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” - 567 studenți, Universitatea de Politici Europene „Constantin Stere” - 574 studenți, Universitatea Tehnică din Moldova - 269 studenți, Universitatea de Stat din Moldova - 200 studenți. Top 5 țări de unde vin să învețe studenții din Republica Moldova conform datelor din 2022 sunt: România – 2661, Israel – 983, India – 960, Ucraina – 391, Federația Rusă - 78, alte țări – 351. După susținerea Bacalaureatului, tinerii din Moldova pot opta pentru a-și face studiile acasă în Moldova, sau peste hotare, beneficiind de una dintre numeroasele burse oferite de instituțiile universitare din alte țări.

Potrivit Ministerului Educației și Cercetării, în acest an pentru elevii și studenții de la noi au fost preconizate aproximativ 6000 de burse în străinătate. Cei care doresc să studieze peste hotare, pot alege între România, Federația Rusă, Turcia, Azerbaidjan, Franța, Germania, Danemarca, Bulgaria, Slovacia, Cehia, Ungaria și chiar Mexic sau China. [7].

O altă oportunitate de studii peste hotare o reprezintă programele educaționale ale Guvernelor unor state, precum Guvernul Republicii Franța (Alianța Franceză); Guvernul Statelor Unite ale Americii (Programele Flex, Fulbright, Muski etc.), Guvernul Germaniei (DAAD).

Începând cu 1 ianuarie 2014, tinerii din RM la fel pot opta pentru programe mobilitate oferite în cadrul noului program al UE pentru educație, instruire, sport și tineret -, „Erasmus+”, deschis pentru țările din Parteneriatul Estic. Studenții din aceste țări vor avea posibilitatea de a primi subvenții pentru a participa la programele comunitare de masterat. Totodată, programul UE oferă posibilitatea unor studii doctorale, astfel de burse urmând a fi finanțate din programul „Marie Skłodowska-Curie”, parte a noului program "Orizont 2020" pentru cercetare și inovare [8].

În același timp, tinerii moldoveni pot alege programele de mobilitate academică oferite de către organizații internaționale și regionale, precum Consiliul Europei, UNESCO, Inițiativa Central Europeană, Programul CEEPUS și altele.

Astfel, mobilitatea academică internațională este un proces natural, având propria sa istorie și relevanță în lumea modernă globalizată. RM nu poate rămâne în afara zonei de integrare internațională în domeniul științei și educației și ocupă deja un loc aparte în acest proces, înregistrând anumite realizări în dezvoltarea procesului de mobilitate academică internațională. Este evident faptul, că actualul sistem educațional și științific din RM are propriile sale particularități specifice, cu toate acestea, trebuie să depășească dificultățile ce intervin în realizarea intențiilor de integrare în spațiul științific și educațional mondial. Pentru țările dezvoltate, mobilitatea academică internațională reprezintă o sursă de venit financiar, obținere a capitalului uman de înaltă calitate, îmbunătățire a imaginii țării, iar dezvoltarea acestui tip de mobilitate este una dintre prioritățile de implementare a politicilor publice naționale.

În **CONCLUZIE**, trebuie remarcat faptul că mobilitatea academică nu numai că creează un climat favorabil pentru talentele din domeniul cunoașterii în întreaga lume, dar stimulează și procesul de integrare a științei și educației. Vorbind despre internaționalizarea educației, nu trebuie să ne limităm doar la forme răspândite de mobilitate academică și crearea de programe educaționale internaționale. În acest context, vor fi impulsionate dezvoltarea de noi forme de mobilitate academică, a studenților și profesorilor, care vor participa la procesul educațional internațional, deoarece internaționalizarea va contribui la creșterea calității educației atunci, când se va întâlni cu caracteristici moderne și standarde ridicate de calitate, diversitate, de deschidere și accesibilitate a învățământului superior internațional.

REFERINȚELE BIBLIOGRAFICE:

1. SIUPUR E. *Intelectuali, elite, clase politice în sud-estul european: secolul XIX*, București, 2004.
2. SAVIȚCHI C. *Tineretul studios și internaționalizarea învățământului. În materialele conferinței științifice Științele socio – umanistice și progresul tehnico – științific*. UTM, Chișinău, 2018.
3. <http://journals.umcs.pl/we>
4. <https://cantemir.asm.md/dimitrie/biografi>
5. <https://historia.ro/sectiune/general/tinerii-romani-de-la-paris-si-revolutia-din-568541.html>
6. <https://www.tribuna.ro/stiri/cultura/eminescu-student-la-viena-1869-1872-113242.html>
7. <https://statistica.gov.md/ro>
8. <https://mecc.gov.md/ro/content/mobilitatea-academica>

Conducător științific: SCOBIOALĂ N., grad didactic 2

Colegiul Național de Comerț al ASEM,
Str. Petru Rareș 18,

THE IMPORTANCE OF NEGOTIATION IN BUSINESS CULTURE

IMPORTANȚA NEGOCIERII ÎN CULTURA AFACERII

SAMOILA Marina, studentă, Specialitatea: CON

Colegiul Național de Comerț al ASEM,
Republica Moldova, Chișinău, str. Petru Rareș 18
E-mail: marinasamoila965@gmail.com

Abstract: *This paper examines the role of negotiation composition in global business and its impact on prosperity. Using case studies of corporations that have achieved significant success in the global market, the findings show that the composition of negotiations is a vital factor in business success.*

Keywords: *Negotiation, Business culture, Prosperity of companies, Global business*

JEL CLASSIFICATION: C78, M1

INTRODUCERE: Negocierea este un aspect critic al lumii afacerilor, deoarece ajută organizațiile să construiască și să mențină relații, să asigure tranzacții și să sporească profitabilitatea. Globalizarea a sporit nevoia de abilități eficiente de negociere, deoarece întreprinderile caută să se extindă dincolo de piețele lor locale. Negocierile globale implică diverse părți interesate, inclusiv furnizori, clienți, distribuitori și parteneri. Negocierea le permite acestor părți să colaboreze și să creeze valoare reciprocă, conducând la prosperitate pentru toți cei implicați.

Material și metode: Subiectul propus pentru cercetare a avut următorul demers metodologic: mai întâi s-a urmărit analiza surselor pentru a se crea o interpretare conceptuală și definițională a negocierii și culturii afacerii. Analiza informații tematice a generat cercetarea unor studii de caz pentru companiile Apple, Tesla, Starbucks. Concluziile, prin prisma abordării sintetice a informației au dispus să observăm că negocierea atât ca aspect singular cât și fiind parte componentă a culturii afacerii generează creșterea și dezvoltarea afacerilor. În același timp negocierea își mărește puterea de prezență tot mai mult în lumea afacerilor internaționale.

CONȚINUTUL DE BAZĂ: După unii autori, în sens larg, cultura de afaceri reprezintă fundamentul gândirii, sentimentelor și acțiunilor întreprinzătorilor. În mod obișnuit, cultura reflectă mediul intern, condițiile interne organizațiilor de afaceri [1]. Definită în sens restrâns, după alți autori, cultura de afaceri sau cultura industrială este o componentă neglijată în mod frecvent a culturii organizaționale [2]. Numeroși specialiști (Peters și Waterman în 1982; Dealși Kennedy în 1982 Peters și Austin în 1985; Denison, 1990; Kotter și Heskett în 1992) au fost preocupați de relația dintre cultură și performanță sau eficacitate. După cum se cunoaște, eficacitatea exprimă gradul de realizare a obiectivelor prevăzute, respectiv nivelul de performanță și calitatea activităților preconizate de către firme. Performanța firmelor este definită de către Denison [3] și Kotter-Heskett [4, p.23] după un ansamblu de indicatori economici: cifră de afaceri, producție, câștig per acțiune, valoare adăugată etc.

Termenul de "negociere" provine din limba latină "negotium" (afacere, ocupație).

O negociere este o discuție strategică în jurul unui acord pentru ca acesta să fie benefic sau măcar acceptabil pentru ambele părți implicate. În cadrul unei negocieri, cele două persoane sau companii încearcă să o convingă pe cealaltă să îi accepte termenii sau condițiile, fie că este vorba despre prețuri, mod de lucru sau alte aspecte. Scopul final este atingerea unui compromis. Negocierea poate fi examinată din perspectiva structurării sale secvențiale, deoarece, ca proces, parcurge mai multe faze și etape.

În mod tradițional, procesul global de negociere cuprinde trei faze:

- Prenegocierea, faza ce include activități diverse, cum ar fi colectarea de informații (de pildă, prin cercetări de piață), acțiuni preliminare pentru declanșarea tratativelor, pregătirea negocierii;
 - Negocierea propriu-zisă (desfășurarea negocierii) față în față în una sau mai multe ședințe, care conduce la încheierea acordului;
 - Post-negocierea, adică punerea în practică a acordului.
1. Negocierea contribuie la prosperitatea afacerilor globale în diferite moduri, inclusiv:
 2. Construirea de relații puternice: Negocierile de afaceri de succes necesită construirea de relații puternice între părți. O relație bună sporește încrederea, înțelegerea și respectul reciproc, ceea ce duce la parteneriate pe termen lung și o prosperitate sporită.
 3. Asigurarea rezultatelor de câștig-câștig: Negocierile care au ca rezultat câștig-câștig, beneficiază toate părțile implicate. Acest lucru încurajează colaborarea și soluționarea inovatoare a problemelor.
 4. Creșterea avantajului competitiv: Abilitățile puternice de negociere permit organizațiilor să obțină un avantaj competitiv față de rivalii lor. Acest lucru duce la o profitabilitate crescută, o cotă de piață mai mare și atrage mai mulți clienți.
 5. Gestionarea riscurilor: afacerile globale implică diverse riscuri, inclusiv neînțelegeri culturale, probleme juridice și incertitudine economică. Negocierea ajută părțile să identifice și să gestioneze aceste riscuri, sporindu-le capacitatea de a prospera într-un mediu provocator și dinamic.
 6. Dezvoltare și schimbare organizațională. Schimbarea organizațională reprezintă un fenomen permanent, afectând întreaga organizație sau doar compartimente ale acesteia. Prin schimbarea în timp a structurii organizaționale, se obține o transformare treptată a organizației. Această transformare este atât socială, cât și economică. Procesele au intensități și forme de materializare diferite. Schimbarea structurii inter-individuale este procesul social care determină tipul evoluției culturii organizaționale.

Avantajele pe care le oferă recurgerea la negociere sunt considerabile: costurile și eforturile sunt mai mici, rezultatele pun în acord viziuni diferite și armonizează creativ viziuni divergente, relațiile de lungă durată între parteneri sunt îmbunătățite, crește implicarea și sentimentul de responsabilitate al partenerilor de afaceri, resursele sunt alocate rațional printr-un mod de decizie colectiv, amiabil, posibilitatea apariției unui conflict se reduce[5].

Negocierile care au ajutat afacerile globale să prospere sunt numeroase. Iată unele dintre cele mai semnificative negocieri și modul în care au avut impact asupra afacerilor globale:

1. Compania Apple.

Apple Inc. este un gigant tehnologic care a obținut succes la nivel mondial cu produsele sale inovatoare. Compania a avut succes în extinderea afacerii sale la nivel global prin selectarea echipelor de negociere cu medii diverse. Echipelile de negociere ale Apple includ persoane din culturi diferite, cu perspective unice și seturi de abilități. Compania a valorificat diversitatea din echipa de negocieri pentru a înțelege cultura de afaceri locală și pentru a se adapta la piața locală. Succesul companiei în

extinderea afacerilor în China este atribuit compoziției unice de negociere a echipei sale. Componenta echipei a inclus indivizi locali cu cunoștințe despre cultura chineză și reglementările guvernamentale. Echipa Apple a înțeles nuanțele culturii de afaceri chineze și și-a adaptat negocierile pentru a se potrivi preferințelor locale, ceea ce a dus la o expansiune de succes.

2. Tesla Inc.

Tesla Inc. este un producător de vehicule electrice care a cunoscut un succes semnificativ pe piața globală. Potrivit Forbes, vânzările globale ale companiei au crescut cu 50% în 2020, iar acest lucru a fost atribuit unor negocieri de succes. Tesla selectează diverse echipe de negociere care includ profesioniști din diferite sectoare, inclusiv auto, tehnologie și finanțe. Compania a folosit diverse echipe de negociere pentru a se adapta la medii de afaceri unice, ducând la parteneriate locale de succes. În 2020, Tesla a stabilit un parteneriat cu LG Chem, o multinațională sud-coreeană, pentru a furniza baterii pentru mașinile sale. Echipa diversificată de negocieri a Tesla a inclus persoane cu cunoștințe despre piața și cultura sud-coreeană, ceea ce le-a permis să negocieze un acord de succes cu LG Chem.

3. Negocieri între China și SUA

Negocierile dintre China și SUA din 2019 a fost una dintre cele mai importante negocieri care au ajutat afacerile globale să prospere. Negocierile, care au durat peste doi ani, au avut ca scop încheierea războiului comercial dintre cele două superputeri. Negocierile au dus la semnarea acordului de primă fază, care a abordat mai multe probleme legate de accesul pe piață, proprietatea intelectuală, transferul de tehnologie și agricultură.

Acordul din prima etapă a ajutat afacerile globale să prospere, oferind un acces mai mare la piață pentru afacerile din SUA, ceea ce a condus la creșterea exporturilor. Tabelul 1 de mai jos arată creșterea exporturilor din SUA, în urma semnării acordului de primă fază.

Tabelul 1: Creșterea exporturilor din SUA

An	Exporturi (în miliarde de dolari)
2017	130.3
2018	120.4
2019	120,0
2020	130,0

(Sursa: Biroul de recensământ al Statelor Unite)

4. Negocieri între Japonia și SUA

Negocierea dintre Japonia și SUA din 2019 a fost o altă negociere semnificativă care a ajutat afacerile globale să prospere. Negocierea a dus la semnarea Acordului comercial SUA-Japonia, care a eliminat sau redus tarifele la mai multe bunuri și servicii, inclusiv agricultură, produse industriale și comerț digital.

Acordul comercial SUA-Japonia a ajutat afacerile globale să prospere, oferind un acces mai mare la piață pentru întreprinderile din ambele țări. Tabelul 2 de mai jos arată creșterea exporturilor SUA către Japonia, în urma semnării Acordului comercial SUA-Japonia.

Tabelul 2: Creșterea exporturilor SUA către Japonia

An	Exporturi (în miliarde de dolari)
2017	70.1
2018	75,7
2019	60.3

2020	68,5
------	------

(Sursa: Biroul de recensământ al Statelor Unite)

5. Negocieri între Canada, Mexic și SUA

Negocierile dintre Canada, Mexic și SUA din 2018 au fost una dintre cele mai importante negocieri care au ajutat afacerile globale să prospere. Negocierea a dus la semnarea Acordului SUA-Mexic-Canada (USMCA), care a înlocuit Acordul de Liber Schimb Nord-American (NAFTA). USMCA a ajutat afacerile globale să prospere, oferind un acces mai mare la piață pentru întreprinderile din toate cele trei țări. Tabelul 3 de mai jos arată creșterea exporturilor SUA către Mexic și Canada, în urma semnării USMCA.

Tabelul 3: Creșterea exporturilor SUA către Mexic și Canada

An	Exporturi în Mexic (în miliarde de dolari)	Exporturi în Canada (în miliarde de dolari)
2017	243,3	282,5
2018	265,0	300,0
2019	256,1	292,1
2020	256,0	295,7

(Sursa: Biroul de recensământ al Statelor Unite)

6. Starbucks

Un exemplu de companie care a realizat profituri semnificative ca urmare a negocierilor de succes este Starbucks. La începutul anilor 2000, compania s-a confruntat cu probleme serioase cu furnizorii de cafea din Columbia și din alte țări, ceea ce a dus la instabilitatea prețurilor materiilor prime. Starbucks a decis să renegocieze termenii contractelor sale și s-a întâlnit cu furnizorii pentru a discuta noi termeni de furnizare. Ca urmare a negocierilor de succes, Starbucks a încheiat contracte pe termen lung cu furnizorii, care au oferit companiei prețuri stabile pentru materii prime și dezvoltarea afacerii.

CONCLUZII/ RECOMANDĂRI

Astfel, studiile de caz arată că componența negocierilor este un factor fundamental în succesul afacerilor globale. Echipele diverse de negociere aduc perspective variate, ceea ce permite adaptarea eficientă la piața locală. O echipă care cuprinde persoane din culturi și discipline diferite are un set mai larg de abilități și o mai bună înțelegere a complexităților pieței. În obținerea succesului, căutarea compromisurilor este foarte importantă, ceea ce înseamnă că trebuie să existe o abordare care să combine pregătirea de înaltă calitate, abilitățile de negociere și alfabetizarea în luarea deciziilor. Pentru a obține rezultate optime, companiile trebuie să adopte strategii inovatoare de exemplu creșterea diversității de gen în echipele de negociere. Femeile s-au dovedit a fi negociatoare eficiente, iar companiile care adoptă diversitatea de gen au mai multe șanse să obțină negocieri de succes.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Ionescu Gh. Cultura afacerilor. Modelul american, Editura Economică, București 1997
2. Popescu-Nistor M. Cultura afacerilor, editura Economica 2003, 300 pagini)
3. Denison D., Corporate culture and organizațional effectiveness, John Wiley & Sons, New York, 1990, p.178
4. Kotter J. P. Heskett J.L., Culture et performances, Les Editions D'Organisation, 1992
5. Dragoș C.V. Tehnici de negocieri în afaceri, editura ASE 2003, 182 p.

Conducător științific: Ghilețchi Zorina
Academia de Studii Economice din Moldova, Chișinău
(ORCID: 000-0002-1013-7524)

LES PROVOCATIONS SUR LES PROFESSIONS ET LEUR IMPACT SUR LE DÉVELOPPEMENT ÉCONOMIQUE DE LA RÉPUBLIQUE DE MOLDOVA

CEAGLEI Valeria, studentă, Specialitatea: EMREI

Academia de Studii Economice din Moldova,
61 Mitropolit Gavriil Bănulescu-Bodoni Str., Chișinău, Republica Moldova
e-mail: ceaglei.valeria@ase.md

Rezumat. *Obiectivul prezentei comunicări este de a analiza regresul actualității profesiilor din prisma procesului de modernizare și totodată prin contextul globalizării și cum s-a rasfrans aceasta în economia Republicii Moldova. Am studiat motivele care au determinat stagnarea evoluției unor profesii și care profesii sunt expuse riscului de dispariție până în anul 2030.*

Cuvinte cheie: *riscuri, modernizare, globalizare, evoluție, provocări.*

JEL CLASSIFICATION: A10, N10, O15, Z32

INTRODUCTION

Une profession, en général, est définie et jugée par les connaissances, les compétences, l'attitude et l'éthique des personnes impliquées dans cette profession. La profession reste un refuge de l'âme, le monde dans lequel tout semble possible et impossible, mais cette médecine spirituelle est en voie d'extinction. Ce fait est dû au processus de mondialisation et à l'accélération du processus de développement technologique. Ce rythme de développement est inévitable, l'adaptation est la seule solution pour la survie.

DÉVELOPPEMENT DU CONTENU

Les temps changent, se transforment, et avec les progrès technologiques, de nouveaux métiers apparaissent et les anciens sont absorbés par eux, réinventés voire complètement remplacés. Parce que tout change et c'est naturel. C'est l'évolution. Pourtant, il y a des métiers qui collent à la tradition et font partie de notre ADN et nous reconnectent avec qui nous sommes.

- **L'homme d'horlogerie-** Pendant la révolution industrielle, ce métier était très populaire et a existé jusque dans les années 70. Le gardien s'assurait chaque matin que les gens se réveillaient. Partout où il était sollicité, il était présent devant la fenêtre, frappant sur la vitre avec un bâton. Les veilleurs dormaient le jour et se réveillaient à la tombée de la nuit, lorsque leur travail commençait. Ce travail était essentiel pour les personnes qui devaient se lever le matin. Aujourd'hui ce métier est remplacé par des gadgets, qui sont plus accessibles.
- **Élévateur -** Au début, les ascenseurs avaient besoin d'une personne pour actionner les leviers afin de fonctionner efficacement. Les opérateurs d'ascenseur ont arrêté l'ascenseur aux étages dont les gens avaient besoin et étaient chargés de ramener l'ascenseur au rez-de-chaussée en toute sécurité, ce qui était souvent assez difficile. Même après l'avènement des ascenseurs électriques, ce métier a survécu encore assez longtemps, mais aujourd'hui, ce métier est une extravagance et ne trouve plus sa place.

- Dactylographe-Ce métier a disparu dans les années 1990 avec l'avènement des ordinateurs et des imprimantes, qui ont remplacé les machines à écrire. Mais il y a 30 ans, les dactylographes (principalement des femmes) étaient une présence nécessaire dans chaque institution. Ils tapaient des dizaines voire des centaines de feuilles par jour, transcrivant le texte à la main.
- La révolution du numérique est en marche. Selon une étude publiée par Dell et l'Institut pour le futur, 85% des emplois de 2030 n'existent pas encore. L'intelligence artificielle ou la robotique vont non seulement transformer en profondeur les métiers existants mais en créer de nouveaux, dont on peine encore à dessiner les contours, comme les éthiciens [1] ou les psydesigners [2].
- Bûcheron-Notre société tend à évoluer vers un environnement toujours plus vert, plus éco-responsable, dans lequel les papiers se numérisent les uns après les autres. Le métier de bûcheron se pénurise et devient peu à peu un job en voie de disparition. Avec le recours de plus en plus fréquent aux grosses machines d'abattage, les bancs des formations manuelles se désertent d'année en année. Afin de capitaliser sur ce métier, nous pouvons développer le tourisme rural en organisant diverses master classes afin de promouvoir les valeurs nationales.
- Bibliothécaire-Si vous aviez des devoirs de recherche à réaliser dans les années 90, il y a de fortes chances que vous vous soyez confronté à la précision légendaire des bibliothécaires. Mais à présent que les locaux du CDI (Le contrat de travail à durée indéterminée (CDI) est la forme normale et générale de la relation de travail) de votre collègue sont un lointain souvenir, il y a fort à parier que vous recherchiez vos sources directement en ligne. Cette tendance se généralise au point que les universités digitalisent leurs bibliothèques, afin de réaliser des économies de personnel, tout en optimisant l'accès à l'information.
- Agent de voyage- C'est quand la dernière fois que vous vous êtes rendu en agence de voyage pour préparer votre prochain trip ? Aujourd'hui vous pouvez acheter vos billets, préparer vos excursions directement en ligne, en vous inspirant de blogs de voyage et en écumant les sites spécialisés de comparaisons de séjour. Sans parler des sites comme Airbnb ou le Couchsurfing qui redéfinissent notre vision du voyage. L'agent de voyage semble également donc condamné à disparaître.
- Percepteur de péage dans le trolleybus- En raison du processus de modernisation et d'amélioration des nouvelles technologies, la profession de percepteur peut aujourd'hui être librement remplacée par le système de télépéage, dans les trolleybus qui circulent sur la ligne no. 30,37,22 les premiers validateurs fixes ont été installés. Les paiements par carte sont effectués indépendamment du receveur des impôts. Dans le même temps, les employés de la Chisinau Electric Transport Authority pourront surveiller en ligne, via un tableau de bord spécial, tous les paiements. Les valideurs travaillent sans l'intervention du facteur humain et sans émettre le titre de transport. La preuve de paiement se fait par SMS ou sur l'application mobile de la banque émettrice de la carte.
- En République de Moldavie, nous assistons à la disparition de professions telles que un berger. Ce fait est dû au processus d'urbanisation qui, selon les données officielles, a commencé en 1994 et se poursuit aujourd'hui. De la même manière, le potier reste une profession authentique mais dépassée, ce fait à son tour est dû au processus de mondialisation et au développement technologique. Un autre travail moins demandé est les enseignants, cela est dû au salaire moins

attractif pour les jeunes et aussi à la plateforme en ligne où l'on peut trouver des informations sur n'importe quel sujet. Dans le cas des enseignants, il y a un fort écart non seulement sur le plan économique mais aussi sur le plan culturel. L'éducation perdra certainement de sa qualité et le niveau d'analphabétisme augmentera, ce qui réduira considérablement les revenus du pays en raison du manque de main-d'œuvre talentueuse. Le principal enjeu de la profession comptable est la relation entre comptabilité et fiscalité, à savoir : Instabilité fiscale causée par de fréquents changements législatifs. Deux causes des modifications fréquentes de la législation fiscale peuvent être identifiées : la nécessité de s'aligner sur la législation européenne, mais aussi le manque de stratégies en matière de planification à moyen et long terme. Dans le cas des comptables, leur salaire net commence à partir de 15 000 lei, un fait qui réduirait considérablement les dépenses de cette profession, mais la technologie n'a pas pour fonction de prévoir certaines situations, car le facteur humain, souvent les sentiments ont un avantage considérable.

- La disparition des artisans folkloriques nuit au développement du tourisme rural.

Selon le Bureau national des statistiques de la République de Moldavie en 2022, le secteur du tourisme moldave a enregistré la croissance la plus spectaculaire et s'est complètement rétabli, après l'effondrement causé par la pandémie en 2020.

En 2022, le nombre de touristes servis par les opérateurs de la branche a augmenté de 50%, passant de 321 mille touristes en 2021 à 477 mille en 2022.

En les analysant, on constate que ces métiers traditionnels contribuent énormément au développement du tourisme rural, gastronomique et viticole. Ainsi, leur exploitation n'apporte qu'une valeur ajoutée à l'économie du pays.

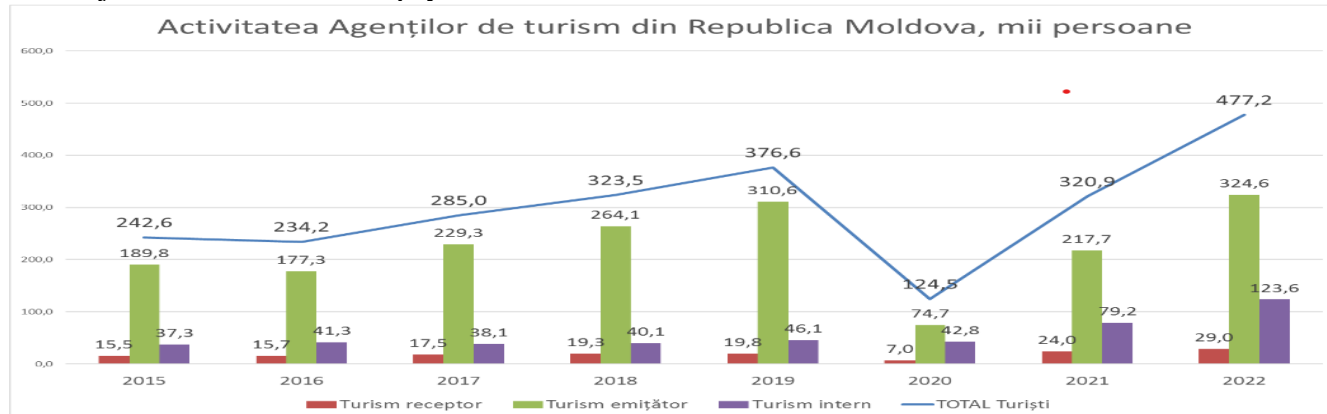

Illustration 1.1 Statistiques du tourisme

Source: Sursa: Biroul Național de Statistică, <https://statbank.statistica.md/>, Comunicat de presă: Activitatea turistică a agențiilor de turism și turoperatorilor în anul 2022 (precum și din anii precedenți), Activitatea agențiilor de turism și turoperatorilor, după scopul vizitei, 2000-2022

CONCLUSION

Au fil des siècles, les professions ont subi de nombreux bouleversements qui ont réussi à les perfectionner ou à les anéantir. Mais le processus de modernisation et de mondialisation, par lequel certaines professions ont été remplacées par les nouvelles technologies, est un processus inévitable. C'est l'avenir, qu'on le veuille ou non. L'innovation systématique requiert la volonté de considérer le changement comme une opportunité. Ceux qui réussissent et veulent s'adapter n'ont qu'à gagner, le reste reste dans l'histoire.

[1] Les éthiciens ajoutera une touche artistique, modèlera l'interface créée par le psydesigner, va définir des traits de personnalité, comme un metteur en scène donne vie à un scénario.

[2] Le psydesigner est en réalité un ergonomiste qui fait en sorte que les informations livrées par l'IA soient pertinentes et intelligibles par l'utilisateur. Ce spécialiste est une fusion entre un psychologue et un designer d'interface. Il concevra le profil de l'intelligence artificielle, sa personnalité, et ses principes d'interactions avec l'homme.

RÉFÉRENCES BIBLIOGRAPHIQUES:

1. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, Turismul Rural în Republica Moldova în anul 2022, [Actualizat la: 15.03.2023] Disponibil: <https://statistica.gov.md/> ;
- 2.L'article "Les nouveaux métiers de l'intelligence artificielle" :<https://www.hbrfrance.fr/chroniques-experts/2017/12/18186-nouveaux-metiers-de-lintelligence-artificielle/>
- 3.L'article "10 métiers en voie de disparition à cause des avancées technologiques" :
<https://blog.mistertemp.com/emploi/10-metiers-voie-disparition/>
- 4.ContabilSef © All Rights Reserve 2018 :<https://www.contabilsef.md/ro-valorile-i-provocarile-profesiei-contabile-ru-valorile-i-provocarile-profesiei-contabile-en-45936/>
- 5.Articol "Topul meseriilor care au dispărut în negura timpurilor", publicat la data de 18/09/2021 : <https://trans-formare.ro/2021/09/18/meserii-care-au-disparut-in-timp/>

Coordonatorul științific: DODU-GUGEA LARISA, dr., conf.univ.,
Academia de Studii Economice din Moldova,
61 Mitropolit Gavriil Bănulescu-Bodoni Str., Chișinău, Republica Moldova
e-mail:dodu-gugea.larisa@ase.md

**INTERNATIONAL MIGRATION AND PECULIARITIES OF HUMAN
CAPITAL**
***MIGRAȚIA INTERNAȚIONALĂ ȘI PARTICULARITĂȚILE CAPITALULUI
UMAN***

OJOVAN Romanita, studentă, Specialitatea: FB

Academia de Studii Economice din Moldova,
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md

e-mail: ojoivan.romanita@ase.md

Rezumat: *O mai bună gestionare a migrației internaționale, a lucrătorilor cu înaltă calificare ar putea oferi o oportunitate de a extinde fondul global de talente și de a utiliza talentele existente în mod mai eficient. Distribuția globală a talentelor este foarte neuniformă, iar resursele de care dispun țările pentru a-și dezvolta rezervele de talent variază substanțial. În perspectivă, capacitatea oamenilor, angajatorilor și guvernelor de a naviga cu succes în această rețea complexă a piețelor globale de talente va fi esențială pentru performanța lor.*

Cuvinte cheie: *migrare internațională, muncitori slab calificați, muncitori cu înaltă calificare*

JEL CLASSIFICATION: F16, F22

INTRODUCTION

While receiving countries worry about immigration of low-skilled workers and refugee flows, countries of origin of migration worry that high-skilled workers will increasingly leave their territory. Indeed, global migration flows exhibit a clear skills bias, resulting in a highly unequal distribution of global talent. Much talent is wasted due to lack of access to basic necessities, education, and social and organizational frameworks that facilitate sustained creative endeavour. Closing this gap and reducing wasted talent benefits not only those individuals whose creative potential is realized, but also the global community as a whole, as the value created by these individuals ripples out to the public. The observed migration flows are the result of a complex tangle of multinational corporations and other employers seeking scarce talent, governments and other gatekeepers attempting to regulate these flows, and individuals seeking the best options within the constraints imposed on them. For exporting countries, the loss of highly skilled labour is a brain drain concern. On the positive side, highly skilled migrants can create much-needed links to global resources of knowledge, capital and goods — and some end up returning home with higher levels of social and human capital.

CONTENT

According to professor (David M. Hart, 2006), the methods of managing the global talent fund are the following:

Sovereignty- Governments enter the situation because they limit the movement of people across borders, constraining the choices accessible to those who might consider relocating globally for economic reasons.

Treaty- The classic counterpoint to sovereign governance is governance by treaty. A treaty's parties give up some of their freedom of action in return for similar concessions from other parties. In

rare instances, non-compliance with international treaties can be punished with force; more often, much weaker normative or economic sanctions must be used instead.

Intergovernmental networks- It's common to see sovereignty and treaty presented as mutually exclusive methods of resolving global problems. In practice, however, they are the poles of a spectrum of options that involve informal as well as formal arrangements for cooperation. Without a formal agreement, nations may coordinate their policies and actions.

International migration determined by 'push' and 'pull' factors:

Push factors	Pull factors
Wars, conflict, political instability, and economic crisis	Better quality of life and standard of living
Ethnic and religious persecution	Lower risk of natural hazards
Natural and man-made disasters, such as earthquakes	Varied employment opportunities, higher wages
Poverty	Good climate
Unemployment, low wages and poor working conditions	Better healthcare and access to education services
Shortages of food, water, or healthcare	Better shelter
Limited opportunities	Political stability

Table 1. The factors that cause international migration

Source: Elaborated by the author, based on Study Smarter, (Study Smarter, 2023), accessed on 26.03.2023

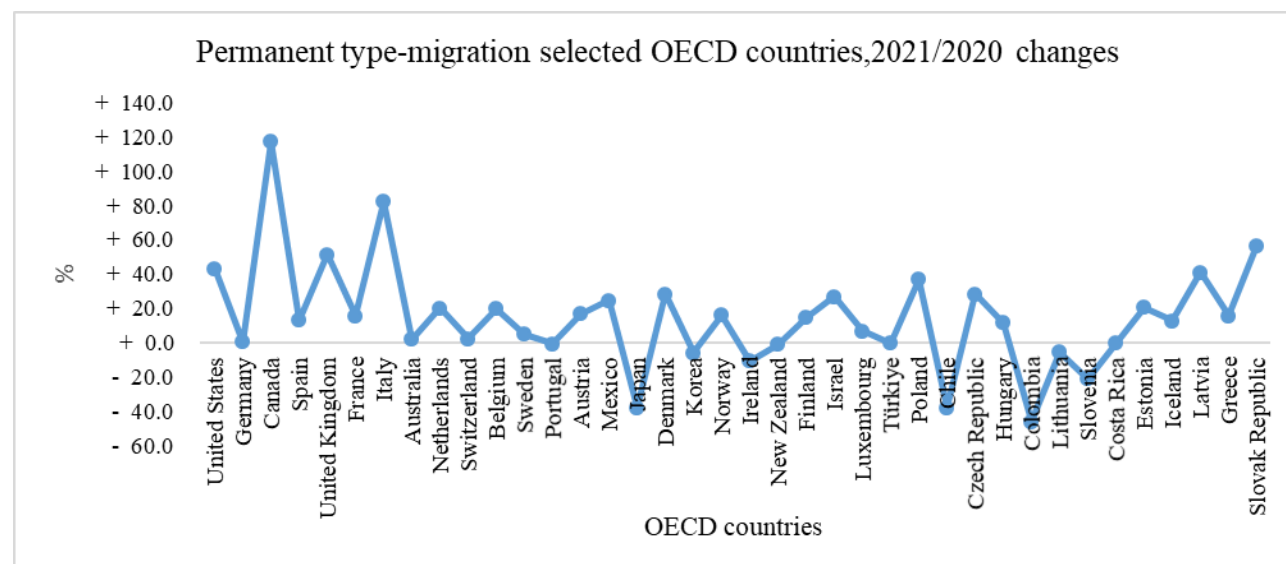
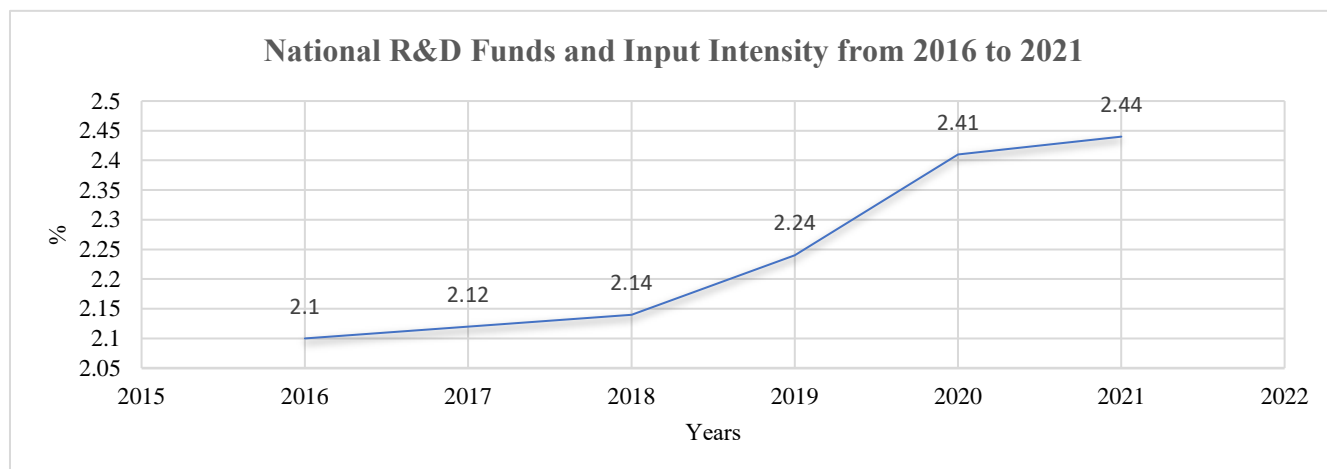

Figure 1. Permanent type-migration selected OECD countries, 2021/2020 changes

Source: Elaborated by the author, based on OECD International Migration Database, (OECD, 2023), accessed on 26.03.2023

The 2021 rebound was largely driven by permanent-type migration to major receiving countries such as the United States (+43%), Canada (+117%), Spain (+13%), the United Kingdom (+51%), France (+16%), Italy (+82%) as well as Poland (+37%) (OECD, 2023). The United States remains the OECD country receiving the largest inflows of permanent immigrants in 2021 although inflows were 19% below their pre-pandemic level (Figure 1).

Canada received a record inflow of over 400 000 new permanent migrants, more than double the inflow in 2020. This makes Canada the third largest receiving country after the United States and Germany. In this latter country, permanent flows remained relatively stable. The unprecedented increased admissions in Canada aim at offsetting the shortfall of 150 000 new permanent residents in 2020 due to the COVID-19 pandemic and at filling critical labour market gaps.

Permanent flows rebounded in 2021 in all other OECD countries, with some notable exceptions. The measures against COVID-19 have still severely affected migration flows to Australia, Japan, Korea and New Zealand. Permanent inflows to Australia remained at a similar level in 2021 as in 2020 (fiscal years). Permanent migration flows to Chile and Colombia continued to decrease. In contrast, permanent migration to Mexico increased again in 2021 (+25% year on year) to a new record level, following a sharp rise in humanitarian admissions.

Trends in the countries' labour policies on the example of China.

According to the World Bank (World Bank, 2022), “human capital” consists of the knowledge, skills, and health that people invest in and accumulate throughout their lives, enabling them to realize their potential as productive members of society.” Modern economies rely heavily on investments in human capital as a growth engine and as the cornerstone of their ability to support key technology industries and foster scientific advancement. China’s ability to cultivate, attract, and retain human capital—or as Beijing more commonly puts it, national “talent”—will shape its competitiveness vis-à-vis the United States as a global power and impact the future of innovation and talent on the world stage (Briana Boland, 2022).

Science and Technology. China wants to overtake the world in terms of science and technology by the year 2049. Beijing has committed enormous resources and support to programs meant to draw in and guarantee the cultivation of talent in the sciences and technologies in order to accomplish this objective. According to the National Bureau of Statistics (Figure 2), \$441.3 billion, or 2.4 percent of China’s GDP, was invested in R&D by the government in 2020, an increase of 14.2 percent from the previous year (National Bureau of Statistics of China, 2022).

Figure 2. National R&d Funds Input Intensity from 2016 to 2021

Source: Elaborated by the author, based on National Bureau of Statistics of China, (National Bureau of Statistics of China, 2022), accessed on 27.03.2023

China is supposed to pay more attention to cultivating talent through its own efforts and strengthening its competitive edge in human resources as the development and national rejuvenation of the country depend on a quality workforce.

In this context, the policy of China is based on the following principles (Xinhua, 2021):

- ✓ Maintaining the CPC's total control of the human resources sector;
- ✓ Make the development of the nation's human resources a top priority;
- ✓ Concentrating on cutting-edge technology at the global level, the key economic sectors, the nation's pressing demands, and the health of the populace;
- ✓ Promoting the thorough development of talented individuals;
- ✓ Strengthening talent development-related institutional transformation;
- ✓ Bringing together the brightest minds and fully utilizing their knowledge;
- ✓ Fostering an environment where talent can be quickly recognized, highly valued, and respected, as well as completely displayed;
- ✓ Fostering the scientific spirit.

CONCLUSION

Migrants typically remain within their regions of origin, often crossing into adjacent countries. Geopolitical events causing changed national boundaries prompt some migrations, while other inhabitants remain in place, becoming migrants in name only. Moreover, any transnational HSM operation system should be designed to grease the spread of knowledge from host countries back to source countries. similar spreads may do through return migration; educational, marketable and scientific relations; and investment and entrepreneurship. immaculately, these benefits will end up overbalancing the veritably real costs of leaving largely professed people from countries that are formerly starved of gift. At the same time, the colorful aspects of China's mortal capital stressed in this report all relate to China's intentions to come a leader in several orders of public competitiveness. The further success China achieves in perfecting the quality of its pool, the briskly the country will introduce and the more competitive China will come nationally on the world stage.

REFERENCES

1. Bank, W. (2022, 10 03). *The Human Capital Project: Frequently Asked Questions*. Retrieved from World Bank: <https://www.worldbank.org/en/publication/human-capital/brief/the-human-capital-project-frequently-asked-questions#HCP2>.
2. Briana Boland, J. B. (2022, 03 16). *How China's Human Capital Impacts Its National Competitiveness*. Retrieved from CSIS: <https://www.csis.org/analysis/how-chinas-human-capital-impacts-its-national-competitiveness>
3. China, N. B. (2022, 01 27). *China's R&D Expenditure Reached 2.79 Trillion Yuan in 2021*. Retrieved from stats.gov.cn: http://www.stats.gov.cn/english/PressRelease/202201/t20220127_1827065.html
4. Hart, D. M. (2006). *Managing the global talent pool: Sovereignty, treaty, and intergovernmental networks*. Retrieved from sciencedirect: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0160791X06000406>
5. OECD. (2023). *Recent developments in international migration movements and labour market inclusion of immigrants*. Retrieved from OECD: https://www.oecd-ilibrary.org/sites/30fe16d2-en/1/3/1/index.html?itemId=/content/publication/30fe16d2-en&_csp_=97175d429ae5e4e04cd3cccbbfc84945&itemIGO=oecd&itemContentType=book#tablegrp-d1e591
6. Smarter, S. (n.d.). *Migration and Identity*. Retrieved from Study Smarter: <https://www.studysmarter.co.uk/explanations/geography/migration-and-identity/global-migration/>
7. Xinhua. (2021, 09 28). *Xi Focus: Xi calls for accelerating building of world center for talent, innovation*. Retrieved from news.cn: http://www.news.cn/english/2021-09/28/c_1310215793.htm

Coordonator științific: BENEĂ-POPUȘOI Elina, PhD, Associate Professor,
Academia de Studii Economice din Moldova,
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail: elina.benea-popusoi@ase.md

MODALITĂȚI DE OFERIRE A CADOURILOR ÎN DIVERSE MEDII DE AFACERI GIFT-GIVING METHODS IN VARIOUS BUSINESS ENVIRONMENTS

Adelina ALEXA, studentă EMREI,
Academia de Studii Economice a Moldovei,
Republica Moldova, Chișinău, 61, str. Bănulescu-Bodoni,
E-mail: adelinaal181@gmail.com

Abstract. *The success of a company is based on various aspects, which take into account certain details, one of them being the correct ways of choosing and offering gifts at the right time and in the right situation. Through this study we aimed to carry out an analysis on the given topic, to highlight the challenges, but also the opportunities created by giving gifts, and the impact they bring on a company. The scientific method used is the case study, based on the "ASEM University Code of Ethics", thanks to which we managed to identify the recommendations and ethical norms issued by the institution.*

Keywords: Gifts, norms, business, values, ethics, bribery.

JEL CLASSIFICATION: H4, H41, H87, F23.

INTRODUCERE.

Întâlnirile de afaceri includ o multitudine de aspecte, pe lângă tranzacțiile propriu-zise, care întregesc reușita afacerii și mai ales continuitatea lor. Printre elementele organizatorice se înscrie și oferirea cadourilor de către părțile implicate, chiar dacă acestui aspect i se acordă o atenție diferită în diverse medii de afaceri. Cadourile pot fi interpretate ca „bune maniere” ale unor parteneri de afaceri, deoarece acestea fac parte din cultura sa organizațională. Așadar, cadourile sunt niște simboluri care exprimă valori bazate pe respect și bună înțelegere care pot fi interpretate în mod diferit. Cadourile oferite la momentul potrivit și în limitele decenței, culturii organizaționale și legale pot avea un efect benefic asupra relației, iar necunoașterea anumitor aspecte legale, culturale și/sau personale ale partenerilor pot fi interpretate ca manipulare sau oferirea mitei, ceea ce poate duce la crearea unor probleme sau ajungerea în instanțele de judecată.

Scopul acestui studiu constă în aprecierea semnificației și rolului cadourilor în etica afacerii, precum și limitele legale și corporative cu privire la acestea. **Obiectivele** de bază propuse sunt:

- Analiza dilemei etice a cadourilor, între a oferi și a nu oferi;
- Identificarea normelor de drept și corporative de oferire a cadourilor în afaceri;
- Aprecierea cadourilor recomandate și nepermise în diverse medii culturale și de afaceri;
- Determinarea diferențelor etice culturale în oferirea cadourilor.

Conținutul de bază. De ce sunt cadourile o dilemă etică? Cadourile încep să reprezinte o dilemă în momentul în care pot masca un „ghid ascuns”, adică atunci când pot sugera un tratament de favoare, riscă să devină o normalitate în relațiile de schimb între cel care oferă și cel care primește. Factorii care pot indica acest tip de favoare sunt: absența unui motiv evident pentru oferirea cadoului; valoarea cadoului depășește norma legală; maniera de a prezenta cadoul [1, p. 220].

În cazul în care apare această dilemă, se impun două întrebări esențiale:

1. Care sunt motivele oferirii cadoului?

Deși mulți dintre noi acceptăm ideea potrivit căreia cel mai plăcut cadou este cel care nu are un motiv special, fiind un simplu act de amicitie, atunci când facem un cadou și implicit, când îl primim din partea cuiva, trebuie să avem în vedere un motiv „normal” și justificat, pentru a evita orice suspiciune. Dacă există asemenea motiv, „el trebuie imediat exploatat, fără a mai aștepta alte prilejuri, știut fiind faptul că dacă emoția de moment a trecut, impactul este pierdut în totalitate”. [1, p. 220]

2. Ce ar trebui să ofer și ce nu?

Dacă afacerea este la început de cale, nu este recomandat să oferim un cadou partenerului, iar dacă totuși decidem că este necesar acest lucru „cadoul va fi simbolic, modest, în nici un caz substanțial, deoarece un asemenea gest ar putea să fie luat drept o încercare de mituire și de influență a hotărârii partenerului”. De asemenea, trebuie de reținut faptul că în nici un caz nu este indicat să oferim un cadou care ar putea fi interpretat drept o glumă de prost gust sau să oferim un cadou ce constă din piese vestimentare sau încălțăminte, atât timp cât nu cunoaștem cu exactitate măsurile potrivite. Respectiv, „atunci când oferi cadouri, trebuie să gândești bine înainte și nu după ce le oferi” [1, p. 221].

Un alt aspect extrem de important în afaceri, care trebuie consultat și bine analizat este deducerea cadourilor apreciate și nerecomandate în diverse medii culturale. Astfel, în dependență de mediul cultural din care provine afacerea, sunt apreciate anumite tipuri de cadouri, deoarece prin intermediul acestora firma transmite, dar și percepe un anumite mesaj, ce influențează relația cu potențialul partener de afaceri. De exemplu, în Japonia sunt apreciate următoarele tipuri de cadouri: obiecte străine, de marcă; whiskey importat, bourbon, brandy sau vinuri de calitate superioară (numai vinuri de marcă, recunoscute); specialități gastronomice, fructe proaspete; jucării electronice pentru copii; stilouri și seturi de birou; orice altceva ce reflectă gusturile și interesele celui care va primi cadoul; o simplă fotografie simbolică (de ex. de la o întâlnire de grup). Respectiv, din cadourile nerecomandate fac parte: crinii, bobocii de lotus și cameliile care sunt asociate cu funeraliile; se evită oferirea florilor albe, a florilor în ghiveci, care conform unei superstiții determină îmbolnăvirea celui care le primește; nu se dau obiecte în număr de patru (4) sau nouă (9), deoarece sunt numere considerate nefaste; nu se recomandă biletele de crăciun roșii, întrucât anunțurile funerare sunt tipărite pe aceeași culoare [2, p. 24,25]. În Franța, cele mai apreciate cadouri sunt cele care apelează la simțul estetic al omului, la pregătirea intelectuală a acestuia, iar printre cadourile respective se enumără: obiectele de artă; înregistrările de muzică clasică sau modernă; cărți importante, din diverse domenii [1, p.225]. Totodată, printre cadourile neapreciate în Franța sunt garoafe, deoarece acestea sunt folosite doar pentru jerbe și coroane [3, p.460] În Marea Britanie, cele mai apreciate cadouri sunt: invitația la un spectacol de teatru, operă, balet sau la un concert bun. Printre cadourile nerecomandate pe care britanicii le evită se înscriu: cravata cu dungi, astfel aceștia poartă doar cravata organizației din care fac parte [1, p.223, 224].

În Republica Moldova, se apreciază cadouri precum florile în număr impar, deoarece se consideră că cea care le primește completează buchetul fiind, la rândul-i, o floare, la ceremonii funebre se dau flori în număr par [3, p.460]. În Belgia nu se oferă niciodată un buchet de crizanteme, iar în China nu se oferă ceasurile, deoarece ambele sunt simbolurile ce se asociază cu moartea, crizantemele fiind de funerarii, iar ceasul de scurgere implacabilă a timpului și de apropiere a morții [1, p.223]. În țările arabe, sunt recomandate cadouri precum: obiecte de artă, cu valoare intelectuală, precum cărțile, discurile, casetele și CD-urile cu muzică, obiectele artizanale, precum și obiecte de birou din material natural (marmura sau alt material scump), o vază de flori sau o cusătură artizanală. Drept cadouri neapreciate, care reprezintă o ofensă pentru arabi sunt: produsele alimentare, deoarece arabii au

credița că animalul este nenoroc; vinurile sau alte băuturi tari [1, p.229]. Așadar, arta de a face cadouri în afaceri implică o foarte bună cunoaștere a partenerilor de afaceri (mai ales în cazul afacerilor internaționale), a obiceiurilor și tradițiilor mediilor de unde provin, rafinament și intuiție. Prin urmare, perceperea într-un mod individual a cadourilor în diverse medii culturale ne ajută să determinăm diferențele etice culturale în oferirea cadourilor. Spre exemplu, la japonezi, oferirea cadourilor reprezintă un fel de obligație socială de la care nimeni nu se sustrage. La ei există două momente importante când se fac cadouri: în decembrie (Oscibo) și în iulie (Ochugen). În astfel de condiții, în Japonia s-a introdus o practică a cadourilor numită „șara imawasri”, adică acel cadou oferit este pentru cel ce l-a primit și acesta nu trebuie să-l ofere altcuiva, pentru a stinge o obligație față de acel cineva. Prin urmare, în Japonia s-a cristalizat patru categorii de cadouri: 1) cadouri ce se dau din datorie față de cineva (giri); 2) cadoul colectiv oferit de o companie, care nu implică persoanele individuale și nu reprezintă ceva personal; 3) cadourile ce se oferă după întâlniri, convorbiri și care pot fi luate drept mită; 4) cadourile personale care se oferă și se primesc atunci când între două persoane există o legătură afectivă mai strânsă [1, p.226]. În țările Americii Latine, deși există și obiceiuri sau comportamente asemănătoare cu cele din America de Nord, se poate vorbi de o serie de particularități specifice. Respectiv, un moment ce trebuie reținut este că până când relațiile de afaceri nu s-au cristalizat și nu au devenit prietenești, nu se va oferi nici un cadou. Deci, odată cu stabilirea relațiilor de afaceri mai apropiate, obiectele de folosință uzuală, eventual cu inscripția denumirii firmei pe care o reprezintă sunt cadouri obișnuite și, de regulă, primite cu plăcere [1, p.230]. În consecință, pentru a garanta succesul unei întâlniri de afaceri, un manager bun trebuie să se informeze despre toate aspectele ce țin de diferențele etice culturale, astfel încât acel cadou care este oferit drept mulțumire și recunoștință în urma unei colaborări fructuase să fie corespunzător, reprezentând un simbol pozitiv și fiind perceput drept un cadou apreciat de către firma respectivă.

Studiu de caz. Cercetând „*Codul de etică universitară*” al Academiei de Studii Economice din Moldova, am reușit să deducem, conform Art. 19: „*Prevenirea și combaterea corupției*”, că printre cele mai grave forme de corupție posibile în mediul universitar se numără: „Adunarea de fonduri de la studenți pentru cadouri sau pentru acoperirea costului meselor și a băuturilor oferite cadrelor didactice care participă la examenele de licență, la evaluarea lucrărilor de licență, a tezelor de masterat sau de doctor etc. [4, p.19]. Respectiv, se atrage atenția asupra faptului că în cazul dat cadourile ce au menirea de a influența evaluarea lucrărilor de licență, a tezelor de masterat sau de doctor, sunt strict interzise, deoarece ASEM pune accent pe calitatea învățământului, pe capacitățile studenților/masteranzilor, ce le va oferi pe viitor perspectivă bună de angajare în câmpul muncii și noi oportunități. „Acceptarea de cadouri simbolice de către personalul universitar este legitimă doar atunci când este evident că nu este de natură să influențeze direct sau indirect procesul educațional, de evaluare, de angajare sau de promovare” [4, p.19]. Observăm că în cazul dat se creionează conceptul cadoului care nu trebuie să fie oferit drept mită sau pentru a satisface propriile interese în obținerea unor rezultate academice mai bune, deoarece în ASEM are loc acceptarea acelor cadouri cu valoare simbolică, oferite sincer, drept mulțumire și recunoștință profesorilor pentru dedicația și munca depusă.

CONCLUZII/RECOMANDĂRI. Analizând în ansamblu modalitățile de oferire a cadourilor în diverse medii culturale pot spune că oricum ar fi oferite, oricum ar fi încadrate, orice valoare ar avea, cadourile presupun sacrificiu și reciprocitate, iar detaliile mici fac diferența. Dat fiind faptul că orice cadou reprezintă „bunele maniere” a unei firme, un manager care conduce o firmă cu principii etice va reacționa prompt în aceste situații, pentru a evita orice *conflict de interese*. Respectiv, pe baza informației prezentate ulterior, putem trage următoarele concluzii:

- 1) În rezultatul analizei eticii cadourilor, am identificat că acestea pot servi drept motiv de apropiere a părților, marcând anumite simboluri ale eticii organizaționale, dar totodată reprezentând și anumite limite înregistrate de codurile de etică naționale sau codurile de etică profesionale de care trebuie să se țină cont;
- 2) Normele de oferire a cadourilor diferă în dependență de mediul cultural de afaceri al firmei, ceea ce condiționează clasificarea cadourilor în apreciate și nerecomandate;
- 3) Există diferențe etice clare între mediul de afaceri oriental și occidental. Astfel, observăm faptul că persoanele de afaceri din occident au o libertate mai mare, deși legislația impusă de aceștia este foarte strictă, cu o mulțime de norme ce trebuie respectate. În acest sens, persoanele de afaceri din orient sunt mai generoși în oferirea cadourilor și nu impun anumite limite sau restricții atât de semnificative pe partea legislativă, ce ar duce respectiv la penalizare atunci când are loc încălcarea discreției ce ține de lucrurile legale. Prin urmare, atât normele legale, cât și ilegale trebuie să fie cunoscute de către managerii de afacere, pentru diferite medii culturale, astfel încât, odată ce are loc interacționarea cu reprezentanții altei culturi, managerul firmei să nu cadă în plasa manipulării, evitând orice conflict de interese sau pedeapsă penală. Așadar, sunt de părere că prosperarea unei firme, extinderea acesteia pe piața externă, precum și stabilirea relațiilor cu alte firme internaționale poate avea loc doar atunci când se ține cont de concluziile și recomandările expuse anterior. Afacerile nu presupun doar obținerea profitului, dar și buna negociere, evaluare și manifestare a comportamentului ce ține cont de bunele maniere și de codul etic în afaceri, respectiv aceste aspecte care par mici și, pe alocuri ne semnificative, contribuie la procesul de atingere a succesului unei firme.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

- [1] Pistol, G.; Pistol L..(2000). *Negocieri comerciale, uzuanțe și protocol*. București, ed. Tribuna Economică
- [2] Hachi, M.; (2023). Suport de curs format electronic „*Negocieri și etica în afaceri internaționale*”, Chișinău, ASEM: <https://moodle.ase.md/course/view.php?id=840>
- [3] Borcoman, R.; Mancaș, M.. (2017). *Arta comunicării și etica profesională*. Chișinău, ed. ASEM.
- [4] <https://ase.md/codul-de-etica-al-asem/>

Coordonator științific: Mihai HACHI, dr., conf.univ.,
Academia de Studii Economice a Moldovei,
Republica Moldova, Chișinău, 61, str. Bănulescu-Bodoni,
E-mail: mihaihachi@gmail.com

**MOTIVAREA ANGAJAȚILOR :
TRĂSĂTURI, TENDINȚE ȘI FORME ÎN REALITATEA ACTUALĂ
EMPLOYEE MOTIVATION:
FEATURES, TRENDS AND FORMS IN THE CURRENT REALITY**

RENIȚĂ MIHAELA, studentă, Specialitatea: REI,
Academia de Studii Economice din Moldova,
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail: renita.mihaela@ase.md.

Abstract: *Motivation can be defined as the process of selecting, guiding and maintaining human behavior according to certain needs and aspirations. At the company, institution or organization level, it can be defined as the forces activated by an employee, through which his behavior is initiated and triggered. Human behavior is determined by certain objectives, realized by the individual as goals. They vary from case to case. The task of the manager - as a catalytic element of the group - is to activate and identify the motives of the employees in particular, to direct them towards a successful work, using appropriate incentives (motivational factors).*

The companies' experiences of motivating employees are related to the organizational culture, and the methods and techniques implemented are aimed at stimulating the potential of employees and increasing their productivity depending on their interests and objectives.

Keywords: *motivation, employees, manager, company, efficiency, productivity.*

JEL Classification: M12, J24, M54

Orice companie, instituție dorește să aibă succes. Resursele umane reprezintă forța motrice a succesului unei companii sau instituții. Fiecare angajat își are rolul său, iar eficiența lui este direct proporțională cu succesul unei companii și a unei instituții din toate domeniile de activitate. Managerii sunt capabili să stimuleze potențialul angajaților săi, să inducă starea de productivitate pe termen lung a acestora. Șansele sunt distribuite în egală măsură în funcție de tacticile stimulente aplicate de către manageri. În acest fel, salariatul va aduce o plus-valoare în companie sau instituție și va fi determinat să lucreze pe termen lung, sau chiar pentru toată viața.

Menirea managerului este de a identifica valorile, obiectivele și interesele angajaților săi și de a le oferi oportunitatea ca aceștia să reușească să le îmbine armonios cu activitatea și sarcinile de la locul de muncă.

Motivarea personalului a devenit un subiect de cercetare la nivel de cunoaștere și, prin urmare, de oferire a soluțiilor practice dovedite de către cercetători interesați de acest subiect. Subiectul motivării angajaților este prezentat în cartea „Fundamentele managementului organizației”, scrisă de Eugen Burduș și Gheorghiuță Căprărescu. Cartea ilustrează categoriile motivației; motivația pozitivă/negativă, etc. În lucrarea „Fundamentele managementului organizației”, scrisă de Burduș E. și Popa I. cele mai relevante informații despre motivația angajaților, cuprind descieri formelor motivării; interdependența dintre motivație și performanță. Cartea „Managementul resurselor umane” de Alic Bîrcă, vizează motivația din perspectiva recompenselor, trăsăturilor noi și vechi ale recompensării personalului. Ghidul practic „Motivarea personalului: provocări și soluții”, elaborate

de Elena Levința-Perciun, Tamara Gheorghită și Anși Shundi este un îndrumar pentru managerii din serviciul public.

Toate aceste lucrări au servit drept suport cercetării prezente. În ceea ce privește metoda de cercetare primordială utilizată este cea centrată pe culegerea de informații din surse veridice. Datorită analizării informațiilor, este posibilă crearea unei imagini per ansamblu despre interdependența motivării angajaților de cadrul managerial.

Formele de bază, sub care poate fi identificată motivația sunt: motivația pozitivă și negativă, unde pune accent pe pe efectele laudei și recompensei sau cu cele ale penalizării; în funcție de natura mijloacelor utilizate se disting: motivația economică și moral-spirituală; intrinsecă și extrinsecă - generate de surse interne sau externe ale individului; cognitivă și afectivă- generate de nevoia de a ști sau de a obține recunoaștere, aprobarea altor persoane.[1,483-488]

Scopul major în asigurarea unei performanțe mai bune la locul de muncă depinde foarte mult de angajat, adică de nivelul aptitudinilor sale, a abilităților, a înțelegerii sarcinii sau a șanselor, nu doar de motivația acestuia. [2,351]

Satisfacția profesională este direct proporțională cu motivația angajaților. Ea reprezintă sentimentul de reușită sau realizare a angajatului la locul de muncă. În general, aceasta este percepută ca fiind direct legată de productivitatea și bunăstarea personală. Satisfacția în muncă este factorul cheie care conduce la recunoaștere, salariu așteptat, promovare și atingerea altor obiective care duc la un sentiment de împlinire.

De asemenea, asigurarea unei forțe de muncă bine motivate, competente și angajate se realizează prin recompense. Managementul recompenselor prevede implementarea unor strategii, politici și sisteme de recompense care permit organizațiilor să-și îndeplinească obiectivele prin recrutarea și menținerea angajaților necesari, precum și prin motivarea corespunzătoare a acestora.[3,297] Angajații sunt apreciați conform aptitudinilor, competențelor și contribuțiilor aduse în organizație. Se disting trăsături noi și vechi ale managementului recompenselor. [3,299]

Trăsături vechi	Trăsături noi
Accent pe recompensele financiare	Accent pe recompense totală
Remunerarea în funcție de performanță	Remunerarea în funcție de contribuție
Centrat pe post	Centrat pe angajat
Sisteme de salarizare birocratice	Sisteme de salarizare flexibile

Managementul recompenselor depinde de stadiul de dezvoltare al organizației, mărimea și structura acesteia. De asemenea el mai depinde de cadrul legislativ, syndicate, presiunile sociale, economice, situația pieței forței de muncă.

În anul 2011 a fost realizat un studiu privind identificarea factorilor motivaționali ai funcționarilor publici din Republica Moldova. [5,30] Conform rezultatelor obținute, cei mai importanți 5 factori motivaționali au fost: 1. Salariul rezonabil pentru munca depusă; 2. Relațiile armonioase cu șeful și colegii; 3. Activitatea interesantă la locul de muncă; 4. Pensia decentă; 5. Siguranța păstrării locului de muncă.

Compania Google aplică strategii specifice pentru motivarea angajaților săi. Managerii oferă gustări și mese în cantină, excursii anuale la schi. Filosofia din spatele unor astfel de avantaje este de a determina angajații să interacționeze. Interacțiunea informală încurajează munca în echipă. O modalitate prin care compania face acest lucru este organizarea de competiții de dans și de fotbal cu premii pentru câștigători. O altă parte a obiectivului Google este de a-i face pe angajații săi să se simtă împliniți la locul de muncă. Există scaune de masaj, mese de tenis, jocuri video, biciclete, canapele și scutere care fac parte din mobilierul din birourile Google. În orice caz, când vine vorba de afaceri serioase, se pune mare accent pe implicarea angajaților. [4, 38]

Motivarea angajaților este foarte importantă pentru fiecare companie datorită beneficiilor pe care le aduce companiei. Angajații motivați caută în mod proactiv soluții noi pentru a elimina provocările și pentru a atinge obiectivele. Când angajații sunt motivați și implicați, se gândesc la idei inovatoare care ar putea ajuta la optimizarea performanței afacerii. Ei nu așteaptă feedback și adesea își evaluează corect propria activitate, contribuind la creșterea succesului companiei.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. BURDUȘ E., Căprărescu G. ,Fundamentele managementului organizației, Editura Economică, 1999, 507 pagini.
2. BURDUȘ E., POPA I. , Fundamentele managementului organizației, Editura Pro Universitaria, 2018, 159 pagini.
3. BÎRCĂ A., Managementul resurselor umane, Departamentul Editorial- Poligrafic al A.S.E.M., 2005, 522 pagini.
4. COTTON D. FALVEY D., KENT S., Intermediate Market Leader. Bussines English Course Book., 176 pagini.
5. LEVINȚA-PERCIUN E., GHEORGIȚA T., SHUNDI A., Ghid practic pentru managerii din servicii publice. Motivarea personalului: provocări și soluții, 2012, 43 pagini.

Coordonator științific: DODU-GUGEA Larisa, dr., conf. univ.

Academia de Studii Economice din Moldova
St. M. Gavriil Bănulescu-Bodoni 61, Chișinău 2005,
e-mail:dodu-gugea.larisa@ase.md.

FINANCING OPPORTUNITIES FOR TEENAGERS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

OPORTUNITĂȚI DE FINANȚARE PENTRU TINERI ÎN REPUBLICA MOLDOVA

ZAGRABEI Renata, studentă, Specialitatea: EMREI

Academia de Studii Economice a Moldovei,
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61,
e-mail autor: zagrabei.renata@ase.md

Abstract: *Nowadays more young people are leaving the country because they don't have possibilities for development and implementation of a project. In fact, there are many institutions and organizations that finance these projects and that aim to help young people realize their dreams. With a single search on the internet we can find a lot of sites that have enough information about how and what we should do for the project to be financed, who we can turn to and what steps should be followed.*

Key-words: *finance, teenagers, program, opportunities, education, organizations, development.*

JEL CLASSIFICATION: O3, G23, F23, I21, I22, J11

INTRODUCERE

În Republica Moldova se oferă finanțare pentru o serie de proiecte și programe inițiate de tineri, studenți, organizații de tineret și de cei dornici pentru o schimbare socio-economică. Analiza acestor oportunități de finanțare au ca obiectiv identificarea programelor și oportunităților pentru tineri, argumentarea rolului programelor pentru menținerea tinerilor în țară și identificarea de finanțare a tinerilor pentru realizarea studiilor și afacerilor. Caracteristicile majore ale unui proiect urmăresc scopul definit și obiective bine stabilite, un ciclul de viață stabil, cu un început și un sfârșit, cu implicarea actorilor care înaintează și implementează proiectul. De asemenea se apreciază unicitatea ideii și aportul ei. Procesul investițional al unui proiect este însoțit de decizii de alocare a resurselor. Odată luată decizia de investire, trebuie aleasă soluția de finanțare. Aceasta poate fi una nerambursabilă, rambursabilă sau un mix din cele două. Finanțare se oferă sub mai multe forme, cum ar fi: granturi, subvenții, împrumuturi, credite și premii.

CONȚINUT DE BAZĂ

Pentru a structura un proiect, trebuie urmăriți câțiva pași:

Definire de obiective - se stabilesc beneficiile socio-economice care se obțin prin implementarea proiectului investițional;

Identificare proiect – se va determina cu precizie proiectul investițional și va fie evidențiat subiectul de analiză economică;

Analiza funcțiunilor – proiectul investițional nu înseamnă doar aspecte financiare, ci și aspecte ingineresti, de marketing, management, implementare, etc. Toate acestea sunt subiecte pe care sunt incluse în lucrarea propriu-zisă într-un mod acurat și profesionist;

Analiza financiară - previziunea fluxului de numerar generat prin implementarea proiectului ne ajută la calculul și analiza diferitelor rate solicitate de finanțator, în special cele ce țin de valoarea netă actualizată, rentabilitatea investiției, rentabilitatea afacerii, etc.;

Analiza riscului și a sensibilității - scopul acesteia este acela de a selecta variabilele critice care pot determina abateri de la cea mai bună estimare. În urma identificării acestora se pot lua și măsuri pentru controlul acestor variabile. Punem un mare accent pe această secțiune pentru că este un ghid foarte important pentru implementarea proiectului fiind și o condiție definită de cerințele oricărui investitor.

Mulți tineri aleg să plece din țară, motivul fiind insuficiența și incapacitatea dezvoltării, dar ceea ce nu știu ei este că sunt o mulțime de posibilități de implementare și de finanțare a unei idei cu scop educativ, tehnologic, social, infrastructural și dezvoltator.

	14-19ani	20-24ani	25-29ani	30-34ani
2018	22,1%	22,3%	27%	28,6%
2022	25%	19,3%	25,1%	30,6%

Tabel 1: Statistica tinerilor în Republica Moldova din 2018 până în 2022 pe vârste
Sursa: https://statistica.gov.md/ro/statistic_indicator_details/25

Unele dintre instituțiile din Republica Moldova care oferă finanțare sunt:

1. Comisia Europeană
2. **Ministerul Educației, Culturii și Cercetării**
3. **ODA (Organizația pentru Dezvoltarea Antreprenoriatului)**

Comisia Europeană în colaborare cu Agenția Executivă Europeană pentru Educație și Cultură, Agenția Executivă pentru Cercetare și Fondul social european Plus oferă posibilități de finanțare în domeniul educației, formării, cercetării, agriculturii, voluntariatului și antreprenoriatului.

Un exemplu poate fi Erasmus+, care este programul UE în domeniile educației, formării, tineretului și sportului pentru perioada 2021-2027. Studenții din Republica Moldova au șansa să beneficieze de studii de la 2 la 12 luni în universitățile din Europa. Participarea la Programul Erasmus+ este gratuită și oferă numeroase avantaje:

- studii de calitate
- bursă lunară pentru acoperirea costurilor de ședere în străinătate
- acces la tehnologii de ultimă generație
- mediu internațional și multicultural
- posibilitatea de a călători
- lărgirea orizonturilor
- experiență de viață
- perspective mai bune de angajare la întoarcerea acasă

De acest program pot beneficia studenții înscriși la universitățile acreditate în Republica Moldova, indiferent de ciclul de studii: licență, masterat sau doctorat. Programul funcționează pe baza parteneriatelor încheiate, în prealabil, între universitățile din Republica Moldova și cele din Țările de Program Erasmus+. Lista parteneriatelor disponibile poate fi găsită la Departamentul Relații Internaționale al universității unde este înmatriculat studentul. Aplicarea se face prin depunerea dosarului de aplicare la Departamentul Relații Internaționale al universității la care este înmatriculat studentul. Procedura, lista actelor necesare pentru dosar și termenul limită de aplicare pot fi consultate, de asemenea, la Departamentul Relații Internaționale.

Condițiile de aplicare pot varia în dependență de clauzele acordului de colaborare dintre universitățile partenere. Experiența de peste hotare poate dura de la 2 până la 12 luni (24 de luni în cazul studenților la medicină). Valoarea bursei variază între 800 și 900 de euro lunar. În fiecare an universitățile din Moldova semnează noi parteneriate de mobilitate cu universitățile din Țările de Program.

Organizația pentru Dezvoltarea Antreprenoriatului de asemenea propune și finanțează proiecte pentru tineri, iar unul dintre aceste programe este programul **“START pentru TINERI – o afacere durabilă la tine acasă”**.

Programul are ca obiectiv promovarea antreprenoriatului în rândul generației tinere pentru sprijinirea integrării socio-economice. Inițiativa de suport antreprenorial oferă facilități extinse în vederea valorificării potențialului antreprenorial al tinerei generații. Astfel, tinerii cu vârsta între **18 și 35 de ani**, care vor să inițieze sau să dezvolte o afacere, pot beneficia atât de suport consultativ/educațional, cât și de finanțare nerambursabilă sau credit cu porțiune de grant.

Impactul noului Program de susținere antreprenorială urmează a fi cuantificat prin atingerea următoarelor obiective: menținerea tinerilor în țară, inclusiv în zonele rurale; îmbunătățirea/dezvoltarea competențelor antreprenoriale ale tinerilor; sporirea numărului de afaceri cu elemente inovatoare și cu viziune strategică racordată la cadrul de dezvoltare durabilă. Prin intermediul Programului vor fi oferite două forme de suport financiar. Astfel, tinerii vor putea beneficia de granturi de până la **200 de mii lei**.

Totodată, tinerilor li se oferă posibilitatea de a accesa credite cu o parte nerambursabilă de **15%**, combinând finanțarea nerambursabilă cu resurse creditare avantajoase cu dobândă fixă.

Al treilea exemplu de instituție pentru finanțare este **Ministerul Educației, Culturii și Cercetării** a lansat **„Programul anual de Granturi,, pentru organizațiile de tineret**, care este dedicat susținerii și dezvoltării sectorului de tineret din Republica Moldova prin care se va oferi, în bază de concurs, suport logistic și financiar pentru realizarea inițiativelor, programelor și proiectelor de tineret, consolidând în acest mod cooperarea cu societatea civilă.

La concurs pot participa organizațiile de tineret din Republica Moldova care desfășoară proiecte și inițiative de tineret cu impact în politica de tineret la nivel național cât și regional. Organizațiile aplicante trebuie să dețină personalitate juridică, să fie organizație necomercială în care tinerii constituie 2/3 din numărul de membri și din componența organelor de conducere, iar scopurile sale statutare sunt orientate spre dezvoltarea personalității tinerilor și integrarea lor în viața publică. La concurs sunt încurajate să depună proiecte organizațiile de tineret care dispun de cofinanțare, acorduri de parteneriat din partea diferitor instituții și donatori locali și internaționali și pot justifica o contribuție proprie de cel puțin 20 la sută din valoarea totală a proiectului.

Pentru proiectele care se vor realiza la nivel local/regional, suma minimă acordată poate fi de **70000,00 lei** până la **200000,00 lei** maximum.

Pentru proiectele care se vor realiza la nivel național/internațional, suma minimă acordată poate fi de **100 000,00 lei** până la **350000,00 lei** maximum.

CONCLUZII/ RECOMANDĂRI

Tinerii din Republica Moldova au multe posibilități de a-și promova și finanța ideile inovatoare, de a se dezvolta și de a crește profesional. Există o multitudine de programe finanțatoare care dau posibilitatea tinerilor de a rămâne în țară, de a aduce aportul propriu și de a stimula inițiativa de a investi în propria țară. Este nevoie doar de dorință și ambiție pentru a pune în aplicare planul bine definit al ideii implementate. Problema cea mai amplă este lipsa de informare, lipsa promovării acestor programe de finanțare ceea ce duce la o diminuare a calității bunăstării naționale, a economiei, a

demografiei și a dezvoltării pe plan tehnologic. O idee nu este niciodată imposibilă de realizat, mai ales când sunt atâtea oportunități la care nu este greu de accesat, iar beneficierea de ele este mult probabil aprobată. S-a dovedit că este foarte ușor de a găsi cine să finanțeze proiectul doar la o singură căutare pe internet. Varietatea de instituții finanțatoare este foarte amplă, care diferă între ele de la domeniul de aplicare până la sumele propuse. Analiza câtorva dintre sutele de instituții de la noi din țară a arătat simplitatea de a aplica la acest beneficiu atât pentru sine, cât și pentru societate.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Pașii unui proiect investitional- http://econsulting.md/pages_do/Consultanta/proiecte-investitionale
2. Programul “START pentru TINERI – o afacere durabilă la tine acasă” - <https://www.odimm.md/ro/startineri>
3. Informații generale despre Programul Erasmus+ <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/programme-guide/part-a>
4. PROGRAMUL ANUAL DE GRANTURI PENTRU ORGANIZAȚIILE DE TINERET-
<HTTP://FINANTARE.GOV.MD/PROGRAMUL-ANUAL-DE-GRANTURI-PENTRU-ORGANIZATIILE-DE-TINERET/>
5. PROGRAMUL ANUAL DE GRANTURI PENTRU ORGANIZAȚIILE DE TINERET-
<HTTPS://MECC.GOV.MD/RO/CONTENT/PROGRAMUL-DE-GRANTURI-PENTRU-ORGANIZATIILE-DE-TINERET>
6. Tipuri de finanțare- https://european-union.europa.eu/live-work-study/funding-grants-subsidies_ro
7. Posibilități de finanțare pentru tineri- https://commission.europa.eu/funding-tenders/how-apply/eligibility-who-can-get-funding/funding-opportunities-young-people_ro
8. Statistica tinerilor în Republica Moldova din 2018 până în 2022 pe vârste -
<https://statistica.gov.md/ro/statistic-indicator-details/25>

Conducător științific: HACHI Mihai, dr., conf. univ.
Academia de Studii Economice a Moldovei,
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61,
e-mail: hachi.mihail.gheorghe@ase.md

ECONOMIC SANCTIONS - A TOOL OF INTERNATIONAL DIPLOMACY SANȚIUNILE ECONOMICE - INSTRUMENT AL DIPLOMAȚIEI INTERNAȚIONALE

PLĂMĂDEALĂ Olivia, studentă, Specialitatea: EMREI

Academia de Studii Economice a Moldovei

Republica Moldova, or. Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni, 61

e-mail: plamadeala.olivia@ase.md

Abstract: *The purpose of this research is to represent economic sanctions as one of the most efficient, diplomatic solutions for negotiating conflicts between countries. The proof of this fact reveals with risk's minimization to begin an armed conflict or to use different military weapons for tackling a conflict. Research objectives are based on terminology's explanation, types of sanctions enumeration and an impact analyze that sanctions can have on society, economy, or international relations. The paper also includes a Case Study that explains the process of US's application of sanctions on Iran and its consequences. Also, the research ends with a relevant conclusion regarding the importance of economic sanctions in dealing with different problems in a diplomatic and democratic way.*

Key words: *sanctions, trade, economic flows, diplomacy, international relations*

JEL CLASSIFICATION: F:13, F: 51, F: 60

INTRODUCERE

Odată cu extinderea procesului de Globalizare circuitul fluxurilor de diferite genuri a devenit mai abundent. Astfel, dinamica transmiterii a informației, finanțelor sau a bunurilor și serviciilor este mult mai frecventă. Cu toate acestea, este vital nu doar de mărit cantitatea circulației fluxurilor economice, dar și de exercitat acest proces potrivit tuturor standardelor etice și de securitate la nivel internațional.

Unele din cele mai predominante fluxuri sunt acele comerciale, precum bunurile sau serviciile. Procesul de regulamentare al acestui gen de fluxuri a fost intensificat mai ales în anii cincizeci ai secolului trecut, cu apariția acordurilor GATT și GATS, ajungând la apogeul sau odată cu apariția Organizației Mondiale a Comerțului.

În prezent pentru a controla comerțul internațional statele lumii folosesc diverse instrumente de ordin tarifar și netarifar, conducându-se după acordurile semnate în cadrul OMC sau de satisfacerea propriilor nevoi, însă în mod etic și democratic. Unele din cele mai frecvent utilizate instrumente de regulamentare ale relațiilor comerciale au devenit sancțiunile, care pot fi impuse unui anumit stat sau unui grup de state. Este cert faptul că cel mai rapid rezultat al sancțiunilor poate fi simțit la un nivel înalt de aplicare a acestora, ele reprezentând un instrument de durată.

Conducându-ne de actualitatea temei ne-am propus drept obiective următoarele:

- Definirea semnificației sancțiunilor;
- Enumerarea și caracterizarea sancțiunilor;
- Analiza impactului impunerii sancțiunilor asupra unui stat.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

În ultimele decenii numărul statelor care participă în construirea relațiilor comerciale internaționale a devenit mult mai mare. Aderarea acestora în rândul OMC impune fiecărui membru un plan de bună conduită. Este cert faptul că precum un stat trebuie să respecte drepturile altor state, atât și celelalte state, membri ai OMC, sunt datori să îi respecte libertățile primului stat.

Astfel, OMC este organul multilateral care pune în aplicare măsurile de liberalizare a comerțului cu mărfuri, servicii, și drepturi de proprietate intelectuală, de desfășurarea de noi runde de negocieri pentru extinderea liberalizării a comerțului cu produse agricole, industriale și cu servicii, precum și de supraveghere multilaterală a punerii în aplicare a prevederilor referitoare la regulile, disciplinele și practicile de comerț stabilite.

„Sancțiunile economice sunt definite în dicționarul de economie, în general, ca „măsuri economice prohibitive aplicate de comunitatea internațională asupra exportului și/sau importului de bunuri materiale, servicii, resurse etc. către sau dintr-o anumită țară.

Tipurile de sancțiuni variază de la restricții personale până la interzicerea aproape totală a comerțului internațional cu una sau mai multe țări, putând fi extinse chiar și asupra restrângerii unor drepturi legale cum ar fi protejarea mărcilor și a altor elemente de proprietate intelectuală. Uneori sancțiunile pot fi incluse ca o parte a unor măsuri protecționiste reprezentând comportamente destinate să crească averea fără a se crea avere, cele mai faimoase cazuri fiind tentativele de forțare a autorităților unei țări către acțiuni politice dezirabile.

„Tipurile de sancțiuni utilizate la nivel internațional de către ONU, UE și OSCE sunt:

1. economice (restricții la import, export, investiții, embargouri privind armele),
2. financiare (înghețarea fondurilor și a celorlalte resurse economice),
3. restricții de călătorie, restricții de transport (rutier, aerian, maritim),
4. sancțiuni culturale,
5. sancțiuni sportive,
6. sancțiuni diplomatice.”[1]

Cele mai cunoscute forme de sancțiuni și măsuri de ordin economic bazate pe constrângere:

- „Boicot – refuzul parțial sau total de participare a unei/unor țări sau agenți economici la tranzacțiile bilaterale de piață.
- Blocadă – izolarea totală sau parțială a statului țintă pentru a-i submina la maximum potențialul economic, lipsindu-l de posibilitatea de a avea relații comerciale cu state neutre.
- Embargo – ruperea relațiilor comerciale, prin interzicerea importurilor și exporturilor, precum și reținerea.
- Retorsiune – constă în măsurile luate de către un stat, în vederea constrângerii altui stat să pună capăt actelor sale neprietenoase, contrare uzanțelor internaționale.” [2]

O altă organizație de rang internațional în sarcina căreia intră și regularizarea comerțului internațional este Consiliul European, fondat în anul 1949, după prăbușirea vechiului regim.

„În prezent, există două modele teoretice principale care ghidează punerea în aplicare a sancțiunilor și măsurilor comunitare în majoritatea statelor membre ale Consiliului European: „ce funcționează” și „renunțarea la conduita infracțională”. Ambele modele beneficiază de o susținere solidă din partea diferitor recomandări ale Consiliului European, în special, din partea Regulilor de Probațiune ale Consiliului European.”[3]

Standardele Consiliului European și instrumentele conexe sunt clare în ceea ce privește faptul că punerea în aplicare a sancțiunilor și măsurilor comunitare trebuie să fie reglementate prin lege, fiind executate de autoritățile definite de lege. Principiile relevante sunt stabilite pe scară largă în cadrul RESMC. Conform acestora s-a stabilit că regulile privind tipurile, durata și modalitățile de punere în

aplicare a sancțiunilor sunt reglementate prin lege, iar condițiile și obligațiile asociate sancțiunilor sunt definite prin dispoziții clare și explicite, precum și cadrul nerespectării acestora.

A fost remarcat, de asemenea, de-a lungul anilor, o serie de factori diferiți care au fost importanți pentru succesul sau eșecul sancțiunilor. Țările cu sisteme multi-partide funcționale, de exemplu, și-au schimbat comportamentul ca răspuns la sancțiuni mult mai frecvent decât cele autoritare.

Evoluția punerii în aplicare a sancțiunilor s-a dovedit a fi strâns legată de politica statului, relațiile diplomatice și interesele electorale, în unele cazuri. Cu toate acestea, sancțiunile au devenit unul dintre cele mai logice instrumente diplomatice în cazurile de conflict între state, prevenind aplicarea forțelor armate.

Sancțiunile economice internaționale sunt aplicate contemporan într-o gamă largă de situații, nu numai în cele privind pacea sau ruperea acesteia. „Aceste situații sunt o expresie a schimbărilor care au loc pe arena internațională mai recent, care implică:

- Consecințe politice ale circumstanțelor obținerii independenței de către fostele colonii, de obicei bogate în resurse naturale sau strategice; aceste consecințe se exprimă în principal în lupte interne, dictatură și încălcare deschisă a drepturilor omului ale populației;
- Răspândirea acțiunilor teroriste, a căror cauză reală nu a fost încă studiată profund și înțeleasă ca o „ciocnire a civilizațiilor
- Interese geopolitice. Sancțiunile economice sunt adesea aplicate ca instrumente ale obiectivelor politice împotriva țărilor țintă.”[4]

Sancțiunile au fost un obiect de preocupare constant, având în vedere în principal costurile sociale suportate, mai ales atunci când sancțiunile economice sunt completate de restricții diplomatice sau acțiuni militare de amploare majoră sau minoră.

Necesitatea sancțiunilor economice este una majoră, întrucât rolul acestora în combaterea nerespectării cadrului legislativ pe arena internațională este unul major. Sancțiunile devin tot mai des o soluționare diplomatică a problemelor globale, evitând necesitatea utilizării armelor de război. Sunt cunoscute multiple cazuri ale utilizării acestora pentru combaterea diferitor probleme dintre state. În cazurile de importanță internațională sunt folosite aproape toate tipurile de sancțiuni, adesea aplicându-se pe termen îndelungat.

Unul dintre cele mai de amploare cazuri ale aplicării sancțiunilor este cel al Iranului. Problematika acestui caz devine de importanță internațională datorită interesului sporit al Iranului pentru crearea armamentului nuclear și a pericolului social reprezentat de acest gen de muniții.

Interesul Iranului pentru tehnologie nucleară datează din anii 1950, când șahul Reza Pahlavi a început să primească sprijin de la Statele Unite ale Americii prin programul Atomii pentru Pace. După o perioadă de stagnare în urma revoluției teocratice, Iranul a redevenit interesat de un program nuclear la mijlocul anilor 1980. La începutul anilor 2000 programul nuclear iranian a început să acapareze întreaga atenție a comunității internaționale, fiind considerat cel mai grav caz de proliferare nucleară alături de cel al Coreei de Nord. Conform Figurii 1.1., la începutul anului 2023, Iranul a ocupat poziția a doua, urmând Rusia, după cel mai înalt nivel de aplicare al sancțiunilor economice din lume.

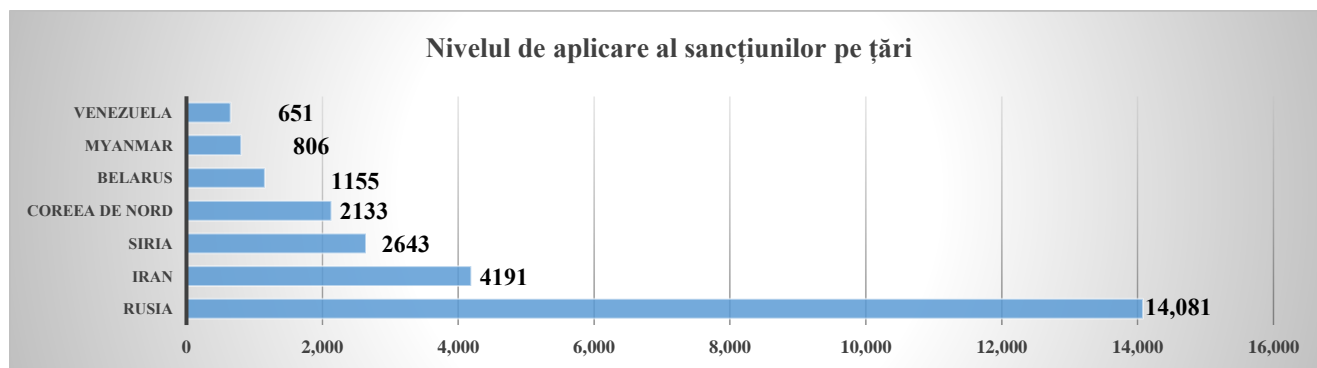

Figura 1.1. Nivelul aplicării sancțiunilor pe țări 2023

Sursa: Statista

<https://www.statista.com/chart/amp/27015/number-of-currently-active-sanctions-by-target-country/>

Timp, de cinci ani, din 2010 până în 2015, Statele Unite au impus sancțiuni economice dure Iranului, acuzând regimul de la Teheran pentru programul său nuclear. Agenția Internațională pentru Energie Atomică a anunțat că inspectorii săi au verificat pe teren că Iranul a luat măsurile prevăzute. Ridicarea acestor sancțiuni internaționale va debloca active în valoare de miliarde de dolari și va permite Republicii Islamice să-și vândă petrolul pe piața internațională.

Autorul, Haidar, în teza de doctorat cu titlul “Sanctions and Exports Deflection: Evidence from Iran (Sancțiunile și devierea exporturilor: dovezi bazate pe studiul de caz al Iranului)” redă existența și mecanismul devierii fluxurilor comerciale, după impunerea sancțiunilor economice împotriva exportatorilor iranieni.

„Principalele constatări ale autorului au fost următoarele:

- două treimi din valoarea exporturilor iraniene ne petroliere crezute a fi distruse de sancțiunile impuse împotriva exporturilor din Iran, de fapt, au fost deviate spre țări de destinație care nu au aplicat sancțiuni economice împotriva Iranului;
- exportatorii au redus prețul produselor lor, deoarece ei au deviat exporturile lor spre noi destinații;
- exportatorii au deviat mai mult produsele lor de export din sectoarele-cheie și cele omogene; exportatori mai mari au deviat mai mult exporturile față de exportatorii de talie mică;
- noile destinații sunt mai favorabile din punct de vedere politic față de Iran;
- probabilitatea unui exportator de a devia exporturile către o altă destinație apărea dacă compania exportatoare exporta produsele sale și înainte de instaurarea sancțiunilor, sugerând că costul de export nu trebuie neglijat.”[5]

CONCLUZII

Cu accentuarea procesului globalizării necesitatea de a regla procesele comerciale conform standardelor internaționale a făcut ca sancțiunile economice să devină cele mai eficiente instrumente diplomatice în soluționarea problemelor apărute. Specificul acestor instrumente a făcut posibil ca ele să fie aplicate pe durata diversă de timp cu un nivel de impunere variat, în dependență de decizia și interesele părților participante.

Pe parcursul timpului a apărut a gamă largă de sancțiuni, fiecare satisfăcând nevoile sociale ale multiplelor conflicte. Unele din cele mai des întâlnite sunt sancțiunile cu limitări ale exporturilor sau importurilor, sancțiuni diplomatice și cele financiare. Specificul acestor trei tipuri de sancțiuni s-a dovedit a avea unul din cele mai mari impacte economic pentru statele asupra cărora sunt aplicate.

În concluzie pot afirma că, odată cu aplicarea la un stat, sancțiunile au un impact direct asupra politicilor economice viitoare ale statului dat. În perioada de adaptare, statul asupra cărui au fost aplicate sancțiunile, își reconstruiește majoritatea relațiilor de parteneriat cu restul statelor lumii. La fel, în căutarea resurselor, acesta poate restructura exporturile, importurile sale, poate schimba partenerii de investiții sau părăsi unele grupări integraționiste și deveni o parte componentă ale altora.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. E. Antoci. Impactul sancțiunilor economice asupra comerțului exterior al Republicii Moldova. (2018). Universitatea de Stat din Moldova. pag. 31-32.
2. http://www.cnaa.md/files/theses/2018/53852/natalia_antoci_thesis.pdf
3. N. Țâu, N. Antoci. Tipologia și efectele sancțiunilor economice asupra comerțului exterior. (2021). Institutul de Administrație Publică. Pag. 104.
4. <http://dspace.usm.md:8080/xmlui/handle/123456789/6925>
5. V.Gheiran, I. Durnescu. Implementarea sancțiunilor și a măsurilor comunitare. (2020). Consiliul Europei. 109 pag.
6. <https://rm.coe.int/ghid-implementarea-sanctiuni-masuri-comunitare/1680a53e46>
7. R. Gottemoeller. The evolution of sanctions in practice and theory. (2007). Survival. pag. 99-110.
8. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00396330701733902>
9. R. Caruso. The Impact of International Economic Sanctions on Trade An empirical Analysis. (2003). European Peace Science Conference. p. 29.
10. <https://ideas.repec.org/p/wpa/wuwpit/0306001.html>
11. www.statista.com

Coordonator științific: DODU-GUGEA Larisa, dr., conf.univ.
Academia de Studii Economice a Moldovei,
Republica Moldova, or. Chișinău, str. Bănulescu- Bodoni, 61
e-mail: dodu-gugea.larisa@ase.md

SECȚIUNEA 13:
ECONOMETRIE ȘI STATISTICĂ ECONOMICĂ

DOI: <https://doi.org/10.53486/ssstc.v3.29>
CZU: 339.562/.564:[616-036.21+355(477)]

THE TENDENCY OF IMPORTS AND EXPORTS OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN THE CONTEXT OF COVID-19 AND THE WAR IN UKRAINE

TENDINȚA IMPORTURILOR ȘI EXPORTURILOR REPUBLICII MOLDOVA ÎN CONTEXTUL COVID-19 ȘI RĂZBOIULUI DIN UCRAINA

OJOVAN Romanița, studentă, Specialitatea: FB,
SPÎNU Elena, studentă, Specialitatea: FB,
Academia de Studii Economice a Moldovei
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu Bodoni 61
e-mail: ojovan.romanita@ase.md
spinu.elena.cfra@ase.md

Abstract: Anii 2020 și 2022 au fost marcați la nivel mondial de Covid-19 și războiul Ucrainei, care în momentul de față încă se desfășoară. Aceste două evenimente majore, fără îndoială, au afectat considerabil comerțul Republicii Moldova. Obiectivul acestui articol este analiza Exporturilor și Importurilor Republicii Moldova în contextul Covid-19 și războiul din Ucraina, precum și informarea despre consecințele acestor două evenimente majore asupra comerțului Republicii Moldova, precum și despre tendința ratei față de alți ani. Astfel, acest raport tinde să comunice despre importanța păcii în lume.

Keywords: Covid-19, Războiul din Ucraina, export, import, tendință, Republica Moldova.

JEL CLASSIFICATION: F1, C1

INTRODUCTION

Over the years, there have been major changes and events in the world, such as COVID 19 and the war in Ukraine, which have affected and continue to affect the world economy. As a result, Moldova was not forgotten but affected, especially in the trade sector, but each contributing with different consequences.

This topic will be analyzed extensively considering that foreign trade and import are factors that stimulate the country's economy. Regarding foreign trade activity (import and export flows), it is possible to calculate the share of each country in exports and total world imports, industrial and/or agricultural, and/or services. Based on these results, assessments can be made on capitalizing on the country's economic potential through international trade relations. According to statistical data, was found out that, following the pandemic, imports and exports decreased, but as a result of the current war, the percentage of trade increased.

CONTENT

Foreign trade is one of the determining factors of economic growth, which contributes to the GDP growth rate. In order for the countries to have economic relations, they should engage in activities that will provide inflow of foreign currency, such as export.

Also, from the source (Chand, n.d.) there some factors that influences the value of a country's exports and imports are as follows:

1. **The country's inflation rate:**

If the country has a relatively high rate of inflation, domestic households and firms are likely to buy a significant number of imports. The country's firms are also likely to experience some difficulties in exporting. A fall in inflation, however, would increase the country's international competitiveness and would be likely to increase exports and reduce imports.

2. **The country's exchange rate:**

A fall in a country's exchange rate will lower export prices and raise import prices. This will be likely to increase the value of its exports and lower the amount spent on imports.

3. **Productivity:**

The more productive a country's workers are, the lower the labour costs per unit and cheaper its products. A rise in productivity is likely to lead to greater number of households and firms buying more of the country's products – so exports should rise and imports fall.

4. **Quality:**

A fall in the quality of a country's products, relative to other countries' products, would have an adverse effect on the country's balance of trade in goods and services.

5. **Marketing:**

The amount of exports sold is influenced not only by their quality and price but also by the effectiveness of domestic firms in marketing their products. Similarly, the quantity of imports purchased is affected by the efficacy of the marketing undertaken by foreign firms.

6. **Trade restrictions:**

A relaxation in trade restrictions abroad will make it easier for domestic firms to sell their products to other countries.

7. **Foreign GDP:**

If incomes abroad rise, foreigners will buy more products. This may enable the country to export more.

8. **Domestic GDP**

The rise in domestic demand may also encourage some domestic firms to switch from the foreign to the domestic market. If this does occur, exports will fall.

Research objectives:

- Analysis of foreign trade during the period of Covid-19 and the war in Ukraine
- The evolution of trade in the context of Covid-19
- The evolution of trade in the surroundings of the actual war
- Determining the consequences on foreign trade
- A thesis about the trend of trade's Moldova in the future.

The bibliographic sources of the thesis are the normative acts and the data provided by the National Bureau of Statistics of the Republic of Moldova.

Statistics of international trade in goods in the Republic of Moldova are developed based on administrative data sources (information obtained from customs declarations), in accordance with international standards (including European ones).

For exports and imports of material goods that are the subject of commercial transactions, the basic document for statistical records is the detailed customs declaration, which is drawn up at customs points, when the goods enter or leave the country (BNS, 2023).

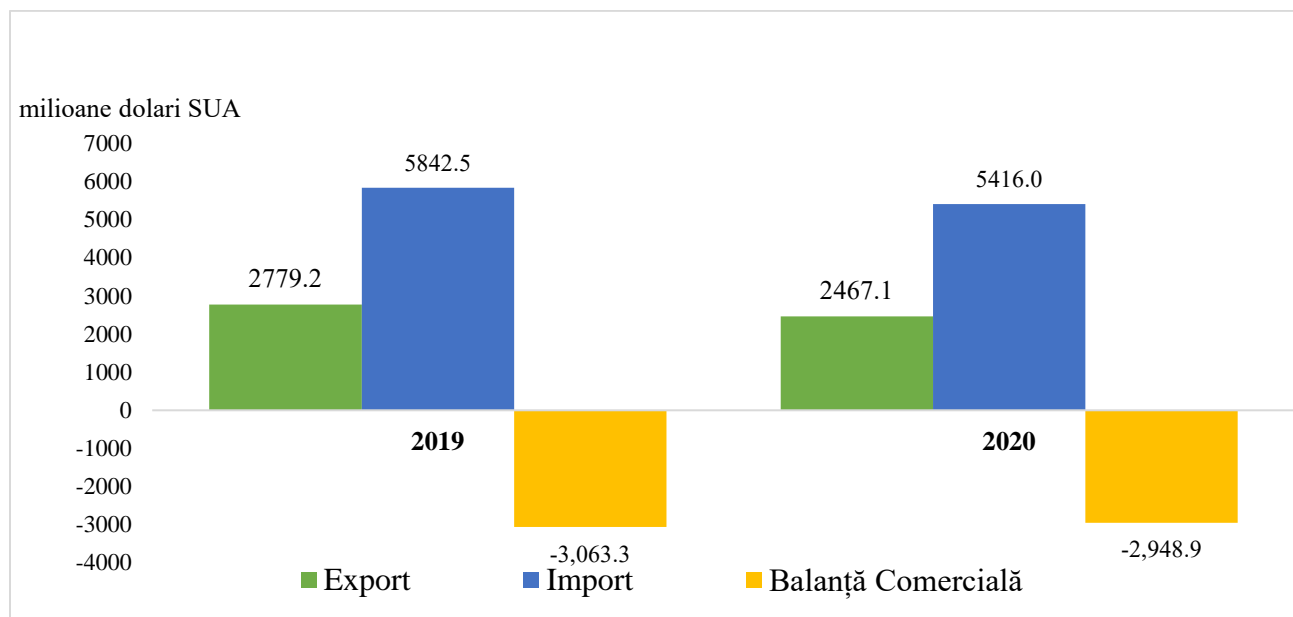

Figure 1. Trends in the international trade in goods of the Republic of Moldova, 2019-2020

Source: Elaborated by the author, based on (BNS, 2023), accesed on 15.03.2023

According to the Figure 1, can be noted a decreasing tendency during the Covid-19. According to the statistics, in 2022, exports of goods dropped to 2467.1 million US dollars, a value lower by 11.5 % compared to the one recorded in 2021. Further, the imports, in the same way as exports, the rate fallen considerably, with the value by 7,3%. Regarding the trade balance, there are negative values, because, if remarked that the imports are higher than the exports, that meant to a negative value of trade balance. Despite Covid-19, is noticed a slight decrease of balance, with the esteem of 3,7%. So, the Covid-19 had affected the trade of Republic of Moldova, because according to the data, there are diminuations. The primary causes of these lower values in trade are, the reduction in external demand from the main partners of the Republic of Moldova resulted in a decrease in exports of goods and services by 15.5%, and the decrease in consumption led to a decrease in imports - by 8.9%, respectively, these changes generating contributions to the GDP of - 4.9 %, and -5.0%.

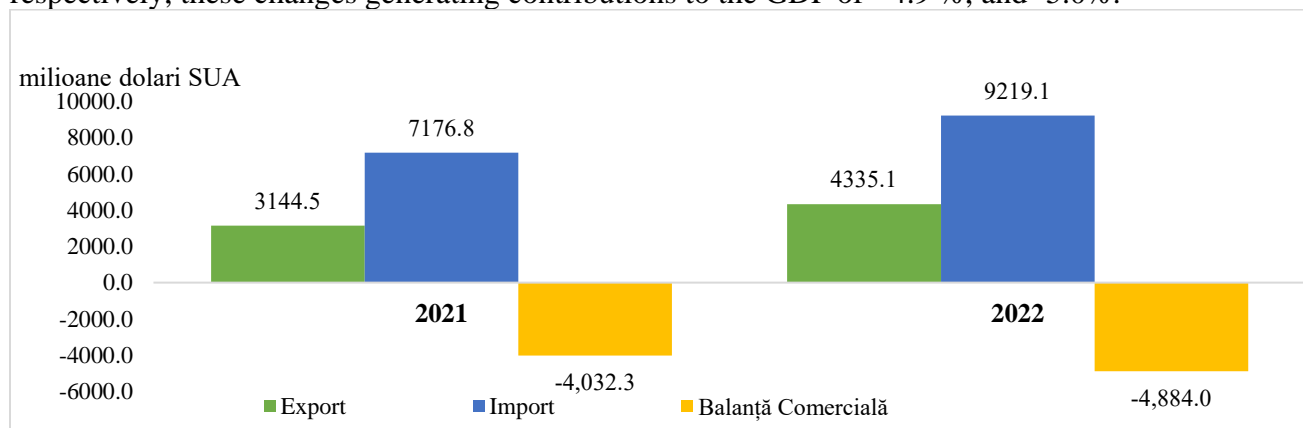

Figure 2. Trends in the international trade in goods of the Republic of Moldova, 2021-2022

Source: Elaborated by the author, based on (BNS, 2023), accesed on 15.03.2023

Analyzing figure 2, can be observed an increasing tendency during the actual war. According to statistical data, in 2022, exports of goods amounted to 4335.1 million US dollars, a value higher by 37.9%, compared to the one recorded in 2021. Exports of domestic goods in 2022 amounted to 2966.3 million US dollars (68.4% of total exports), increasing by 21.9% compared to 2021, which contributed to increasing the total value of exports by 17, 0%.

About the imports, also, studying the figure 2, there is an increasing, too. In 2022, goods imports totaled 9219.1 million US dollars, a level higher than in 2021, by 28.5%.

If is taken a look more closely at the Figure 2, there is a considerable gap between exports and imports of goods determined the accumulation in 2022 of a trade balance deficit amounting to 4884.0 million US dollars, or 851.7 million US dollars (+21.1%) more, compared to the one registered in 2021.

CONCLUSION

The effects of Covid-19 on foreign trade, Moldovan exports were negatively influenced by the pandemic crisis in the context of reduced market demands. Consequently, we see some diminutions in exports and, also, in imports.

The consequences of the war on Moldova's trade, as we have analyzed and observed, the import and export rate has increased significantly. The spectacular increase is explained by the re-exports of oil products, but also other goods. However, as a result of the war, a large part of the transport infrastructure in Ukraine was affected, and respectively part of the goods are now imported through our country. Despite the increase in trade, the war in Ukraine directly hit Moldova's economy, which as a result was affected and still is. We cannot deny the fact that Ukraine is a neighboring country and any radical change influences us as well, especially, being trading partners.

The war in Ukraine generated both imports and exports for the Republic of Moldova. This is the worrying signal. If we exclude the part with Ukraine, then the volume of our exports decreases. Most likely in the coming months a downward trend of our exports will continue, unfortunately, in the near future there will be a constant decrease. (Ioniță, 2023)

So, despite all the increases, the year 2022 should not be seen as a positive year, in fact, it is a worrying year, which should teach us to make correct decisions. Our foreign trade should be a reflection of the positive situation in the economy. Currently, our foreign trade shows us that our economic situation is quite complicated. (Ioniță, 2023)

BIBLIOGRAPHY

1. BNS. (2023, 02 17). *Comerțul internațional cu mărfuri al Republicii Moldova în luna decembrie 2022 și în anul 2022 pe ansamblu*. Retrieved from statistica.gov.md: https://statistica.gov.md/ro/comertul-international-cu-marfuri-al-republicii-moldova-in-luna-decembrie-2022-s-9539_60309.html
2. Chand, S. (n.d.). *8 Factors Influencing the Value of a Country's Exports and Imports*. Retrieved from yourarticlelibrary.com: <https://www.yourarticlelibrary.com/economics/8-factors-influencing-the-value-of-a-countrys-exports-and-imports/32931>
3. Ioniță, V. (2023, 03 17). *Most likely, there will be a steady decline in exports in the coming months*. Retrieved from tvrmoldova.md: <https://tvrmoldova.md/article/7c12730aabe49a9d/veaceslav-ionita-cel-mai-probabil-urmatoarele-luni-se-va-inregistra-o-scadere-constanta-a-exporturilor.html>

Coordonator științific: CHICU Olga, asistent universitar
Academia de Studii Economice a Moldovei
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu Bodoni 61
e-mail: chicu.olga@ase.md

THE STATISTICS OF ACADEMIC PERFORMANCE OF BACHELOR STUDENTS

STATISTICA REUȘITEI STUDENȚILOR ÎN CADRUL CICLULUI DE LICENȚĂ

ZUBCO Eugeniu, student, Specialitatea: EMREI

Academia de Studii Economice din Moldova,
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail: zubco.eugeniu@ase.md

Abstract: *Reușita academică a studenților diferă substanțial între cei 3 ani de studiu universitar. Aceasta cercetare asuma că asupra reușitei studenților din aceeași facultate funcționează aceleași tendințe principale. Astfel analizând reușita studenților din mai mulți ani am putea sau nu găsi unele coincidențe. Utilizând indicatorii tendinței centrale și abnormității se va încerca de a confirma aceasta ipoteză. Ca rezultat se vor identifica caracteristici ale reușitei studenților și gradul de reușita al metodelor date de a conchide o analiza relevantă.*

Cuvinte cheie: *Indicatorii tendinței centrale, repartiția asimetrică, reușita studenților*

JEL CLASSIFICATION: C80

INTRODUCERE

Even without specific data we can assume that student grades fluctuate over the three years of study. Each semester introduces new courses that replace the older ones. Shifts in grades can occur due to the specifics of each course, either building up on previous knowledge or introducing new concepts, being vocational or technical, being more compatible to the real or humanitarian lyceum profiles, etc. Other reasons could be external factors like gender, the marital status, employment status, financial or social state, developments in technology, personal incentives for academic growth, extracurricular activities such as workshops, volunteering, additional courses (for example facultative courses). Even so, hypothetically, groups of students being taught under the same faculty, more or less, could show some general, group wide statistical trends in their academic performance. By conducting a study on grades of groups in consecutive years, we hope to find some similarities between them and prove that there can exist common traits amongst them, even without having additional information about the composition of the group.

BASE CONTENT

This study uses three main statistical tools in order to compare groups:

1. Radar Charts
2. Median, Mode, Mean Graphs
3. Skew and Kurtosis Values

Radar Charts (Figure 1) are used in comparisons of (usually ranging from 1 to 3) groups respective to multivariate characteristics (Merenstein, n.d.). Through them, we can make first contact with the data. The key feature of this powerful visualization is the ability to identify outliers. In the context of this research, Radar Charts will serve both as compact ways of visualizing the

distributions of grades in each semester, thus replacing the need of histograms, and easy ways of tracing the evolution of the mode over time. Characteristics will be represented by 0,5 increment intervals starting from the grade of 5, up to the grade of 10. The radius will represent the frequency of values in that interval, and it will be scaled according to the highest frequency in each case, so that it reduces the impact of the difference in the number of students in the group over the representation. As samples, we use four groups from the specialty of World Economy, International Economic Relations, of The Academy of Economic Studies from The Republic of Moldova. Group D in Figure 1 represents a generation one year younger than the others.

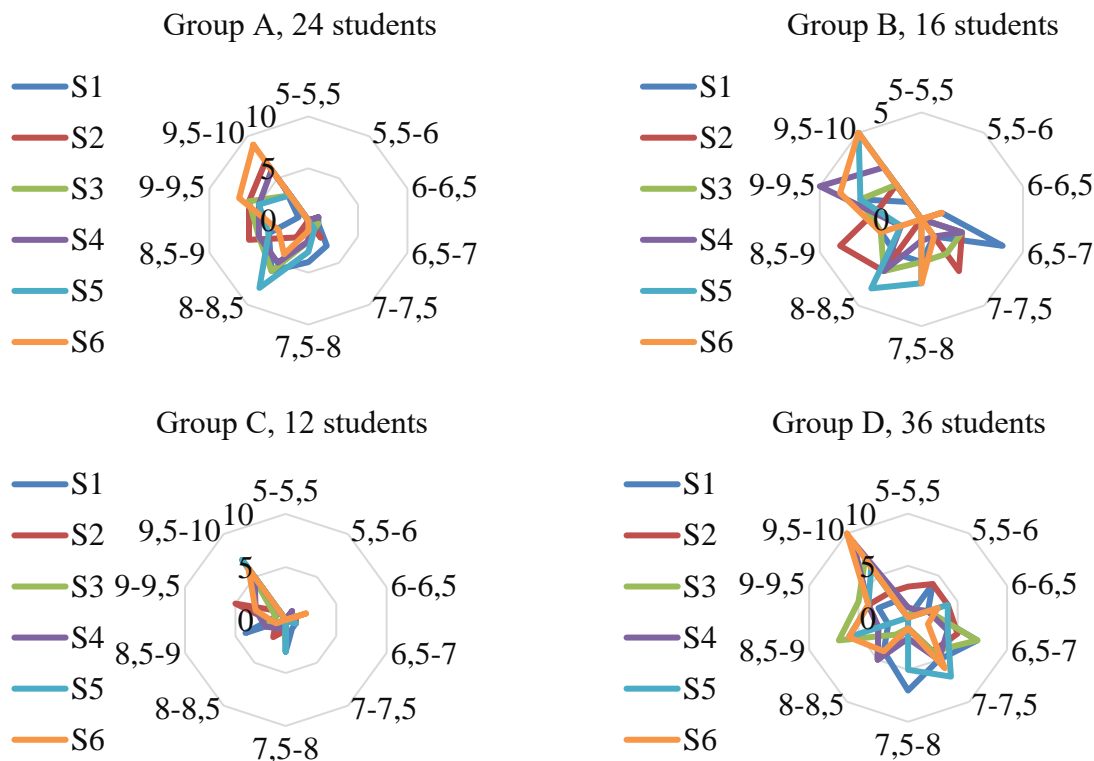

Figure 1. Radial Charts of general student grades over their bachelor studies

Source: Elaborated by author based on data supplied by The Academy of Economic Studies of Moldova

Analyzing these four instances, we conclude that in the 6th semester, most students reach the interval of 9,5-10 for their general grade. We also notice that the 5th semester has consistently a mode of 7 to 8. Another thing worth mentioning is that grades are mostly concentrated in the middle left section of the circle, in the vicinity of 8,5 to 9.

To describe the data in more detail, we can use the three main measures of central tendency:

mean, median and mode, and their position relative to one another (Grădinaru, Isaic-Maniu, Voineagu, & Mitruț, 1994). In Figure 2 was graphed these indicators over the six semesters. By doing this, could be observed some peculiar coincidences between Group A and Group D. Firstly, along with Group B, they have more than one mode in the third semester, Group D having the most, at three. Secondly for groups A and D, the fact that the mode dips below the mean and median in odd years, and the median are at a close proximity for the majority of the time, with the median going above the

mean in the last semester. For Group B and C, in contrast, can be observed a stable position of the mode, median and mean (average), creating the image of a negatively skewed distribution. Lastly, was extracted information from skewness and kurtosis. Skewness measures the degree of symmetry in a variable's distribution. Kurtosis is a measure of the tailedness of a distribution. Tailedness is how often outliers occur. Excess kurtosis represents a higher number of outliers (Turney, 2022,).

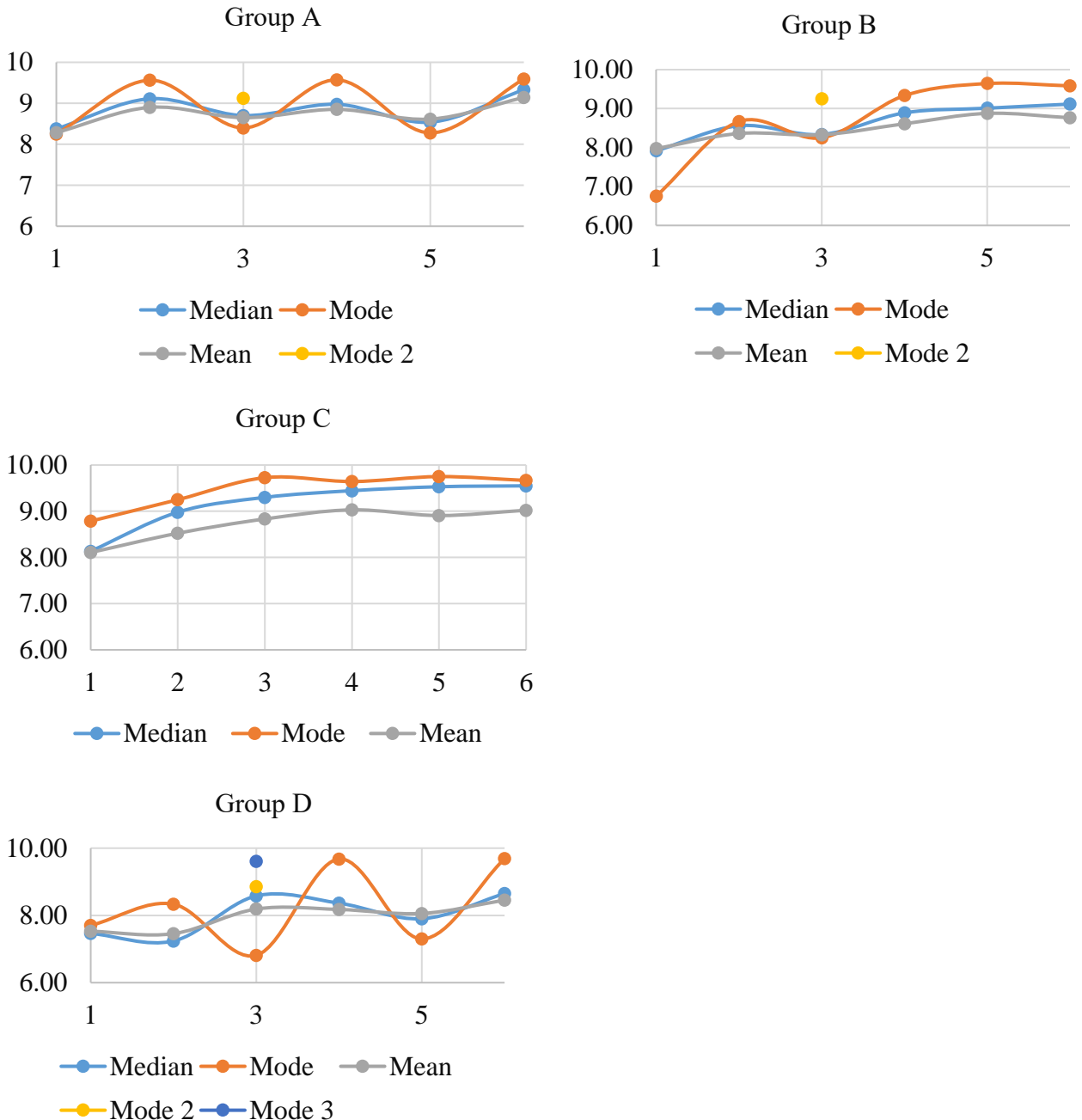

Figure 2. Central tendency indicators

Source: Elaborated by author based on data supplied by The Academy of Economic Studies of Moldova

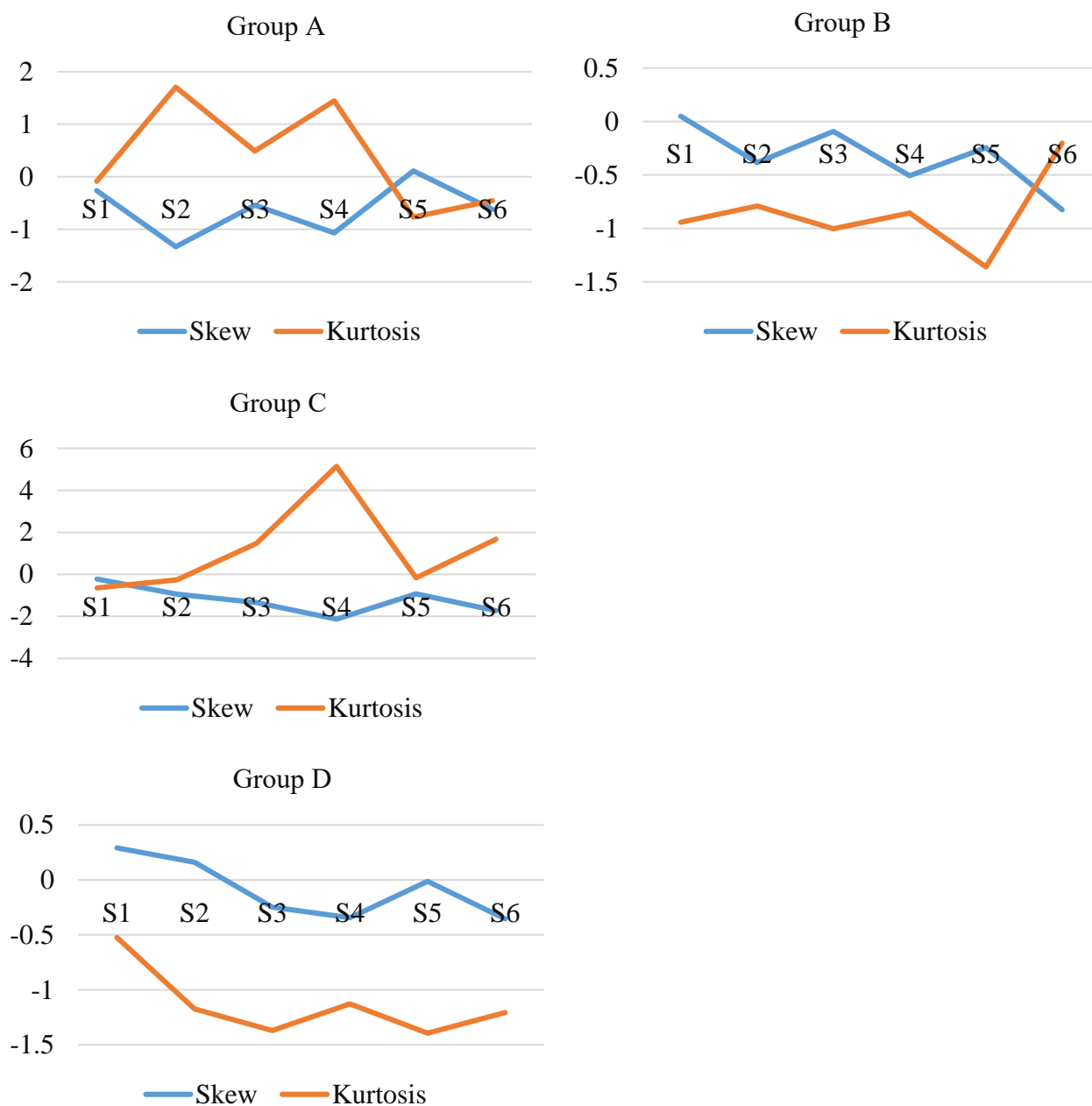

Figure 3. Skewness and Kurtosis

Source: Elaborated by author based on data supplied by The Academy of Economic Studies of Moldova

It would be expected that student grades would have a negative skewness and, since we assume that student grade distribution should be bell shaped, a Mesokurtic distribution.

Indeed, as can be observed in Figure 3, skewness is around 0 to -1 for all groups, yet kurtosis, as expected, is not so easily described, as it is more affected by specifics of each group, and also the group size. Group C, with the smallest amount of students, has a considerably higher kurtosis. As it is way over 2 it can be called excess kurtosis.

CONCLUSION

By analyzing student performance with the help of statistical tools similarities between groups of different years have been observed. Trends such as the presence of a considerably high mode in the fifth year, the mode being lower in odd years and the distributions having a negative skew were present in all sampled groups. This has resulted in the belief that grades of students at the same specialty follow the same laws. Yet analysing kurtosis has proven that without an advanced understanding of external and intrinsic factors of a group, all processes affecting grades over the years cannot be explained.

BIBLIOGRAPHY

1. Grădinaru, A. I., Isaic-Maniu, A., Voineagu, V., & Mitruț, C. (1994). *Statistica teoretică și economică : [Manual]*. București: Editura Tehnică.
2. Merenstein, H. N. (n.d.). *Radar Chart*. Retrieved from https://www.cs.middlebury.edu/~candrews/showcase/infovis_techniques_s16/radar_chart/
3. Turney, S. (2022, , November 10). *What Is Kurtosis? | Definition, Examples & Formula*. Retrieved from Scribbr: <https://www.scribbr.com/statistics/kurtosis/>

Coordonator științific: CHICU Olga, as. univ.
Academia de Studii Economice din Moldova,
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail: chicu.olga@ase.md

THE SIMPLEX METHOD – EFFICIENT WAY OF FINDING THE OPTIMAL SOLUTION TO THE LINEAR PROGRAMMING PROBLEM

METODA SIMPLEX – MOD EFICIENT DE GĂSIREA SOLUȚIEI OPTIME PENTRU PROBLEMA DE PROGRAMARE LINIARĂ

COSTEȚCHI Milina, studentă, Specialitatea: CON

Academia de Studii Economice din Moldova,
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail autor: milinacost2004@gmail.com

Abstract. *In the real world, in most cases, such as industry, management, and even in daily life, we encounter optimization and decision-making problems that require the opinions of experts and masters on the problem to be able to make the best decision. For this purpose, the simplex method is the efficient way of solving the introduced optimization problems. A feature of the simplex optimization method is the combination of studying the response surface with moving along it to the extremum. The simplex method has a number of positive qualities that allow it to be used in production conditions to solve optimization problems. The article presents the results of the implementation in the laboratory practical simplex method for the determination of the response function extremum at finding optimal experimental conditions.*

Key Words: *Linear programming, simplex method, simplex algorithm, optimal solution, basic solution.*

JEL CLASSIFICATION: C1, C4

INTRODUCERE

Din punct de vedere economic, existența mai multor soluții optime are o importanță deosebită. Într-adevăr, dacă obiectivul problemei de programare liniară este stabilirea unui plan optim de producție și după rezolvare am obținut mai multe soluții optime, atunci putem alege una dintre ele, astfel încât planul ales să satisfacă și alte cerințe, care nu au fost incluse în condițiile inițiale. În general, problema programării economice este o problemă complexă și vastă, pentru rezolvarea căreia matematica oferă diverse metode din multitudinea de ramuri, ca: aritmetica, algebra, geometria, analiza matematică, calculul probabilităților, ecuații diferențiale, ecuații integrale, etc. Scopul acestui articol este de a prezenta noțiunile fundamentale legate de programare matematică cu accent pe programare liniară și de a descrie succint metoda simplex de rezolvarea PPL.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Programarea liniară, ca disciplină matematică, a apărut la mijlocul secolului XX, primele lucrări fiind publicate de L. Kantorovici (1939) și F. Hitchcock (1941). Primele probleme rezolvate se refereau la organizarea optimă a transporturilor maritime, necesitățile de aprovizionare a frontului și planificarea misiunilor aviației de bombardament.

Problemele de programare liniară sunt inventate pentru determinarea valorii maxime sau minime a unei funcții liniare, în care mai multe variabile de optimizare sunt supuse unor restricții. În alte cuvinte, o problemă de programare matematică constă în maximizarea sau minimizarea unei funcții ale cărei variabile trebuie să satisfacă unui set de egalități și/sau inegalități.

Probleme de maxim și de minim apar frecvent în cele mai diferite domenii ale matematicii, de exemplu, în domeniul economic, unde ele se ocupă cu maximizarea profiturilor și minimizarea costurilor. La fel, problemele de programare liniară sunt folosite pentru rezolvarea sarcinilor în cadrul domeniilor de inginerie, agricultură, marketing, finanțe (investiții), publicitate, etc.

Metoda Simplex, numită și algoritm simplex, a fost propusă de George Bernard Dantzig în 1947. Este una dintre cele mai populare metode de rezolvare a problemelor de programare liniară. Denumirea provine de la noțiunea de simplex și a fost sugerată de T.S. Motzkin. Revista „Computing in Science and Engineering” (vol. 2, nr. 1, 2000) a inclus algoritmul în primii 10 algoritmi de top ai secolului XX.

Metoda simplex este o procedură iterativă de rezolvare a problemelor de programare liniară aduse la forma tabelară. Atunci când nu se mai poate aduce nici o îmbunătățire a fost atinsă **soluția optimă**. Metoda se aplică asupra problemei în forma standard, ceea ce, potrivit teoremei despre echivalența formelor, nu afectează universalitatea metodei.

Cum am menționat anterior, metoda se aplică asupra problemei în forma standard, de aceea transformarea unui program liniar din forma canonică, în cea standard poate fi realizată după cum urmează, de exemplu, având în vedere constrângerea:

$$x \geq 5, \text{ o nouă variabilă, } y \text{ se introduce cu: } y = x - 5, \text{ astfel, } x = y + 5.$$

Algoritmul metodei Simplex pentru rezolvarea problemelor de programare liniară:

- 1) Considerăm o problemă de programare liniară sub forma canonică, cu ajutorul variabilelor de compensare scriem modelul matematic al problemei sub forma standard.
- 2) Completăm tabelul simplex inițial. În prima coloană a tabelului sunt trecute necunoscutele de bază. În coloana a doua sunt scriși coeficienții funcției obiectiv de pe lângă necunoscutele de bază. În prima linie Δ_j se coboară toate cifrele c cu semne opuse, iar sub b avem 0. Mai departe calculăm prin metoda dreptunghiului.

Tabelul 1. Tabelul Simplex

Baza	i	B	c_1	...	c_s	...	c_n	0	...	0
			x_1	...	x_s	...	x_n	x_{n+1}	...	x_{n+m}
x_{n+1}	0	b_1	a_{11}	...	a_{1s}	...	a_{1n}	1	...	0
x_{n+2}	0	b_2	a_{21}	...	a_{2s}	...	a_{2n}	0	...	0
...
x_{n+r}	0	b_r	a_{r1}	...	a_{rs}	...	a_{rn}	0	...	0
...
x_{n+m}	0	b_m	a_{m1}	...	a_{ms}	...	a_{mn}	0	...	1
$\Delta_j = z_j + c_j$		0	$-c_1$...	$-c_s$...	$-c_n$	0	...	0

Sursa: Elaborat de autor

- 3) Se analizează valorile Δ_j :
 - Dacă avem *problema de minim* avem condițiile:
 - Dacă toate elementele Δ_j sunt mai mici sau egali ca 0, atunci este soluția optimă;
 - Dacă în linia Δ_j avem cel puțin un element mai mare sau egal ca 0, atunci în aceasta linie alegem cel mai mare element Δ_j și în coloana lui alegem pivotul, în linia în care se obține cel mai mic raport dintre b_i și a_{ij} .
 - Dacă avem *problema de maxim* avem condițiile:
 - Dacă în linia Δ_j avem cel puțin un element mai mic sau egal ca 0, atunci în aceasta linie alegem cel mai mic element Δ_j și în coloana lui alegem pivotul, în linia în care se obține cel mai mic raport dintre b_i și a_{ij} ;

- Dacă toate elementele Δ_j sunt mai mari sau egali ca 0, atunci este soluția optimă.
- 4) Alegem pivotul și lucrăm cu metoda Jordan-Gauss, până ce nu avem soluție de optim. Atunci când o problemă este scrisă direct în forma standard ea poate să nu corespundă și formei tabelare, pentru acele ecuații, se adaugă o variabilă artificială a căreia i se asociază coeficientul $-M$, unde M este gândit ca *un număr foarte mare apropiat de infinit*.

Exemple de probleme de programare liniară, rezolvate prin metoda Simplex.

I.Rezolvarea manuală

$$z = 2x_1 + 3x_2 + 4x_3 \rightarrow \text{MAX}$$

$$x_1 + x_2 + x_3 \leq 30$$

$$2x_1 + x_2 + 3x_3 \geq 60$$

$$x_1 - x_2 + 2x_3 = 20$$

$$x_j \geq 0, j=1,2,3$$

- a) Pentru a aduce problema la forma standard se introduc variabilele de compensare s_1 și s_2 .

$$z = 2x_1 + 3x_2 + 4x_3 \rightarrow \text{MAX}$$

$$x_1 + x_2 + x_3 + s_1 = 30$$

$$2x_1 + x_2 + 3x_3 - s_2 = 60$$

$$x_1 - x_2 + 2x_3 = 20$$

$$x_j \geq 0, j=1,2,3$$

- b) Pentru a aduce problema la forma tabelară se adaugă variabilele artificiale a_1 și a_2 . Funcția obiectiv va fi și ea modificată prin adăugarea noilor variabile multiplicat cu coeficientul $-M$.

Tabelul 2. Iterația a I-a

Baza	c_j	x_1	x_2	x_3	s_1	s_2	a_1	a_2	
		2	3	4	0	0	-M	-M	
s_1	0	1	1	1	1	0	0	0	30
a_1	-M	2	1	3	0	-1	1	0	60
a_2	-M	1	-1	2	0	0	0	1	20
	z_j	-3M	0	-5M	0	M	-M	-M	-80M
	c_j-z_j	3M+2	3	5M+4	0	-M	0	0	

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor exemplului I

Tabelul 3. Iterația a II-a

Baza	c_j	x_1	x_2	x_3	s_1	s_2	a_1	
		2	3	4	0	0	-M	
s_1	0	1/2	3/2	0	1	0	0	20
a_1	-M	1/2	5/2	0	0	-1	1	30
x_3	4	1/2	-1/2	1	0	0	0	10
	z_j	-(1/2)M+2	-(5/2)M-2	4	0	M	-M	-30M+40
	c_j-z_j	(1/2)M+2	(5/2)M+5	0	0	-M	0	

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor exemplului I

Tabelul 4. Iterația a III-a

Baza	c_j	x_1	x_2	x_3	s_1	s_2	
		2	3	4	0	0	
s_1	0	1/5	0	0	1	15/4	11
x_2	3	1/5	1	0	0	-2/5	6
x_3	4	3/5	0	1	0	-1/5	13

	z_j	3	3	4	0	-2	-30M+40
	c_j-z_j	-1	0	0	0	2	

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor exemplului I

Tabelul 5. Iterația a IV-a

Baza	c_j	x_1	x_2	x_3	s_1	s_2	
		2	3	4	0	0	
s_2	0	1/3	0	0	5/3	1	55/3
x_2	3	1/3	1	0	2/3	0	40/3
x_3	4	2/3	0	1	1/3	0	50/3
	z_j	11/3	3	4	10/3	0	320/3
	c_j-z_j	-5/3	0	0	-10/3	0	

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor exemplului I

Astfel soluția optimă este $x_1=0$, $x_2=40/3$, $x_3=50/3$, $s_1=0$, $s_2=55/3$, iar valoarea optimă este $z=320/3$.

II. Rezolvarea cu ajutorul programului „Calculator metoda simplex”

$$z = 3x_1 + 2x_2 + 2x_3 + x_4 \rightarrow \text{MIN}$$

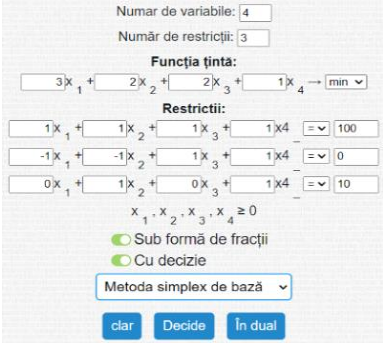
$$x_1 + x_2 + x_3 + x_4 = 100$$

$$-x_1 - x_2 + x_3 + x_4 = 0$$

$$x_2 + x_4 = 10$$

$$x_j \geq 0, j=1,2,3,4$$

Tabelul 6. Exemplul PPL rezolvat prin program

	<p>Figura 1. Calculator metoda Simplex Sursa: https://programforyou.ru/calculators/simplex-method</p>																														
<p>Datele introduse</p> $3x_1 + 2x_2 + 2x_3 + x_4 \rightarrow \text{min}$ $x_1 + x_2 + x_3 + x_4 = 100$ $-x_1 - x_2 + x_3 + x_4 = 0$ $x_2 + x_4 = 10$	<p>Figura 2. Calculator metoda Simplex. Datele introduse Sursa: https://programforyou.ru/calculators/simplex-method</p>																														
<p>Tabel inițial simplex</p> <table border="1" data-bbox="310 1493 558 1669"> <tr> <td>C</td> <td>3</td> <td>2</td> <td>2</td> <td>1</td> <td>0</td> </tr> <tr> <td>bază</td> <td>x_1</td> <td>x_2</td> <td>x_3</td> <td>x_4</td> <td>b</td> </tr> <tr> <td>?₁</td> <td>1</td> <td>1</td> <td>1</td> <td>1</td> <td>100</td> </tr> <tr> <td>?₂</td> <td>-1</td> <td>-1</td> <td>1</td> <td>1</td> <td>0</td> </tr> <tr> <td>?₃</td> <td>0</td> <td>1</td> <td>0</td> <td>1</td> <td>10</td> </tr> </table>	C	3	2	2	1	0	bază	x_1	x_2	x_3	x_4	b	? ₁	1	1	1	1	100	? ₂	-1	-1	1	1	0	? ₃	0	1	0	1	10	<p>Figura 3. Calculator metoda Simplex. Tabel inițial Simplex Sursa: https://programforyou.ru/calculators/simplex-method</p>
C	3	2	2	1	0																										
bază	x_1	x_2	x_3	x_4	b																										
? ₁	1	1	1	1	100																										
? ₂	-1	-1	1	1	0																										
? ₃	0	1	0	1	10																										
<table border="1" data-bbox="310 1682 558 1854"> <tr> <td>C</td> <td>3</td> <td>2</td> <td>2</td> <td>1</td> <td>0</td> </tr> <tr> <td>bază</td> <td>x_1</td> <td>x_2</td> <td>x_3</td> <td>x_4</td> <td>b</td> </tr> <tr> <td>x_1</td> <td>1</td> <td>1</td> <td>1</td> <td>1</td> <td>100</td> </tr> <tr> <td>?₂</td> <td>-1</td> <td>-1</td> <td>1</td> <td>1</td> <td>0</td> </tr> <tr> <td>?₃</td> <td>0</td> <td>1</td> <td>0</td> <td>1</td> <td>10</td> </tr> </table>	C	3	2	2	1	0	bază	x_1	x_2	x_3	x_4	b	x_1	1	1	1	1	100	? ₂	-1	-1	1	1	0	? ₃	0	1	0	1	10	<p>Figura 4. Calculator metoda Simplex Sursa: https://programforyou.ru/calculators/simplex-method</p>
C	3	2	2	1	0																										
bază	x_1	x_2	x_3	x_4	b																										
x_1	1	1	1	1	100																										
? ₂	-1	-1	1	1	0																										
? ₃	0	1	0	1	10																										

<table border="1"> <thead> <tr> <th>C</th> <th>3</th> <th>2</th> <th>2</th> <th>1</th> <th>0</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>bază</td> <td>x_1</td> <td>x_2</td> <td>x_3</td> <td>x_4</td> <td>b</td> </tr> <tr> <td>x_1</td> <td>1</td> <td>1</td> <td>1</td> <td>1</td> <td>100</td> </tr> <tr> <td>x_3</td> <td>0</td> <td>0</td> <td>2</td> <td>2</td> <td>100</td> </tr> <tr> <td>$?_3$</td> <td>0</td> <td>1</td> <td>0</td> <td>1</td> <td>10</td> </tr> </tbody> </table>	C	3	2	2	1	0	bază	x_1	x_2	x_3	x_4	b	x_1	1	1	1	1	100	x_3	0	0	2	2	100	$?_3$	0	1	0	1	10	<p>Figura 5. Calculator metoda Simplex Sursa: https://programforyou.ru/calculators/simplex-method</p>						
C	3	2	2	1	0																																
bază	x_1	x_2	x_3	x_4	b																																
x_1	1	1	1	1	100																																
x_3	0	0	2	2	100																																
$?_3$	0	1	0	1	10																																
<table border="1"> <thead> <tr> <th>C</th> <th>3</th> <th>2</th> <th>2</th> <th>1</th> <th>0</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>bază</td> <td>x_1</td> <td>x_2</td> <td>x_3</td> <td>x_4</td> <td>b</td> </tr> <tr> <td>x_1</td> <td>1</td> <td>1</td> <td>0</td> <td>0</td> <td>50</td> </tr> <tr> <td>x_3</td> <td>0</td> <td>0</td> <td>1</td> <td>1</td> <td>50</td> </tr> <tr> <td>x_2</td> <td>0</td> <td>1</td> <td>0</td> <td>1</td> <td>10</td> </tr> </tbody> </table>	C	3	2	2	1	0	bază	x_1	x_2	x_3	x_4	b	x_1	1	1	0	0	50	x_3	0	0	1	1	50	x_2	0	1	0	1	10	<p>Figura 6. Calculator metoda Simplex Sursa: https://programforyou.ru/calculators/simplex-method</p>						
C	3	2	2	1	0																																
bază	x_1	x_2	x_3	x_4	b																																
x_1	1	1	0	0	50																																
x_3	0	0	1	1	50																																
x_2	0	1	0	1	10																																
<table border="1"> <thead> <tr> <th>C</th> <th>3</th> <th>2</th> <th>2</th> <th>1</th> <th>0</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>bază</td> <td>x_1</td> <td>x_2</td> <td>x_3</td> <td>x_4</td> <td>b</td> </tr> <tr> <td>x_1</td> <td>1</td> <td>0</td> <td>0</td> <td>-1</td> <td>40</td> </tr> <tr> <td>x_3</td> <td>0</td> <td>0</td> <td>1</td> <td>1</td> <td>50</td> </tr> <tr> <td>x_2</td> <td>0</td> <td>1</td> <td>0</td> <td>1</td> <td>10</td> </tr> <tr> <td>Δ</td> <td>0</td> <td>0</td> <td>0</td> <td>0</td> <td>240</td> </tr> </tbody> </table>	C	3	2	2	1	0	bază	x_1	x_2	x_3	x_4	b	x_1	1	0	0	-1	40	x_3	0	0	1	1	50	x_2	0	1	0	1	10	Δ	0	0	0	0	240	<p>Figura 7. Calculator metoda Simplex Sursa: https://programforyou.ru/calculators/simplex-method</p>
C	3	2	2	1	0																																
bază	x_1	x_2	x_3	x_4	b																																
x_1	1	0	0	-1	40																																
x_3	0	0	1	1	50																																
x_2	0	1	0	1	10																																
Δ	0	0	0	0	240																																
<p>Răspuns $x_1 = 40, x_2 = 10, x_3 = 50, x_4 = 0, F = 240$</p>	<p>Figura 8. Calculator metoda Simplex. Răspuns Sursa: https://programforyou.ru/calculators/simplex-method</p>																																				

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor exemplului II

CONCLUZII/RECOMANDĂRI

Deci, analizând toate expuse de mai sus, putem concluziona că în economie metoda simplex joacă un rol principal, deoarece contabil, economist, angajat bancar sau antreprenor, zilnic se confruntă cu probleme și dificultăți, de aceea regulile simplex pot ajuta la găsirea rapidă a soluției optime și comune. După exemplele rezolvate, la fel putem observa că metoda simplex este foarte eficientă și poate determina soluția optimă, indiferent de situația abordată, fie aceasta din domeniul matematic și economic.

Referindu-ne la eficacitatea practică a algoritmului simplex, după o jumătate de veac de experimente numerice și perfecționări teoretice, se poate spune că acesta s-a dovedit a fi o procedură foarte robustă fiind capabilă să rezolve programe liniare de dimensiuni impresionante conținând sute de restricții și mii de variabile. Este de la sine înțeles că aceste performanțe n-ar fi fost posibile fără utilizarea unor calculatoare din ce în ce mai puternice și performante, astfel de calculatoare electronice putem observa în articol, ele fiind un mod eficient de rezolvare rapidă a problemelor de programare liniare.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Vasile Teodor NICA, *CERCETĂRI OPERAȚIONALE I. Introducere în Cercetarea Operațională. Elemente de Programare Liniară. Analiza Drumului Critic. Introducere în Programarea Neliniară. Note de curs pentru învățământul la distanță*, Editura ASE, București, 2011 Vol. I, p. 34-81, ISBN: 978-606-505-500-1 978-606-505-502-5 (PDF). Disponibil: http://www.asecib.ase.ro/Nica/ID/ID_Cercetari_operationale_I.pdf
2. ZAMBIȚCHI Dumitru, ZAMBIȚCHI Mircea, *Matematici aplicate în economie. Algebra liniară. Programarea liniară*, Editură: Chișinău Evrica, 2005, Format: 204 p., Identificator: ISBN9975-942-92-X.

Coordonator științific: TACU Mariana, lect. sup. univ.

Academia de Studii Economice din Moldova,
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail: tacu.mariana@ase.md

APPLICATIONS OF PARTIAL DERIVATIVES IN ECONOMIC. LOCAL EXTREMA

APLICAȚII ALE DERIVATELOR PARȚIALE ÎN ECONOMIE. EXTREMUL LOCAL

HAREA Ruxanda, studentă, **Specialitatea: CON**,
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61,
e-mail autor: harea.ruxanda@gmail.com

Abstract. *Mathematical optimization deals with selecting the best element from a set of available alternatives. This means solving problems in which the extremes (maximum or minimum) of a real function are sought. The topic of this article is relevant, due to the fact that it can be applied in various economic domains, especially in solving business-related problems. The research is based on mathematical concepts and how they can be applied to solve real problems.*

Key words: *partial derivatives, local extrema, function, multiple variables, maximum*

JEL CLASSIFICATION: A12, C02, C30.

INTRODUCERE

Optimizarea matematică se ocupă cu selectarea celui mai bun element dintr-o mulțime de alternative disponibile. Acest lucru înseamnă rezolvarea unor probleme în care se caută extremele (maximul sau minimul) unei funcții reale.

O afacere care are constrângeri de resurse poate folosi optimizarea matematică pentru a găsi cea mai eficientă modalitate de utilizare și implementare a acestor resurse. Scopul devine maximizarea eficienței operaționale și deblocarea de noi oportunități de afaceri. [1] Practic, pentru o companie, este important de anticipat câștigurile pe baza unor parametri, cum ar fi salariile angajaților, costul materiilor prime etc. Cu ajutorul unei funcții, este posibil de obținut combinația optimă care va maximiza profiturile.

Obiective. Obiectivele principale ale acestei cercetări sunt axate pe demonstrarea aportului derivatelor parțiale, în cadrul funcțiilor de mai multe variabile, la rezolvarea problemelor legate de economie. Analiza prezentată în acest articol se va concentra preponderent pe accentuarea rolului extremului local.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Analiză succintă a surselor bibliografice în domeniul problemei cercetate. În scopul atingerii obiectivelor preconizate, a fost realizată o analiză a literaturii de specialitate. Studiarea manualelor și cărților a oferit aprofundarea necesară cercetării, în care s-au regăsit exemple practice care să o solidifice. Astfel, am analizat lucrări publicate de autori autohtoni (precum: Bunu I., Bunu M., Balcan V., Berzan R., Chicu, O., Tacu M.), dar și de peste hotare (precum: Rusu G., Spînu M., Tan Soo T.)

Descrierea metodelor de cercetare utilizate. Pentru a reuși o analiză aprofundată a subiectului dat, s-a utilizat o metodă de cercetare calitativă, cu ajutorul căreia să se poată demonstra

rolul economic al derivatelor parțiale, care se utilizează în calculul și analiza matematică. În acest scop, modul de atestare a acestui obiectiv este prin exemplificare aplicată.

Este important de cunoscut faptul că, în rezolvarea problemelor, pentru a reuși determinarea punctului de maxim, care reprezintă soluția optimă în cazurile ce urmează, ambele derivate parțiale trebuie să fie egale cu 0.

Apare și condiția ca determinantul $\Delta = \begin{vmatrix} f''_{xx}(x, y) & f''_{xy}(x, y) \\ f''_{xy}(x, y) & f''_{yy}(x, y) \end{vmatrix} = f''_{xx}(x, y) \times f''_{yy}(x, y) - [f''_{xy}(x, y)]^2$

să fie mai mare decât 0 și $f''_{xx}(x, y)$ mai mic decât 0. [2]

Exemplul 1. Întreprinderea își vinde producția pe două piețe, în cantitățile x și y . Funcțiile-venit pe fiecare piață sunt: $V_1(x) = 11x - x^2 - 10$ și $V_2(x) = 14y - y^2 - 24$.

Costul total al mărfii este $C(x, y) = x^2 + x + y^2$, iar funcția profitului:

$P(x, y) = V_1(x) + V_2(y) - C(x, y) = 11x - 2x^2 + 14y - 2y^2 - xy - 24$. Se cere ca întreprinderea să-și maximizeze profitul $P(x, y)$.

Primul pas este aflarea derivatelor parțiale.

$$1. \quad P'_x = 11 - 4x - y, \quad P'_y = 14 - 4y - x$$

Sistemul de ecuații $\begin{cases} 11 - 4x - y = 0 \\ 14 - 4y - x = 0 \end{cases}$ posedă o singură soluție $x = 2, y = 3$. Prin urmare, punctul critic al funcției $P(x, y)$ este $M_0(2; 3)$.

$$P''_{xx} = -4, \quad P''_{xy} = -1, \quad P''_{yy} = -4.$$

Întrucât $P''_{xx} = -4 < 0$ și $\Delta(M_0) = 15 > 0$, rezultă că punctul $M_0(2; 3)$ este punct de maxim local al funcției $P(x, y)$.

Deci soluția optimă pentru întreprindere este de a scoate pe prima piață 2 unități de marfă, iar pe a doua 3 unități de marfă. [2]

Exemplul 2. Venitul total săptămânal (în dolari) pe care întreprinderea Acrosonic îl realizează prin producerea și vânzarea sistemelor sale de difuzoare pentru rafturi este exprimat prin:

$$V(x, y) = -\frac{1}{4}x^2 - \frac{3}{8}y^2 - \frac{1}{4}xy + 300x + 240y$$

unde x reprezintă numărul de unități complet asamblate și y reprezintă numărul de truse produse și vândute în fiecare săptămână. Costul total săptămânal atribuit producției acestor difuzoare este exprimat prin:

$$C(x, y) = 180x + 140y + 5000$$

dolari, unde x și y au aceeași semnificație ca înainte. Determinați câte unități asamblate și câte kituri Acrosonic ar trebui să producă pe săptămână pentru a-și maximiza profitul.

Contribuția la profitul săptămânal al Acrosonic care rezultă din producția și vânzarea sistemelor de difuzoare pentru rafturi este exprimată prin:

$$P(x, y) = V(x, y) - C(x, y) = \left(-\frac{1}{4}x^2 - \frac{3}{8}y^2 - \frac{1}{4}xy + 300x + 240y\right) - (180x + 140y + 5000) = -\frac{1}{4}x^2 - \frac{3}{8}y^2 - \frac{1}{4}xy + 120x + 100y - 5000.$$

Calculăm derivatele parțiale de ordinul întâi pentru a afla x și y .

$$P'_x = -\frac{1}{2}x - \frac{1}{4}y + 120 = 0, \quad P'_y = -\frac{3}{4}y - \frac{1}{4}x + 100 = 0$$

De unde, $y = -2x + 480$. Substituind în a doua ecuație obținem $x = 240$. Respectiv, $y = 64$.

Prin urmare, funcția P are singurul punct critic (208; 64). Pentru a arăta că punctul (208; 64) este o soluție a problemei noastre, folosim derivata a doua.

$$P''_{xx} = -\frac{1}{2}, \quad P''_{xy} = -\frac{1}{4}, \quad P''_{yy} = -\frac{3}{4}. \quad \text{Calculăm } \Delta: \Delta(x, y) = \left(-\frac{1}{2}\right)\left(-\frac{3}{4}\right) - \left(-\frac{1}{4}\right)^2 = \frac{3}{8} - \frac{1}{16} = \frac{5}{16}.$$

Deoarece $P''_{xx} = -\frac{1}{2} < 0$ și $\Delta(208; 64) = \frac{5}{16} > 0$, rezultă că punctul $(208; 64)$ este punct de maxim local al funcției P . Acest punct de maxim este și maximul absolut al lui P .

Deci, Acrosonic își poate maximiza profitul săptămânal prin fabricarea a 208 unități asamblate și a 64 de kituri ale sistemelor lor de difuzoare pentru rafturi. Profitul maxim săptămânal realizabil din producția și vânzarea acestor sisteme de difuzoare este exprimat prin: $P(208; 64) = -\frac{1}{4}(208)^2 - \frac{3}{8}(64)^2 - \frac{1}{4}(208)(64) + 120(208) + 100(64) - 5000 = 10680$ sau \$10680. [3]

Exemplul 3. O firmă monopolistă își vinde produsele cu diferite prețuri pe două piețe. Funcțiile cererii sunt următoarele: $x_1 = 30 - 0,2p_1$ și $x_2 = 50 - 0,4p_2$, unde p_1 și p_2 semnifică prețurile, iar x_1 și x_2 reprezintă cantitățile. Costul este exprimat prin: $C(x, y) = 15x + 900$. Scopul este de a afla prețurile care vor aduce profit maxim întreprinderii.

Pentru început, determinăm venitul companiei, înmulțind cantitatea și prețul.

$$V_1(x, y) = x_1 p_1 = p_1(30 - 0,2p_1) = 30p_1 - 0,2p_1^2$$

$$V_2(x, y) = x_2 p_2 = p_2(50 - 0,4p_2) = 50p_2 - 0,4p_2^2$$

$$C(x, y) = 15x + 900 = 15(x_1 + x_2) + 900 = 15(30 - 0,2p_1 + 50 - 0,4p_2) = 450 - 3p_1 + 750 - 6p_2 + 900 = 2100 - 3p_1 - 6p_2. \text{ De aici, profitul se va determina astfel:}$$

$$P(x, y) = V_1(x, y) + V_2(x, y) - C(x, y) = 30p_1 - 0,2p_1^2 + 50p_2 - 0,4p_2^2 - 2100 + 3p_1 + 6p_2 = 33p_1 + 56p_2 - 0,2p_1^2 - 0,4p_2^2 - 2100.$$

Calculăm derivatele parțiale de ordinul întâi:

$$P'_{p_1} = 33 - 0,4p_1 = 0, P'_{p_2} = 56 - 0,8p_2 = 0. \text{ De unde } 0,4p_1 = 33; p_1 = 82,5, \text{ iar } 0,8p_2 = 56; p_2 = 70.$$

Funcția $P(x, y)$ are un punct critic $(82,5; 70)$. Pentru a fi asigurați că acesta este și soluția optimă, vom calcula derivatele de ordinul doi și determinantul.

$$P''_{p_1 p_1} = -0,4, P''_{p_1 p_2} = 0, P''_{p_2 p_2} = -0,8. \text{ Calculăm } \Delta: \Delta(x, y) = (-0,4)(-0,8) - 0 = 0,32 > 0.$$

Deoarece $P''_{p_1 p_1} = -0,4 < 0$ și $\Delta(82,5; 70) = 0,32 > 0$, rezultă că punctul $(82,5; 70)$ este punct de maxim al funcției P . Deci, firma va atinge profitul maxim dacă va vinde la prețurile 82,5 și 70.

Pentru extindere, rezultatele se vor înlocui în funcția profitul, și profitul va fi de 1221,45.

Rezultate obținute. Cu ajutorul exemplurilor aplicate este reiterat faptul că extremele funcțiilor mai multor variabile sunt importante în numeroase aplicații în economie și afaceri. Variabilele cu semnificație deosebită sunt profitul, venitul și costul.

CONCLUZII/RECOMANDĂRI

În orice domeniu de activitate, în special cel economic, se pune problema riscurilor ce pot distorsiona activitatea. În problemele economice, extremul local joacă un rol important în aflarea punctului de maxim unde o întreprindere poate realiza maximizarea profitului său. Cu ajutorul calculului matematic, orice antreprenor își poate analiza situația financiară și să observe când compania în care investește aduce profit sau stagnează. În același context, punctul de minim este la fel de esențial. Atunci când întreprinzătorul va dori să își îmbunătățească utilajul sau să găsească noi surse de materie primă, este fundamental ca acesta să opteze pentru variantele care îi vor aduce costuri minime. Valorile maxime și minime ale funcției de profit total pot fi folosite pentru a se forma o idee despre limitele pe care compania trebuie să le pună salariilor angajaților, pentru a nu intra în pierdere.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. FOOTE, K. D. *Making Business Decisions with Mathematical Optimization*. 28 April 2021. Web. Disponibil: <https://www.dataversity.net/making-business-decisions-with-mathematical-optimization/> (accesat: 10.03.2023)

2. BUNU, I., BUNU, M., BALCAN, V., BERZAN, R., CHICU, O., CHIRCU, P., POSTOLACHE, M. *Matematici economice*. Chișinău: Editura ASEM, 2012, 319 p., Manual.
3. TAN, Soo T. *Applied Calculus for the Managerial, Life, and Social Sciences*. Belmont, California: Cengage Learning, 2012, 892 p., Textbook

Coordonator științific: TACU Mariana, lector universitar,
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61,
e-mail: tacu.mariana@ase.md

ANALYSIS OF THE EU LABOR MARKET BEFORE AND AFTER THE PANDEMIC CRISIS

АНАЛИЗ РЫНКА ТРУДА ЕС ДО И ПОСЛЕ ПАНДЕМИЧЕСКОГО КРИЗИСА

CARAMALAC Alexandr, student, Specialitatea: CON,
Academia de Studii Economice a Moldovei,
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61
email: Alex.xolkov@mail.ru

Abstract. *The purpose of this article is to identify the main changes and problems in the EU labor market based on data for 2017-2023. The article clearly shows the dynamics and structure of the labor market in some EU countries, identifies the main problems that hinder development and reaching a new economic level, and identifies market data for the periods before and after the pandemic. The study is based on the study of documents, content analysis and synthesis, data modeling. National and international statistical data were used as information materials, publications of specialized publications were used as information support.*

Keywords: *unemployment, labor market, pandemic, social and economic factors*

JEL CLASSIFICATION: E24

ВВЕДЕНИЕ

Рынок труда занимает особое место в структуре экономики, обеспечивая её человеческим капиталом, рабочей силой, организует воспроизводство населения. Изучение и анализ рынка труда помогает найти проблемы экономики страны и лучшие пути их решения, а также развития. Именно рынок труда формирует спрос и предложение на рабочую силу и трудовые услуги.

ОСНОВНОЕ СОДЕРЖАНИЕ

Конечно, рынок труда имеет функции, которые формируются определяются в первую очередь самим человеком - какую роль в его жизни играет труд. Труд, с экономической точки зрения, можно рассмотреть как производственный ресурс. В соответствии с этим выделяют две главные функции рынка труда: Социальная функция — заключается в обеспечении нормального уровня доходов и благосостояния людей, нормального уровня воспроизводства производственных способностей работников.

Экономическая функция — рынка труда заключается в рациональном вовлечении, распределении, регулировании и использовании труда. Спрос на рабочую силу определяется потребностями работодателей в найме определенного количества работников необходимой квалификации для производства товаров и услуг. Предложение труда определяется численностью населения, долей в нем трудоспособного населения, средним числом часов, отработанных рабочим за год, качеством труда и квалификацией рабочих. Для анализа рынка труда используются следующие показатели: количество населения, занятое население, общая численность безработных, уровень безработицы, молодежная безработица.

Занятость и безработица - это основные экономические категории отражающие ключевые характеристики рынка труда. Рост числа людей, не имеющих занятий, приводит к сокращению доходов физических лиц, усилению давления по линии государственных расходов на социальные пособия и сокращению налоговых поступлений. К экономическим изменениям больше всего подвержены мужская, молодежная и долгосрочная безработица. Перед разработчиками социальной политики стоит задача расширить возможность трудоустройства для различных групп общества, лиц, занятых определенной экономической деятельностью, с учетом ситуации в конкретных регионах.

В 2018 году, до пандемической ситуации, средний уровень безработицы среди молодежи в возрасте от 15 до 24 лет в Европейском союзе составлял 15,2%, что свидетельствует о заметных региональных различиях. Наиболее низкий уровень был замечен в Верхней Баварии в Германии и на юго-западе в Чехии, за которыми следовали два немецких региона Штутгарт и Везер-Эмс и Центральная Богемия в Чехии. В конце же списка находятся испанские Мелилья и Сеута, греческая Западная Македония и французская Майотта. В восьми из десяти регионов ЕС уровень безработицы среди молодежи как минимум в два раза превышал общий уровень безработицы, в среднем 16,8% для людей в возрасте 15-24 лет [2].

Таблица 1. Региональная безработица ЕС 2018 г., %

Общая безработица(20-64 лет)			
ТОП-5		АНТИТОП-5	
Регион	Уровень безработицы	Регион	Уровень безработицы
Прага(Чехия)	1.7	Западная Македония(Греция)	29.1
Триер(Германия)	2	Мелилья(Испания)	27.6
Средняя Богемия(Чехия)	2.1	Западная Эллада(Греция)	26.3
Юго-запад(Чехия)		Эстремадура(Испания)	26.3
Нижняя Бавария(Германия)		Майотта(Фрнация)	25.9
Молодёжная безработица(15-24 лет)			
Прага(Чехия)	3.8	Мелилья(Испания)	62.7
Верхняя Бавария(Германия)		Северный Эгейский(Греция)	58.2
Везер-Эмс(Германия)	4.6	Ипсирос(Греция)	58
Штутгарт(Германия)	4.7	Майотта(Фрнация)	57.7
Зеландия(Нидерланды)	5	Калабрия(Испания)	55.6
Долгосрочная безработица			
Верхний Нордланд(Швеция)	12.8	Майотта(Фрнация)	83.8
Беркшир, Бакингемшир, Оксфордшир(Соединённое Королевство)	13.2	Аттика(Греция)	77.3
Бухарест-Ильфов(Румыния)	13.8	Фессалия(Греция)	77.2
Западная Швеция	15.1	Западная Эллада(Греция)	74.7
Бедфордшир и Хертфордшир(Соединённое королевство)	15.7	Ипеирос(Греция)	74.6

Источник: http://ec.europa.eu/Eurostat/documets/2995521/8830865/1-26042018-AP_EN.pdf

Более чем в одной пятой части регионов большинство безработных являются безработными не менее одного года. Доля длительно безработных, определяемая как доля безработных, которые были безработными в течение 12 месяцев и более, в 2018 г. в среднем по ЕС составляла 43,2%. В регионах ЕС самая низкая доля длительно безработных была зарегистрирована в Британские графства Глостершир, Уилтшир и Бристоль в польской Силезии и шведском Верхнем Хоррланде.[4]

С другой стороны, более длительная безработица наблюдалась на Майотте, в греческом Эпире и Аттике, на северо-западе Болгарии. Наиболее благоприятная ситуация с безработицей наблюдалась в Чехии, Германии, Англии и Швеции. Самый высокий уровень безработицы, до коронавируса, наблюдался во Франции, Греции и Испании. Многие страны оказались в сложнейших условиях в период активной борьбы с коронавирусом и последующим масштабным социально-экономическим кризисом. Возвращение рынка труда в докризисное состояние наиболее затруднено в наиболее пострадавших странах (Италия, Испания, Франция).[5]

Занятость в Европе продолжает увеличиваться, несмотря на признаки экономического кризиса. Количество трудоустроенных в ЕС граждан с I по II квартал 2022 г. выросло на 1,3% – со 195 млн до 197,6 млн человек, следует из данных Евростата. Параллельно с этим 3,3 млн безработных – или каждый четвертый из этой категории – смогли найти рабочее место во II квартале 2022 г., отмечается в докладе статистического ведомства, опубликованном в начале октября. Общее количество нетрудоустроенных в ЕС снизилось не так существенно – на смену нашедшим работу на рынок труда вышли другие граждане. Тем не менее численность безработных с учетом увольнений и потери трудоспособности сократилась на 0,2 млн человек: с 13,3 млн в I квартале до 13,1 млн во II квартале 2022 г., следует из данных Евростата [1].

Таблица 2. Уровень безработицы в некоторых регионах ЕС в послепандемический период

Страна	Фактическое значение безработицы, %	Год
Англия	3.9	2022
Германия	5.5	2022
Греция	10.8	2022
Босния и Герцеговина	29.54	2022
Республика Молдова	4.6	2022
Лихтенштейн	1.6	2021
Франция	7.2	2022
Испания	12.87	2022
Италия	7.9	2022

Источник: <https://take-profit.org/statistics/unemployment-rate/european-union/>

ВЫВОДЫ

Проведя анализ безработицы, невозможно не заметить влияние на неё пандемии. С каждым годом все страны, пострадавшие от пандемии, укрепляют свои социальные и экономические позиции, находясь в постоянном поиске путей развития своего рынка труда. Но всё же безработица не может отсутствовать, но есть страны близкие к этому значению. На данный момент Лихтенштейн является одной из самых “занятых” стран в ЕС. Она занимает

первую строчку имея самый низкий процент безработицы в 1.6%. Её полная противоположность - Босния и Герцеговина с почти 30% (29.54). Республика Молдова же имеет средний или даже относительно низкий показатель (4.6%) наравне с Люксембургом (4.8%) и Ирландией (4.3%)[1].

БИБЛИОГРАФИЯ:

1. Показатели рынка труда ЕС 2022-Disponibil: <https://take-profit.org/statistics/unemployment-rate/european-union/>
2. Сравнительный анализ рынков труда в ЕС Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/sravnitelnyy-analiz-rynkov-truda-evropeyskogo-soyuza-i-rossiyskoy-federatsii/viewer>
3. Занятость и безработица в Молдове Disponibil: https://statistica.gov.md/ru/statistic_indicator_details/1
4. Уровень безработицы в Англии Disponibil: <https://take-profit.org/statistics/unemployment-rate/united-kingdom/>
5. Европейский рынок труда в условиях пандемической реальности Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/evropeyskiy-rynok-truda-v-usloviyah-pandemicheskoy-realnosti/viewer>

Conducător științific: COBAN Marina, dr., conf. univ.
Academia de Studii Economice a Moldovei,
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61
email: marinac@ase.md

**METHODS OF FORECASTING THE MAIN MACROECONOMIC
INDICATORS OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA**
**METODE DE PROGNOZĂ A INDICATORILOR MACROECONOMICI
PRINCIPALI AI REPUBLICII MOLDOVA**

BIVOL Dorina, studentă, Specialitatea: CIB,
Academia de Studii Economice a Moldovei
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61
Email: bivol.dorina@ase.md, bivol.dor@gmail.com

Abstract. *The forecast of macroeconomic indicators has a major impact on economic decision-making. To make a qualitative forecast, it is necessary to analyze the methods and tools used to forecast macroeconomic indicators, as well as to examine the factors that influence the accuracy of forecasts. There is a wide range of methods used to forecast macroeconomic indicators, including econometric methods. In this regard, two of the many models are presented: the ARIMA model and the SEM model.*

Key-words: *macroeconomic indicators, forecasting, econometric methods, ARIMA model, SEM model*

JEL CLASSIFICATION: E170

INTRODUCERE

Evoluția economică a unei țări poate fi caracterizată prin indicatorii macroeconomici, care sunt capabili să furnizează informații critice cu privire la starea generală a economiei, să fie utilizați în procesul de planificare bugetară, dar și în fundamentarea deciziilor atât economice, cât și politice. Printre principalii indicatori pot fi evidențiați produsul intern brut, importul, exportul, indicele prețurilor de consum, șomajul și alți factori relevanți. Toate aceste informații sunt extrem de valoroase pentru factorii de decizie în sectorul public și privat.

Previziunea indicatorilor macroeconomici au un rol semnificativ la identificarea tendințelor și la luarea deciziilor informate în ceea ce privește politica monetară și fiscală, investițiile, planificarea afacerilor, gestionarea riscurilor și multe alte aspecte. Astfel, utilizarea metodelor econometrice pentru preveziunea macroeconomică a devenit ceva obișnuit, iar diversitatea acestora aduce numeroase avantaje în analiza și anticiparea tendințelor economice.

DESCRIEREA METODELOR DE CERCETARE UTILIZATE

Există o varietate foarte mare de modele ce pot fi utilizate pentru prognoza indicatorilor macroeconomici[1]. În cadrul acestui articol vor fi abordate următoarele modele:

- Modelul ARIMA,
- Modelul ecuațiilor structurale.

1. **Modelul ARIMA (Autoregressive Integrated Moving Average)** este o metodă statistico-econometrică utilizată pentru a prognoza serii temporale. Aceasta este aplicată cu preponderență în domeniul macroeconomic pentru a face prognoze privind evoluția indicatorilor macroeconomici, precum PIB-ul, inflația, șomajul sau schimburile comerciale[5].

Modelul ARIMA se bazează pe ideea că orice serie temporală poate fi descrisă de trei componente: tendința (trend), sezonalitatea (seasonality) și zgomotul (noise).

Un model ARIMA poate fi înțeles subliniind fiecare dintre componentele sale, după cum urmează:

- Autoregresie (AR): se referă la un model care arată o variabilă în schimbare care regresează pe propriile valori întârziate sau anterioare.
- Integrat (I): reprezintă diferența dintre observațiile brute pentru a permite ca seria temporală să devină staționară (adică, valorile datelor sunt înlocuite cu diferența dintre valorile datelor și valorile anterioare).
- Media mobilă (MA): încorporează dependența dintre o observație și o eroare reziduală dintr-un model de medie mobilă aplicat observațiilor întârziate.[4]

Pentru a face o prognoză folosind un model ARIMA, se urmează următorii pași:

- Se identifică componentele seriei temporale (trend, seasonality, noise) și se estimează parametrii fiecărei componente.
- Se alege ordinul ARIMA, care se referă la numărul de termeni AR (autoregressive) și MA (moving average) care trebuie incluși în model pentru a reflecta corect structura seriei temporale.
- Se estimează parametrii ARIMA folosind datele istorice.
- Se utilizează modelul ARIMA estimat pentru a face prognoze.

2. **Modelul ecuațiilor structurale** cunoscută și ca **Modelul SEM (Structural Equation Modeling)** poate fi utilizat pentru a prognoza tendințele macroeconomice și pentru a examina relațiile dintre variabilele macroeconomice, precum PIB-ul, inflația, șomajul, ratele dobânzilor și schimburile comerciale[3].

În lucrare este prezentat un model SEM simplificat, care a fost estimat cu ajutorul metodelor econometrice și utilizat în prognoza macroeconomică. Modelul SEM utilizat pentru prognozarea PIB-ului, include variabilele exogene, precum investițiile, consumul, exporturile și importurile, iar variabilele endogene sunt Cererea internă, Cererea externă și PIB-ul. Pentru captarea tendințelor de evoluție a variabilelor exogene a fost utilizată metodologia ARIMA. Estimarea regresiiilor a fost efectuată cu Metoda Celor Mai Mici Pătrate cu ajutorul soft-ului Eviews9. Modelul este utilizat pentru a examina relațiile dintre variabilele cu scopul de a estima efectele schimbărilor în variabilele exogene asupra variabilelor endogene.

Descrierea modelului. Variabile exogene:

- Investiții (FCIR) -
- Consum (CONS)
- Exporturi (EXP)
- Importuri (IMP)

Variabile endogene:

- Cererea internă (DI)
- Cererea externă (DE)
- Produsul intern brut(GDP)

Modelul SEM:

$$DI = \alpha_1 FCIR + \alpha_2 CONS + \varepsilon_1$$

$$DE = \alpha_3 EXP + \alpha_4 IMP + \varepsilon_2$$

$$GDP = \beta_1 DI + \beta_2 DE + \varepsilon_3$$

(1)

unde α_1 - α_4 și β_1 - β_2 reprezintă coeficienții ecuațiilor și ε_1 - ε_3 reprezintă erorile de măsurare sau erorile aleatorii.

REZULTATELE OBȚINUTE

Modelul(1) a fost estimat în baza informației statistice a Republicii Moldova pentru anii 1994-2022 [2]. Astfel, utilizând metoda ARIMA (2-5) au fost estimate variabilele exogene¹¹.

Investițiile(FCIR):

$$LOG(FCIR) = 7.58 + 0.03 * @TREND + 0.5 * AR(1)$$

63.25 3.7 3.12

(2)

$$R^2 = 0.94 \quad F = 29.44$$

Consumul(CONS):

$$LOG(CONS) = -590.75 + 0669.92 * @TREND - 0.39 * AR(1) - 0.72 * AR(2)$$

3994.07 199.71 0.18 0.28

(3)

$$R^2 = 0.55 \quad F = 7.05$$

Importul(IMP):

$$LOG(IMP_GOODS) = 6.55 + 0.09 * @TREND + 0.72 * AR(1)$$

15.57 4.31 4.38

(4)

$$R^2 = 0.94 \quad F = 133$$

Exportul(EXP):

$$LOG(EXP_GOODS) = 2.73 + 0.035 * @TREND + 0.98 * LOG(EXP_GOODS(-1)) -$$

3.24 3.48 5.4

$$0.43 * LOG(EXP_GOODS(-2))$$

-2.39

(5)

$$R^2 = 0.95 \quad F = 147$$

Indicile prețurilor de consum(CPI):

$$LOG(CPI) = 3.65 + 0.1 * @TREND + 0.92 * AR(1)$$

12.27 7.73 10.87

(7)

$$R^2 = 0.99 \quad F = 796.22$$

Cererea internă(DI):

$$DI = 1.004 * FCIR * CPI / 100 + 1.15 * CONS$$

2.66 32.47

(8)

$$R^2 = 0.99 \quad F = 235$$

CPI- indicele prețurilor de consum, care a fost utilizat pentru calcularea investițiilor în prețuri curente

Cererea externă(DE):

$$DE = 1.24 * EXP_GOODS * X\$A + 1.27 * IMP_GOODS * X\$A$$

3.23 7.2

(9)

$$R^2 = 0.99$$

X\$A cursul de schimb a dolarului în lei, utilizat pentru recalcularea importurilor și a exporturilor în valuta națională.

PIB-ul(GDP):

$$LOG(GDP) = 1.006 * DI - 0.27 * DE$$

18.82 -4.06

(10)

$$R^2 = 0.99$$

¹¹ Sub fiecare coeficient este prezentată statistica Student

Relațiile ((2)-(8)) sunt utilizate doar pentru prognoza tendințelor variabilelor exogene, pe când relațiile (8), (9) și (10) pot fi utilizate și pentru analiza interdependențelor dintre indicatorii macroeconomici. Astfel o influență pozitivă asupra cererii interne au investițiile și consumul total, care include consumul privat și public. Aceste rezultate corespund atât teoriei economice, cât și analizei empirice. La fel asupra cererii externe are un impact pozitiv, atât importul cât și exportul. Explicația în cazul influenței pozitive a importurilor asupra cererii interne este acoperirea necesităților de consum, în deosebi a celui privat, care ca volum este cu mult mai mare decât cel public din import, care în mare parte este asigurat de remitențe. Relația (10) denotă o influență pozitivă a cererii interne asupra PIB-ului și o influență negativă a cererii externe. În Republica Moldova Consumul este mai mare decât PIB-ul, care este echilibrat cu Importuri relativ mari față de Exporturi și aceasta poate fi explicația semnului negativ în relația (10).

CONCLUZII

Utilizarea metodelor econometrice pentru prognozarea indicatorilor macroeconomici poate fi foarte utilă pentru guverne, instituții financiare, companii și alți actori implicați în planificarea și luarea de decizii economice. Aceste metode, inclusiv metoda ARIMA și SEM, permit analiza datelor istorice pentru a identifica tendințe și pentru a dezvolta modele necesare pentru prognoza viitoarelor valori ale indicatorilor. Deși nu există nicio metodă perfectă de prognozare a indicatorilor macroeconomici, utilizarea metodelor econometrice poate ajuta la îmbunătățirea acurateței prognozelor și la luarea de decizii mai informate în ceea ce privește investițiile, politica fiscală și monetară și alte aspecte economice importante.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Andreea-Ioana M., “Principalele metode de previziunea economică”, Revista Română de Statistică - Supliment nr. 4 / 2019 (format electronic),
Disponibil la: https://www.revistadestatistica.ro/supliment/wp-content/uploads/2019/05/rss_04_2019_A3_ro.pdf
2. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, Disponibil la: <https://statistica.gov.md/ro>
3. Dimitar E., “IMPROVING SHORT-TERM FORECASTING OF MACEDONIAN GDP: COMPARING THE FACTOR MODEL WITH THE MACROECONOMIC STRUCTURAL EQUATION MODEL”, Romanian Journal of Economic Forecasting – XXII (2) 2019 (format electronic),
Disponibil la: https://www.researchgate.net/publication/334234472_Improving_Short-Term_Forecasting_of_Macedonian_GDP_Comparing_the_Factor_Model_with_the_Macroeconomic_Structural_Equation_Model
4. invatatiaceri.ro, “MEDIA MOBILĂ INTEGRATĂ AUTOREGRESIVĂ (ARIMA)”, Disponibil la: <https://invatatiaceri.ro/dictionar-financiar/media-mobila-integrata-autoregresiva-arima/>
5. Musundi Sammy W., M’ukiira Peter M., Mungai F., “Modeling and Forecasting Kenyan GDP Using Autoregressive Integrated Moving Average (ARIMA) Models”, Science Journal of Applied Mathematics and Statistics 2016 (format electronic),
Disponibil la: https://www.researchgate.net/publication/304340496_Modeling_and_Forecasting_Kenyan_GDP_Using_Autoregressive_Integrated_Moving_Average_ARIMA_Models

Coordonator științific: TOACĂ ZINOVIA, dr., conf. univ.
Academia de Studii Economice a Moldovei
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61
E-mail: toaca@ase.md,
ztoaca@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.53486/sstc.v3.35>

CZU: 371.212.8.04

APORTRETUL ABSOLVENTULUI DE LICEU THE PORTRAIT OF THE HIGH SCHOOL GRADUATE

**DONOI Daniela, studentă, Specialitatea: FB,
ZBANȚ Dana, studentă, Specialitatea: FB,**
Academia de Studii Economice a Moldovei
Republica Moldova, str. Mtr. Gavriil Bănulescu-Bodoni 59
e-mail: donoi.daniela@ase.md
zbant.dana@ase.md

Abstract: *The purpose of this research is to highlight how a high school graduate manages it's time in this last stage and also to show that the life of a student is not easy at all. Because imagine in this period financial resources are insufficient, some teenagers depend on their parents, but some in need find a job for some reason and always to be pressured from all sides about what you intend to do after graduation, as higher education is mandatory, in the worst scenario some graduates are required by their parents to apply to certain specialties. However, the experience and the connections that they made during this period it is the greatest advantage someone can benefit from.*

Key-words: *graduate, language, high school, costs, hobby, university, specialty.*

JEL CLASSIFICATION: C1

INTRODUCERE

De-a lungul vieții oamenii sunt puși în situații în care ajung să se confrunte cu multe adversități. Absolvirea este una dintre cele mai palpitate, dar uneori înspăimântătoare călătorii. A deveni absolvent de liceu este un obiectiv pentru mulți oameni, însă pentru a atinge acest obiectiv este nevoie de mult timp și efort. Pe termen lung, creează numeroase oportunități pentru ca oamenii să prospere. Acest articol va prezenta analiza portretului unui absolvent de liceu. Acesta presupune viziunea unui district școlar pentru abilitățile, calitățile de caracter și/sau competențele socio-emoționale ale secolului 21 de care absolvenții au nevoie pentru a reuși la școală, la locul de muncă și în viață. Totuși însă trebuie să se înțeleagă de ce este important să întreprindem această analiză. De aceea, pentru a elabora portretul absolvenților, datele au fost colectat prin intermediul chestionarului online creat pe google forms, întrucât să arate că fiecare este diferit. Însă obiectivul de bază a acestui articol este să arate cât de primordial este portretul acesta pentru un absolvent, deoarece nu doar că dă dovadă de stabilitate și echilibrul în viața lui dar arată și ce fel de persoană este, dându-i oportunitatea de a se aprecia pe sine.

METODE APLICATE

Statistica se bazează îndeosebi pe răspunsurile subiective ale unei societăți. Tehnologizarea în ziua de astăzi presupune o viață mai ușoară. De aceea metoda folosită, cel mai efectiv și profitabil ca timp și analiză, este printr-un chestionar online. Chestionarul a fost creat pe Google Forms, este anonim și a fost distribuit liceenilor din Republica Moldova. În urma analizării acestuia sa ajuns la unele concluzii, pe baza acestora creionând conținutul articolului.

Sugestiile și comentariile prezentate în continuare dau șansa cititorilor de a aprofunda cât mai mult în tema respectivă.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Generația de azi este îndrăgostită la nebunie de lectură , în urma cercetărilor în raport cu portretul absolvenților din mai multe licee, sa constatat ca circa 70% din absolvenți iubesc să cheltuiască lunar pe cărți , deoarece cărțile sunt felul oamenilor de a avea aripi ca îngerii. De aici se deduce că lectura este cel mai top hobby din lista elaborată de absolvenți. De asemenea prin lista data se enumeră și sportul, dansul, pictura și alte activități interesante.

Un alt aspect important îl are activitățile extracurriculare. În baza chestionarului se poate constata că 97% la sută din absolvenți consideră că activitățile extracurriculare joacă un rol semnificativ în dezvoltarea personală. Acestea stau la baza fiecăruia, oferindu-le o gamă largă de oportunități, ajutându-i să se dezvolte multilateral, să atingă noi orizonturi și nu în ultimul rând să se formeze ca personalitate. Absolvenții au o viziune largă asupra cunoașterii a mai multor limbi străine. Ei menționează că cel mai mare scop este de a atinge limita maximă de cunoaștere a mai multor limbi, deoarece aceasta le ridică nivelul de inteligență, respectiv majoritatea din ei cunosc cel puțin două limbi străine. Se poate observa că cele mai cunoscute sunt româna, rusa, engleza, franceza și germana, după care urmează și celelalte. (Figura 1).

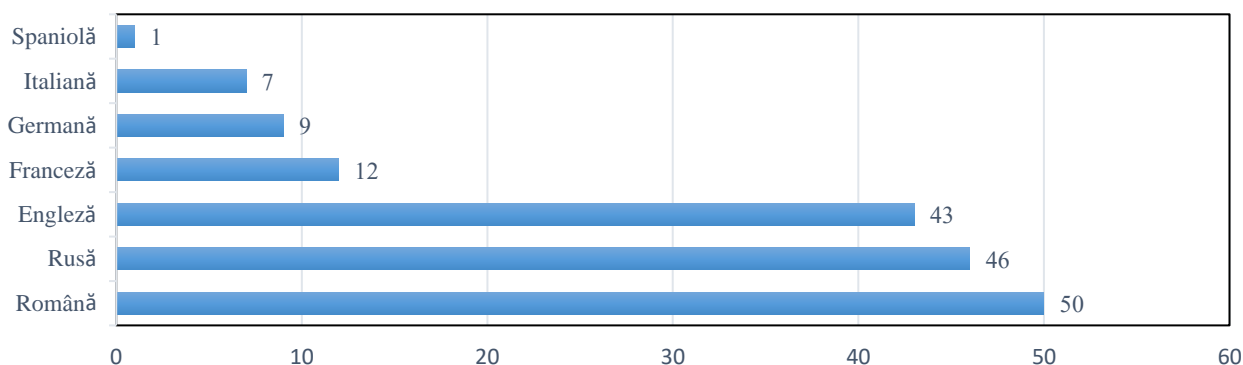

Figura 1. Limbi străine pe care le cunosc absolvenții de liceu

Sursa: Elaborat de autor în baza rezultatelor chestionarului

De asemenea, absolvenții au menționat că anume aceste activități îi ajută să-și descopere pasiunile. Munca făcută cu pasiune aduce rezultate, astfel încercând să combine pasiunea cu viitoarea lor carieră. Cariera este un subiect primordial pentru fiecare. Pe lângă grijile concentrate spre bacalaureat, mai sunt și acele griji care încorporează un amalgam de idei și incertitudini în legătură cu noul pas - universitatea .

Universitatea este un nou capitol din viața lor , care trebuie ales conștient și cu tragere de inimă. Din figura 2 se poate observa cum variază dorințele și scopurile absolvenților în legătură cu viitoarea instituție . 60% de elevi au votat pentru 2 mari universități: UTM, deoarece trăim în epoca tehnologiei digitale, care reprezintă, în curgerea istoriei, o eră de apogeu a comunicării, respectiv aceștia fiind pasionați de tehnologii , iar cea de a doua este ASEM, care este o instituție de învățământ superioară cu un accent mai pronunțat pe economie și îndrăgit de viitorii economiști (Figura 2).

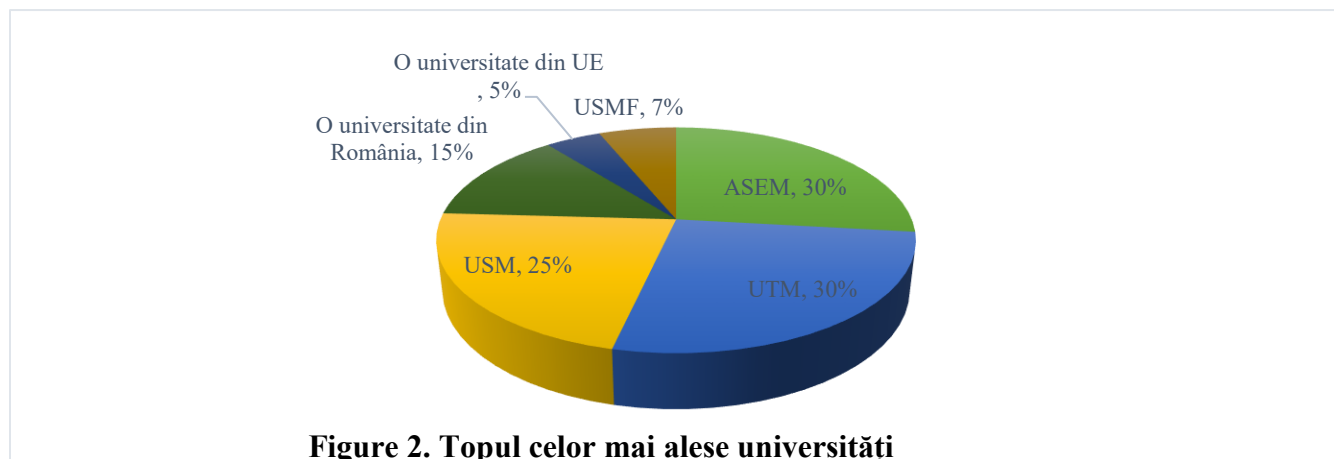

Figure 2. Topul celor mai alese universități

Sursa: Elaborat de autor în baza rezultatelor chestionarului

În baza universităților reprezentate în figura 2, absolvenții au pus accent pe câteva specialități, care le sunt mai aproape de suflet. Astfel, figura 3 reprezintă procentajul celor mai îndrăgite și dorite specialități. Se observă că, IT, Business și administrare sunt cele mai relevante opțiuni. (Figura 3)

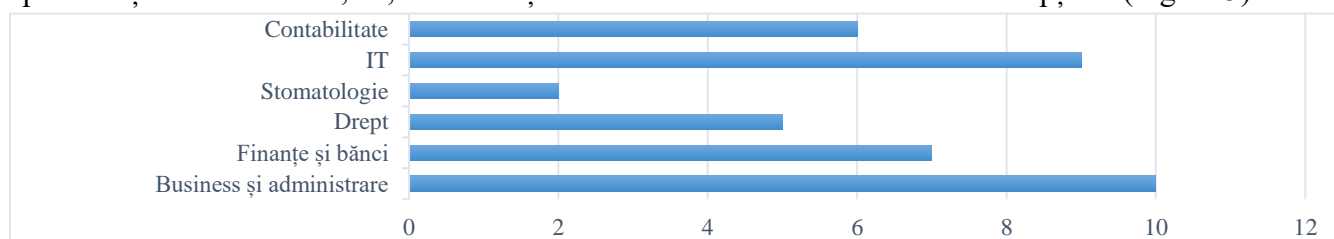

Figura 3. Specialitățile viitorului

Sursa: Elaborat de autor în baza rezultatelor chestionarului

CONCLUZII

Generalizând privind analiza acestei teme, se poate cu siguranță afirma că în ziua de astăzi studenții sunt mult mai pregătiți când vine vorba de studii superioare. Un exemplu ar fi limbile străine, după rezultatele obținute, mai mult de 91% sunt familiarizați cu limba engleză, aceasta fiind o limbă internațională care de cele mai multe ori este vorbită în toate țările lumii. Însă dacă ar fi să se vorbească în general de experiența în viață, se poate ilustra că mai mult de jumătate din adolescenți suferă în copilărie ajungând să aibă probleme în adolescență. De aceea tinerii din ziua de astăzi sunt mult mai dezvoltați atât intelectual cât și emoțional.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Donoi Daniela, Zbanț Dana, "Portretul absolventului de liceu", Chestionar: <https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSdhiLNXqvGmn-sG4bdwhB8aiakAGNDjRJ1Tf5TciOAjPZwXg/viewform>
2. Katharine Quigley, A comprehensive Guide to a Portrait of a Graduate <https://www.panoramaed.com/blog/comprehensive-guide-portrait-of-a-graduate>

Coordonator științific: CHICU Olga, as. univ.
Academia de Studii Economice a Moldovei
Republica Moldova, str. Mtr. Gavriil Bănulescu-Bodoni 59
e-mail: chicu.olga@ase.md

REDUCING THE NEGATIVE IMPACT OF CO₂ ON THE ENVIRONMENT AND PROMOTING A SUSTAINABLE MODEL OF ACTIVITY

REDUCEREA IMPACTULUI NEGATIV AL CO₂ ASUPRA MEDIULUI ȘI PROMOVAREA UNUI MODEL SUSTENABIL DE ACTIVITATE

TONU Mădălina, studentă, Specialitatea: TI

Academia de Studii Economice din Moldova,

Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md

e-mail autor: tonu.madalina@ase.md

Abstract. *In recent years, issues related to climate change and the negative impact of greenhouse gas emissions on the environment have become increasingly acute, attracting the attention of governments, non-governmental organizations, and the international community as a whole. Now more than ever, the development of sustainable models of activity is necessary to reduce the negative impact of CO₂ on the environment and to promote sustainable development.*

Transport is one of the biggest polluters and We think that we can change it. Reducing transport emissions can significantly contribute to achieving greenhouse gas reduction targets. In this regard, public transportation is much more energy-efficient than individual cars and can significantly reduce CO₂ emissions. Additionally, promoting the use of eco-friendly modes of transportation, such as bicycles or electric vehicles, can also contribute to reducing transport emissions. Promoting sustainable transport can be an effective solution to reducing the negative impact of CO₂ on the environment and creating a sustainable model of activity.

If we want a better life for us and our future generations, we must know and promote a policy that will reduce the emissions of CO₂ and will transform our planet into a better place.

Keywords: CO₂ emissions, sustainable development, environment, sustainable models of activity, environmental politics

JEL CLASSIFICATION: Q5, C8

INTRODUCERE

Dioxidul de carbon este un gaz cu efect de seră, emisiile căruia sunt principalul motiv al încălzirii globale. În ultimii ani concentrațiile de CO₂ au crescut considerabil, iar problema încălzirii globale continuă să se agraveze. Urmările creșterii cantității de CO₂ emis fiind devastatoare, iar una din principalele cauze ale creșterii concentrațiilor de CO₂ este arderea de petrol, gaz și cărbune.

Pentru a reduce impactul negativ al emisiilor de CO₂ asupra mediului și pentru a promova o dezvoltare durabilă este necesar să contribuim la dezvoltarea și implementarea unor modele sustenabile de activitate la nivel global. Acum mai mult ca niciodată trebuie să cooperăm și să luăm măsuri pentru a proteja mediul și a asigura un viitor sustenabil pentru generațiile viitoare.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Una din cele mai actuale și grave probleme cu care ne confruntăm este încălzirea globală cauzată de gazele cu efect de seră. Unul din aceste gaze care are un deosebit impact negativ asupra mediului este dioxidul de carbon, cantitatea emisiilor căruia ar trebui redusă ca dovadă a promovării unui mediu sustenabil de activitate.

Analizând diverse surse bibliografice precum: Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, Agenția Europeană de Mediu, Comisia Europeană, Parlamentul European, American

Economic Review cât și propriul chestionar privind Impactul CO₂ asupra mediului putem observa că transportul constituie cea mai mare sursă din totalul de emisii de CO₂. Dintre acestea în 2019 circa 71,7% au provenit din transportul rutier, conform unui raport al Agenției Europene de Mediu (EEA, Transport and environment report 2021, 2022).

Conform datelor oferite de către Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, în anul 2022 cu autobuze și microbuze au fost transportați 45,8 milioane pasageri, în creștere cu 51,6% față de anul 2021 sau 57,6% din numărul total de pasageri transportați în ansamblu pe țară (BNS, Situația social-economică a municipiului Chișinău în anul 2022, 2023).

În același timp observăm o creștere continuă în numărul autovehiculelor înmatriculate în Republica Moldova, dacă în 2010 numărul autoturismelor era de 404 290, în anul 2021 ajunge să fie 716 906, conform datelor oferite de statistica.md în raport cu Agenția Servicii Publice (BNS, Banca de date statistice, 2023). Aceste date demonstrează utilizarea continuă a autobuzelor, microbuzelor și autovehiculelor personale în Republica Moldova, care din păcate produc emisii cu efect de seră și nu sunt eficiente pentru încurajarea dezvoltării unui mediu sustenabil.

Schimbările climatice și degradarea mediului sunt o amenințare pentru Europa și pentru întreaga lume, astfel cu ajutorul Pactului verde european, UE își propune să reducă emisiile nocive de CO₂ provenite de la autoturisme până la zero emisii nete de gaze cu efect de seră până în anul 2050. Pe această cale Comisia Europeană dorește să reducă cel puțin 55% din emisiile de gaze cu efect de seră până în 2030, astfel adoptând o serie de propuneri menite să adapteze politicile UE în domeniul climei, energiei, transporturilor și fiscalității (CE, 2023).

Pentru a analiza impactul negativ al CO₂ la nivelul Academiei de Studii Economice a Moldovei (ASEM) a fost elaborat un chestionar pe Google Forms. Chestionarul este anonim, a fost distribuit comunității ASEM. La chestionare au participat 81 de persoane dintre care 24 cadre didactice și 57 studenți (Tonu, 2023).

Întrucât transportul este unul din cei mai mari producători de CO₂ cu impact negativ asupra mediului la baza chestionarului sunt cele mai frecvente tipuri de transport utilizate. Fiecare persoană are propriile preferințe în ceea ce privește deplasarea prin capitală sau spre/de la universitate.

Conform datelor înregistrate am observat că majoritatea persoanelor chestionate parcurg o distanță relativ scurtă de acasă până la universitate. În figura 1 se poate observa că 37% dintre respondenți parcurg până la 5 km până la universitate, iar 32.1% au de parcurs distanța între 5 și 10 km. Marea majoritate atât a studenților (64.9%) cât și a profesorilor (79.1%) parcurg până la 10 km de acasă până la universitate.

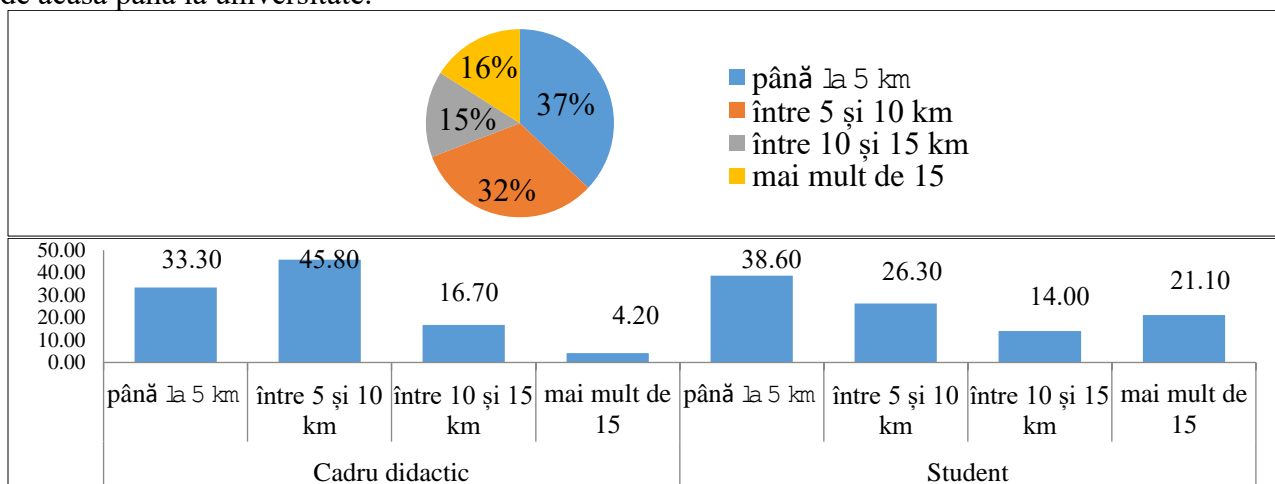
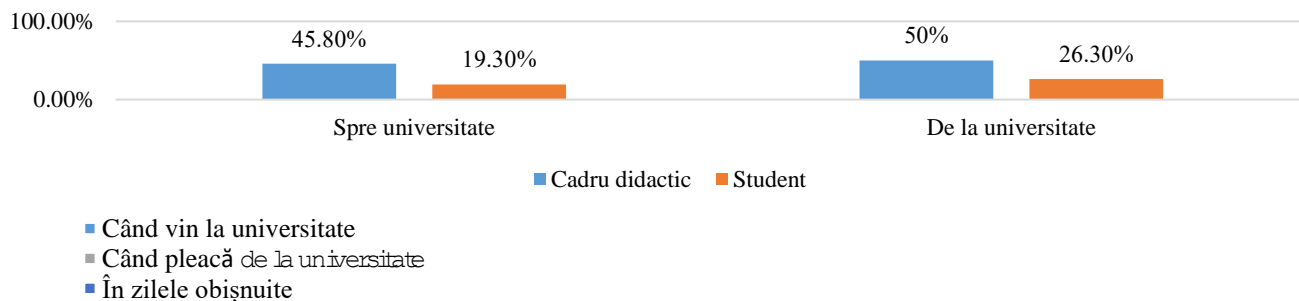

Figura 1. Distanța parcursă în km de acasă până la universitate

Sursa: Elaborat de autor în baza rezultatelor chestionarului

Rezultatele chestionării au arătat că cel mai utilizat transport atât de cadrele didactice cât și de studenți este troleibuzul, atât în drum spre universitate (75.3%) cât și când pleacă de la universitate (69.1%). În zilele obișnuite cel mai utilizat rămâne a fi transportul public înregistrând 71.6%. Totuși spre deosebire de drumul către și de la universitate, în zilele obișnuite crește considerabil numărul persoanelor care aleg să meargă pe jos ajungând la 60.5% din numărul respondenților, comparativ cu 27.2% când vin la universitate și 33.3% când pleacă de la universitate (figura 2).

Toți respondenții

Figura 2. Mersul pe jos

Sursa: Elaborat de autor în baza rezultatelor chestionarului

Totodată printre prin preferințe se află și autoturismul personal. 37.5% din cadrele didactice și 21.1% din studenți preferă să folosească ca mijloc de transport autoturismul personal.

Din numărul total al persoanelor care vin cu automobilul personal 45.7% susțin că niciodată nu au colegi ca pasageri. În același timp 55.6% persoane ar accepta colegi ca pasageri în cazul în care ar merge cu automobilul personal la/de la universitate, doar dacă merg în aceeași direcție. Pentru a contribui la reducerea emisiilor de CO₂ ar fi bine ca persoanele să se grupeze și să meargă mai mulți cu același automobil, cu atât mai mult că majoritatea sunt de acord cu această idee. Analizând persoanele deținătoare de automobile observăm că majoritatea automobilelor sunt consumatoare de benzină 34%, iar numărul celor electrice constituie doar 8%. A se vedea figura 3.

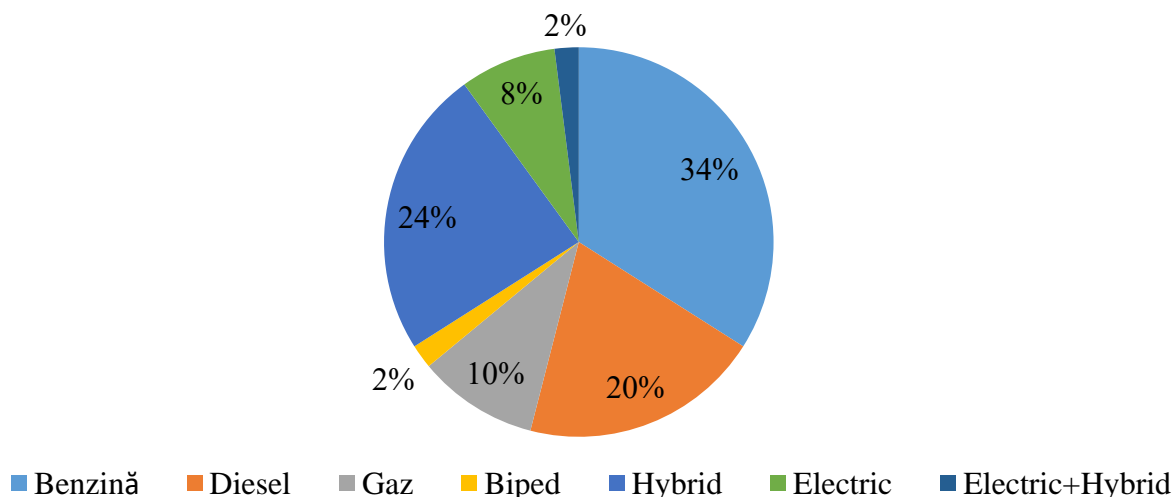

Figura 3. Tipurile de automobile deținute de cadrele didactice și studenții universității

Sursa: Elaborat de autor în baza rezultatelor chestionarului

Printre opțiunile de transport ecologic respondenții au indicat și bicicletele (2,5%), și trotinetele, inclusiv cele electrice (5%).

Marea majoritate a respondenților au indicat cheltuieli de până la 200 de lei lunar pentru transport, mai exact 42%. Rezultatele pe fiecare grup de respondenți sunt prezentate în figura 4. Dintre respondenți 61.7% au indicat că dețin un abonament la transportul public: 33.3% dintre cadrele didactice și 73.3% dintre studenți.

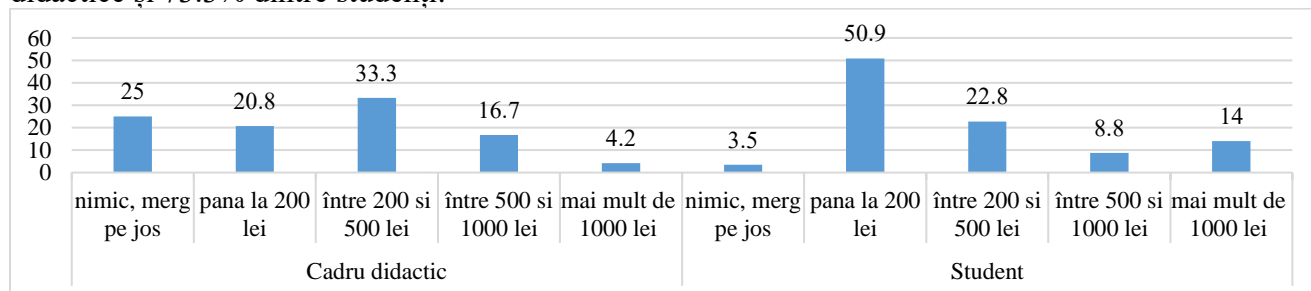

Figura 4. Cheltuielile lunare suportate de respondenți pentru transport spre/de la universitate (%)

Sursa: Elaborat de autor în baza rezultatelor chestionarului

Interes prezintă și răspunsurile la întrebarea dacă ar renunța la transport în favoarea mersului pe jos. 50% din cei care au de parcurs până la universitate mai puțin de 5 km ar renunța la transport în favoarea mersului pe jos, iar 36% au indicat că nu renunță din cauza că le-ar lua mai mult de o oră să ajungă. Un singur respondent a indicat că nu ar renunța la confortul autoturismului propriu, și doar 2 au indicat că nu renunță la transport chiar dacă au de mers doar o stație cu transportul public. Aproximativ același procentaj se atestă și în cazul celor care au de parcurs de la 5 a 10 Km până la universitate.

CONCLUZII/RECOMANDĂRI

În urma studierii impactului negativ al CO₂ asupra mediului este evident că emisiile de CO₂ reprezintă o amenințare semnificativă la adresa mediului înconjurător și a sănătății umane. Am observat că deși cea mai mare cantitate de emisii de CO₂ este de la transport, oamenii continuă să cumpere și să folosească automobile care în urma arderii combustibililor emană CO₂ în atmosferă. Pe lângă numărul de automobile utilizate rezultatele studiului au arătat că majoritatea persoanelor folosesc transportul public și chiar foarte mulți aleg mersul pe jos în zilele obișnuite, demonstrând astfel dorința de a reduce emisiile de CO₂. Transportul este în continuare o influență negativă asupra mediului, iar pentru a reduce din impactul negativ al CO₂ provocat de transport asupra mediului și pentru a promova un model sustenabil de activitate, este necesară o acțiune concertată la nivel global, impunerea unor politici și măsuri adecvate. Guvernele și organizațiile constituind puterea supremă, ar trebui să dezvolte politici care să promoveze reducerea emisiilor de CO₂, precum impunerea de limite ale emisiilor pentru industrie, transport și alte sectoare. De asemenea, este importantă susținerea politicilor și planurilor deja existente, cum ar fi Pactul Verde European.

Pentru a reduce emisiile de CO₂ am putea utiliza mai puțin tipurile de transport poluante și mai mult cele electrice sau chiar alte alternative cum ar fi mersul pe jos sau cu bicicleta. Dacă nu deținem încă un automobil, dar ne dorim să procurăm unul putem opta pentru un automobil electric care nu este la fel de dăunător ca cele care folosesc combustibili. Există multe soluții care ajută la reducerea impactului negativ al CO₂ asupra mediului și pe care am putea să le urmăm pentru a crește durabilitatea și pentru a promova un model sustenabil de activitate.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. BNS. (2023). *Banca de date statistice*. Preluat de pe:
https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/40%20Statistica%20economica/40%20Statistica%20economica__19%20TRA__TRA020/TRA020100.px/table/tableViewLayout1/?rxid=9a62a0d7-86c4-45da-b7e4-fecc26003802
2. EEA. (2022). *Transport and environment report 2021*. Preluat de pe:
<https://www.eea.europa.eu/publications/transport-and-environment-report-2021>
3. BNS. (2023). *Situația social-economică a municipiului Chișinău în anul 2022*. Chișinău.
4. CE. (2023). *Pactul verde european*. Preluat de pe: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_ro
5. Tonu, M. (2023). *Chestionar „Impactul CO2 asupra mediului”*. Preluat de pe:
<https://forms.gle/JqueLJQNRSaWvDHD6>

Coordonator științific: CHICU Olga, asistent universitar
Academia de Studii Economice din Moldova,
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61,
e-mail: chicu.olga@ase.md

THE TREND OF STUDENTS' SUCCESS DURING UNDERGRADUATE STUDIES

TENDINȚA REUȘITEI STUDENȚILOR PE PARCURSUL STUDIILOR DE LICENȚĂ

BOAGHE DELIA, studentă, Specialitatea: FB

SIĂNINĂ OLGA, studentă, Specialitatea: FB

Academia de Studii Economice din Moldova,
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61,

e-mail autor: boaghe.delia@ase.md

slanina.olga.ydm4@ase.md

Abstract: *This article analyzes the trend of students' success during their undergraduate studies in the condition that most of them are employed in the labor field. Moreover, it examines: the evolution of the level of motivation over the years, the knowledge regarding the Dual program and records student proposals to improve both the teaching methods and the university curriculum.*

Key-words: *Students, Evolution, Success, Motivation, Work, Grades.*

JEL CLASSIFICATION: G00, C41

INTRODUCERE

Instituția de învățământ superior economic are sarcina de a forma viitori specialiști cu o pregătire profesională foarte înaltă ca ulterior aceștia să contribuie la dezvoltarea economică a țării și, totodată să fie ușor angajați în câmpul muncii. Un rol important în formarea viitorilor profesioniști îl reprezintă angajarea studenților pe parcursul anilor de studii, aceasta contribuind atât la dezvoltarea cunoștințelor și la punerea lor în practică, cât și la responsabilitatea, adaptabilitatea și flexibilitatea studenților. Pentru a analiza cum evoluează tendința studenților și de a studia și succesul lor pe parcursul anilor de obținere a studiilor superioare, este important să se răspundă la următoarele întrebări: câți studenți au lucrat în timpul procesului de învățământ și cum acest fapt le-a influențat rezultatele academice? Entuziasmul pe care l-au avut studenții la început a fost menținut de-a lungul anilor? Există modificări care merită să fie făcute în programul educațional oferit de universitate?

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Această cercetare a fost realizată pe baza informației unui chestionar online voluntar, anonim, folosind Google Forum, format din 20 de întrebări, fiind disponibil în limba română atât celor înscriși în procesul de învățământ fie în anii de licență, master, doctorat, cât și foștilor absolvenți ai Academiei de Studii Economice. Datele evidențiază mediile elevilor de-a lungul anilor, evoluția nivelului lor de motivație, procentajul de studenți angajați în câmpul muncii și recomandările acestora cu privire la sistemul de învățământ. Acest proces de studiu statistic include trei etape principale. Prima etapă este observarea statistică după criterii unitare a datelor individuale referitoare la fenomenul studiat. Metodele de observare utilizate frecvent sunt: rapoartele statistice, cercetarea selectivă, recensământul, ancheta statistică. În urma observării fenomenelor statistice se obțin date statistice. A doua etapă a

studiului presupune mai multe faze precum sistematizarea și gruparea datelor obținute, reprezentarea lor în formă tabelară, grafică sau serii statistice, etc. A treia etapă este analiza și interpretarea rezultatelor.

5-6	6-7	7,01-7,5	7,51-8	8,01-8,5	8,51-9	9,01-9.5	9,51-10
3%	9%	3%	22%	14%	19%	21%	9%

Figura 1. Media de Intrare la Facultate

Sursă: elaborat de autor în baza rezultatelor sondajului

În urma sondajului realizat și a voturilor participanților se poate constata că mediile de intrare la facultate sunt destul de înalte. În figura 1, se observă că cei mai mulți dintre aceștia au fost înmatriculați cu mediile 7.51-8, 8.01-9 și, respectiv, 9.01-9.5. Doar 15 p.p. dintre aceștia au intrat cu o medie de până la 7.5, aceasta demonstrând faptul că în cadrul universității ASEM se înrolează elevi cu un nivel intelectual înalt.

În cadrul sondajului au participat studenți de la toate facultățile ASEM-ului: Contabilitate, Business și Administrarea Afacerilor (BAA), Economie Generală și Drept (EGD), Finanțe, Relații Economice Internaționale (REI), Tehnologii Informaționale și Statistică Economică. Primele locuri sunt ocupate în proporție de 30.4 p.p. de cei de la Finanțe, 17.9 p.p. TISE, și 16,1 p.p. - BAA.

Au avut posibilitatea să participe la sondaj studenții din Cicul I – Licență, Ciclul II – Masterat, Ciclul III – Doctorat, dar și foști absolvenți. Cei mai mulți participanți, însă, au fost din anul 1 și foști absolvenți cu 31 p.p. și respectiv 27,6. De asemenea, anul 3 au votat în proporție de 20,7 p.p. Totodată, au participat și studenți din anul 2, anul 4, masterat și doctorat, dar într-un număr mai mic.

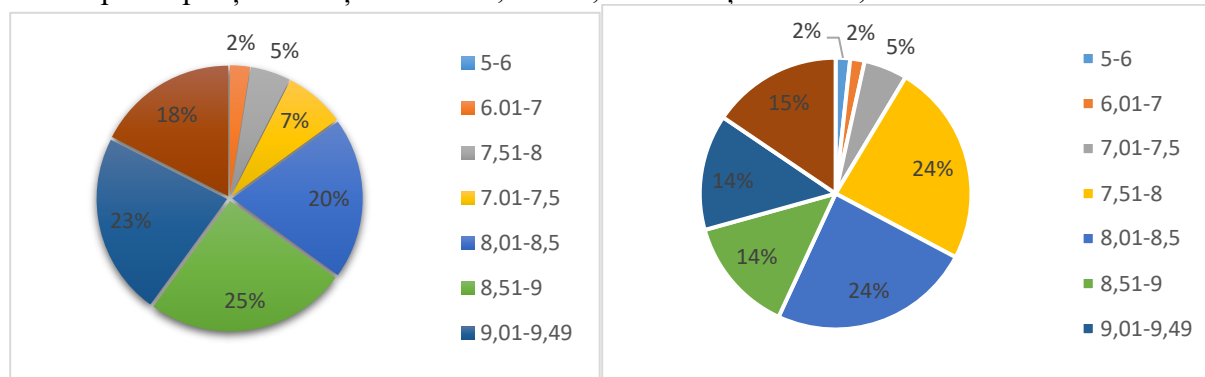

Figura 2.1. Media în Anul 1 de studii Figura 2.2. Media în Anul 2 de studii

Sursa: elaborat de autor în baza rezultatelor sondajului

Analizând Figura 2.1. referitor la mediile înregistrate în anul 1 de studii poate fi constatat o menținere a majorității în intervalul 7.51-8 și 8.01-8.5, însă se observă o creștere de 7 p.p a numărului studenților situați în intervalul 9,51-10, pe când numărul celor cu media 8,51-9, 9.01-9.5 a scăzut cu 5 p.p. și, respectiv, 7 p.p.. Mai mult decât atât, se înregistrează o tendință de creștere a notelor studenților care inițial au intrat cu mediile 5-7.5, procentajul acestora a scăzut la finalul primului an. Acest rezultat oferă posibilitatea de a afirma că în anul 1 studenții trec printr-un proces de acomodare la noul tip de studii, pentru unii este mai ușor, obținând rezultate înalte, pe când altora le este mai greu trecând printr-un declin. Cert este faptul că majoritatea nu sunt angajați în câmpul muncii, întrucât în urma voturilor, doar 29.3 p.p. combină studiile cu lucrul, respectiv acesta nu ar putea reprezenta un obstacol în accelerarea procesului de acomodare.

Analizând figura 2.2 referitor la mediile înregistrate în anul 2, se poate remarca faptul că reușita studenților crește. Cel mai mare procentaj îl deține intervalul 8.51-9, îl urmează 9.01-9.5, și ulterior 8.01-8.5. Astfel, se poate constata că majoritatea studenților tind să depună un nivel crescător de efort pe parcursul anilor de studiu. Sunt studenți și în intervalul 6-8, însă într-un număr mult mai mic. În anul 2 se înregistrează o creștere a numărului de studenți angajați în câmpul muncii cu circa 9.7 p.p., prin urmare poate fi observat că pe parcursul anilor studenții tind să devină din ce în ce mai independenți financiar și mai responsabili, încercând să combine armonios aceste 2 procese importante.

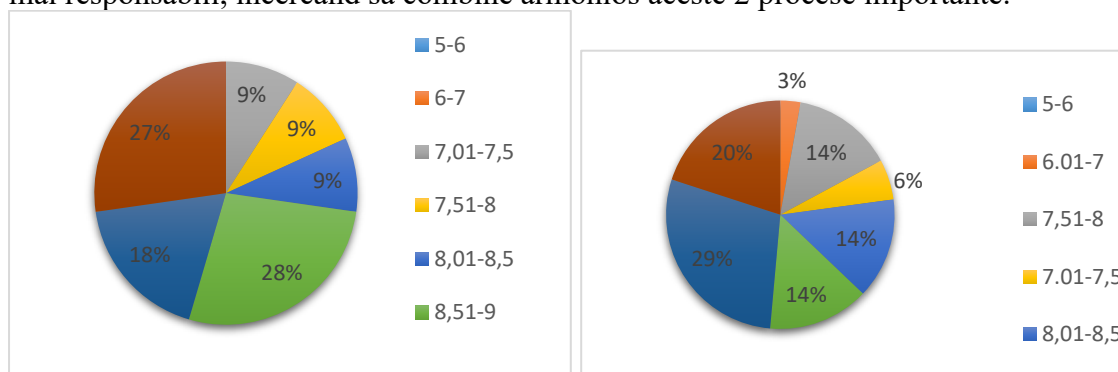

Figura 2.3. Media în Anul 3 de studii

Figura 2.4. Media în Anul 4 de studii

Sursa: elaborat de autor în baza rezultatelor sondajului

Analizând Figura 2.3 referitor la mediile înregistrate în anul 3, se poate spune că reușita studenților tinde să crească, însă nu pe deplin. Numărul studenților din intervalele 8-9 scade considerabil cu aproximativ 17 p.p., pe când se ridică în cadrul intervalelor 9-10 cu 8 p.p. într-adevar înregistrăm și o mărire a intervalului 7.51-8, însă nu în asemenea proporții ca în celelalte. O posibilă explicație ar fi faptul că deja numărul celor angajați a mai crescut cu 24.9 p.p. constituind 63.9 p.p., însă per general studenții au abilitatea de a combina studiile cu postul de muncă.

În anul 4 se înregistrează o diversitate și mai mare a mediilor, cu ușurință poate fi notat că în intervalul 9.5-10 există o creștere a numărului de studenți de circa 7 p.p., asemenea se întâmplă și în intervalul 8.51-9, în care numărul acestora s-a dublat. Acest decalaj este provocat de faptul că numărul celor angajați se mărește cu 8.8 p.p, astfel totalul celor care nu muncesc este unul simbolic, respectiv au timpul și energia necesară pentru a se concentra pe studii, înregistrând rezultate foarte bune, pe când ceilalți încearcă să mențină rezultate bune/medii în ambele părți.

Pentru a analiza în detalii eficiența combinării studiilor cu munca, studenții au fost întrebați dacă faptul că lucrează/ au lucrat le-a influențat reușita academică. Circa 32.8 p.p nu au simțit schimbări, 24.1 p.p. au afirmat că doar puțin a fost modificată, iar 24.2% au suportat o influență înaltă, fie că a scăzut sau a crescut. De asemenea, dintre cei ce munceau 42.2 p.p. au înțeles mai bine cursurile universitare datorită experienței de lucru, 35.6 p.p. nu au fost angajați pe specialitate, de aceea, lucrul nu a contribuit la asimilarea mai ușoară a informației din cadrul cursurilor, iar 17.8 p.p. nu au simțit vreo diferență. Poate fi concluzionat că o parte din studenți se angajează pentru a pune în practică ceea ce studiază la facultate

și pentru a înțelege mai bine cum funcționează lucrurile în viața de zi cu zi, pe când o altă parte nu reușește să se angajeze pe specialitate o posibilă cauză a acestui fapt ar putea fi cerințele înalte care se cer la angajare, printre care și experiența de muncă pe care studenții încă nu o au, sau aceștia tind să se focuseze mai mult pe acumularea de bani, pentru a-și asigura o viață confortabilă fără a depune efort să muncească în domeniul în care învață. Sigur că cei ce au votat că nu lucrează/au lucrat pe parcursul anilor de studii au fost întrebați motivul. Prin urmare 43.5 p.p nu s-au încadrat în câmpul de muncă din lipsa de dorință de a combina studiile cu serviciul, 21.7 p.p. nu au găsit un loc potrivit, iar alții 13 p.p. nici nu s-au gândit să încerce să le îmbine. În rubrica „altele” s-au obținut răspunsuri precum că nu au simțit nevoia, deoarece au fost întreținuți sau că au intenția de a se angaja în viitorul apropiat.

Mai mult decât atât, în chestionar a fost plasată întrebarea „Ce părere ai despre studiile la programul Dual?”. Acesta reprezintă o formă alternativă de studii, în care pregătirea tinerilor specialiști se focusează pe formarea competențelor practice în mediul real, cu un grad înalt de implicare în acest proces al instituțiilor de învățământ și al unităților economice. Participanții au votat în proporție de 48.9 p.p că ar fi o oportunitate bună de a combina studiile cu lucrul, 20 p.p. ar fi aplicat la acest program dacă ar fi avut posibilitatea când intrau la facultate, pe când alții 20 p.p. nu au auzit de o asemenea oportunitate. Iar în rubrica „altele” câțiva au scris că nu pare eficient din punct de vedere al calității studiilor sau li se pare dificil.

Nivelul de motivație al studenților din anul 1 este destul de mare, circa 55.2 p.p au votat calificativul 5, iar 29.3% au ales 4. În anul 2 se înregistrează o ușoară descreștere, 56.1 p.p din participanți sunt mai puțin entuziasmați, de nivelul 4, 22 p.p. de nivelul 3 și 17.1 p.p nivelul 5, doar 4.8 p.p din studenți au votat 1 și 2. În cazul anului 3 se observă o diversitate mai mare a gradului de motivație. Cei mai mulți au un nivel de entuziasm mai scăzut decât în anul precedent. Locul 1 îl ocupă nivelul 3 cu 41.7 p.p, pe locul 2 se află nivelul 1 cu 22.2 p.p. și pe locul 3 nivelul 4 cu 19 p.p.. În consecință, poate fi concluzionat faptul că pe an ce trece studenții devin mai puțin motivați să învețe. O posibilă cauză ar fi schimbarea priorităților și scopurilor, sau pur și simplu obosesc să tot studieze.

Spre final a fost creată o rubrică care are drept scop acumularea de propuneri și idei din partea studenților pentru a reuși să fie percepute mai bine dorințele și doleanțele acestora. Una din sugestii a fost să se ofere mai mult ajutor, la materiile ce conțin matematică, studenților care au absolvit liceul cu profil uman. O altă idee este că ar fi bine venit și mai interesant pentru studenți să se vorbească în cadrul cursurilor/seminarelor mai mult despre situația actuală a țărilor lumii, în special a Republicii Moldova.

CONCLUZII/RECOMANDĂRI

Rezultatul analizei tendinței reușitei studenților pe parcursul studiilor de licență și a motivației acestora în condiția în care o bună parte sunt angajați în câmpul muncii, se rezumă la următoarele idei: numărul studenților care au lucrat în timpul procesului de învățământ a crescut pe durata anilor, de asemenea reușita acestora tinde să evolueze pozitiv în timp, majoritar nefiind prea mult afectată de combinarea studiilor cu postul de muncă; motivația studenților scade pe parcursul anilor, deoarece are loc o schimbare de percepții, procesul educațional deja îi obosește sau își doresc să ajungă mai repede la momentul în care să poată pune în practică cunoștințele dobândite; câteva modificări care merită a fi făcute în programul educațional oferit de universitate sunt: focusarea mai mult pe conexiunea dintre teorie și viața reală, astfel ușurând procesul de asimilare a informației, și oferirea suportului necesar studenților absolvenți ai liceelor cu profil uman din partea profesorilor universitari.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Academia de Studii Economice din Moldova. - <https://ase.md/>.
2. Analiza influenței combinării studiilor cu angajarea în câmpul muncii asupra reușitei academice la ciclul I licență în cadrul ASEM / autor Boaghe Delia și Slănină Olga // Google Forum. - <https://forms.gle/NQYipSTmjKXNL5EP7>.

Coordonatorul științific: CHICU OLGA, asistent univ.

Academia de Studii Economice din Moldova,
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61,
e-mail: chicu.olga@ase.md

ВОВЛЕЧЁННОСТЬ И УСПЕШНОСТЬ ЖЕНЩИН В БИЗНЕСЕ WOMEN'S ENGAGEMENT AND SUCCESS IN BUSINESS

COVALENCO Larisa, studentă, Specialitatea: BA,
Academia de Studii Economice a Moldovei ,
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61
emal: covalenco.larisa@ase.md

Abstract: *The article deals with the topics of women's involvement in business, their success, and on the basis of statistical data, an attempt is made to describe the current situation in the modern world. The article presents data on entrepreneurial activity among women around the world and compares the indicators of the involvement of women and men in business in the Republic of Moldova. This topic is extremely relevant in modern society, because despite the progressiveness of the population, gender stereotypes still persist, which must be combated, because they harm not only the social, but also the economic system, and to prevent this from happening, it is necessary to support the advancement of women in business.*

Keywords: *Women, success in business, gender stereotypes, economic system, entrepreneurial activity, leadership qualities, management.*

JEL CLASSIFICATION: J0

ВВЕДЕНИЕ

В современном мире в экономических, политических и социальных процессах возрастает роль женщин, они всё чаще занимают руководящие посты и крайне успешно реализуют свой потенциал в этих областях. Представители прекрасной половины человечества всё чаще проявляют самостоятельность и несмотря на существование определенных гендерных стереотипов всё же проявляют себя с лучшей стороны и составляют конкуренцию мужчинам. Действительно значимые успехи в области бизнеса совершают женщины, кроме того они благоприятно влияют на финансовое положение компаний и приводят к экономическому росту, а ограничение возможностей оказывает негативное влияние на всё общество в целом, уменьшает экономический потенциал всех групп и приводит к проблемам социально-экономического характера. Также в ходе многих анализов выяснилось, что решение задач стабильного экономического роста, повышения уровня жизни людей, продвижения интеграционных процессов невозможно без плодотворного участия женщин в силу их роли в мировой экономике. Всё же, несмотря на рациональные доводы до сих пор присутствуют различные внутренние барьеры женщин, которые не дают в полной мере эффективно вовлечься в бизнес, поэтому я бы порекомендовала запомнить и применять один совет: «Вместо того, чтобы думать “Я не готова делать это”, следует говорить себе: “Я хочу этим заниматься – и всему, что нужно, научусь в процессе”»[1]

Цель данной статьи заключается в том, чтобы отобразить возрастающую роль женщин в современной экономике, продемонстрировать их влияние на макроэкономические показатели, доказать их успешность в предпринимательской деятельности.

Предметом исследования являются женщины, вовлечённые в предпринимательскую деятельность, их качества, продуктивность и результаты труда.

ОСНОВНОЕ СОДЕРЖАНИЕ

В настоящее время женщины всё более вовлечены в управление бизнесом и стремятся занять руководящие посты, а главными мотивами являются желание самореализоваться,

стремление к достижению свободы, принятию самостоятельных решений и получению достойной прибыли. Кроме того, стоит упомянуть о макроэкономических последствиях сегментации рынка труда и значении гендерных различий.

- Имеются многочисленные свидетельства того, что наличие у женщин возможностей для полной реализации своего потенциала на рынке труда приносит значительные макроэкономические выгоды.

- Улучшение возможностей женщин получать и контролировать доходы может в более широком смысле способствовать экономическому развитию в развивающихся странах, например, ведя к увеличению доли девочек, посещающих школы.

- Равный доступ к факторам производства и сырью повысит производительность принадлежащих женщинам компаний.

- Предоставление женщинам занятости на равных условиях с мужчинами позволяет компаниям лучше использовать имеющийся кадровый фонд, что может сказываться на экономическом росте. [1]

Однако, для столь перспективных результатов женщины должны обладать качествами необходимыми для осуществления управленческой деятельности, многие из которых заложены генетически. Одним из основных качеств является многозадачность, поскольку женщины способны быстро адаптироваться, выполнять несколько рабочих дел и задач одновременно, лучше подмечать, анализировать и учитывать нюансы в работе, выполняют организационные и плановые функции, считаться с подчиненными, что способствует этим повышению производительности труда и безусловно помогает в предпринимательстве. Целеустремленность, уверенность в себе и своих действиях, аккуратность и внимательность данными характеристиками обладают большинство представительниц прекрасного пола, что ещё раз подтверждает их способность к ведению дела. Кроме того, хорошему менеджеру и управляющему должны быть присущи сообразительность, гибкость мышления, способность к анализу и оценкам, готовность к принятию решений, стойкость, коммуникабельность, самоконтроль и социальная компетентность. В такой ситуации женщина воспринимается как равный партнёр и не уступает мужчинам в своих личных и профессиональных качествах, а вот по поводу эмоционального интеллекта, есть теория согласна которой у женщин он более развит и даёт возможность быстрее реагировать в сложных ситуациях и проще разрешать конфликтные ситуации. Достаточно большой процент женщин вовлечён в предпринимательскую деятельность, что мы можем увидеть на основании графика 1.

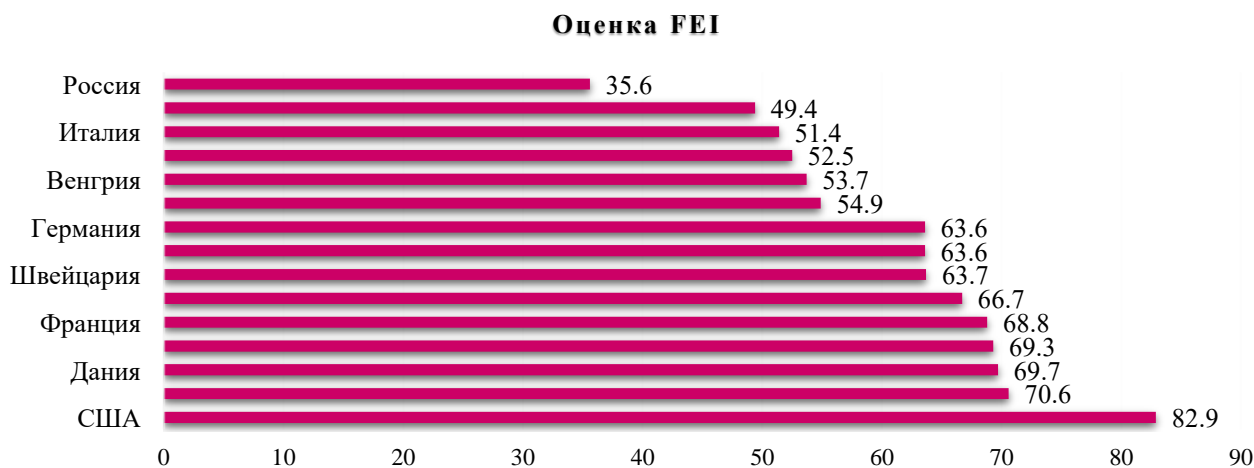

График 1. Индекс предпринимательской активности женщин

Источник: Выполнен автором на основе данных статьи [2].

Государства стремятся поддержать предпринимателей и принимают различные меры для создания более благоприятных условий.

- Предоставление женщинам равных экономических возможностей и высвобождение полного потенциала женской рабочей силы со значительными перспективами положительного влияния на рост и благосостояние потребуют комплексного набора мер политики для содействия расширению занятости женщин и ее поддержки.
- Замена налогообложения семейного дохода налогообложением индивидуального дохода.
- Для стимулирования роста доли населения, входящего в состав рабочей силы, в том числе среди женщин, могут использоваться налоговые кредиты или специальные льготы для получателей низкой заработной платы.
- Реформирование пособий на детей и других социальных льгот и пособий также может улучшить стимулы к труду.
- Лучший доступ к всесторонним услугам доступных и качественных дошкольных детских учреждений высвобождает время женщин для организованной занятости.
- Могут также рассматриваться возможности проведения реформ пенсионной системы, особенно, в странах со значительными расходами в пенсионном возрасте женщин и мужчин.
- Проведение мер политики, устраняющих перекосы на рынке труда и создающих равные условия для всех, будет способствовать повышению спроса на женский труд.
- Наличие гибких вариантов организации рабочего времени позволяет женщинам лучше согласовывать свою официальную занятость с другими делами, на которые им требуется отводить свое время.

Женщины в Молдове всё более вовлекаются в бизнес, что является очевидным свидетельством того, что в нашей стране созданы достаточно благоприятные условия для реализации бизнес-проектов несмотря на гендерную принадлежность, что наглядно демонстрирует график2.

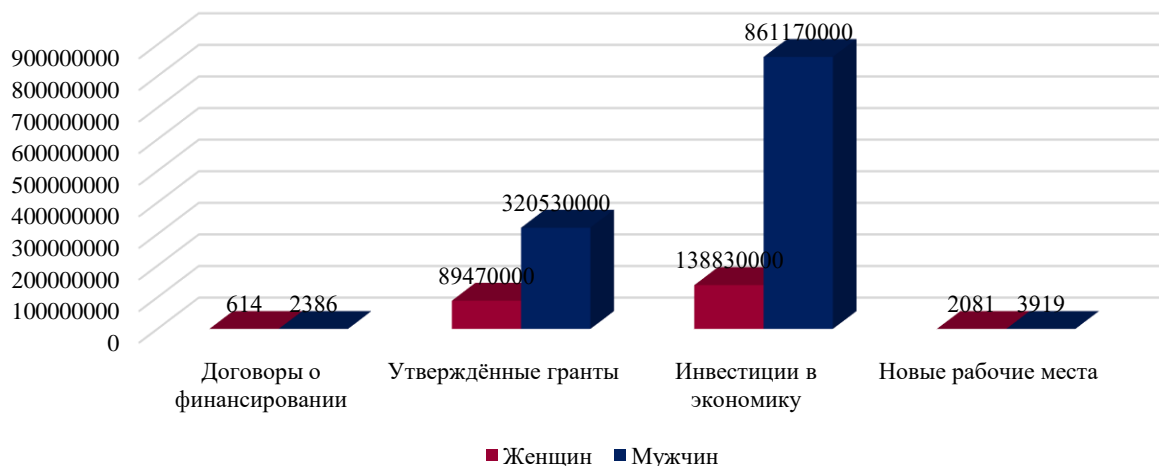

График 2. Показатели вовлечённости граждан Молдовы в бизнес.

Источник: Выполнен автором на основе данных статьи [3].

В молдавском бизнесе до сих пор доминируют мужчины, однако в последние годы женщины всё более вовлекаются в эту сферу деятельности и по многим пунктам составляют конкуренцию мужчинам.

Молдавской экономикой могут управлять и женщины так как, они отличаются ответственностью, эмоциональным интеллектом, уверенностью в себе, решительным характером и умением трудиться с отдачей.

Многие государственные программы направлены на поддержание данной тенденции, одна из них программа **женщины в бизнесе** способна уменьшить гендерное неравенство, помочь женщинам реализовать свой потенциал, получить менеджерские навыки путем осуществления бизнеса, а также расширить их доступ к ресурсам, услугам и современным технологиям. [4]

В современном мире женщины полны решимости и у них есть мотивация изменить мир бизнеса.

ВЫВОДЫ

Женщина в бизнесе в современном мире все прочнее укрепляет свои позиции и руководят значительным процентом всех предпринимательских структур, также примечательна тенденция к увеличению числа женщин в бизнесе, поскольку с каждым годом процентное соотношение приходящих в бизнес мужчин и женщин склоняется в пользу женщин, исходя из этого можно заключить, что роль женщины в обществе, социуме и экономике в целом с каждым годом возрастает. Уже сейчас многие мужчины в сфере бизнеса признали за женщинами ряд их неоспоримых превосходств, так как женщины являются достойными партнёрами, демонстрируют предпринимательскую хватку и добиваются впечатляющих успехов, более того, во многих отраслях предпринимательской деятельности сильный пол сдал свои позиции. Таким образом женщины в бизнесе имеют ряд объективных преимуществ перед мужчинами, существуют буквально отдельные отрасли для женщин - парикмахерские салоны, салоны красоты, сфера розничной торговли, вообще любые коммерческие предприятия, требующие внимания к каждой детали, с небольшим или средним численным составом персонала. Доля женщин более высока в сфере малого предпринимательства и среднего бизнеса, а в области крупного, тем более международного бизнеса, мужчины продолжают занимать лидирующие позиции - но в области управления этим бизнесом зачастую просто вынуждены иметь женский персонал, поскольку его наличие при определенных обстоятельствах трактуется тактика бизнес – деятельности. Кроме того, немногие представители прекрасной половины человечества владеют крупным бизнесом, но им удаётся занимать руководящие посты в таких компаниях, и они успешно в этом направлении доказывают свой профессионализм, достигая успеха на предприятии.

БИБЛИОГРАФИЧЕСКИЕ ССЫЛКИ.

1. Шерил Сэндберг, Нелл Сквелл. Книга: *Не бойся действовать. Женщина, работа и воля к лидерству.* Альпина Паблишер, Москва, 2017
2. Индекс предпринимательской активности женщин. Доступен: <https://thegedi.org/female-entrepreneurship-index-2015-report/>
3. ODIM, *Вовлечённость в бизнес.* Доступен: <https://www.odimm.md/ru/> (29.03.2023)
4. ODIM, *Женщины в бизнесе.* Доступен: <https://www.odimm.md/ru/pfa-zhenshchiny-v-biznese> (28.03.2023)

Coordonatorul științific: CHICU Olga, as. univ.
Academia de Studii Economice a Moldovei,
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61
emal: chicu.olga@ase.md

IDENTIFICATION OF STUDENT'S ATTITUDE TO QUESTIONNAIRES (TESTS)

ВЫЯВЛЕНИЕ ОТНОШЕНИЯ СТУДЕНТОВ К АНКЕТАМ (ТЕСТАМ)

OVCEARENCO ELENA, studentă, Specialitatea: BA

Academia de Studii Economice a Moldovei,
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61
e-mail: ovcearenco.elena@ase.md

Abstract: Questioning is one of the methods of collecting information, which is widely used in various fields such as marketing, sociology, psychology and education. With the help of questionnaires, you can get the opinions and preferences of people, their attitude to certain phenomena or processes, as well as collect statistical data. This paper describes the attitude of students to different types of questionnaires. The relevance of the work lies in the fact that humanity is developing at a very high speed and the usual written questionnaires are replacing modern technologies. Such questionnaires are usually very fast and convenient for all participants. If the questionnaire is created qualitatively, then you can find out the opinion of the majority of people, with the help of which it is possible to apply a series of actions to improve any process. This work contains an analysis that is related to the attitude of students to questionnaires (tests). The purpose of the work is to analyze the attitude of people to the questionnaires, choose the best solution and make a recommendation for compiling the questionnaires

Keywords: students, questionnaire, test, statistics, survey

JEL CLASSIFICATION: C1

ВВЕДЕНИЕ

Тесты и анкеты составляют неотъемлемую часть нашей современной жизни. Их применяют абсолютно в различных сферах: оценивание работы преподавателя, оценивание психологического состояния, проверка личных знаний и т.д.

Анкетирование - метод массового сбора информации с помощью анкет; анкетный опрос [1]. С развитием современных технологий онлайн-анкеты смогли почти вытеснить те, которые заполняются от руки. Такой тип анкет значительно упрощает нашу жизнь, так как позволяет нам экономить время, получать быстрый результат и, при необходимости, оказывать влияние на дальнейшую ситуацию.

ОСНОВНОЕ СОДЕРЖАНИЕ

Цель работы - проанализировать отношение студентов к анкетированию. Для достижения данной цели был создан опрос на платформе Google forms [2], в котором участвовали 70 студентов Экономической Академии Молдовы. Были представлены различные типы вопросов, которые помогли изучить более подробное отношение к анкетам.

Первый вопрос является вводным, в котором спрашивается, нравится ли студентам отвечать на анкеты. Результаты представлены ниже (График 1) . На данный вопрос 64, 3% респондентов ответили, что это зависит от типа анкет, 12,9% - не нравится, 12,9% выбрали вариант «Да».

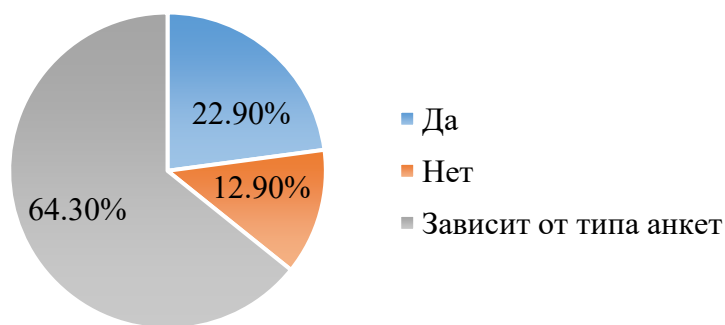

График 1. Нравится ли студентам проходить анкеты

Источник: разработан автором на основе результатов опросника

Следующий вопрос состоял в том, чтобы студенты кратко описали тип анкет, который привлекает их внимание больше всего. Как оказалось, студентов привлекают психологические и юмористические тесты, с готовыми вариантами ответов и с небольшим количеством вопросов. Студенты также написали количество вопросов в анкете, которое они считают оптимальным и удобным для прохождения. Тут мнения разделились. Самым большим числом стало 50, но такое количество предпочел только 1 человек из 70. Все остальные респонденты предпочитают только около 20 вопросов в тесте.

В нашей жизни часто приходится заполнять анкеты с оценением чей-то деятельности, с личным мнением. Такие анкеты не дают никаких результатов для отвечающих людей. Следующий вопрос состоял в том, чтобы узнать нравится ли студентам такие анкеты. (График 2)

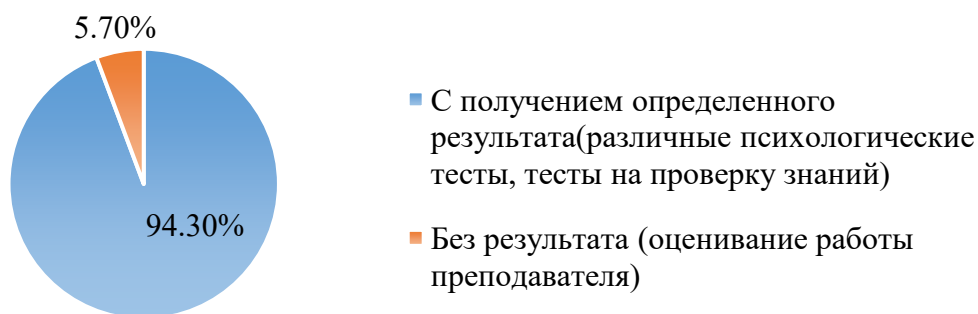

График 2. Типы анкет, которые привлекают наибольшее внимание

Источник: разработан автором на основе результатов опросника

Как показали результаты опроса, студенты не любят отвечать на анкеты, из которых они не получают каких-то результатов. Это, к сожалению, сказывается на количестве людей, которые принимают участие в анкетах. Часто тесты не привлекают внимание учащихся, поэтому также представляет интерес ответы на вопрос, когда студенты точно ответят на опрос, который они получили. Вследствие были получены результаты представленные в графике 3.

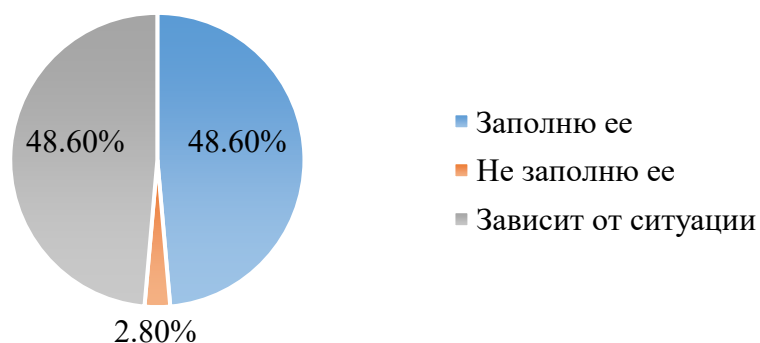
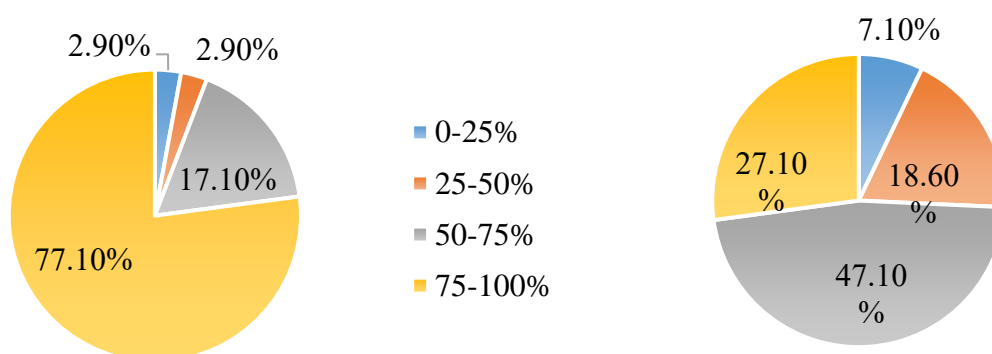

График 3. Действия студентов, если анкета является обязательной

Источник: разработан автором на основе результатов опросника

Из результатов, которые представлены выше, можно сделать вывод - студентов трудно заставить отвечать на различные опросы. Людей можно заставить отвечать только тогда, когда тест их заинтересует.

Существует 2 типа анкет: анонимные и не анонимные. Как показал результат среди опрошенных студентов, 94,3% больше предпочитают анонимные опросы. Так, информация остается конфиденциальной и нераспространенной. Самое главное, что от типа анкеты зависит правдивость ответов. Следующим решением стало - рассмотреть каждую ситуацию по отдельности, поэтому одним из вопросов был оценить процент уровня правдивости в двух вариантах анкет (График 4).

анонимные анкеты

не анонимные анкеты

График 4. Уровень открытости студентов

Источник: разработан автором на основе результатов опросника

При сравнении данных, представленных выше, можно сделать вывод, что уровень 100% «правды» значительно уменьшается. Если анкета ориентирована на достижение какого-то результата, то следует брать в учет, что люди могут отвечать неправдиво в тестах с личными данными.

Исходя из анализа полученных данных можно сделать вывод для того, чтобы создать идеальную анкету необходимо придерживаться следующих **правил**:

- Необходимо создавать анкету в той сфере, в которой заинтересованы студенты
- Анкета не должна содержать много вопросов. Оптимальное количество до 30.
- Учащиеся предпочитают вариант быстрого ответа, с выбором одного варианта ответа
- Не стоит создавать анкет с записыванием ответов вручную. Такие анкеты отталкивают студентов.
- Если пытаетесь узнать правду, достичь определенного результата, то следует создавать анонимные анкеты. Таким образом возможно повысить уровень правдивости.

ВЫВОДЫ

Анкетирование составляет неотъемлимую часть нашей жизни. С их помощью возможно массово оценивать различные ситуации, делать выводы и принимать различные действия, отталкиваясь от большинства голосов. К сожалению, многие опросники не интересуют студентов, тем самым количество опрашиваемых снижается в несколько раз. Чтобы эти анкеты приносили пользу, их необходимо правильно построить. Иногда это вызывает несколько проблем, но если придерживаться ряда правил, то можно с легкостью достигнуть желаемого результата.

БИБЛИОГРАФИЯ:

1. Șerban, D., *Statistică pentru studii de marketing și administrarea afacerilor*. Editura ASE, București 2004
2. Опросник, Google forms - *Определение отношения к анкетам (местам)*

Доступен: https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSds7-5gLbOBQZ0hLEZwUb2lly8-W5eKdxrAwBf3Vx4i_s7ICg/viewform?usp=sf_link

Coordonatorul științific: CHICU Olga, as. univ.
Academia de Studii Economice a Moldovei,
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61
e-mail: chicu.olga@ase.md

THE SKILLS OF THE FIRST-YEAR ASEM STUDENTS IN USING MS WORD AND MS EXCEL

ABILITĂȚILE STUDENȚILOR ANULUI I ASEM ÎN UTILIZAREA MS WORD ȘI MS EXCEL

ȚURCAN Andreia, studentă, Specialitatea: CIB,
ȘOTROPA Iulian, studentă, Specialitatea: CIB,
Academia de Studii Economice din Moldova,
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail autor: turcan.andreia_nicoleta@ase.md
sotropa.iulian@ase.md

Abstract. *The study of students' skills in using MS Word and MS Excel is currently relevant as these two programs are frequently used in various fields and are essential for professional career development. The aim of this research is to evaluate the level of competence of students in using MS Word and MS Excel and to identify the main training methods and teaching strategies used to improve these skills.*

The research methods used in this study include analysis of relevant bibliographic sources in the field, as well as an online survey applied to a representative sample of students. The survey included questions about students' experience and level of comfort in using MS Word and MS Excel, as well as their preferred teaching and training methods for improving these skills. The results obtained showed that the majority of students have basic knowledge in using MS Word and MS Excel, but they want to improve their skills and learn new functions and features of these programs. Additionally, students prefer interactive and practical teaching and training methods, such as practical exercises and video tutorials.

Key words: MS Word; MS Excel; student skills; ICT; educational programs; professional development; online survey.

JEL CLASSIFICATION: Y100

INTRODUCERE

Abilitățile de utilizare a aplicațiilor MS Word și MS Excel sunt printre cele mai importante competențe digitale pe care studenții trebuie să le dețină în ziua de azi. Acestea sunt două dintre cele mai utilizate programe din pachetul Microsoft Office, utilizate nu doar în mediul academic, ci și în mediul de afaceri și în alte domenii profesionale.

Scopul acestei lucrări științifice este de a evidenția importanța dobândirii abilităților de utilizare a aplicațiilor MS Word și MS Excel în rândul studenților, precum și de a analiza modul în care aceste abilități îi ajută să își îmbunătățească performanțele academice și profesionale. Lucrarea își propune să identifice beneficiile pe care le aduce utilizarea acestor aplicații în procesul de învățare și în cariera studenților, să analizeze impactul acestor abilități asupra productivității și eficienței lor și să ofere sugestii și recomandări pentru îmbunătățirea procesului de învățare și pentru dezvoltarea competențelor digitale în rândul studenților. În următoarele rânduri vom explora mai detaliat această importanță și beneficiile pe care le aduc aceste abilități studenților.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Literatura de specialitate indică faptul ca utilizarea MS Word și MS Excel este esențială pentru o gamă largă de profesii, precum și pentru studenții în timpul perioadei de universitate. De asemenea, sunt disponibile resurse educaționale care ajută la dezvoltarea acestor abilități, cum ar fi cursurile online și manualele de utilizare.

Aceste programe sunt utilizate de 90% din companiile din întreaga lume și ca consecință, pentru angajarea la o întreprindere este nevoie să cunoști aceste aplicații. Totodată cunoașterea acestor programe poate sporit productivitatea și poate îmbunătăți colaborarea în echipă.[1]

Învățarea profesională a Microsoft Office poate îmbunătăți semnificativ șansele de succes în piața muncii și vă poate ajuta să avansați în carieră. Există trei motive principale pentru care învățarea Microsoft Office poate fi benefică:

1. aproape fiecare companie din lume folosește Microsoft Office, ceea ce face ca această abilitate să fie extrem de importantă;
2. cunoașterea Microsoft Office poate ajuta în căutarea unui loc de muncă;
3. certificarea Microsoft Office este recunoscută în industrie și poate ajuta la avansarea în carieră și poate oferi oportunități de dezvoltare profesională. [2]

Microsoft Word este o aplicație importantă în educație, care ajută la procesarea informațiilor brute în informații semnificative. Această aplicație poate fi folosită de profesori și elevi pentru a crea metode noi și inovatoare de învățare și predare într-un timp mai scurt și cu o calitate mai bună. Un simplu exemplu despre importanța acestei aplicații în educație este că cuvinte greșite sunt subliniate în timp real cu linie roșie, iar elevii pot vedea greșelile și le pot corecta singuri, ajutându-i să-și îmbunătățească abilitatea de analiză și gândire.

De asemenea, elevii și profesorii pot insera diagrame, tabele, grafice și alte elemente vizuale pentru a explica mai ușor lecțiile și pentru a-i ajuta pe elevi să înțeleagă subiectele mai bine. [3]

Microsoft Excel este important în școală pentru că ajută la organizarea datelor, contabilitate și raportarea progresului. Învățarea acestui program are numeroase beneficii, cum ar fi stocarea datelor, efectuarea de calcule, analiza datelor, vizualizarea ușoară a datelor cu diagrame, utilizarea șabloanelor gratuite și automatizarea cu codare. [4]

Beneficiile pe care această programă le oferă pot fi următoarele:

- Gestionarea îmbunătățită a timpului. Comenzile din Excel pot crește productivitatea și îmbunătățirea gestionării timpului. De asemenea, utilizarea macrocomenzilor și a altor formule pot automatiza activitățile.
- Privire holistică asupra datelor. Pentru a avea o imagine mai mare sunt oferite caracteristicile precum formatarea condiționată, care poate prelucra rândurile pentru condiții similare.
- Calcule mai rapide și mai precise. Formulele reduc considerabil timpul utilizat pentru efectuarea calculărilor.
- Abilități analitice îmbunătățite. Susține dezvoltarea abilității analitice prin gestionare, analiză și efectuarea calculelor financiare de avaceri. Rezultatele obținute pot fi de folos companiilor pentru luarea deciziilor.
- Tehnici și idei de vizualizare a datelor. Sub forma de diagrame, histograme datele sunt afișate într-un mod atractiv din punct de vedere vizual.

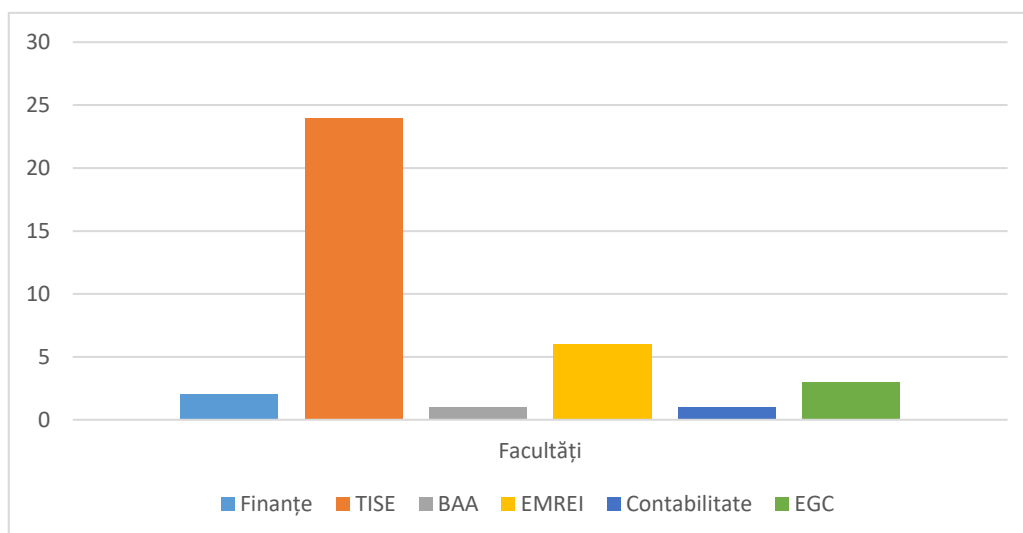
Aplicațiile precum MS Word și MS Excel face parte din evoluția ICT. Noțiunea de ICT sau Tehnologiile Informației și Comunicației reprezintă un termen modernizat pentru IT, care a adus societății o mare varietate de capacități de comunicare în ultimele decenii. În domeniul educației, ICT a devenit o parte integrantă a sistemului de învățământ, transformând societatea academică într-o societate a cunoașterii și a informațiilor. Aplicarea ICT în învățare și predare a adus schimbări calitative și a crescut productivitatea, îmbunătățind stilul general de funcționare al sistemului educațional și a guvernării sale. ICT nu poate înlocui profesorii, dar poate schimba modul de predare și învățare, oferind noi oportunități pentru elevi și profesori. [5]

Utilizarea ICT în educație permite noi modalități de învățare pentru elevi și profesori, cum ar fi e-learning sau învățarea online. De asemenea, utilizarea ICT îmbunătățește abilitățile de gândire superioară, dezvoltă alfabetizarea și abilitățile de calcul, încurajează colaborarea și motivația pentru învățare și permite diferențierea eficientă a instrucțiunii. Integrarea ICT este o parte importantă a programelor educaționale din întreaga lume și este esențială într-o economie bazată pe cunoaștere. [6]

Metoda de cercetare utilizată pentru evaluarea nivelului de competență al studenților din ASEM în utilizarea aplicațiilor MS Word și MS Excel a fost colectarea datelor prin realizarea unui sondaj.

La îndeplinirea sondajului au participat 34 de studenți din diferite facultăți. De asemenea putem vedea și numărul de studenți reaptrizate pe facultăți în **Diagrama 1**.

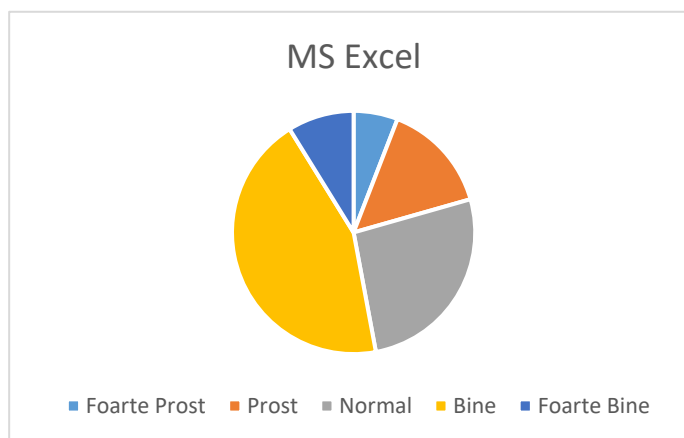
Diagram 1.

Întegrarea Word și Excel în predare poate îmbunătăți abilitățile de scriere ale studenților prin implicarea lor în activități practice. Acestea pot fi importante pentru pregătirea studenților pentru comunicarea profesională în mediul de afaceri. În plus, utilizarea acestor programe poate îmbunătăți capacitatea studentului de a organiza și de a gestiona informațiile într-un mod eficient.

În urma cercetării, s-a demonstrat că o mare parte a participanților dețin cunoștințe bune în ceea ce privește înțelegerea modalității cum funcționează MS Excel. Cu toate acestea sunt studenți ai căror nivelul de cunoaștere trebuie să fie îmbunătățit. Rezultatele ce privesc estimarea Nivelului de cunoaștere a MS Excel sunt prezentate în **Diagrama 2**.

Diagrama 2.

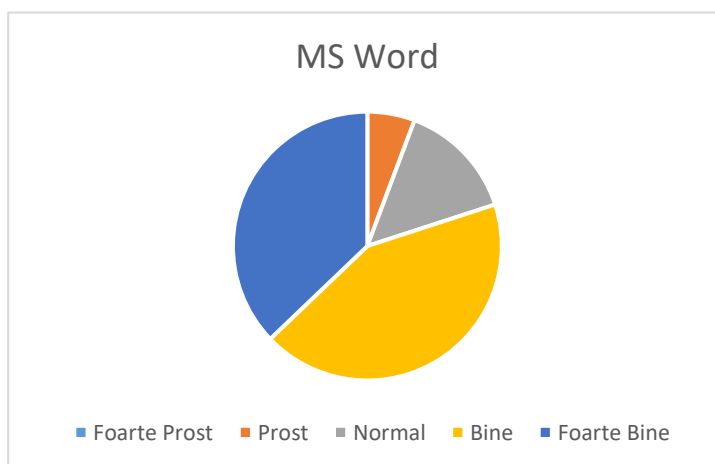

Utilizarea Excel-ului poate îmbunătăți abilitățile elevilor de a înțelege și aplica concepte statistice. Excel-ul poate fi utilizat pentru a crea grafice și tabele care să ajute la interpretarea datelor statistice. Cei care o utilizează au o înțelegere mai profundă a conceptelor de statistică și pot fi capabili să le aplice în problemele reale.

MS Excel poate fi utilizat pentru a îmbunătăți învățarea autodirijată prin furnizarea de tutoriale online și evaluarea colegială. Prin utilizarea acestor instrumente, studenții pot deveni mai independenți și mai capabili să-și dezvolte abilitățile de analiză și rezolvare a problemelor.

Ceea ce privește nivelul de cunoaștere a MS Word, s-a demonstrat că numărul de studenți ce dețin abilități bune de utilizare a softului este aproximativ egal cu numărul celor ce dețin abilități foarte bune. Acest fapt demonstrează că o mare parte a studenților sunt în stare să întocmească un document conform cerințelor stabilite. De asemenea, estimarea Nivelului de cunoaștere a MS Word este prezentat în **Diagrama 3**.

Diagrama 3.

Utilizarea MS Word poate îmbunătăți competențele de scriere ale studenților în limba engleză. Programul poate fi utilizat pentru a corecta automat greșelile gramaticale, și ortografice, ajutând studenții să-și îmbunătățească competențele lingvistice. În plus, Word poate fi utilizat pentru a îmbunătăți abilitățile de organizare și structurare a ideilor în mod coerent.

CONCLUZII

În concluzie, abilitățile de utilizare a programelor Word și Excel sunt esențiale pentru studenți și profesioniști într-o varietate de domenii. Sondajul nostru indică faptul că există o nevoie de dezvoltare a acestor abilități în rândul studenților, iar resursele educaționale disponibile pot fi de ajutor. Recomandăm instituțiilor educaționale să acorde o atenție mai mare dezvoltării abilităților de utilizare a programelor Word și Excel și să ofere acces la resurse educaționale relevante.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

- [1]. (Academy, Telecom)
- [2]. (AOLCC)
- [3]. (Microsoft)
- [4]. (Ross)
- [5]. (Amutha)
- [6]. (icte solutions Australia)

Coordonatorul științific: CHICU Olga, asistent univ.
Academia de Studii Economice din Moldova,
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail: rectorat@ase.md

SECȚIUNEA 14:

DEZVOLTAREA INSTRUMENTELOR ȘI INSTITUȚIILOR FINANCIARE LA ETAPA ACTUALĂ

THE IMPACT OF TECHNOLOGICAL INNOVATIONS ON BANK PERFORMANCE

IMPACTUL INOVAȚIILOR TEHNOLOGICE ASUPRA PERFORMANȚEI BĂNCILOR

BEJAN Andreea, studentă, Specialitatea: FB

Academia de Studii Economice din Moldova

Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md

e-mail autor: bejan.andreea@ase.md

Abstract. *This paper explores the impact of technological innovations on bank performance. With the advent of new technologies, banks have been able to improve their operations, reduce costs, and enhance customer experience. However, these innovations also bring new challenges and risks that banks must navigate to maintain their competitive edge. In the Republic of Moldova, the banking industry is in a continuous process of transformation and modernization, and the use of technological innovations is a strong trend in this process. Through a review of the literature and analysis of empirical studies and statistical data, this paper examines how technological innovations have affected various aspects of bank performance, including the level of profit, deposits' volume and speed of internal processes. The findings suggest that technology can be a powerful tool for enhancing bank performance, but effective implementation and management are crucial for success.*

Keywords: mobile banking, innovation, performance, card, profit

JEL CLASSIFICATION: O33, G21

INTRODUCERE

Inovațiile tehnologice sunt un subiect de interes major în ultimele decenii, iar sectorul bancar nu face excepție. Într-o lume tot mai digitală și competitivă, băncile trebuie să își adapteze afacerile la schimbările tehnologice și să profite de avantajele pe care acestea le oferă pentru a-și îmbunătăți performanța și a rămâne relevante pentru clienți. Această temă este crucială pentru a înțelege modul în care băncile sunt afectate de inovații tehnologice și cum pot acestea să-și îmbunătățească serviciile, să își reducă costurile și să-și consolideze poziția pe piața financiară.

Obiectivele prezentei lucrări se rezumă la: identificarea modului în care inovațiile tehnologice au influențat industria bancară și ce efecte au avut acestea asupra performanței băncilor și studierea modalităților prin care băncile pot utiliza inovațiile tehnologice pentru a-și îmbunătăți serviciile, reduce costurile, consolida poziția pe piață.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Descrierea metodei de cercetare utilizată. În cadrul acestei cercetări s-a recurs la analiza datelor statistice, pentru a evalua cantitativ relația dintre utilizarea inovațiilor tehnologice și performanța băncilor; la analiza documentelor, cum ar fi: rapoarte financiare ale băncilor și comunicate de presă ale BNM și a băncilor licențiate; la studierea unor articole din domeniul bancar și a ofertei de produse bancare din Republica Moldova, la analiza logică a datelor, prin metoda inducției și deducției, și la metoda grafică de prezentare a rezultatelor.

Rezultatele obținute. Băncile au un rol deosebit în activitatea economică, în care se asigură o circulație a resurselor bănești prin serviciile ce sunt furnizate de acestea, iar totalitatea fluxurilor economice sunt intermediare de sistemului bancar. Pentru ca o instituție bancară să mențină o poziție de vârf și să majoreze numărul clienților, e necesar ca aceasta, cel puțin, să-și mențină sau, în cel mai bun caz, să-și îmbunătățească performanța bancară, prin creșterea profitabilității sale de la an la an. Performanța bancară este acel indice ce inspiră un grad de încredere în rândul clienților, de aceea băncile

adoptă politici de optimizare a activității interne, iar cele mai inovatoare bănci aleg să își îmbunătățească indicatorii financiari prin implementarea de noi tehnologii și produse inovatoare.

Activitatea inovațională a băncii comerciale constituie procesul de modernizare a business-ului băncii și este legată de elaborarea și implementarea produselor bancare noi, precum și de perfecționarea produselor bancare existente, a serviciilor prestate, operațiunilor desfășurate, a proceselor tehnologice desfășurate în cadrul băncii [1].

În Republica Moldova, industria bancară se află într-un proces continuu de transformare și modernizare, iar utilizarea inovațiilor tehnologice este o tendință puternică în acest proces. Conform unui studiu din 2022, efectuat de Visa, cele mai populare canale bancare printre moldoveni sunt bancomatele (72%), aplicația mobilă (50%) și terminalul de plată (POS) (45%). Doar 34% din respondenți au vizitat sucursalele băncii, iar fiecare a treia persoană efectuează tranzacții de bani prin intermediul Internet banking-ului de pe site-ul băncii [2]. Pentru a observa cum influențează aceste inovații tehnologice asupra performanței băncii, urmează să analizăm câteva în detaliu.

Mobile Banking. Criza pandemică din 2020 și retorica autorităților de a îndemna populația să rămână acasă a contribuit la dezvoltarea deservirii bancare la distanță. În perioada anilor 2019-2021 unele bănci au dezvoltat tehnologiile de mobile banking prin elaborarea de aplicații speciale pentru smartphone-uri. În prezent 9 din cele 11 bănci din Republica Moldova au aplicații de mobile banking. Cele mai dezvoltate în opinia autorului sunt: MAIBank, VB24, MICB Mobile Banking, OTP Mobile Banking. Dintre acestea, MAIBank are cei mai mulți utilizatori - aproximativ 400 mii [3]. Prin intermediul mobile banking, clienții pot achita, la distanță, serviciile comunale, telecomunicațiile, taxele, amenzile, pot realiza transferuri în moneda națională și în diferite valute etc. Odată cu apariția mobile banking-ului, a apărut și posibilitatea deschiderii depozitelor doar la un click distanță. Astfel, 44% din total depozite deschise în 2022 la B.C. „Moldova Agroindbank” S.A. și-au avut originea în aplicația mobilă, făcând mai facilă atragerea de resurse de către bancă, resurse care mai apoi vor genera venituri din dobânzi percepute. Comoditatea utilizării acestor servicii permite băncilor să:

- își reducă costurile operaționale prin automatizarea tranzacțiilor bancare de rutină, reducând nevoia de vizite la sucursale și procese pe hârtie;
- crească satisfacția și loialitatea clienților;
- majoreze cifra de afaceri prin intermediul tranzacțiilor putrătoare de comisioane și majorării volumului de resurse atrase. Începând cu apariția aplicației mobile în 2019, dar mai cu seamă anul 2020, când aplicația a câștigat popularitate, observăm că volumul depozitelor al B.C. „Moldova Agroindbank” S.A. înregistrează creșteri relative tot mai mari cu trecerea fiecărui an. (Tabelul 1) Astfel că, din 2017 și până în 2019, rata anuală de creștere a volumului depozitelor este constantă, de 10 %, în medie. Din 2020 și până în 2022 însă, s-a înregistrat o majorare semnificativă a ratei de creștere a volumului depozitelor, ajungând la 17,66% în 2021. Această dinamică poate fi pusă mai puțin pe seama ratelor dobânzii, pentru că la o rată mai mare a dobânzii din 2017-2019 nu se înregistrează majorări semnificative al depozitelor, pe când în 2020 și 2021, la rate mai mici avem o situație inversă. Putem motiva acest fapt prin facilitarea procesului de formare a unui depozit prin aplicația mobilă și îngustarea posibilităților de consum în perioada pandemică, generând o majorare de economii a populației.

Tabelul 1. Rata medie de bază a BNM și dinamica relativă a depozitelor B.C. „Moldova Agroindbank” S.A., în perioada 2017-2022

	2017	2018	2019 (Apariția MAIBank)	2020	2021	2022
Rata medie de bază, %	7,25	6,5	6,6	3,23	5,08	15,29
Dinamica relativă a depozitelor, %	-	10,14	10,79	17,36	17,66	14,62

Sursa: elaborat de autor în baza datelor BNM: baza de date interactivă [online]. [citat 24 martie 2023]. Disponibil: <https://www.bnm.md/bdi/pages/reports/drsb/DRSB10.xhtml>

Carduri. Unele bănci comerciale autohtone în perioada crizei pandemice au lărgit, pe cât a fost posibil, sortimentul de carduri de plată oferite clienților. În acest sens, B.C. „Moldova Agroindbank” S.A. rămâne un exemplu pentru celelalte bănci, la capitolul carduri și la posibilitățile oferite de acesta. La

momentul de față, banca oferă produse (carduri de debit și de credit) în cadrul a trei sisteme de plăți (Visa, Mastercard, American Express Green) în trei valute – MDL, USD, EUR. Persoanelor fizice li se propun carduri curente, carduri premium, carduri sociale și carduri salariale. În perioada analizată, B.C. „Moldova Agroindbank” S.A. a promovat în mod activ cardurile Liber și Gama (Universal și Premium). În februarie 2023, MAIB a sărbătorit performanța a peste 1 milion de carduri emise. [4] Conform celor mai recente date, în anul 2021, în Republica Moldova se aflau în circulație 2.350.418 carduri.

Chiar dacă cardul nu mai reprezintă un produs inovator, posibilitățile pe care le oferă acesta sunt din ce în ce mai inovatoare. Astfel B.C. „Moldova Agroindbank” S.A., încercând să ocupe poziția de cea mai inovatoare bancă, a introdus, în 2022, pentru prima dată, pe piața națională, achitățile prin intermediul Apple Pay, Google Play, Garmin Pay etc., atrăgând astfel tot mai mulți tineri, utilizatorii principali de smartphone-uri, să devină clienții băncii. Deocamdată, doar 3 bănci din Republica Moldova au introdus această metodă de plată. O altă inovație, adusă pe piața Republicii Moldova de către B.C. „Moldova Agroindbank” S.A., în 2022, SA sunt cardurile digitale, în formă dematerializată, devenite posibile odată cu apariția tehnologiei de achitare contactless, cu telefonul [5]. La efectuarea achităților cu cardul digital în valoare mai mare de 3 mii lei lunar, deținătorii sunt scutiți de plata pentru deservire, acest fapt motivând clienții să utilizeze cât mai mult cardul, banca obținând venituri din comisioanele achitate de către agenții economici. Per general, cardurile influențează performanțele băncii prin:

- generarea de venituri semnificative băncii prin intermediul taxelor și comisioanelor percepute pentru utilizarea acestora. De asemenea, băncile pot obține venituri din dobânzile percepute pentru soldurile cardurilor de credit neachitate la scadență;
 - generarea, pe de altă parte și a costurilor suplimentare, cum ar ar fi costurile de procesare a tranzacțiilor, costurile de emisie și distribuție a cardurilor, costurile de securitate și de fraudă și costurile de suport pentru clienți;
 - intrarea pe noi segmente de piață, prin implementarea cardurilor inovatoare.
- Tehnologii de optimizare a proceselor interne.* Există o serie de tehnologii care pot fi utilizate pentru a optimiza procesele interne într-o bancă, cu scopul de a spori eficiența acesteia. Ca exemplu poate servi:
- automatizarea proceselor, pentru a reduce costurile și pentru a îmbunătăți eficiența proceselor interne, inclusiv procesele de emisie și procesare a tranzacțiilor cu carduri. Exemple de procese automate pot include procesarea automată a tranzacțiilor sau validarea automată a documentelor.
 - inteligența artificială și machine learning, utilizate pentru analiza datelor și identificarea modelelor și tendințelor. Exemple de utilizare a AI (Artificial Intelligence) pot include analiza riscului de creditare sau detectarea fraudelor.
 - Robotic Process Automation (RPA), utilizată pentru a automatiza procese repetitive și pentru a reduce costurile cu personalul. Exemple de procese automate pot include extragerea datelor din documente sau verificarea automată a datelor introduse de către clienți.

Toate inovațiile și-au adus aportul asupra performanței băncilor, după cele relatate mai sus. Impactul inovațiilor poate fi demonstrat și prin evoluția profitului băncilor. Dat fiind faptul că am identificat B.C. „Moldova Agroindbank” S.A. ca cea mai inovatoare bancă din Republica Moldova, continuăm cu analiza evoluției profitului acesteia. (Tabelul 2) Observăm că odată cu anul 2019, când s-a accentuat goana după tehnologii a B.C. „Moldova Agroindbank” S.A., profitul acesteia a înregistrat ritmuri înalte de creștere, excepție făcând anul 2020 – motivat fiind de pandemia de COVID-19. În 2021, banca și-a recăpătat performanțele, obținând un spor al profitului de 37,7% față de 2020. Sporirea veniturilor în anul 2022, cu 53,7% a fost condiționată, în mare parte, de sporirea veniturilor din dobânzi, a veniturilor din diferențele de curs valutar și a veniturilor din onorarii și comisioane. Creșterea veniturilor din dobânzi se datorează faptului că în perioada analizată banca a atras un număr mare de depozite, inclusiv prin aplicația mobilă, dar și datorită majorării ratei dobânzii. Veniturile din taxe și comisioane au fost condiționate, în mare parte, de digitalizarea produselor și serviciilor, mai ales a celor afectate de pandemie, ceea ce a determinat creșterea numărului de servicii prestate la distanță.

Tabelul 2. Profitul B.C. „Moldova Agroindbank” S.A. și dinamica sa relativă, în perioada 2016-2022

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Total profit aferent exercițiului, %	406 427,2	455 668,8	531 465,1	703 671,4	523 811,3	721 078,5	1 107 967,5
Dinamica relativă, %	-	12,12	16,63	32,4	-25,6	37,7	53,7

Sursa: elaborat de autor în baza datelor BNM: baza de date interactivă [online]. [cit 24 martie 2023]. Disponibil: <https://www.bnm.md/bdi/pages/reports/drsb/DRSB6.xhtml>

CONCLUZII

În urma efectuării cercetării date, am stabilit, pe exemplul B.C. „Moldova Agroindbank” S.A., că inovațiile tehnologice au un impact pozitiv asupra performanței băncii, în ciuda costurilor pe care le generează. Piața bancară a Republicii Moldova este un loc încă nepătruns destul de inovațiile practicate pe larg în țările dezvoltate, observându-se un decalaj de câțiva ani între premiera inovațiilor tehnologice în țările dezvoltate și premiera în țara noastră.

Menționăm că, chiar dacă inovațiile bancare nu influențează întotdeauna direct profitul, ele contribuie categoric la fidelizarea clienților și atragerea noilor segmente de piață. Eficiența proceselor interne și micșorarea volumului de muncă cu un număr mare de documente, au făcut posibilă concentrarea angajaților băncii asupra satisfacției clientului, în așa mod îmbunătățindu-se reputația generală a băncilor, devenind un rău mai mic în ochii publicului. În plus, inovațiile tehnologice au dus la o creștere a transparenței în ceea ce privește operațiunile bancare și au schimbat realitatea în care trăiesc băncile, observându-se o tendință de externalizare a operațiunilor bancare înafara limitelor unor clădiri.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. CĂPRIAN, Iurie. *Activitatea inovațională a băncilor din Republica Moldova*. [online]. [cit 24 martie 2023]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/p-222-230_0.pdf;
2. VISA: 8 din 10 moldoveni sunt dispuși să folosească plățile online. [online]. [cit 24 martie 2023]. Disponibil: https://cis.visa.com/ru_TJ/visa-in-moldova/news/prl-22122022.html;
3. *Maib 9M 2022 Results: Profitability driven by net interest margin expansion*. [online]. [cit 25 martie 2023]. Disponibil: <https://ir.maib.md/news/maib-m-results-profitability-driven-by-net-interest-margin-expansion>;
4. *Maib - peste 1.000.000 de carduri în circulație*. Agenția de presă IPN. [online]. [cit 25 martie 2023]. Disponibil: https://www.ipn.md/ro/maib-pest-1000000-de-carduri-in-circulatie-7542_1095221.html#ixzz7x4SWU2Fv
5. Premieră pentru piața bancară: Maib lansează cardurile digitale. Moldstreet. [online]. [cit 25 martie 2023]. Disponibil: <https://www.mold-street.com/?go=news&n=15053>

Coordonator științific: STRATULAT Oleg, dr., prof. univ.
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail: stratulat.oleg@ase.md

CURRENT TRENDS IN THE CORPORATE LENDING ACTIVITY OF BANKS

TENDINȚE ACTUALE ÎN ACTIVITATEA DE CREDITARE CORPORATE A BĂNCILOR

VASILACHI Maxim, student, Specialitatea: FB

Academia de Studii Economice din Moldova,
Republica Moldova, mun. Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61
e-mail: vasilachi.maxim@ase.md

Abstract: *The identification of the current trends regarding the corporate lending of banks is important, because it includes in itself the basic objectives in the lending activity of the banking system in the Republic of Moldova, and these objectives are reflected by understanding the indicators that allow us to study these trends, therefore within the research, through the prism of the economic-but also statistical analysis, the indicators regarding the weight, the index and the dynamic rate of the credit of the corporate segment were present, highlighting the evolution of these years 2018-2022, concluding with the finding of the factors that influenced this dynamic of the respective indicators.*

Keywords: *lending, corporate, dynamics, evolution, factors.*

JEL CLASSIFICATION: G21,G32.

INTRODUCERE

Studierea tendințelor actuale în activitatea de creditare corporată a băncilor, respectiv a indicatorilor de dinamică, este necesară din perspectiva evaluării situației pe segmentul respectiv al pieței de credit bancar și aprecierii activității în ansamblu a sistemului bancar din Republica Moldova.

La nivelul unei economii funcționale, un număr accentuat de agenți economici nu dispun de suficiente mijloace bănești pentru a-și desfășura, în condiții optime, activitatea și apelează frecvent la produsele bancare de împrumut.

Importanța creditului, la nivelul economiei naționale, derivă din mișcarea capitalurilor oferite cu titlul de împrumut, direcționate spre obiectivele stabilite. Rolul și importanța creditului se regăsesc în funcțiile acestuia, realizate în strânsă legătură cu interesele fiecărei entități, realizând avantaje pentru părțile implicate, iar la nivel macroeconomic - pentru creșterea economică.

În cadrul cercetării am reflectat obiectivele generale ale investigației efectuate, în acest mod am analizat modificarea parametrilor la nivel relativ dar și cantitativ privind activitatea de creditare corporată a băncilor din Republica Moldova.

Obiectivele intermediare din cadrul cercetării au accentuat necesitatea soluționării problemelor teoretice, prin consecință am definit esența activității de creditare corporată a băncilor, am identificat factorii care au influențat modificarea indicatorilor de dinamică, la fel am evidențiat și anumite concluzii în baza studiului efectuat.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Pentru explicarea conținutului teoretic al lucrării au fost utilizate mai multe surse de informare din literatura de specialitate. În ceea ce ține de remarcarea aspectului analitic, s-a apelat la baza datelor statistice privind activitatea de creditare a băncilor a Băncii Naționale a Moldovei.

În procesul de cercetare au fost utilizate abordările teoretice și practicile de analiză statistică aplicate în bănci referitor la dinamica și structura obiectului investigat.

Creditarea corporată, ca tranzacție bancară, semnifică partea concretă a creditului bancar, privit ca proces de redistribuire a resurselor financiare, la care iau parte societățile bancare ca și creditorii, care oferă sume cu împrumut, pe de o parte și anumite entități pe de altă parte, în rol de debitori, beneficiari ai banilor împrumutați, care asumă angajamente de returnare și achitare a dobânzilor corespunzătoare.

Tranzacția de creditare corporat are un conținut mai complex, începând de la analiza desfășurată de către operatorul bancar, până la stabilirea tipului de credit ce poate fi acordat, dar și a sumei și condițiilor de acordare. Activitatea de creditare bancară corporat presupune, inițial, stabilirea unei relații de afaceri între bancă și clientul corporat, concretizată prin desfășurarea activității curente printr-un cont sau mai multe deschise la bancă.

Tabelul 1. Dinamica structurii portofoliului de credit pe sectorul bancar în funcție de debitori în perioada a.a. 2018-2022

Denumire indicator	2018	2019	2020	2021	2022
Persoane juridice	71,833 %	65,314 %	64,393 %	59,456 %	62,271 %
Persoane fizice	28,167 %	34,686 %	35,607 %	40,544 %	37,729 %

Sursa: calculat de autor în baza datelor din [2].

Analizând datele din Tabelul 1, deducem că cea mai mare pondere a creditelor acordate pe întregul sector bancar o deține persoanele juridice, cu toate acestea, observăm o tendință de descreștere a ponderii persoanelor juridice în calitate de debitori de la 71,83 % în 2018 până la 59,45 % în anul 2021, urmând o mică creștere în anul 2022, ajungând la 62,27 %, respectiv pentru persoanele fizice aceasta tendință fiind inversă, adică evidențiem o creștere a ponderii persoanele fizice în calitate de debitori din totalul credite acordate în sectorul bancar, de la 28,16 % în 2018 până la 40,54 % în 2021, urmând o descreștere până la 37,72 % în 2022, astfel putem spune cu certitudine că poziția de lider în calitate de debitori pe segmentul de creditare o dețin persoanele juridice.

Tabelul 2. Evoluția indicelui de dinamică a creditelor corporat pe sectorul bancar în perioada a.a. 2018-2022

Denumire indicator	2018	2019	2020	2021	2022
Bază fixă	98,514 %	102,012 %	113,694 %	129,624 %	148,451 %
Bază în lanț	98,514 %	103,551 %	111,451 %	114,011 %	114,524 %

Sursa: calculat de autor în baza datelor din [2].

Studiind datele din Tabelul 2, putem accentua ideea că, în esență, pe parcursul ultimilor 5 ani se observă o tendință clară de creștere a indicelui de dinamică, astfel pentru bază fixă evidențiem creșterea de la 98,51 % până la 148,45 % pentru anul 2022, adică o creștere de 1,5 ori a tendinței de creditare a agenților economici ceea ce denotă un interes sporit a segmentului corporat față de creditarea bancară. O situație similară putem observa și pentru indicele de dinamică cu bază în lanț, adică o creștere sigură până la 111,45 % în anul 2020 (anul pandemic) și ulterior o creștere până la 114,52 % în anul 2022.

Tabelul 3. Ritmul de dinamică a creditelor corporat pe sectorul bancar în perioada a.a. 2018-2022

Denumire indicator	2018	2019	2020	2021	2022
Bază fixă	-1,486 %	2,012 %	13,694 %	29,624 %	48,451 %
Bază în lanț	-1,486 %	3,551 %	11,451 %	14,011 %	14,524 %

Sursa: calculat de autor în baza datelor din [2].

Investigând datele Tabelul 3, putem observa cu certitudine o descreștere a ritmului de dinamică cu bază fixă privind creditarea segmentului corporat pentru anul 2018, ajungând la -1,48 % și o creștere a acestuia până la 2,01 % pentru anul 2019, ulterior accentuându-se tendința mai clară de creștere a ritmului de dinamică în creditarea segmentului corporat, astfel ajungând până la 48,45 % în anul 2022. În ceea ce ține de ritmul de dinamică cu bază în lanț, observăm o creștere stabilă din 2019 de la 3,55 % până la 14,01 % în anul 2021, și o creștere cu 14,52 % în anul 2022, remarcând un tempou foarte apropiat de majorare a ritmului de dinamică care a fost la rândul său influențat de anumiți factori de ordin mondial.

Tabelul 4. Evoluția ratelor nominale medii ponderate ale dobânzilor și a structurii creditelor corporat pe sectorul bancar în funcție de perioada acordării în perioada a.a. 2018-2022

	2018	2019	2020	2021	2022

Denumire indicator	Rata nominală %	Pondere %	Rata nominală %	Pondere %	Rata nominală %	Pondere %	Rata nominală %	Pondere %	Rata nominală %	Pondere %
total până la 12 luni	9,3	81,5	9,15	79,2	8,88	83,8	8,67	83,4	12,49	88,2
de la 1 an până la 2 ani	9,32	72,8	8,77	70,9	8,29	80,2	7,91	77,3	11,47	86,2
de la 2 ani până la 5 ani	9,26	56,9	8,62	54,7	8,51	57,3	8,31	49,2	10,88	59,1
peste 5 ani	9,59	19,6	8,93	18,8	8,62	20,9	8,04	17,9	9,77	18,7

Sursa: calculat de autor în baza datelor din [2] și [3].

Analizând datele din Tabelul 4, putem afirma că segmentul corporate deține poziția de lider în creditarea bancară pe termen scurt, pentru întreaga perioadă analizată, astfel ponderea creditării agenților economici pe o perioadă de până la 12 luni este de 88,2 % pentru anul 2022, restul 11,8 % revenind persoanelor fizice, ulterior treptat ponderea destul de evidențiată a segmentului corporate începe să se diminueze odată cu evoluția perioadei de creditare, astfel ponderea creditelor acordate pentru perioada de la 1 an până la 2 ani deja este de 86,2 pentru 2022, iar de la 2 la 5 ani deja această pondere se diminuează până la 59,1 %, iar pentru creditele acordate pentru perioada de peste 5 ani, deja accentuăm ponderea de 18,7 % pentru 2022.

CONCLUZII

Prin efectuarea acestui studiu am analizat evoluția activității de creditare corporate a băncilor, astfel am identificat ponderea creditării segmentului corporate din totalul creditării pe segmentul bancar și am sesizat că de fapt cea mai mare pondere a dețin agenții economici cu 62,27 % în anul 2022 față de 37,73 % - creditarea segmentului retail. Am relevat indicii de dinamică și ritmul de dinamică care pe parcursul ultimilor ani s-au aflat într-o creștere constantă ajungând până la 148,45 % pentru indicii de dinamică în anul 2022 sau o creștere cu 48,45 % în raport cu anul 2017- fiind perioada de bază, pe de altă parte constatăm că pentru indicii și ritmul de dinamică cu bază în lanț se evidențiază o creștere substanțială a creditării agenților economici, astfel pentru anul 2019 observăm o creștere a indicelui de la 103,55 % până la 111,45 %, în 2020, adică o creștere a ritmului de la 3,55 % la 11,45 %, provocată de pandemie ceea ce a stimulat agenții economici să solicite credite pentru susținerea activității întreprinderilor. O situație inversă se poate observa în perioada anilor 2021- 2022 unde constatăm o creștere mai mică, de la 14,01 % la 14,52 %, ceea ce denotă neîncrederea segmentului corporate în continuitatea posibilității de desfășurare a activității de întreprinzător provocată de războiul dintre Ucraina și Federația Rusă dar și de rata inflației destul de majorată.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

¹ Aspecte generale privind creditarea corporate a clienților [online]. [citat 19 martie 2023]. Disponibil:

https://www.academia.edu/29734438/Creditarea_de_corporate_docx.

² Structura creditelor pe sectorul bancar. Banca Națională a Moldovei: baza de date interactive [online]. [citat 19 martie 2023]. Disponibil: <https://www.bnm.md/bdi/pages/reports/drsb/DRSB8.xhtml>.

³ Ratele nominale ale dobânzilor și ponderea creditelor acordate segmentului corporate în dependență de perioada acordării creditului. Banca Națională a Moldovei: baza de date interactive [online]. [citat 19 martie 2023]. Disponibil: <https://www.bnm.md/bdi/pages/reports/dpmc/DPMC8.xhtml>.

Conducător științific: STRATULAT Oleg, dr., prof univ.
Academia de Studii Economice din Moldova,
Republica Moldova, mun. Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61
e-mail: stratulat.oleg@ase.md

CURRENT TRENDS IN BANKS' RETAIL LENDING ACTIVITY

TENDINȚE ACTUALE ÎN ACTIVITATEA DE CREDITARE RETAIL A BĂNCILOR

JEMNA Roxana, studentă, Specialitatea:FB

Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61,
e-mail autor: jemna.roxana@ase.md

Abstract: *We can remark the reorientation of banks towards the retail segment last time, due to the increase in the financial culture of the population, but especially due to the efforts made by the banks, through which the retail segment enjoys loans with small amounts, without proof of income, attracting in this way clients from microfinance institutions. The purpose of this article is to carry out a study on the market of bank credit granted to individuals, highlighting the trends outlined in bank lending, as well as the factors that determine them. In order to notice the essence of the processes in the field, we will analyze the credit portfolio of individuals, during the last five years.*

Keywords: *credit, retail lending, credit portfolio, bank.*

JEL CLASSIFICATION: G21

INTRODUCERE

Activitățile bancare sunt numeroase și diverse. Cu toate acestea, banca este percepută, în prim plan, ca un furnizor de împrumuturi în bani. Creditarea rămâne a fi considerată activitatea de vârf a băncii, iar în economia de piață - locomotiva dezvoltării economice și sociale.

În ultimii ani tot mai des se strecoară în limbajul economic expresia “creditare retail” datorită faptului că, în sistemul bancar național, crește tot mai mult volumul și numărul tranzacțiilor financiare de conotația respectivă. Așadar, suntem martori la reorientarea băncilor spre segmentul retail. Acest fenomen a apărut, în mare parte, din cauza epuizării potențialilor clienți din segmentul corporat. Ultima vreme, persoanele fizice beneficiază de o ofertă largă de produse financiare, și sunt privite de bănci ca solicitanți foarte importanți de credite bancare, spre deosebire de perioada, când segmentul retail era tratat mai mult ca furnizor de resurse bănești (prin depozitarea valorică) pentru creditarea clienților corporate.

Scopul prezentei lucrări constă în efectuarea unui studiu asupra pieței creditului bancar acordat persoanelor fizice, evidențierea tendințelor conturate pe segmentul respectiv, precum și evidențierea factorilor care le-au generat.

CONȚINUT DE BAZĂ

Creditul retail este împrumutul bănesc acordat persoanelor fizice de către societățile bancare sub formă de mijloace bănești, pentru o perioadă determinată cu condiția rambursării la scadență și achitării unei dobânzi.

Înaintarea băncilor pe piața de microfinanțare, precum și predispunerea la consum a populației pe fondul unor condiții macro – financiare favorabile este un subiect de discuție în contextul abordării problemei inflației și a riscurilor de îndatorare masivă. În vederea sesizării esenței proceselor din domeniu, vom analiza evoluțiile portofoliului de credite pentru persoanelor fizice al sistemului bancar național în perioada ultimilor cinci ani.

Reieșind din datele prezentate în Figura 1, observăm că volumul total al portofoliului de credite acordate persoanelor fizice al sectorului bancar din Republica Moldova a fost într-o evoluție ascendentă variind de la 9 986,19 mln. MDL în 2018 la 23 251,31 mln. MDL în 2022, în pofida restricțiilor economico-sociale stabilite în perioada pandemiei, dar și a efectelor negative, de natură social-economică produse de aceasta.

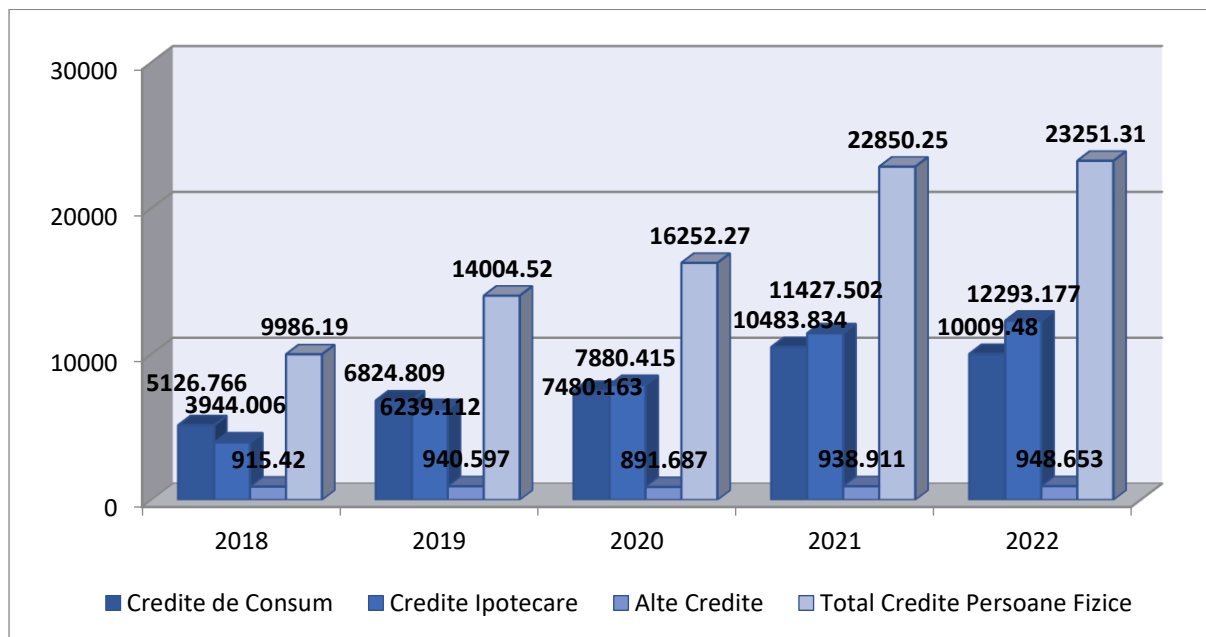

Figura 1. Diagrama evoluției portofoliului de credite a persoanelor fizice (la situația 31 decembrie a anilor 2018-2022), milioane lei

Sursa: elaborată de autor conform Raportului BNM, privind clasificarea portofoliului de credite pe ramuri [online], [citat 07.03.2023]. Disponibil: <https://www.bnm.md/bdi/pages/reports/drsb/DRSB12.xhtml>

Analizând datele din tabelul 1, putem afirma că conflictul din Ucraina, din păcate, a avut un impact mai major asupra evoluției portofoliului de credite de la noi din țară. Așadar, cea mai mică creștere, de doar 2 % se înregistrează în 2022, comparativ cu ceilalți ani, când ritmul de creștere a volumului total de credite a persoanelor fizice ajungea la 40%. Analizând evoluția portofoliului de credite a persoanelor fizice pe ramuri, putem sublinia faptul că în ultimii 5 ani cea mai considerabilă creștere se înregistrează anume pe segmentul creditelor ipotecare. În 2019, volumul creditelor ipotecare a crescut tocmai cu 58% față de 2018, ajungând la 6 239,112 mln. MDL, menținându-și același trend ascendent și pe parcursul următorilor ani, în 2022 înregistrându-se 12 293,177 mln. MDL, ceea ce reprezintă cu 8% mai mult decât în 2021. Volumul creditelor de consum la fel și-au menținut trendul progresiv până în 2022, când se înregistrează un declin de 5% față de 2021.

Tabelul 1. Evoluția în termeni relativi a portofoliului de credite a persoanelor fizice în perioada 2018-2022

Procente, %

Data	Credite de Consum	Credite Ipotecare	Alte Credite	Total Credite Persoane Fizice
31.12.2019	33	58	3	40
31.12.2020	10	26	-5	16
31.12.2021	40	45	5	41
31.12.2022	-5	8	1	2

Sursa: calculat de autor în baza datelor Raportului BNM, privind clasificarea portofoliului de credite pe ramuri [online], [citat 07.03.2023]. Disponibil: <https://www.bnm.md/bdi/pages/reports/drsb/DRSB12.xhtml>

Din datele expuse în figura 2, deducem că în structura creditării retail a băncilor în anii 2018-2022, creditele de consum au deținut o pondere mai mare numai până în anul 2019, ca mai apoi să fie depășite de creditele ipotecare, a căror pondere în volumul total de credite acordate persoanelor fizice s-a majorat de la 39,5% în 2018 la 52,9% în 2022.

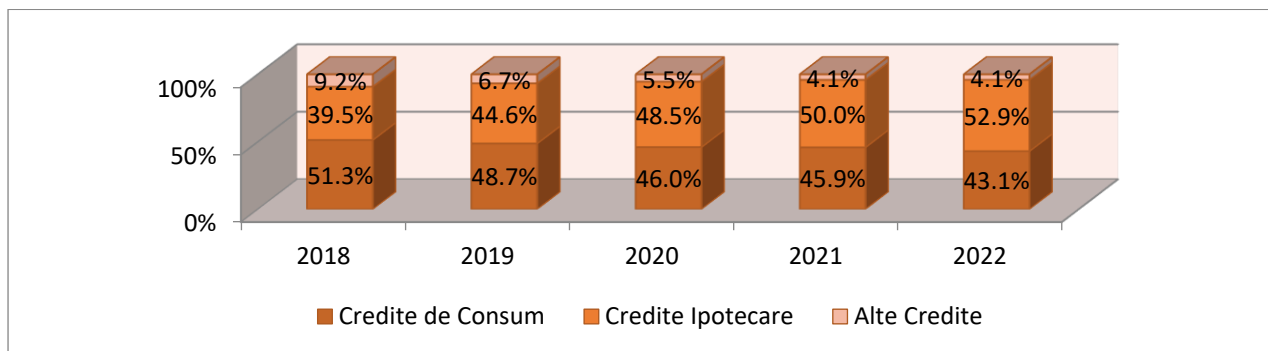

Figura 2. Diagrama structurii portofoliului de credite a persoanelor fizice, pe ramuri (la situația 31 decembrie a anilor 2018-2022), %

Sursa: elaborată de autor conform Raportului BNM, privind clasificarea portofoliului de credite pe ramuri [online], [citat 07.03.2023]. Disponibil: <https://www.bnm.md/bdi/pages/reports/drsb/DRSB12.xhtml>

Din perspectiva evoluției, structura portofoliului de credite a persoanelor fizice rezidente pe sectorul bancar (figura 3) este concentrată preponderent în jurul a patru bănci: MAIB, Moldindconbank, OTP Bank și Victoriabank. Aceasta se explică nu numai prin faptul că aceste bănci dețin cea mai mare rețea de sucursale și agenții, ci și prin efortul făcut de acestea pentru dezvoltarea și diversificarea căilor alternative de acordare a creditelor (mobile/web banking), ce face procesul de creditare mai comod și atractiv pentru consumatori; intensificarea pătrunderii pe segmentul de clienți din sectorul de microfinanțare și, precum am spus mai sus, orientarea băncilor spre satisfacerea necesităților curente a persoanelor fizice.

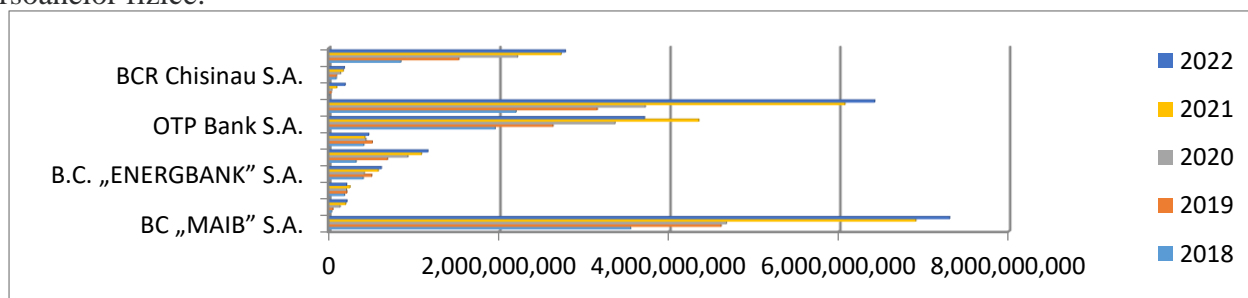

Figura 3. Structura portofoliului de credite a persoanelor fizice rezidente pe sectorul bancar al Republicii Moldova

Sursa: elaborată de autor conform Raportului BNM, privind structura creditelor pe sectorul bancar [online], [citat 05.03.2023]. Disponibil: <https://www.bnm.md/bdi/pages/reports/drsb/DRSB8.xhtml>

În baza analizei structurii portofoliului de credit pe instituții financiare, în perioada 2018-2022 (Tabelul 2), putem identifica că băncile dețin până la 2/3 din totalul creditelor pe piață. Ponderea acestora în totalul creditelor acordate persoanelor fizice a înregistrat un trend acendent până în 2021, cu o mică micșorare în 2022, de la 68% la 65%. Ponderea creditelor acordate de OCN este una la fel de semnificativă, variind în jurul la 30%. Un volum mai mic de credite sunt acordate de Asociațiile de Economii și Împrumut, aceste dețin numai 5% în 2018 și se diminuează până la 3% în 2022, pe seama creșterii mai rapide a volumului de credite acordate de Bănci și OCN. În baza analizei acestor date, ajungem la concluzia că Băncile concurează acerb cu OCN-urile, atrăgând, în fiecare an un număr tot mai mare de clienți de pe segmentul retail. Aceasta se întâmplă din cauza că băncile își perfecționează opțiunile de creditare pentru persoanele fizice, acordând credite ce se aseamănă tot mai mult cu cele acordate de OCN: sume mici, la o dobândă anuală efectivă (DAE) ce ajunge la 30%, fără verificarea veniturilor persoanelor fizice.

Tabelul 2. Structura portofoliului de credit pe instituții financiare în perioada 2018-2022

Procente,%

Instituții Financiare	2018	2019	2020	2021	2022
Băncile	57	61	64	68	65
Organizațiile de Creditare Nebancară	38	34	32	29	32
AEI	5	4	4	3	3
Total	100	100	100	100	100

Sursa: elaborată de autor conform Rapoartelor Comisiei Naționale a Pieței Financiare. [online]. [accesat la 17.03.2023]. Disponibil: <https://www.cnpf.md/ro/organizatii-de-creditare-nebancara-6456.html>
<https://www.cnpf.md/ro/asociatii-de-economii-si-imprumut-6457.html>

Conform datelor prezentate în figura 4, putem conchide, că volumul creditelor acordate persoanelor fizice în perioada 2018-2019 urmează întocmai legea cererii. În 2020 s-a înregistrat o rată medie ponderată a dobânzii istorică, cea mai mică din ultimii 20 ani, de 6,4%, ce a provocat “explozia” creditelor acordate, ajungându-se la un volum de 15,105 mil. lei. În anul 2022 rata medie ponderată a dobânzii la creditele acordate persoanelor fizice s-a majorat considerabil, ca efect al unei rate a inflației foarte ridicate și a atins nivelul de 12,4%, ceea ce a împiedicat persoanele fizice să apeleze la creditele bancare, așa că putem observa o micșorare a volumului creditelor noi acordate de la 15,105 mil. lei în 2021 la 9,473 mil. lei.

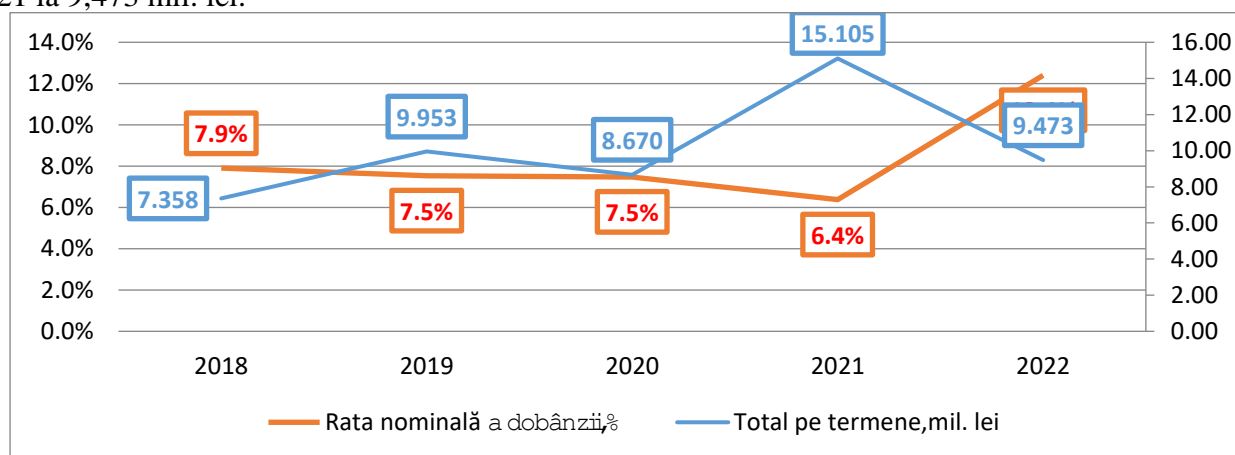

Figura 4. Evoluția ratelor nominale medii ponderate ale dobânzilor și volumelor creditelor noi acordate

Sursa: elaborată de autor conform Raportului BNM, privind ratele nominale medii ponderate ale dobânzilor și volumele creditelor noi acordate [online], [accesat 18.03.2023].

Disponibil: <https://www.bnm.md/bdi/pages/reports/dpmc/DPMC8.xhtml?id=0&lang=ro>

Important este să analizăm volumul creditelor luate de către persoanele fizice în comparație și cu veniturile medii lunare disponibile ale populației, pentru că, după cum știm, cele din urmă au o influență majoră asupra creditelor segmentului retail:

Tabelul 3. Veniturile medii lunare disponibile ale populației lei

Anul	2018	2019	2020	2021
Veniturile medii lunare disponibile, lei	2383,1	2880,6	3096,6	3510,1

Sursa: elaborată de autor conform comunicatelor Biroului Național de Statistică cu referire la Veniturile și Cheltuielile populației pe ani [online], [accesat 19.03.2023].

Disponibil: https://statistica.gov.md/ro/news_release?domains%5B0%5D=3

Din datele expuse în tabelul 2, evidențiem faptul că veniturile medii ale populației în Republica Moldova sunt extrem de mici. Mai mult, raportând volumul acestora la rata inflației, putem afirma cu precizie că ele, în mare parte nu acoperă, la momentul actual nici măcar minimul de existență a populației. Date referitor la anul 2022 încă nu au fost raportate de către BNS, dar, ne dăm bine seama că, reieșind

din rata inflației înregistrată, rezultatele nu sunt mai îmbucurătoare. Acest fapt ar explica de ce în anul 2022, volumul creditelor persoanelor fizice a crescut atât de puțin față de 2021.

CONCLUZII

În baza rezultatelor obținute, putem afirma că volumul creditelor acordate persoanelor fizice are tendința de creștere, în pofida faptului că în ultimii trei ani economia este puternic influențată de factori politici, economici și sociali, cum ar fi: pandemia Covid-19, războiul Ruso-Ucrainean, inflația ș.a. Toate aceste evenimente, însă, au motivat Banca Centrală să-și înăsprească politica monetară, ceea ce evident și-a lăsat amprenta asupra motivației persoanelor fizice de a apela la un credit bancar. Putem observa o oarecare îngrijorare a populației Republicii Moldova în privința perspectivelor lor economice, dat fiind faptul că veniturile medii lunare sunt foarte mici, în comparație cu evoluția prețurilor. Este important de subliniat că acești factori încetinesc creșterea portofoliului de credite, dar nu acționează distrugător. Așadar, datorită creșterii culturii financiare a populației, dar mai cu seamă datorită eforturilor făcute de bănci, prin care segmentul retail se bucură de credite cu sume mici, fără demonstrarea veniturilor, atrăgând prin acest mod clienții de la instituțiile de microfinanțare, datorită deciziilor BNM cu referire la Raportul dintre serviciul datoriei și venituri (RSDV) care s-a micșorat de la 50-60% la 40% de la 1 iulie 2022, portofoliul creditelor persoanelor fizice acordate de bănci își va menține trendul ascendent și în 2023, pe fonul micșorării relative a ratei inflației și, deci, a majorării veniturilor disponibile a populației.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. STRATULAT Oleg. *Conceptul Retail Banking din perspectivă formală* [online] *Economica* Numărul 3(117) / 2021 / ISSN 1810-9136 [accesat 05.03.2023]
Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/114-119_20.pdf
2. Raportul BNM privind clasificarea portofoliului de credite pe ramuri [online], [accesat 07.03.2023]. Disponibil: <https://www.bnm.md/bdi/pages/reports/drsb/DRSB12.xhtml>
3. Raportul BNM, privind structura creditelor pe sectorul bancar [online], [citat 05.03.2023].
Disponibil: <https://www.bnm.md/bdi/pages/reports/drsb/DRSB8.xhtml>
4. *Rapoartele Comisiei Naționale a Pieței Financiare*. [online]. [accesat la 17.03.2023]. Disponibil: <https://www.cnpf.md/ro/organizatii-de-creditare-nebancara-6456.html>
5. *Rapoartele Comisiei Naționale a Pieței Financiare*. [online]. [accesat la 17.03.2023].
Disponibil: <https://www.cnpf.md/ro/asociatii-de-economii-si-imprumut-6457.html>
6. Raportul BNM, privind ratele nominale medii ponderate ale dobânzilor și volumele creditelor noi acordate [online], [accesat 18.03.2023]. Disponibil: <https://www.bnm.md/bdi/pages/reports/dpmc/DPMC8.xhtml?id=0&lang=ro>
7. Comunicatele Biroului Național de Statistică cu referire la Veniturile și Cheltuielile populației pe ani [online], [accesat 19.03.2023]. Disponibil: https://statistica.gov.md/ro/news_release?domains%5B0%5D=3

Coordonator științific: STRATULAT Oleg, dr., prof. univ.
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61,
e-mail: stratulat.oleg@ase.md

TENDANCES ACTUELLES DE L'ÉVOLUTION DU CRÉDIT AGRICOLE BANCAIRE

TENDINȚE ACTUALE ÎN EVOLUȚIA CREDITULUI AGRICOL BANCAR

EVTODI Daniela, studentă, Specialitatea: FB

Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61
e-mail: evtodi.daniela@ase.md

Abstract: *L'agriculture a toujours été un secteur important pour l'économie de la République de Moldova. La promotion du crédit agricole est extrêmement importante parce que cela détermine une accélération du développement économique et social durable par la capitalisation supérieur au potentiel agricole. Dans le même temps, nous mentionnons que le crédit agricole bénéficie d'une attention particulière de la part des institutions de crédit - banques, organismes de prêt non bancaires, etc. Ainsi, l'analyse des tendances du crédit agricole est importante pour mettre en évidence quels sont les problèmes et les solutions en vue de moderniser le crédit bancaire du secteur agricole.*

Mots clés: *crédit agricole, financement, portefeuille crédit, banque, agriculture.*

JEL CLASSIFICATION: G21

INTRODUCERE

Agricultura, fiind unul dintre pilonii economiei Republicii Moldova, reprezintă sectorul care necesită multiple cheltuieli și investiții permanente în utilaje și resurse, ceea ce subliniază importanța subiectului cercetat prin prisma creșterii indispensabile a rolului creditului bancar în acest sector și a motivării producătorilor agricoli prin facilitarea condițiilor de creditare, dar și eliminarea barierelor și neajunsurilor cu care se pot confrunta. Chiar dacă creditarea agriculturii este un proces destul de riscant pentru instituțiile financiare, în țara noastră acestea continuă să vadă în agricultură o valoare și tind să o dezvolte.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Analiza surselor bibliografice. Cercetarea efectuată se bazează pe analiza datelor cu privire la portofoliile de credit, furnizate de cele 11 bănci din republică, a practicilor pe care le au băncile în creditarea agrară, dar și a cadrului legal din domeniul financiar și surselor de specialitate ce oferă informații veridice cu privire la întreg procesul de creditare bancară.

Descrierea metodei de cercetare utilizată. Informația reflectată în acest studiu și modul de abordare a problemei cercetate cuprinde baza metodologică ce constă în utilizarea metodelor tradiționale de analiză și anume logica formală și dialectică: abstracția științifică, analiza și sinteza, inducția și deducția. Subiectul cercetat pretinde în utilizarea metodelor statistice de investigație științifică, astfel încât asocierea metodelor menționate să permită formarea unor viziuni clare asupra tendințelor creditului agricol în țara noastră.

Rezultatele obținute. Agricultura fiind unul dintre cele mai semnificative sectoare ale economiei naționale, dar și unul dintre cele mai vulnerabile, necesită o susținere financiară eficientă în laturile sensibile ale sale. Creditul agricol a avut dintotdeauna o contribuție majoră și un aport deosebit în susținerea producătorilor agricoli, cu scopul de a majora productivitatea muncii în acest sector, însă, în sistemul bancar național, creditul în sectorul agricol este perceput ca fiind unul riscant, dependent în cea mai mare măsură de capriciile naturii.

Suntem martori ai situației actuale, când Republica Moldova și alte țări din lume se confruntă cu o criză economică excepțională, circumstanță în care ne propunem să analizăm evoluția creditului agricol.

Astfel, în tabelul 1, este prezentată evoluția ponderii creditului agricol în portofoliul de credit al sistemului bancar național, în perioada 2018-2022, în lei.

Tabelul 1. Evoluția ponderii creditului agricol în portofoliul de credit al sistemului bancar din Republica Moldova, în perioada 2018- 2022, %

Bănci	Ani				
	2018	2019	2020	2021	2022
B.C., „Moldova-Agroindbank” S.A.	6,47	7,16	9,09	7,93	8,27
B.C. „COMERTBANK” S.A.	9,77	11,11	8,00	6,65	5,31
B.C. „EuroCreditBank” S.A.	13,74	16,62	20,83	16,06	18,82
B.C. „Energbank” S.A.	13,16	11,02	9,05	7,51	5,65
B.C. „Eximbank” S.A.	5,92	8,70	6,14	6,87	1,93
„FinComBank” S.A.	12,07	12,51	15,90	14,01	14,16
OTP Bank S.A	2,99	3,30	4,48	4,74	5,62
B.C. „Moldindconbank” S.A	4,37	2,99	3,73	2,74	2,98
B.C. „ProCreditBank” S.A	31,55	30,48	30,05	28,90	25,71
B.C.R. Chișinău S.A.	0,34	0,56	4,48	3,11	2,50
B.C. „Victoriabank” S.A	7,32	5,97	5,13	3,75	3,30

Sursa: calcule realizate de autor în baza sursei [1]

Din cele reprezentate în tabel, se remarcă că ponderea creditului agricol în portofoliul de credit al sistemului bancar, în pofida unei creșteri constante până în anul 2020, a înregistrat o scădere semnificativă în ultimii doi ani analizați, de exemplu de la o pondere de 13,16% în 2018 s-a ajuns la 5,65% în 2022, cu referire la portofoliul de credit al B.C. „Energbank” S.A. Acest lucru se explică prin faptul că anticipând procesele inflaționiste, Banca Națională a Moldovei a început în a doua jumătate a anului 2021 să crească rata de bază, să înăsprească politica monetară, să scumpească banii, descurajând astfel creditarea.

Totodată, menționăm că agricultura rămâne a fi neatractivă pentru investiții din partea sectorului bancar, cercetarea efectuată demonstrând reținerea băncilor în ceea ce ține de creditarea sectorului agrar. Cu toate acestea, se observă că banca cu cea mai mare pondere a creditelor agricole în portofoliul de credit este B.C. „ProCreditBank” S.A., constituind aproape 1/3 din totalul acestuia. Pe parcursul anului 2022, B.C. „ProCreditBank” S.A. a acordat 172 de credite în sectorul agrar, din total număr de credite-1997. Ne bucură faptul că anual această statistică se schimbă în favoarea agriculturilor, întrucât ponderea creditelor agricole se mărește în structura portofoliului de credite al B.C. „ProCreditBank” S.A., dar scade la restul băncilor. În figura 1, sunt prezentate datele cu referire la creșterea absolută a portofoliului de credit agricol a B.C. „ProCreditBank” S.A., în perioada analizată. Datele prezentate în monedă națională, cât și exprimate în valută, ne permit în detaliu analiza tendințelor creditului agricol în portofoliul acestei bănci.

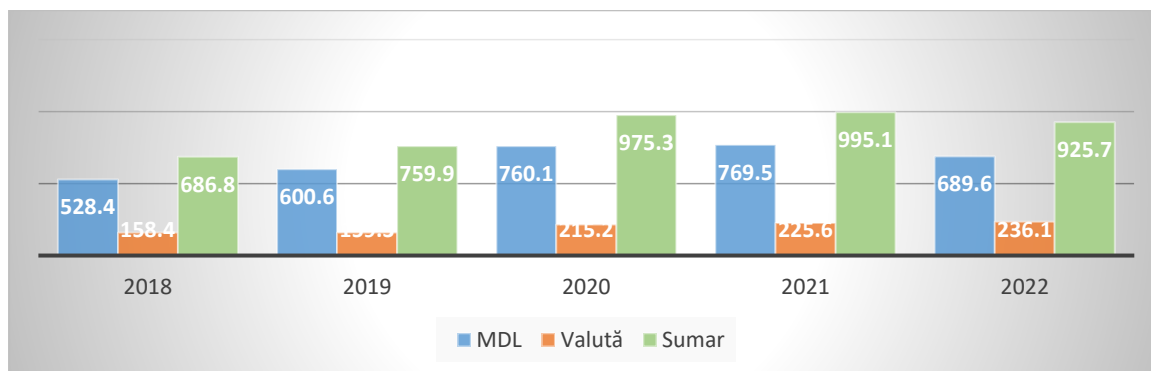

Fig. 1. Creșterea absolută a creditului agricol în portofoliul de credite a ProCredit Bank, în perioada 2018-2022, mln MDL

Sursa: realizat de autor în baza sursei [2]

Informația reflectată în diagramă ilustrează tendințele cantitative ale creditului agricol în portofoliul de credite al B.C. „ProCreditBank” S.A. După cum se observă, valoarea portofoliului sumar consolidat al creditului agricol a crescut de la 686,8 mln lei în 2018, până la 925,7 mln lei în 2022. În același timp valoarea portofoliului consolidat în monedă națională a crescut de la 528,4 mln lei până la 689,6 mln lei, iar valoarea portofoliului consolidat în valută s-a majorat de la 158,4 mln lei până la 236,1 mln lei. În această ordine de idei, observăm o tendință de creștere a creditului agricol, întrucât de-a lungul activității băncii B.C. „ProCreditBank” S.A., ramura agricolă a fost vectorul principal pe care l-a urmat, oferind suport financiar accesibil și avantajos pentru producătorii agricoli [3].

Așadar, pe plan general, analiza evoluției creditului agricol în sistemul bancar național indică tendințe de încetinire a creditării sectorului agrar, ca urmare a influenței unei game largi de factori ce diminuează cererea, dar și oferta de credite agricole. În primul rând, a împrumutată activitatea agrară, este o tranzacție riscantă, ținând cont de profiturile relativ mici pe care le obțin, întrucât există o dependență foarte mare de factorii climaterici, ceea ce îi face slabi pe debitori în fața angajamentelor de rambursare. Totodată și costurile ridicate la inputuri(îngrășămintele chimice care în 2022 față de anul 2020 au crescut triplu) taie din profiturile agriculturilor, generând deficite enorme. Alți factori ce complică accesul la resurse financiare pentru agenții economici, gospodării și fermieri privați sunt: lipsa istoriei de credit, lipsa garanțiilor sau cu un grad scăzut de lichiditate (tehnica fiind uzată și veche), diferențierea făcută de către instituțiile financiare între clienți etc [4].

Din cele expuse, menționăm necesitatea identificării unor soluții, în vederea stimulării acordării creditelor agricole în sistemul bancar național.

O primă măsură așteptată din partea băncilor comerciale este elaborarea unor abordări personalizate față de cerințele solicitanților, prin ajustarea ofertelor la nevoile agricultorilor, care sunt foarte diverse și necesită analiză individuală(rata dobânzii, termenul de scadență, garantarea etc) . Este important de a analiza ce anume îi limitează și oprește pe agricultori în apelarea la un credit bancar, pentru a avea posibilitatea de a îmbunătăți aspectele respective.

Rata dobânzii rămâne a fi principalul impediment pentru producătorii agricoli care le împovărează decizia de a recurge la un credit bancar, aceasta fiind destul de ridicată. În acest sens, subvenționarea dobânzii ar fi soluția optimă pentru susținerea ramurii respective, în special când sub influența anumitor factori de orice natură, fermierii au capacități reduse de plată.

La fel de importantă este și asigurarea riscurilor în agricultură cu scopul de a proteja investițiile financiare realizate și a minimiza riscurile. Băncile, de asemenea, necesită sprijin în instruirea și gestionarea riscurilor specifice sectorului agrar, atâta timp cât agricultura reprezintă un domeniu complex și dependent de capriciile naturii.

Încetarea activităților agricole pentru Republica Moldova din cauza lipsei finanțării ar reprezenta o cotitură gravă pentru economia țării noastre. Acest lucru nu înseamnă altceva decât producție agricolă mai puțină, mai multe importuri, mai puține exporturi- o serie de efecte negative provocate în lanț. În acest sens, considerăm necesară susținerea producătorilor agricoli în dorința lor de investire într-un sector atât de reprezentativ al țării noastre, pornind în primul rând de la implementarea unui program special care să asigure agricultorii cu credite preferențiale. Mai exact 0 % în primii doi ani, adică credite fără dobândă și aplicarea unei dobânzi mai mici decât pentru creditele obișnuite, în următorii ani. Împreună cu statul, instituțiile bancare pot contribui la prosperarea agriculturii în Republica Moldova, mai ales că la etapa actuală băncile dispun de suficiente lichidități pentru a oferi aceste credite.

CONCLUZII

Dezvoltarea durabilă a sectorului agricol în țara noastră este practic imposibilă fără un influx permanent de resurse financiare.

Rolul creditului agrar este de a susține financiar inițiativele investiționale ale producătorilor agricoli din țara noastră și de a acoperi cheltuielile considerabile cu care se confruntă în activitatea agrară. Până la obținerea veniturilor proprii, creditul bancar este „colacul de salvare” în cazul incapacităților temporare de plată, în așa mod oferind șansa agricultorilor de a avânta în activitatea agrară, doar dacă rezultatul financiar nu va fi influențat de anumiți factori, cum ar fi cei naturali.

Accesul la resurse financiare și credite ieftine sunt condiții primordiale pentru dezvoltarea agriculturii. În pofida faptului că reprezintă un sector riscant, menționăm că agricultura trebuie să fie susținută de către instituțiile bancare, acestea fiind capabile de a se adapta la cerințele producătorilor agricoli. Observăm în ultima perioadă faptul că agricultorii apelează din ce în ce mai rar la un credit bancar, ceea ce reprezintă un semnal de alarmă pentru instituțiile bancare din țara noastră, care ar trebui să se conformeze cerințelor agrare.

Promovarea creditului agricol trebuie să fie o prioritate la nivel de economie, ținând cont de faptul că acesta deține o pondere importantă în Produsul Intern Brut al țării (4,4%). Susținerea din partea statului și a instituțiilor bancare a sectorului agricol va impulsiona productivitatea în acest sector, însă extrem de important ar fi ca mărirea volumului de finanțare a agriculturii să fie însoțit de o eficiență mai mare în utilizarea fondurilor.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

- [1] Banca Națională a Republicii Moldova, *Structura portofoliului de credit pe sectorul bancar*. <https://www.bnm.md/bdi/pages/reports/drsb/DRSB7.xhtml>
- [2] Banca Națională a Republicii Moldova, *Structura portofoliului de credit a ProCredit Bank*. <https://www.bnm.md/bdi/pages/reports/drsb/DRSB7.xhtml>
- [3] ProCredit Bank, *Creditarea sectorului agrar*. https://www.procreditbank.md/ro/Credite_agro
- [4] STRATULAT, Oleg. *Creditul agricol în sistemul bancar național: analize, tendințe, perspective*. Economica, Chișinău, 2022, nr. 1. -P. 63-72. categoria B ISSN 1810-9136.

Coordonator științific: STRATULAT Oleg, dr., conf. univ.

Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61
e-mail: stratulat.oleg@ase.md

COMPARATIVE ANALYSIS OF THE INVESTMENT CLIMATE IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA AND GEORGIA

ANALIZA COMPARATIVĂ A CLIMATULUI INVESTIȚIONAL ÎN REPUBLICA MOLDOVA ȘI GEORGIA

BEJAN ANDREEA, studentă, Specialitatea: FB

Academia de Studii Economice din Moldova

Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md

e-mail autor: bejan.andreea@ase.md

Abstract. *This paper presents a comparative analysis of the investment climate in two post-Soviet republics, the Republic of Moldova and Georgia. The study explores the political, economic, legal, and social factors that influence the investment climate in these two countries. The analysis shows that Moldova and Georgia have different investment climates due to their varying political and economic conditions. While Georgia has made significant progress in improving its investment climate by implementing market-oriented reforms, Moldova has been slower in adopting these reforms. The paper provides insights into the challenges and opportunities for foreign investors in Moldova and Georgia and highlights the potential areas for future improvement. Overall, the paper suggests that Georgia's investment climate is more attractive to foreign investors than Moldova's due to its favorable business environment and ongoing efforts to improve its regulatory framework.*

Keywords: *investment climate, Georgia, foreign investments, Republic of Moldova, economic profile, analysis*

JEL CLASSIFICATION: G41, F21, D73

INTRODUCERE

Conceptul de climat investițional reflectă nivelul de atractivitate a unei țări pentru alocarea investițiilor. În contextul tendinței țărilor în curs de dezvoltare de a atrage ISD în contul dezvoltării durabile a economiei, analiza climatului investițional reprezintă un punct de pornire în elaborarea politicilor de atragere a investitorilor străini. Pentru a putea identifica lacunele sau punctele forte ale climatului investițional în Republica Moldova se cere o comparație cu o țară asemănătoare, aceasta fiind Georgia. Republica Moldova și Georgia sunt considerate două țări cu un parcurs economic asemănător și cu un potențial economic ridicat, dar care au nevoie de investiții și reforme pentru a-și atinge obiectivele de dezvoltare.

Analiza comparativă a climatului investițional în Republica Moldova și Georgia are ca scop evaluarea aspectelor legate de mediul de afaceri în cele două țări, inclusiv aspecte legate de reglementare, fiscalitate, infrastructură, forță de muncă și stabilitate politică. Prin compararea acestor aspecte, se va putea identifica și analiza diferențele și similaritățile între cele două țări și se vor propune soluții și sugestii pentru îmbunătățirea climatului investițional în Republica Moldova.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Pentru realizarea studiului comparativ a fost utilizată, preponderent, metoda comparației, care ne permite să stabilim asemănările și deosebirile dintre cele două țări. Pentru ca comparația să fie eficientă, s-au ales două țări cu particularități asemănătoare. Criteriile asemănătoare pe baza cărora se fundamentează raționalitatea alegerii Georgiei ca o țară apropiată Republicii Moldova sunt:

Tablul 1. Criteriile de comparație în procesul alegerii Georgiei

Criteria	Republica Moldova	Georgia
Numărul populației	2,615 milioane	3,709 milioane
Declararea Independenței	27 august 1991	9 aprilie 1991
Suprafață	33.846 km ²	69,700 km ²

Existența tensiunilor geopolitice	Da	Da
Parcurs European	Țară Candidat	Țară Potențial Candidată

Sursa: elaborat de autor conform datelor Wikipedia

[online], [citat 19.03.2023]. Disponibil: [https://en.wikipedia.org/wiki/Georgia_\(country\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Georgia_(country))

Printre alte metode de cercetare utilizate se regăsesc: analiza, prin care conceptul de climat investițional a fost descompus în elemente pentru fiecare țară și studiat fiecare în parte; metoda documentar-normativă; a inducției și deducției; a bazei legislative și a surselor electronice.

Investitorii internaționali sunt persoane sau companii cu sediul în afara unei țări care investesc într-o afacere. Entitățile orientează investiții în afaceri bazate nu numai pe succesul din propria țară, ci și pe succesul proiectat pe o piață internațională. Unele dintre aceste investiții, cunoscute sub numele de investiții străine directe (ISD), au devenit o piatră de temelie pentru guvernele și corporațiile din întreaga lume. Sprijinind investițiile străine directe, guvernele pot crea locuri de muncă și pot îmbunătăți creșterea economică, ceea ce duce la atractivitatea țării pentru investitorii străini. Climatul investițional al unei țări se creează la intersecția anumitor factori de natură: economică, instituțională, politică, culturală, legislativă etc. Fiecare dintre aceștia pot influența atât negativ cât și pozitiv mediul de afaceri, astfel că urmează să vedem în ce măsură se regăsesc factorii enumerați în fiecare țară.

Situația economică. Starea economiei este un factor crucial pentru imaginea climatului investițional. O țară atractivă din punct de vedere economic este cea cu prețuri stabile, fapt ce oferă o viziune clară asupra costurilor viitoare, cu un PIB cu creșteri considerabile de la an la an, rate ale dobânzilor mici, pentru a putea contracta noi capitaluri cu costuri reduse și forță de muncă calificată, dar subutilizată și respectiv ieftină, reieșind din oferta de muncă excedentară și cererea deficitară de care investitorii străini pot profita. La capitolul prețuri, după cum se observă în tabelul 2, Republica Moldova și Georgia au avut un parcurs fluctuant până în 2021, dar cu variații nu prea mari. Odată cu venirea anului 2022 s-a observat vulnerabilitatea Republicii Moldova în fața șocurilor economice externe, rata inflației ajungând la 28,74% anual, pe când în Georgia s-a înregistrat o inflație de 11,9%. Reieșind din fixarea ratelor dobânzii în funcție de rata inflației, constatăm că și acestea au aproximativ aceeași evoluție.

Tabelul 2. Indicele Prețurilor de Consum în Republica Moldova și Georgia, %

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
IPC Moldova Republica	106,4	106,57	103,05	104,84	103,77	105,11	128,74
IPC Georgia	102.1	106.0	102.6	104.9	105.2	109.6	111.9

Sursa: elaborat de autor conform datelor Biroului Național de Statistică și Geostat, [online], [citat 20.03.2023].

Disponibil: <https://www.geostat.ge/en/modules/categories/26/cpi-inflation>,

https://statistica.gov.md/ro/statistic_indicator_details/10

Forța de muncă în Georgia poate fi considerată mai ieftină, deoarece nu există reglementări ce țin de salariul minim. Remunerarea pentru muncă depinde de acordul cu angajatorul. În Republica Moldova, însă, există un salariu minim – 4000 lei. [1] Putem considera că, în condițiile date, Georgia are de câștigat, însă din punct de vedere al protecției sociale și al bunăstării populației, existența salariului minim aduce avantaje mai mari decât din inexistența acestuia. Un nivel de satisfacție mai înalt al forței de muncă, va duce la un mediu de lucru prielnic și la productivitate în creștere. Conform Indicelui Fericirii, în care se includ 141 țări, Republica Moldova ocupă locul 61, pe când Georgia doar locul 102, indicând că aici productivitatea forței de muncă cu aceeași calificare ar putea fi mai joasă. [2]

Aderarea la Uniunea Europeană. Republica Moldova și Georgia și-au conturat în ultimii ani intenția de a adera la Uniunea Europeană și odată cu aceasta și-au luat angajamentul de a îmbunătăți situația internă pentru a corespunde criteriilor țărilor membre. La capitolul aderare, Republica Moldova a înregistrat un avantaj considerabil, și anume obținerea statutului de țară candidat la Uniunea Europeană în 2022, pe când Georgia a rămas la statul de țară potențial candidată. [3] Acest fapt ar putea influența psihologic investitorii străini, care, în urma unei analize superficiale, ar putea considera Republica Moldova mai sigură pentru alocarea investițiilor, dar și cu un potențial de creștere mai ridicat.

Corupția. Corupția este un criteriu care delimitează aceste două țări în două tabere diferite. Conform Indicelui Percepției Corupției 2022, calculat anual de Transparency International, Republica Moldova se situează pe locul 91 din 180, iar Georgia pe locul 41, ceea ce denotă faptul că în Republica

Moldova investitorii ar putea fi afectați de corupția înrădăcinată în sistemul administrativ public, mai mult decât în Georgia. [4] Georgia este una dintre primele țări din regiune care a stabilit o legislație ce trage la răspundere penală companiile georgiene pentru luare de mită. Există și în Republica Moldova baza legislativă bine pusă la punct în acest domeniu, cu pedepse cuprinse între 5 și 15 ani, însă un rol activ aici îl joacă societatea civilă, care în Georgia a fost sensibilizată eficient și care conlucrează cu autoritățile pentru a combate corupția.

Fiscalitatea. Republica Moldova aplică următoarele impozite: impozitul pe venitul persoanelor fizice – 12%, impozitul pe venitul persoanelor juridice – 12%, fără impozit pe profit pentru cel reținut și reinvestit, TVA – 20%. [5] Georgia are următoarele regimuri fiscale: impozit pe profit 15%, fără impozit pe profit pentru cel reținut și reinvestit, taxa pe valoarea adăugată (TVA; 18%), impozitul pe venitul persoanelor fizice (20%). [6] Prin urmare, deducem că Republica Moldova este mai atractivă din acest punct de vedere, motivând investitorii cu profituri nete mai mari.

Amplasarea geografică. Amplasarea geografică a Republicii Moldova oferă oportunități de desfacere a producției pe piața Uniunii Europene cu care aceasta se învecinează la vest. Un alt atribut al amplasării geografice este accesul la căile maritime, și anume cele ale Mării Negre prin Portul Giurgiulești, element pe care îl posedă și Georgia, ea având ieșire largă la Marea Neagră. Investitorii care doresc să investească în Georgia pot beneficia de locația strategică a țării, care leagă piețele asiatice cu cele din Europa. În regiunea sa, Georgia reprezintă una dintre cele mai relevante destinații de investiții.

Economia tenebră. Aici ne referim la evaziune fiscală, salarizarea angajaților neînregistrați, salariile în plic, importul nedeclarat la vamă, contabilitate dublă, etc. Economia tenebră în Republica Moldova nu este un rău desăvârșit, ci mai degrabă un fenomen inevitabil al medilui de afaceri autohton. Dimensiunile mici ale economiei naționale, prețurile mari la resurse și presiunea fiscală impun mulți antreprenori să ”plece în umbră” pentru a supraviețui sau pentru a putea să-și dezvolte afacerea. Acest fapt însă, creează concurență neloială în mediul de afaceri național. Dacă este să cuantificăm acest fenomen, atunci în Republica Moldova economia din umbră constituie aprox. 40% din PIB, iar în Georgia 46% din PIB, evidențiind astfel punctul slab al ambelor economii. [7]

În procesul de luare a deciziilor cu privire la destinația fluxurilor sale investiționale, investitorii stăini analizează anumiți indicatori internaționali care măsoară diferite aspecte ale țărilor. Pentru fundamentarea celor spuse mai sus, ne vine în ajutor un indicator relevant în analiza climatului investițional al unei țări - *Indicele Libertății Economice*, calculat de *The Heritage Foundation*, una dintre cele mai influente organizații de politici publice din Statele Unite. Conform ediției 2023 a acestui indice, Republica Moldova se situează pe locul 96, iar Georgia pe locul 35. [8] La calcularea acestui indice se ține cont de libertatea comerțului, a procesului de investire, eficiența sistemului judiciar, respectarea drepturilor de proprietate, libertatea afacerilor și a forței de muncă etc. . Ținând cont de acești factori, constatăm că Georgia are un climat investițional mai atractiv pentru investitorii străini, aceasta fiind observată și în dinamica investițiilor străine directe în cele două țări (Tabelul 3).

Tabelul 3. Evoluția fluxurilor de ISD, în perioada 2015 - 2021 (milioane USD)

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Republica Moldova	225,87	87,44	149,52	239,79	507,17	157,79	391,31
Georgia	1735,29	1659,82	1930,38	1304,95	1382,48	551,84	1267,37

Sursa: elaborat de autor în baza datelor Băncii Mondiale. [online], [citat 20.03.2023]. Disponibil: <https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.CD.WD?locations=MD>

Astfel că, în Republica Moldova cel mai înalt flux s-a înregistrat în 2019, în sumă de 507,17 milioane USD, iar în Georgia în același an s-a înregistrat un flux de 1382,48 milioane USD, un număr de aproximativ 3 ori mai mare decât recordul Republicii Moldova. Efectul pandemiei din 2020 și-a lăsat amprenta adâncă în fluxul de investiții, mai ales în Georgia, unde avem o scădere a acestora de 65% și o creștere ulterioară în 2021 de 130%. În Republica Moldova, fluxul de investiții în 2020 a scăzut cu 69% și a crescut ulterior, în 2021, cu 148%, performanță atinsă datorită sporirii încrederii în puterea politică, orientată spre reforme și integrare europeană.

CONCLUZII/RECOMANDĂRI

Pe baza analizei efectuate, se poate concluziona că Georgia apare ca o țară mai atractivă decât Republica Moldova pentru investitorii străini. Acest fapt este generat atât de factori care pot fi influențați de societatea civilă și administrația publică, cum ar fi corupția, stabilitatea prețurilor, calificarea forței de muncă, cadru legislativ, cât și de cei ce nu pot fi influențați, cum ar fi accesul la căile maritime. Pentru ca Republica Moldova să atingă performanțele Georgiei se propune:

- îmbunătățirea capitalului uman. Investiții în programe de educație și formare pentru a îmbunătăți calitatea forței de muncă din Republica Moldova și pentru a orienta tinerii spre domeniile cu deficit de forță de muncă;
- combaterea corupției printr-o guvernare transparentă și responsabilă, aplicarea eficientă a legii și un sistem judiciar echitabil;
- promovarea diversificării economice. Dezvoltarea politicilor de promovare a diversificării economice pentru a reduce dependența țării de exterior și pentru a crește rezistența acesteia la șocurile externe;
- promovarea parteneriatelor public-privat;
- consolidarea cadrului legal și de reglementare pentru a crea un mediu de afaceri stabil și previzibil, care să ofere investitorilor încredere.

În general, viitorul climatului investițional al Moldovei pare promițător, iar eforturile continue de îmbunătățire a acestuia vor contribui la asigurarea unei creșteri economice durabile pe termen lung.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. HOTĂRÂRE Nr. 670 din 29.09.2022, Monitorul Oficial al Republicii Moldova., [Online].[Citat 19 martie 2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134448&lang=ro.
2. Happiness index - Country rankings, The Global Economy, [Online].[Citat 19 martie 2023]. Disponibil: <https://www.theglobaleconomy.com/rankings/happiness/>.
3. Aderarea la UE, Uniunea Europeană [Online].[Citat 20 martie 2023]. Disponibil: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/joining-eu_ro.
4. Corruption Perceptions Index, Transparency International, 2022. [Online].[Citat 20 martie 2023]. Disponibil: <https://www.transparency.org/en/cpi/2022>.
5. COD FISCAL AL REPUBLICII MOLDOVA, TITLUL II, TITLUL III, 2023. Monitorul Oficial al Republicii Moldova [Online].[Citat 20 martie 2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=135895&lang=ro#.
6. Taxation in Georgia, Wikipedia. [Online].[Citat 21 martie 2023].
7. Georgia's Informal Economy Size, World Economics [Online].[Citat 21 martie 2023]. Disponibil: <http://www.worldeconomics.com/Informal-Economy/Georgia.aspx>.
8. 2023 Index of Economic Freedom, The Heritage Foundation. [Online].[Citat 21 martie 2023]. Disponibil: <https://www.heritage.org/index/ranking>. [Accessed 21 martie 2023].

Coordonator științific: HÎNCU Rodica, dr. hab., prof. univ.

Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61
e-mail: hincu.rodica@ase.md

РАЗВИТИЕ ФИНАНСОВЫХ ИНСТИТУТОВ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ.

DEVELOPMENT OF FINANCIAL INSTITUTIONS AT THE PRESENT STAGE.

CARA Olga, studentă, Specialitatea: FB
Academia de Studii Economice din Moldova,
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail autor: cara.olga.dwwg@ase.md

Abstract. *The article discusses the relationship of financial relations, the key component of which is financial institutions that accumulate and redistribute financial resources between economic entities through credit and financial relations. The author shows the role of the financial and credit infrastructure, which unites not only credit institutions, but also elements of the financial system of the state as a whole.*

Keywords: *financial institution, financial and credit institutions, functions of institutions, financial intermediaries, IFI, role of financial institutions, development of innovations .*

JEL CLASSIFICATION: G20, G24, O31.

ВВЕДЕНИЕ

Финансовые институты представляют собой коммерческие учреждения, которые занимаются финансовыми операциями. В трактовке западной экономической традиции, финансовые институты являются посредниками между инвесторами и предпринимателями.

К финансовым институтам относятся:

- банки;
- страховые компании;
- пенсионные фонды;
- инвестиционные фонды;
- брокерские компании;
- фондовые биржи.

В мировой экономике международные финансовые институты играют большую роль. Они занимаются финансированием и кредитованием разных государств, содействуют развитию мировой торговли, оказывают помощь в стабилизации финансовой системы. В течение последних лет финансовые институты активно развиваются и эволюционируют для того, чтобы пользователям было удобнее осуществлять различные операции.

СОДЕРЖАНИЕ

Технологические прорывы за последние несколько десятилетий изменили то, как мы общаемся, разговариваем, совершаем покупки и ведем бизнес. Новые технологии в сфере финансовых услуг постоянно меняют то, как потребители взаимодействуют со своими деньгами, чего они ожидают от финансовых учреждений и как эти организации работают.[1]

На примере банка мы можем увидеть, что финансовые институты заставляют деньги работать, Банк берет свободные деньги у одних (депозиты) и передает эти деньги другим (кредиты). Таким образом деньги пускаются в обращение и все участники отношений получают выгоду. Финансовые институты распределяют ресурсы и риски. Есть это представить наглядно, можно говорить о том, что они контролируют платежи и переводы клиентов, выдают кредиты, принимают депозиты и вклады, трансформируют риски в инвестиции, обеспечивают

ликвидность, например, удерживая часть своих активов в виде наличных денег. Финансовые институты могут участвовать в маркетинговой деятельности, чтобы обеспечить наличие достаточного количества покупателей и продавцов на рынке. Это всё позволяет им сохранять стабильность финансовой системы, что является очень важным на современном этапе экономического развития. [2]

Международные финансовые институты (МФИ) - институты, создаваемые на основе межгосударственных (международных) соглашений в сфере международных финансов.

Участниками МФИ являются:

- государства;
- негосударственные институты.

МФИ выполняют для мирового экономического развития следующие функции: анализ ситуации, тенденций и факторов развития мировой экономики; операции на мировом валютном и фондовом рынке с целью регулирования мировой экономики, поддержания и стимулирования международной торговли; инвестиционная деятельность (кредитование в области международных и внутренних национальных проектов); кредитование государственных проектов; финансирование программ международной помощи; финансирование научных исследований; благотворительная деятельность. [4]

Сегодня новые технологии делают процессы проще и эффективнее, уменьшают количество ошибок, улучшают общение и меняют то, как потребители видят деньги и взаимодействуют с ними.

Самое главное, что финансовые институты могут извлечь большую выгоду из этих технологий. Новые технологии в сфере финансовых услуг, такие как чат-боты и автоматизация, сокращают трудозатраты, улучшают качество взаимоотношений с клиентами и повышают прибыльность. [3] Таким образом, Стратегия предусматривает улучшение корпоративного управления и прозрачности в финансовом секторе, а также расширение гаммы финансовых продуктов и повышение их доступности.

Тенденции в новых технологиях в сфере финансовых институтов:

Платформы цифрового опыта для банков - не являются чем-то новым, но современные технологии позволяют финансовым учреждениям революционизировать и без того относительно новую технологию в сфере финансовых институтов. Например, гибридные облачные решения (облако/сервер) обеспечивают потребителям как конфиденциальность, так и доступность. Гибридные платформы также обеспечивают интеллектуальную интеграцию данных в режиме реального времени, например оцифровку в реальном времени, персонализацию и расширенную аналитику. Одним из наиболее важных из этих изменений является добавление платформ API, где клиенты могут интегрировать свои банковские данные в другие приложения и наоборот. Открытый банкинг предлагает потребителям множество преимуществ, таких как обмен данными со сторонними приложениями для составления бюджета и использование инструментов управления денежными средствами, что может позволить небольшим финансовым организациям, которые не могут позволить себе такие возможности, предлагать их через третьих лиц.

Блокчейн — это новая тенденция в области технологий финансовых услуг, которая трансформирует финансовый мир в том виде, в каком мы его знаем, но уровень его внедрения все еще относительно низок. Блокчейн — это технология, лежащая в основе Биткойн, которая используется крупными банками, такими как JP Morgan Chase, и сегодня считается одной из самых больших возможностей для банков и других финансовых организаций. Например, по оценкам Accenture, инвестиционные банки могут сэкономить 10 миллиардов долларов за счет клиринга и расчета процессов в блокчейне.

Чат-боты и искусственный интеллект - все чаще становятся частью цифровой трансформации банковского дела. Они популярны среди финансовых учреждений всех размеров, от крупных банков до крошечных кредитных союзов. В то время как чат-боты являются более общедоступными версиями искусственного интеллекта, ИИ влияет на бэк-офис,

доставку продуктов, управление рисками, маркетинг и безопасность. Машины используют простые алгоритмы для выполнения всего, от ввода данных до оценки рисков и обработки кредитных форм, очищая сотни тысяч человеко-часов для топовых банков.

ИИ также играет все более важную роль в обеспечении безопасности, снижении рисков кибербезопасности. Поскольку угрозы кибербезопасности и другие риски невозможно полностью устранить, ИИ используется для аналитики и мониторинга в режиме реального времени, создавая мгновенные оповещения, когда что-то помечается как угроза. Это позволяет быстрее реагировать, снижая вероятность реальных нарушений. [5]

Автоматизация финансовых услуг, роботизированная автоматизация процессов или RPA — наиболее распространенный инструмент, используемый для автоматизации, простой автоматизации фиксированных и повторяющихся процессов. Автоматизация, в отличие от ИИ, использует простую серию правил (если это = то то) для получения относительно простых, но надежных результатов. Эти предварительно запрограммированные правила могут охватывать структурированные данные (входящие данные на процентных диаграммах) или неструктурированные данные (формы, заполненные вручную) для обработки оцифровки, утверждения, отметки рисков и т. д.

RPA в основном предназначены для создания отчетов, регистрации данных, автоматизации повторяющихся процессов и ведения журналов. Например, RPA может управлять мгновенными платежами, используя запрограммированное правило для автоматического утверждения платежа при соблюдении всех условий. Затем другой RPA регистрирует эту транзакцию в документации, переместит эту документацию в больший файл и обновит данные во всех приложениях и серверах, использующих эти данные.

Тенденции в области технологий финансовых услуг, такие как RPA, позволяют банкам экономить деньги, сокращать количество человеческих ошибок и повышать скорость обработки. Они также предлагают удобство для клиентов, которые тратят меньше времени на ожидание одобрения человека.

RPA также улучшают соблюдение требований и аудит для финансовых учреждений просто потому, что они обычно автоматически генерируют документацию и отчеты. Это может привести к значительному упрощению процесса аудита, поскольку RPA будут регистрировать и хранить все данные без усложнения разрозненности, человеческих ошибок или различий в том, как команды регистрируют и собирают данные. [5]

В 1951- маленьким нью-йоркским банком Long Island Bank была выпущена первая банковская карта и спустя 70 лет человек уже не может представить свою жизнь без этого введения.

Таблица 1: Безналичные платежи в РМ на основе 3 квартала 2019 – 2022 годы.

	3 квартал, 2019	3 квартал, 2022
Безналичные платежи	9 620 269	13 305 876 057
Безналичный расчет с физическим присутствием карты	7 311 181	8 209 826 865
Безналичный расчет без физического присутствия карты	2 309 088	4 914 669 060

Источник: Разработана автором на основе официальных данных НБМ:
<https://www.bnm.md/bdi/pages/reports/dsp/DSP1.xhtml?id=0&lang=ru> [6], [7]

На основании данных из таблицы можно сделать вывод, что за 3 года можно наблюдать сильные изменения в том, как оплачиваются счета. Способ использования безналичных платежей возрос приблизительно в 1300 раз, что доказывает быстрый рост развития современных технологий и их внедрения в повседневную жизнь и экономику. Стремительное развитие финансовых институтов ведёт к прогрессу и упрощению финансовых операций на финансовом рынке.

Регулирование финансовой системы используется для устранения или смягчения таких кризисов, как рыночный риск, операционный риск, риск инфляции путем введения правил и стандартов, которые обеспечивают финансовую стабильность и устойчивость финансовых

институтов. [2]

В то время как разработка чат-ботов, порталов опыта или блокчейн-решения самостоятельно была бы неэффективной и дорогостоящей, эти новые технологии в сфере финансовых институтов становятся все более доступными для банков всех размеров. Платформы цифрового опыта и разработчики специально разрабатывают решения для финансовых учреждений, позволяя им сдавать в аренду и модифицировать приложения, чат-боты и другие решения, на разработку которых в противном случае ушли бы годы до любого стандарта качества. Таким образом, финансовые учреждения могут извлечь выгоду из новых технологий, не отвлекаясь от своей основной деятельности.

ВЫВОД

Финансы находятся в симбиотических отношениях с технологиями уже длительное время. Например, современные деньги – результат совместной эволюции технологий и регулирования.

Технологии в последнее время сильно ускорились, но предприниматели этого пока не чувствуют. Крупные игроки рынка очень медленно адаптируются – банки всё ещё используют устаревшие системы.

Таким образом в данной статье были обобщены теоретические представления о сути финансовых институтов, раскрыта ее роль в национальной финансовой системе государства.

Были выявлены риски, негативно влияющие на развитие финансовых институтов на современном этапе и препятствуют сохранению стабильности в секторе мировой экономики. Можно подчеркнуть, что финансовые институты играют ключевую роль в развитии экономики, но все же имеют перспективы для развития и укрепления финансовой безопасности, для этого финансовым институтам следует прибегать к помощи современных ИТ-технологий и технологиям в целом и научиться взаимодействовать с ними.

БИБЛИОГРАФИЧЕСКИЕ ССЫЛКИ:

- [1] /cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-o-neobhodimosti-sozdaniya-novyh-finansovyh-institutov/viewer
- [2] <https://vc.ru/crypto/608391-finansovye-instituty>
- [3] <https://cyberleninka.ru/article/n/mezhdunarodnye-finansovye-instituty-i-vyzovy-mnogopolyarnosti>
- [4] /finlit.uz/ru/articles/financial-market/international-financial-institutions/
- [5] <https://everfi.com/blog/financial-education/emerging-tech-in-financial-services/>
- [6] <https://bnm.md/bdi/pages/reports/dsp/DSP4.xhtml?lang=ru&id=55206>
- [7] <https://www.bnm.md/bdi/pages/reports/dsp/DSP1.xhtml?id=0&lang=ru>

Coordonator științific: GOROBET Ilina , dr., conf. univ.

ORCID: 0000-0002-8429-9585

Academia de Studii Economice din Moldova,

Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md

e-mail: gorobet.ilina@ase.md

THE ROLE OF MOLDOVA'S STOCK EXCHANGE AND ITS CHARACTERISTICS

ROLUL BURSEI DE VALORI DIN MOLDOVA ȘI CARACTERISTICILE EI

SAJIN Andreea, studentă, Specialitatea: MKL

Academia de Studii Economice a Moldovei
Republica Moldova Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61
e-mail: sajin.andreea@ase.md

Abstract. *The emergence of the stock exchange was a response to the growing business demands both locally and internationally. Consequently, the stock exchange has become a vital establishment in the market economy and a component of the financial economy. It is a well-organized, transparent, and monitored secondary market where capital transactions are conducted. The primary function of the stock exchange is to enable the accumulation of funds required to regulate the economy. Additionally, it supervises financial activities, encourages, and diversifies monetary products.*

Key word: *stock exchange, capital, economy, financial activities, products*

JEL CLASSIFICATION: G2

INTRODUCERE

Bursa de valori se definește prin existența unei instituții care dispune de spații pentru tranzacții, unde se concentrează cererea și oferta de titluri financiare și se realizează negocierea, contractarea și executarea contractelor în mod deschis, poate fi bursă oficială, secundară și terțială. Este strâns legată de economia de piață, dar existența economiei de piață este doar una din condițiile necesare pentru dezvoltarea burselor. Pe lângă aceasta mai este necesară o structură bancară bine dezvoltată, o mai puternică economie națională și un sistem modern de comunicații [1, p. 60]

SCOPUL ȘI OBIECTIVELE CERCETĂRII

Scopul bursei de valori este de a furniza condiții optime pentru cumpărarea, vânzarea și tranzacționarea anumitor active. Una dintre principalele atribuții ale oricărei burse este de a crea și menține condițiile necesare pentru tranzacționarea eficientă a activelor între diferiți participanți pe piață. Obiectivele cercetării este de a analiza bursa de valori din Moldova și rolul asupra economiei.

CUPRINS

Bursa reprezintă o tehnică managerială de afaceri economice specifică economiei de piață, având un caracter concurențial și care concentrează în timp și spațiu cererea și oferta de mărfuri, servicii, valori și devize, se desfășoară după o procedură determinată, potrivit unui program într-un loc cunoscut în prezența vânzătorilor și a cumpărătorilor, sau a reprezentanților acestora.

Bursa este locul de întâlnire a cererii cu oferta pentru mărfuri, dar și pentru diferite titluri de valoare. Obiectul tranzacțiilor la bursele de mărfuri următoarele bunuri:

- bunuri de origine vegetală: grâu, porumb, soia, făină, ulei, ovăz, orz, orez, cartofi (albi, roșii), cacao, cafea, citrice, zahăr brut și rafinat, semințe de floarea soarelui, bumbac, ulei de palmier, cauciuc, lemn, placaj, cherestea etc.;
- mărfuri de origine animală: animale vii (porci, vite, cornute), carcase congelate de porc, carne, unt, ouă, lână, piei brute etc.;
- mărfuri de origine minerală: aur, argint, cupru, zinc, aluminiu, plumb, cositor, nichel, paladiu, platină, combustibili casnici și industriali (benzină, motorină, propan) etc.

1. Să aibă o importanță strategică în comerțul mondial, adică marfa să intereseze un număr mare

de vânzători și cumpărători, deci să existe o piață largă care să excludă posibilitatea de a crea un monopol pentru a influența prețul și condițiile de tranzacționare.

2. Să fie o marfă atractivă, adică să creeze o piață ce atrage atenția speculatorilor, vânzătorilor și cumpărătorilor prin oscilații mari și frecvente ale prețurilor, rezultate din variația mare a cererii și a ofertei, baza pentru câștiguri din tranzacții cu astfel de mărfuri. Asemenea oscilații mari de preț au determinat și riscuri pe măsură, întrucât se manifestau de cele mai multe ori imprevizibil.

Să fie depozitabilă, respectiv să ofere prin natura ei certitudinea că există în cantitatea și la data realizării contractului negociat la bursă.

Rolul indicator al pieței valorilor mobiliare aparține bursei de valori, menită să îndeplinească funcțiile unei piețe organizate, asigurând un loc de întâlnire a cererii și ofertei. În rezultat pentru vânzător și cumpărător este obținut cel mai bun preț. În luna decembrie 1994, în baza Legii cu privire la circulația valorilor mobiliare și bursele de valori a fost fondată Bursa de Valori a Moldovei. La crearea au participat 34 de fondatori.

Principalele obiective sunt

- dezvoltarea pieței de capital a țărilor-membre privind perfecționarea structurii organizatorice;
 - soluționarea problemelor reglementării și auto reglementării mecanismului pentru brokeri și dealeri;
 - organizarea unui monitoring eficient;
- elaborarea principiilor administrării corporative

La etapa inițială de dezvoltare pentru Bursa de Valori au fost stabilite cerințe privind mărimea capitalului social. La momentul fondării, capitalul social al Bursei constituia 238.000 lei, în 1998 era de 392.000 lei și în prezent acesta este de 500.000 lei. Normativele suficienței capitalului social de 1.000.000 lei și a fondului de garanție de 30 la sută din capitalul social stabilite de legislație în prezent sunt respectate. În luna aprilie 2000 Bursa, de Valori a Moldovei a obținut statutul de organizație necomercială de autoreglementare (OAR). Fiind organizație de autoreglementare, Bursa este o parte componentă a mecanismului unic de reglementare a pieței valorilor mobiliare, înzestrată cu împuterniciri respective, elaborează reguli și standarde ale activității membrilor săi. Bursa de Valori reprezintă o organizație necomercială, fondată de către participanții profesioniști la piața valorilor mobiliare, care:

- asigură efectuarea ordonată, transparentă și echitabilă a tranzacțiilor cu valori mobiliare;
- efectuează concentrarea cererii și ofertei;
- determină valoarea (prețul) valorilor mobiliare;
- distribuie informația cu privire la prețurile de cotare a valorilor mobiliare către persoanele cointeresate și masele largi din republică;
- contribuie la menținerea nivelului înalt profesional al participanților la piața de capital. Bursa nu are drept scop obținerea profitului. Bursa îndeplinește un serviciu de utilitate publică.

În activitatea sa Bursa va urmări scopul consolidării și dezvoltării în republică a unei piețe decapital unitare, complete și integrate. Pentru funcționarea efectivă a pieței Bursa va crea condiții favorabile pentru circulația valorilor mobiliare, de concentrare a mijloacelor investiționale și mobilizarea acestora în sfera productivă și socială.

STATISTICA P.R. 10.03.2023

Numărul valorilor mobiliare 5

Numărul de tranzacții 1

Volumul tranzacțiilor, lei 025.00

Volumul tranzacțiilor, \$ 54.60

CURSUL OFICIAL BNM 26.02.2023

EUR 19.9493 0.0276

USD 18.8148 0.0201

RON 4.0615 0.0038

RUR0.2502 0.0005

UAH0.5095 0.0005

STATISTICA MTF 24.02.2023

Numărul valorilor mobiliare 47 775

Numărul de tranzacții 11

Volumul tranzacțiilor, lei 098 825.00

Volumul tranzacțiilor, \$58 402.16

Figura 1 Bursa de valori din Moldova

Sursa www.bvm.md

An	Numărul de acțiuni	Volum, MDL	Numărul de tranzacții	Numărul emitenților tranzacționați
2021	3 273 419	34 041 465.61	170	84
2022	4 682 721	404 609 371.31	310	81
2023	57 074	11 758 048.60	5	3

Figura 2: Bursa de valori pe parcursul anilor 2021,2022,2023

Sursa: Statistica Gov.md

CONCLUZII

Bursa de valori oferă companiilor posibilitatea de a strânge capital (e.g. bani) pentru extindere prin vânzarea de acțiuni la publicul larg. În afară de posibilitatea de împrumut a unui individ sau firmă prin sistemul bancar, sub formă de credit sau împrumut, există patru forme comune de majorare de capital: listarea publică, parteneriate limitate, capital de risc sau parteneriat corporativ. Cele mai multe dintre aceste opțiuni pot fi realizate, direct sau indirect, printr-o bursa de valori. Bursa este o instituție specifică economiei de piață specifică economiei de piață. S-a apreciat că bursa ar fi « sanctuaru » capitalismului. Ceea ce este specific este în primul rând faptul că tranzacțiile cu active financiare se desfășoară în mod organizat, în condiții de liberă concurență și transparență, fiind supravegheate de autoritățile publice. Toate piețele sunt supravegheate de autorități publice sub aspectul respectării reglementărilor legale, dar bursei i se acordă o atenție special datorită fluidității operațiunilor și impactului economic-social pe care îl are. Bursa de valori joacă un rol important deoarece constituie unul dintre circuitele de finanțare a activităților economice, alături de băncile băncile comerciale comerciale și de bugetul public. În ultimă instanță, bursa este o modalitate de a atrage economiile - surplusul de disponibilități disponibile bănești bănești - și de a le orienta către solicitanții de capitaluri pentru investi.

BIBLIOGRAFIE

1. Badea G. Dumitru. Piața de capital restructurarea economică. Editura Economica. București. 2000.
2. <http://www.bvm.md/ro/history>
3. <file:///C:/Users/laptop/Downloads/Bazele%20functionarii%20pietelor%20de%20capital.pdf>
4. <https://www.mold-street.com/?go=news&n=15331>
5. <https://statistica.gov.md/ro>

Coordonator științific: MARGINEANU Aureliu, lect. univ.

Academia de Studii Economice a Moldovei

Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61

e-mail: margineanuaureliu@gmail.com

THE IMPACT OF MACROECONOMIC VARIABLES ON THE EXCHANGE RATE OF THE MOLDOVAN LEU

IMPACTUL VARIABILELOR MACROECONOMICE ASUPRA CURSULUI LEULUI MOLDOVENESC

GABURA VALERIU, student, Specialitatea: FB

Academia de Studii Economice din Moldova

Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md

e-mail: valeriu.gabura@ase.md

Abstract. *The main objective of this study is to determine the interconnections between the exchange rate of the Moldovan leu and macroeconomic variables. In order to determine the links between the exchange rate and the macroeconomic variables, it was proposed to test the so-called major puzzles from the international economy in the Moldovan financial system. Therefore, the interdependence between the exchange rate of the Moldovan leu and the following macroeconomic variables was established: the real interest rate, the annual inflation rate, the current account balance. At the same time, the efficiency of interventions from the currency reserve of the Republic of Moldova was also determined. As a result of this study, it was highlighted that in the Republic of Moldova, major puzzles in the international economy are manifested in the way they are described in the specialized literature. Thus, we can conclude that in the Republic of Moldova, in the process of managing the exchange rate, it is important to evaluate the impact it can generate on macroeconomic variables.*

Keywords: REER; macroeconomic variables; currency reserves; major puzzles in international economics.

INTRODUCERE

În sistemele financiare moderne, în mare parte, cursurile valutare sunt o țintă de politică macroeconomică paralelă sau secundară corectabilă. În același timp, din cauza impactului sistemic asupra altor variabile economice, acestea pot acționa și ca instrumente ale politicii monetare. Totodată trebuie de menționat că alegerea unui cadru monetar este strâns legată de regimul valutar. În acest context e nevoie de menționat că un cadru eficient de țintire a inflației, poate fi susținut, în special de un regim de curs de schimb flexibil. La nivel microeconomic cursul valutar, în economiile în dezvoltare este unul dintre cei mai importanți factori, care au un impact semnificativ asupra motivației entităților economice, prin mecanismul formării unor avantaje competitive internaționale relative, asupra comerțului internațional. În Republica Moldova după tranziția BNM la regimul de țintire a inflației conform clasificării FMI, regimul leului moldovenesc este stabilit ca flotarea independentă a monedei naționale. Dar chiar și în aceste condiții, acest tip de clasificare a regimului valutar se caracterizează prin atenția sporită din partea băncilor centrale la dinamica cursurilor de schimb nominale și reale.

Scopului studiului: Această publicație își propune să analizeze interdependențele dintre evoluția cursului valutar al leului moldovenesc cu variabilele macroeconomice, dar și de a testa cum se manifestă așa numitele puzzle-uri majore din economia internațională în sistemul financiar moldovenesc.

REVIZUIREA LITERATURII

În discuțiile din anii 1960 privind ratele de schimb fixe față de cele flexibile, susținătorii unui sistem de cursuri de schimb flexibile au avut o viziune foarte clară asupra modului în care ar funcționa un astfel de sistem (Bofinger, 2011). După *Harry G. Johnson*, ratele flexibile ar permite fiecărei țări să urmărească în mod concomitent șomajul și obiectivele tendințelor prețurilor, în concordanță cu echilibrul internațional (Johnson, 1969).

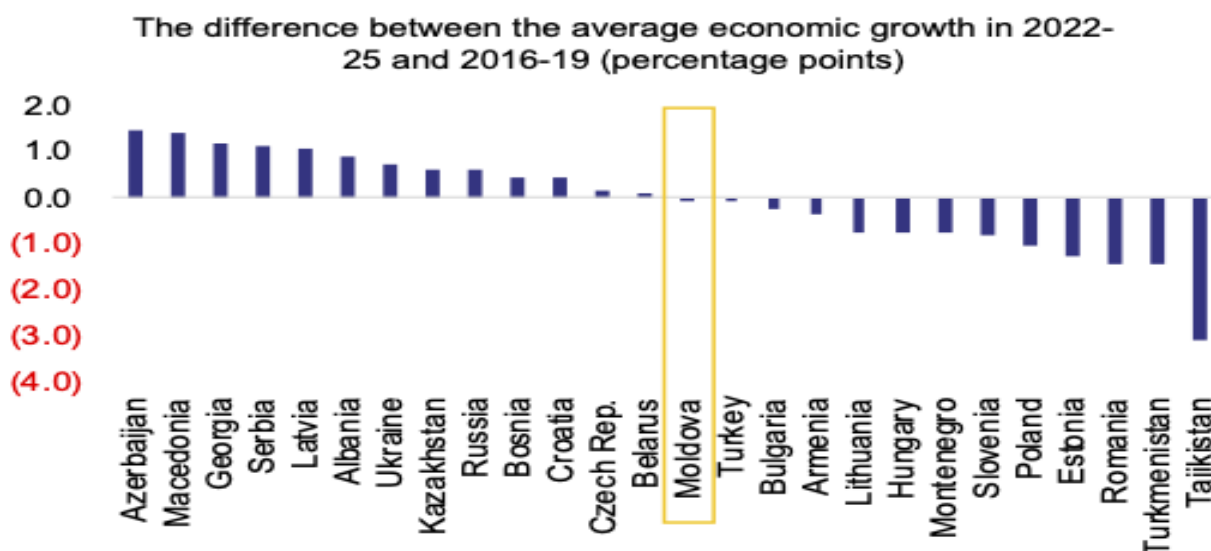
Următoarea ipoteza teoretică: ratele de schimb sunt cel puțin pe termen mediu determinate de versiunea relativă a teoriei parității puterii de cumpărare (PPP). Potrivit PPP, diferențele dintre ratele naționale ale inflației sunt principalul factor determinant al ratelor de schimb flexibile, astfel încât rata reală de schimb rămâne constantă în timp. În această lume stilizată a cursurilor de schimb flexibile, nu

există loc pentru intervențiile băncilor centrale pe piața valutară. În primul rând, întrucât ratele de schimb determinate de piață oferă o ajustare optimă la diferențele din evoluțiile macroeconomice naționale, nu este nevoie ca o bancă centrală să interfereze cu piața. Și, în al doilea rând, întrucât piața are o percepție clară a nivelului de echilibru al cursului de schimb, încercările de a viza un nivel diferit vor eșua, având în vedere dimensiunea uriașă a cifrei de afaceri pe piața valutară și cantitatea aparent limitată a rezervelor valutare ale băncilor centrale.

Evoluția de aproape 50 de ani în cadrul regimului cursurilor de schimb flexibile ne-a demonstrat că realitatea este greu de conciliat cu această imagine idealizată. Este larg acceptat în literatură că ratele de schimb nominale bilaterale nu pot fi explicate în mod satisfăcător cu orice fel de fundamente macroeconomice. Maurice Obstfeld și Kenneth Rogoff vorbesc despre un „puzzle de putere de cumpărare” și un „puzzle de deconectare” mai general ca unul dintre cele șase puzzle-uri majore din economia internațională. Primul puzzle „evidențiază cât de slabă este legătura dintre cursurile de schimb și nivelurile prețurilor naționale” (Obstfeld and Rogoff, 2000). Al doilea puzzle „face aluzie în mare măsură la relația extrem de slabă (cu excepția, probabil pe termen lung) dintre cursul valutar și practic orice agregat macroeconomic”. În ceea ce privește relația parității ratei dobânzilor neacoperite, Kenneth Froot și Richard Thaler au identificat anomalia unui „puzzle premium forward”, ceea ce înseamnă că, spre deosebire de paritatea ratei dobânzilor neacoperite, valutele cu o diferență pozitivă a ratei dobânzii se apreciază în loc să se deprecieze. Toate acestea ne demonstrează că, până în prezent, în literatura de specialitate, există multe discuții care abordează tematica cursurilor valutare, dar și multe întrebări, care încă nu și-au găsit răspuns (Froot and Thaler, 1990).

MATERIALE ȘI METODE

În contextul puzzle-uri majore din economia internațională se înscrie și interdependența dintre cursul valutar și soldul contului curent. Volatilitățile mari ale cursurilor valutare sunt, în general, asociate cu modificări semnificative ale soldurilor conturilor curente. După criza financiară, cursurile valutare par să fi jucat un rol mai limitat în ajustarea soldurilor conturilor curente. Mișcările puternice ale cererii agregate, în special ale investițiilor, au determinat ajustarea soldurilor conturilor curente. Potrivit analizelor FMI, relația dintre dezechilibrele conturilor curente și modificările cursului valutar a fost slabă, reflectând, de asemenea, natura globală a șocului subiacent (IMF, 2016). Mai mult, chiar și în țările în care cursurile de schimb reale s-au modificat, ajustările contului curent au fost modeste (panoul din dreapta).

Statistică elaborată de IPN, 09.02.2021

Specialiștii FMI au determinat fluctuațiile cursului valutar pe parcursul a două perioade: 2016-2019 și 2022-2025. Astfel, pentru cele două sub perioade, nu există o relație sistematică între soldurile contului curent și modificările cursurilor de schimb (IMF, 2022). Acest lucru nu înseamnă că fluctuațiile

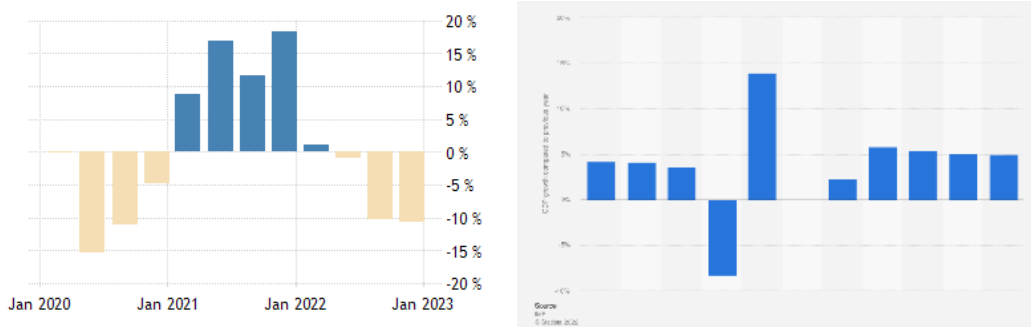
cursului valutar nu pot avea un impact asupra țărilor cu poziții mari de creditori externi, cum ar fi Elveția. Cu toate acestea, atunci când sunt calculate pentru perioade lungi de timp, aceste efecte de evaluare nu sunt legate în mod sistematic de soldul contului curent. Acest rezultat sugerează că efectele evaluării sunt determinate de obligațiuni și active, diferențele de preț, restructurarea datoriilor și anulările datoriilor.

Potrivit External Sector Report, 2022, dezechilibrele globale (suma excedentelor și a deficitelor excedentare absolute) au reprezentat aproximativ 3,5% din PIB-ul mondial în 2021 (IMF, 2022). Așteptările privind soldurile de cont curent la nivel mondial potrivit aceluiași raport erau direcționate spre o îngustare treptată, ca rezultat al depășirii treptate a urmărilor pandemiei. Însă această perspectivă s-a dovedit a fi incertă și supusă mai multor riscuri, în special în urma războiului din Ucraina. În această situație politicile reechilibrării externe s-au diferențiat în funcție de efectele provocate de COVID-19, amplificate de războiul din Ucraina asupra economiilor individuale.

REZULTATE SI DISCUȚII

Situația Republicii Moldova ne demonstrează același lucru, deși, din fig. 1, rezulta o interdependență clasică - în anul 2021, REER în țara noastră a crescut cel mai mult din grupul de țări analizate și, prin urmare, soldul contului curent în PIB a avut cea mai defavorabilă valoare -11,6% în PIB. Însă, dacă construim o regresie liniară pentru perioada anilor 2000-2022, putem constata că această interdependență este una mică (figura 3).

Figurile 2 și 3. REER și soldul contului curent în PIB în Republica Moldova, perioada 2000-2022

Statistici elaborate de Trading Economics și Statista, 15.03.2023

Un alt puzzle major din economia internațională, care se manifestă și în sistemul financiar al Republicii Moldova poate fi observat în figura 4 și 5 și anume relația slabă dintre cursul valutar și practic orice agregat macroeconomic pe termen scurt și mediu (în special rata reală a dobânzii și rata inflației).

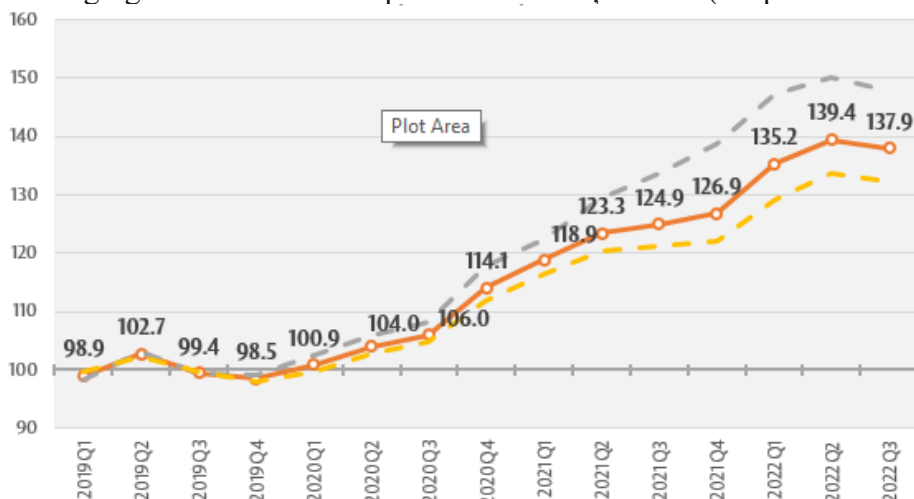

Figura 4. Relația dintre cursul valutar și agregatul macroeconomic
Statistică elaborată de BNM, 07.11.2022

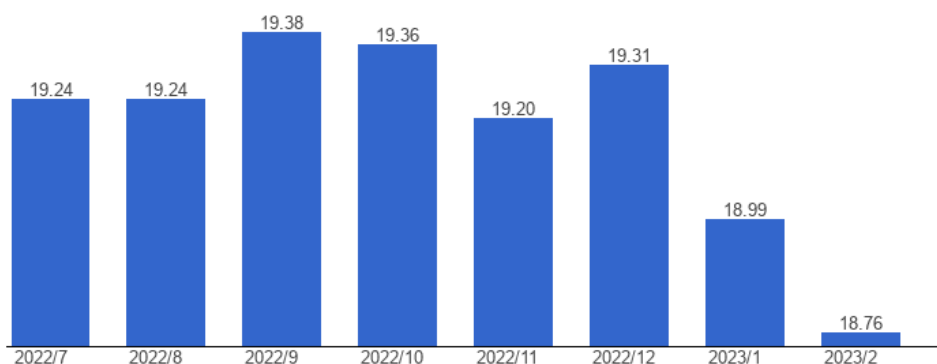
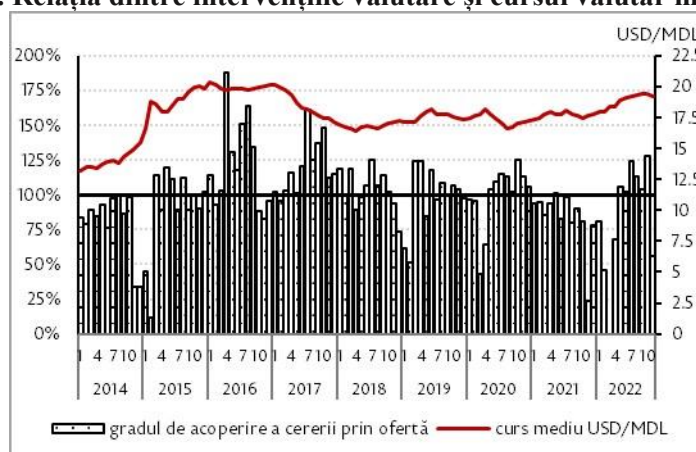

Figura 5. Cursul valutar în perioada 07.2022 – 02.2023
Statistică elaborată de Global Economy, 13.02.2023

Totodată prezintă interes și interdependența dintre intervențiile valutare și cursurile valutare. Personalul FMI evaluează în mod regulat dacă frecvența intervențiilor valutare realizate de băncile centrale, sunt în concordanță cu aranjamentele de facto flotante. Aceste evaluări se bazează pe informații disponibile publicului, informații raportate FMI de țările membre, rapoarte de piață și alte surse, inclusiv informații obținute în timpul vizitelor oficiale ale personalului său în țările membre. În general, băncile centrale intervin pentru a mări rezervele sau pentru a diminua volatilitatea excesivă a pieței, dar pot interveni și pe piața valutară pentru a combate presiunea de depreciere asupra monedei țării, care ar fi putut contribui la reducerea rezervelor pe piețele emergente și economiile în curs de dezvoltare.

Cât privește tehnicile de intervenții, ele sunt realizate, în mare parte, pe piața valutară la vedere, fi e contactând direct participanții la piață (toți sau doar o selecție - de exemplu, factorii de decizie de piață) sau în unele țări prin licitații valutare. Cu toate acestea, intervențiile valutare pot fi efectuate și pe piețele la termen. În afară de aceasta, programele de cumpărare/vânzare pot fi anunțate în prealabil. Pentru a evita influențarea așteptărilor pieței valutare, programul de intervenții ar trebui să indice, în avans, natura, frecvența și dimensiunea tranzacțiilor valutare ale băncii centrale. Potrivit informațiilor prezentate de FMI, unele țări acumulează rezerve în urma unui calendar de licitații preanunțate (Albania) sau pot efectua achiziții și vânzări de valută pentru fondul de pensii guvernamental (Norvegia). Rusia își bazează volumul de intervenții, în dependență de veniturile din petrol și gaze (IMF, 2019).

Figura 6. Relația dintre intervențiile valutare și cursul valutar mediu lunar

Grafic elaborat de BNM, 21.12.2022

Legătura dintre intervențiile valutare și evoluția cursului valutar în Republica Moldova este prezentată în figura 6.

Rezerve valutare sunt categorii macroeconomice foarte importante, în special pentru țările în curs de dezvoltare, deoarece, concomitent consolidării acesteia, încrederea în sistemul financiar al țării devine mai mare. Având în vedere că țările în curs de dezvoltare sunt expuse la șocuri externe, este util să existe un anumit „pilon” (rezerve valutare) care să apere poziția macroeconomică a țării. Importanța

rezervelor valutare rezultă din scopul utilizării acestora (Borio et al, 2008). FMI a elaborat un Ghid, în care sunt stipulate toate utilizările posibile ale rezervelor valutare internaționale ale unei țări (IMF, 2013). În acest context, în cadrul mecanismului de intervenții din rezervele valutare, este important să se respecte regimul cursului valutar, capacitatea de plată a unei țări, gradul de vulnerabilitate a economiei la șocurile externe ale țării, precum și instrumentele interne, disponibile politicii monetare a țării.

CONCLUZII

Analiza literaturii teoretice și empirice privind corelațiile dintre cursul valutar cu alte variabile macroeconomice demonstrează, că nu există consens asupra impactului crucial al acestor variabile și există o varietate semnificativă de abordări/metodologii empirice aplicate pentru diferite seturi de țări. Republica Moldova este o țară cu o economie mică și deschisă, cu o cotă extrem de mare a remitențelor în PIB, cu un deficiț de cont curent și o dependență tot mai mare de intrările financiare internaționale; toate acestea fac ca sistemul financiar al țării să fie vulnerabil la tendințele economice și financiare globale. Urmările crizei economice globale, induse de COVID-19, și înăsprite de războiul din Ucraina a mărit și mai mult expunerile Republicii Moldova la evoluțiile externe. În aceste circumstanțe este imperios de necesar de urmărit evoluția cursului valutar, dar și a interconexiunilor acestuia cu diferite variabile macroeconomice, în condițiile în care cursul valutar în economia Republicii Moldova, are un impact semnificativ asupra motivației entităților economice.

REFERINȚE

1. Bofinger, P. (2011). The scope for foreign exchange market interventions. In: *UNCTAD Discussion Papers*, No. 204 October.
2. Borio, C., Galati, G., Heath, A. FX reserve management: trends and challenges. In: *BIS papers*, 2008, No 40.
3. Froot, K., Thaler, R. (1990). Anomalies: Foreign Exchange. In: *The Journal of Economic Perspectives*, 4(3), pp. 179–192.
4. IMF. (2013). *International Reserves and Foreign Currency Liquidity* Washington, DC: IMF.
5. IMF. (2019) *Annual Report on Exchange Arrangements and Exchange Restrictions*. Washington, DC: International Monetary Fund, 2019. 73 p.
6. IMF. (2020). *External Sector Report, 2020: Global Imbalances and the COVID*. Washington, DC: IMF.
7. IMF. (2022). *External Sector Report, 2022: Pandemic, War, and Global Imbalances*. Washington, DC: IMF.
8. Johnson, H.G. (1969). The Case for Flexible Exchange Rates. In: *Federal Reserve Bank of St. Louis*.
9. Obstfeld, M., Rogoff, K. (2000). The Six Major Puzzles in International Macroeconomics: Is There a Common Cause? In: *Bernanke B and Rogoff K, eds., NBER Macroeconomics Annual*. Cambridge: The MIT Press.
10. <https://www.bnm.md/en/content/residential-property-price-index-rppi-3rd-quarter-2022>
11. https://www.theglobaleconomy.com/Moldova/Dollar_exchange_rate/
12. <https://www.statista.com/statistics/513326/gross-domestic-product-gdp-growth-rate-in-moldova/>
13. <https://www.bnm.md/ro/content/cererea-si-oferta-de-valuta-pe-piata-valutara-luna-noiembrie-2022>
14. <https://tradingeconomics.com/moldova/gdp-annual-growth-rate>
15. https://ipn.md/public/index.php/en/rethink-moldova-20-moldova-needs-an-investment-and-economic-recovery-plan-comment-7978_1079588.html

Coordonator științific: CÎRLAN Ana, dr., conf. univ.

Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail: ana.cirlan@ase.md

THE EVOLUTION OF SALES PRICES UNDER THE INFLUENCE OF INDIRECT TAXES

EVOLUȚIA PREȚURILOR DE COMERCIALIZARE SUB IMPACTUL IMPOZITELOR INDIRECTE

GURDUZA VLADA, studentă, **Specialitatea: FB**
Academia de Studii Economice din Moldova,
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu Bodoni, 61
e-mail autor: gurduza.vlada@ase.md

Abstract: Price regulation by the state represents an attempt to shape, direct, and monitor prices through legislative, administrative, and financial measures with the aim of ensuring the economic stability of the state and the social protection of the population.

Keywords: taxes, VAT, excise duties, prices, customer, products.

JEL CLASSIFICATION: O16, P43, P34

INTRODUCERE

Importanța cercetării. Statul are o implicație majoră în stabilirea prețurilor prin diverse instrumente cum ar fi: plafoanele de prețuri, limitarea marjei de profit, adaosului comercial, stabilirea cotelor impozitelor indirecte, controlul asupra masei monetare, sistemul de remunerare a muncii, politica de creditare, ș.a. Stabilirea cotelor impozitelor indirecte este clasată ca metodă de reglementare indirectă, în același timp, mărimea taxei pe valoare adăugată, accizelor și taxelor vamale determină în mod direct nivelul prețurilor de comercializare, iar pe seama acestor impozite în Republica Moldova sunt asigurate cca 70% din totalul veniturilor bugetului de stat.

Obiectivele cercetării rezidă în studierea impactului impozitelor indirecte asupra nivelului prețurilor de comercializare.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

1. În arealul științific respectiv au mai fost elaborate cercetări de Viorica Stan – Incidența impozitelor indirecte și a subvențiilor asupra prețurilor (2010), Mariana Colesnic – Impozitele indirecte – pârghie de influențare a activității agenților economici și de creștere economică a Republicii Moldova (2013).
2. Metodele de cercetare utilizate sunt deducția, metoda analitică, sintetică și analiza comparativă.
3. Rezultatele obținute.

În vederea stabilirii prețurilor de comercializare la produsele alimentare și industriale, producătorii/comercianții sunt obligați să respecte prevederile actelor normative, după cum urmează:

- Codul fiscal (cu modificările și completările ulterioare), Legea Republicii Moldova nr. 1163-XIII din 24.04.1997;
- Hotărârea Guvernului Republicii Moldova Nr. 774/2016 din 20.06.2016 ”Cu privire la prețurile de comercializare a produselor social importante”;
- Dispoziția Comisiei pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova, nr. 2 din 25 februarie 2022.

În continuare, vom analiza impactul impozitelor indirecte asupra prețurilor de comercializare, abordând diferite categorii de produse.

I. Produse de fabricație autohtonă, incluse în lista produselor social importante, pentru care este reglementat adaosul comercial și se aplică cota redusă a taxei pe valoare adăugată.

În acest caz, vom lua ca exemplu câteva sortimente de pâine livrate de producătorul Franzeluța S.A.

Tabelul 1. Analiza mecanismului formării prețului la pâine în unitățile de comerț Linella și Metro

Denumirea produsului	Masa, grame	Prețul de livrare al producătorului Franzeluța S.A., lei		Prețul de livrare în unitatea de comerț Linella, lei		Prețul de livrare în unitatea de comerț Metro, lei	
		fără TVA	cu TVA (8%)	fără TVA	cu TVA (8%)	fără TVA	cu TVA (8%)
Franzela cu făină integrată feliată	300	5,16	5,57	4,91	5,30	4,99	5,39
Franzela Botanica feliată	400	5,74	6,2	5,65	6,10	5,55	5,99
Dacia cu seară feliată	500	7,66	8,27	7,50	8,10	7,41	8,00
Borodinschii feliată fără drojdii	600	8,80	9,50	8,70	9,40	8,51	9,19

Sursa: elaborat de autor în baza cercetărilor proprii și a informațiilor de pe site: <https://metro.zakaz.md/ro/categories/bread/>, <https://linella.md/ro/cautare?search=paine> [online] [accesat: 11.01.2023]

Analizând datele prezentate în tabelul 1, observăm că în ambele unități de comerț toate categoriile de pâine sunt realizate la un preț mai mic decât prețul de livrare al producătorului. Diferența negativă constituie, în mediu 16 bani în Linella și 24 bani în rețeaua de comerț Metro. Situația constatată se explică prin faptul că ambele unități reprezintă rețele mari de comercializare. Astfel, achiziționând partide mari de produse, acestea beneficiază de rabaturi de la producător printr-un contract încheiat între cele două părți. Ponderea TVA în prețul final de comercializare constituie 7 %.

II. Produse de fabricație autohtonă, care nu figurează pe lista produselor supuse accizului, pentru care nu este reglementat adaosul comercial și se aplică cota standard TVA.

Pentru această categorie de produse vom analiza câteva sortimente de salam furnizate de Carmez S.A.

Tabelul 2. Analiza mecanismului formării prețului la salam în unitățile de comerț Linella și Metro

Denumirea produsului	Masa, kg	Prețul de livrare al producătorului Carmez S.A., lei		Prețul de livrare în unitatea de comerț Linella, lei		Prețul de livrare în unitatea de comerț Metro, lei	
		fără TVA	cu TVA (20%)	fără TVA	cu TVA (20%)	fără TVA	cu TVA (20%)
1	2	3	4	5	6	7	8
Salam crud-afumat de Moscova	1	267,92	321,5	284,58	341,50	274,08	328,9
Salam servelat cu coniac	1	245,42	294,5	260,68	312,82	258,25	309,9
Salam italian	1	171,25	205,5	181,90	218,28	194,08	232,9

Sursa: elaborat de autor în baza cercetărilor proprii și a informațiilor de pe site: <https://metro.zakaz.md/ro/search/?q=salam>, <https://linella.md/ro/cautare?search=salam> [online] [accesat: 10.01.2023] [online] [accesat: 10.01.2023]

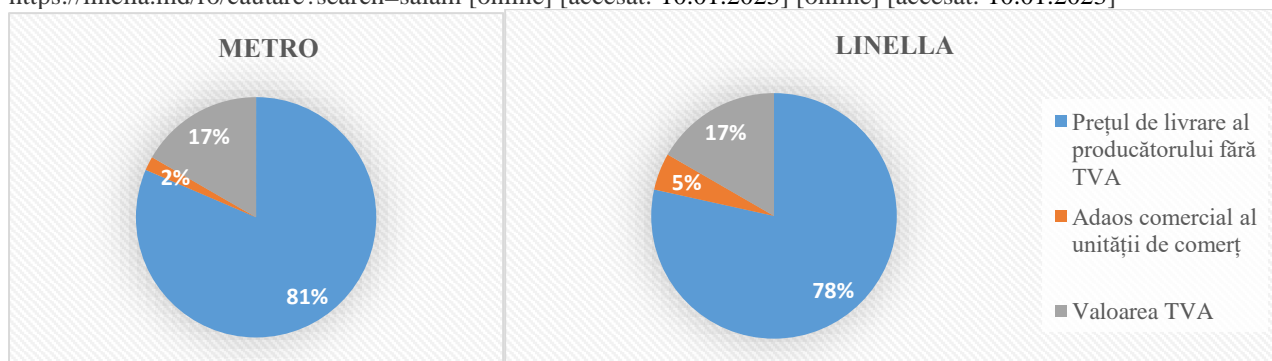

Figura 1. Structura prețului final de livrare la produsul „Salam crud afumat de Moscova” în unitățile de comerț Linella și Metro

Conform datelor prezentate în tabelul 2, remarcăm că în ambele unități comerciale, toate tipurile de salam sunt realizate la un preț mai mare decât prețul de livrare al producătorului Carmez S.A. Diferența o constituie în mediu 17 lei în Linella și de 16 lei în unitatea de comerț Metro. Respectiv, putem concluziona că indiferent de faptul că există o diferență de 3% în adaosul comercial al rețelelor de comerț, ponderea TVA în prețul final achitat de consumator este aceeași, de 17%.

III. Producție de fabricație autohtonă, ce figurează pe lista produselor supuse accizului, pentru care nu

este reglementat adaosul comercial și se aplică cota standard a taxei pe valoare adăugată.

În cazul dat, au fost analizate divinurile de la producătorul Călărași S.A. Cota accizului aplicat la asortimentul dat de produse este 132,24 lei/litru absolut și TVA este de 20%.

Tabelul 3. Analiza mecanismului formării prețului la asortimentul Călărași divin în unitățile de comerț Linella și Metro

Demunirea produsului	Gramaj, ml	Prețul producătorului, lei	Accizul, lei	Prețul de livrare în unitatea de comerț Metro, lei		Prețul de livrare în unitatea de comerț Linella, lei	
				fără TVA	cu TVA (20%)	fără TVA	cu TVA (20%)
1	2	3	5	7	8	9	10
Special Coleccion, 5 ani	500	38,03	66,14	115,83	139	120	144
Brandy	500	8,86	66,14	74,92	89,90	82,46	98,95
Aurum, 7 ani	500	81,36	66,14	174,17	209	195,83	235

Sursa: elaborat de autor în baza cercetărilor proprii și a informațiilor de pe site-ul: https://linella.md/ro/catalog/bauturi_spirtoase/calarasi_aurum_divin_7_anii_051?from=SEARCH, <https://metro.zakaz.md/ro/search/?q=calarasi> [online] [accesat: 20.03.2023]

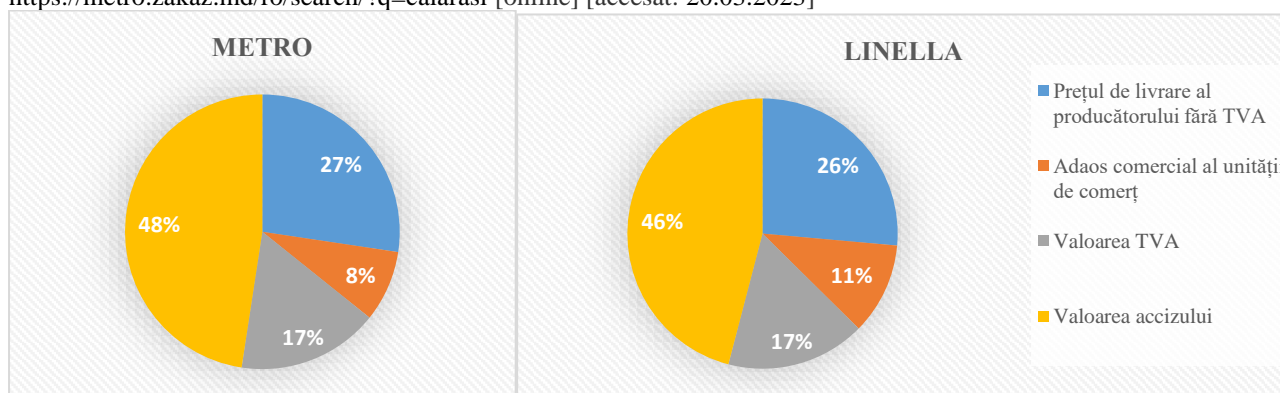

Figura 2. Structura prețului final de livrare la produsul „Special collection, 5 ani” în unitățile de comerț Linella și Metro

Conform datelor prezentate în tabelul 3, putem evidenția faptul că atât în Metro, cât și în Linella, divinurile de la producătorul Călărași S.A. se vinde la un preț mai mare decât prețul de livrare a producătorului. Diferența dintre prețuri o constituie aproximativ 35 lei în Metro și aproximativ 40 lei în cazul comerciantului Linella. Conform analizei efectuate, denotăm că la distribuitorul Metro prețurile sunt relativ mai mici, deoarece Linella aplică un adaos comercial mai mare la produse. Remarcăm faptul că valoarea accizului deține o pondere destul de mare din prețul final achitat de consumator, aproximativ ½ din suma totală. Cota TVA în ambele cazuri constituie 17%.

CONCLUZII

Impozitele indirecte sunt incluse în prețul bunurilor și sunt plătite de agenții economici direct din veniturile vânzărilor. Acestea au o mare importanță socio-economică, având în vedere următoarele aspecte:

- sunt o sursă importantă de venituri ale statului, ponderea lor în buget fiind semnificativ mai mare decât ponderea impozitului pe venit,
- cu ajutorul impozitelor indirecte se realizează distribuția și redistribuirea veniturilor între diferitele grupuri sociale ale populației,
- impozitele indirecte au impact direct asupra nivelului prețurilor, crescându-l cu cca 50%, deci sunt un factor de reglare a nivelului prețurilor, un mijloc de influențare a dinamicii acestora,
- sistemul impozitelor indirecte are impact direct asupra producției, comerțului, consumului, contribuind la creșterea sau, dimpotrivă, la reducerea acestora, permite ajustarea sferelor de circulație a mărfurilor în conformitate cu obiectivele economice și de dezvoltare.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

- 1) Titlul III al Codului Fiscal, *Taxa pe valoare adăugată*. [online].[accesat la 20.03.2023]
Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=130659&lang=ro
- 2) Titlul IV al Codului Fiscal, *Accizele*. [online].[accesat la 20.03.2023]
Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=130659&lang=ro
- 3) Legea bugetului de stat pentru anul 2023 nr.359/2022. [on line].[accesat la 20.03.2023].
Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134937&lang=ro#
- 4) Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 774 din 20-06-2016 *Cu privire la prețurile de comercializare a produselor social importante*. [online].[accesat la 20.03.2023]
Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=120517&lang=ro#
- 5) <https://metro.zakaz.md/ro/categories/bread/>, <https://linella.md/ro/cautare?search=paine> [online] [accesat: 11.01.2023]
- 6) <https://metro.zakaz.md/ro/search/?q=salam>, <https://linella.md/ro/cautare?search=salam> [online] [accesat: 10.01.2023] [online] [accesat: 10.01.2023]
- 7) https://linella.md/ro/catalog/bauturi_spirtoase/calarasi_aurum_divin_7_ani_05l?from=SEARCH,
- 8) <https://metro.zakaz.md/ro/search/?q=calarasi> [online] [accesat: 20.03.2023]

Coordonator științific: GUMOVSCI Ana, dr., conf. univ.
Academia de Studii Economice din Moldova, Republica Moldova,
Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni, 61
e-mail: gumovschi.ana@ase.md

CREDIT RISK MANAGEMENT IN THE CURRENT PERIOD IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

GESTIUNEA RISCULUI DE CREDIT ÎN PERIOADA ACTUALĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA

MAICAN Victoria, studentă, Specialitatea: FB

Academia de Studii Economice din Moldova,

Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md

e-mail: victoria_maican@mail.ru

Abstract. *The purpose of the research is to analyze the credit risk management in the current period. From this perspective, using mathematical tools, the loan portfolio, and loans in credit institutions from the Republic of Moldova were analyzed. The results reflect trends, in the current period, and the credit risk structure.*

Credit risk expresses the possibility of disturbances which can affect the way the credit granted is used and especially from the bank's point of view to suggest concrete possibilities like this loan to be repaid, both the principal and the accumulated costs of the loan.

Key words: financial institution, risk, credit, analysis.

JEL CLASSIFICATION: G21

INTRODUCERE

În economia actuală, instituțiile de credit au un rol important în susținerea procesului de creditare, riscul fiind unul dintre mecanismele cheie ale evoluției economiei, gestionarea sau managementul riscului, a factorilor de nesiguranță reprezintă o prioritate critică atât pentru companiile mari cât și pentru cele mici și mijlocii. Odată cu dezvoltarea și ramificarea sistemului bancar și a activității fiecărei banci, problema riscului de creditare atinge dimensiuni noi impunând trecerea pe prim plan a preocupărilor de gestionare, ca o garanție absolut necesară pentru a ne bucura de avantajele pe care ni le poate procura sistemul de credit.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

Gestiunea riscurilor este un concept fundamental ce ține de siguranța și integritatea finanțării a băncii, iar evaluarea riscurilor este parte integrantă a dezvoltării strategice a băncii. Banca își asumă riscurile cu prudență și conform strategiei pe termen lung. Creditarea este operațiunea care poate să aducă permanent mari profituri unei instituții de credit, sau dimpotrivă, va conduce instituția respectivă spre faliment, dacă agenții economici nu respectă destinația creditului, nu rambursează la timp sumele angajate, și pe fondul penuriei de lichidități, pierde din credibilitate.

Tabel nr. 1 Privind activitatea economico- financiară B.C. „VICTORIABANK” S.A

B.C. „VICTORIABANK” S.A.									
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Soldul datoriei la credit	5755,95	5884,27	4974,36	3897,11	3698,38	4060,38	4663,20	5190,08	5741,42
Soldul datoriei la credite neperformante	653,90	522,25	1681,80	1287,19	1122,64	728,42	697,31	584,77	486,69
Suma reducerilor calculate pentru pierderi la active și angajamente condiționale	965,86	902,29	1788,02	1608,66	1698,65	1340,49	1230,31	1054,27	731,35
Total credite expirate	898,42	1273,01	1572,29	1015,06	861,91	626,63	654,86	574,76	488,90

Sursa: Elaborat de autor pe baza datelor BNM,

<https://www.bnm.md/bdi/pages/reports/drsb/DRSB1.xhtml>

Conform datelor reprezentate de către Banca Națională a Moldovei, soldul datoriei la credite este în creștere. În anul 2015 cel mai mare volum a fost înregistrat de soldul datoriei la credit în suma de 5884,27 mii lei, din anul 2016 până în 2018 a fost în descreștere de la 4974,36 mii lei, la 3698,38 mii lei. Din anul 2019 observăm iar creșteri considerabile, în anul 2022 înregistrază valoarea de 5741,42 cu 551,34 mai mult față de anul precedent.

Calitatea portofoliului de credit s-a înrăutățit în perioada furtului miliardului, din această cauză observăm că în anul 2015 totalul creditelor expirate este 1273,01 cu 374,59mii lei, mai mare față de anul precedent, ce semnifică credit al cărui plată în vederea rambursării nu a fost achitată mai mult de 30 de zile de la data scadenței plăților prevăzute de contract. În cazul în care un credit devine expirat și soldul acestuia se consideră expirat.

Din anul 2018 observăm o descreștere a volumului de credite expirate, în anul 2022 ajunge la suma de 488,90 mii lei

Tabel nr. 2 privind activitatea economico-financiară a B.C. „VICTORIABANK” S.A.

B.C. „VICTORIABANK” S.A.									
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Soldul datoriei la credite neperformante (suma de bază) / CNT	57,98 %	34,67 %	165,80 %	94,17 %	-	-	-	-	-
Soldul datoriei la credite neperformante (suma de bază)/Fonduri proprii totale	-	-	-	-	77,36 %	44,08 %	35,2 9%	25,22 %	16,89 %
Soldul datoriei la credite neperformante (suma de bază) / Soldul datoriei la credite	11,36 %	8,88%	33,81 %	33,03 %	31,19 %	17,94 %	14,9 5%	11,27 %	8,48 %
Suma reducerilor calculate pentru soldul datoriei la credite (suma de bază) / Soldul datoriei la credite (suma de bază)	11,33 %	9,96%	27,71 %	31,02 %	29,18 %	18,63 %	15,2 8%	13,07 %	10,49 %
Soldul datoriei la credite în valută străină (suma de bază) / Soldul datoriei la credite (suma de bază)	49,42 %	48,01 %	52,44 %	46,55 %	37,53 %	32,18 %	26,3 4%	23,39 %	27,25 %

Sursa: Elaborat de autor pe baza datelor BNM,

<https://www.bnm.md/bdi/pages/reports/drsb/DRSB1.xhtml?id=0&lang=ro>

Conform datelor din tabel observăm că pe parcursul anilor 2014-2017 Soldul datoriei la credite neperformante au fost calculate în baza CNT, dar din 2018 până în prezent a fost calculate în baza Fondurilor proprii totale. Cea mai mare cifră înregistrând în anul 2016 de 165,80 % în acest caz, profitabilitatea băncii a avut de suferit. În anul 2022, Soldul datoriei la credite neperformante (suma de bază) / Soldul datoriei la credite a constituit 8,48 % în scădere față de anii precedenți.

Observăm că soldul datoriei la credit în valută străină este mai mică în ultimii doi ani 2021- 2022 față de anii precedenți. În anul 2016 înregistrând cifra de 52,44 dar fiind în descreștere până în prezent.

Pe parcursul anului 2019 a continuat tendința de consolidare a fondurilor proprii, creștere a activelor, depozitelor și portofoliului de credite, totodată fiind în scădere ponderea creditelor neperformante în portofoliul de credite. Multiplele șocuri la care a fost expusă Republica Moldova pe parcursul anului 2022 au condus la o creștere a incertitudinilor cu privire la evoluția economiei, precum și au amplificat riscurile în sistemul bancar.

Gestionarea eficientă a efectelor imediate ale războiului din Ucraina și ale celor cauzate de inflație și de pandemia COVID-19 a fost una din preocupările de bază ale Băncii Naționale pe parcursul anului 2022. Astfel, în pofida factorilor externi negativi, indicatorii sectorului bancar s-au încadrat în limitele reglementate, reflectând, în acest mod, reziliența sectorului ca urmare a reformelor din ultimii ani.

Situația curentă necesită un grad înalt de prudență atât din partea băncilor, cât și din partea supraveghetorilor. Astfel, pentru asigurarea stabilității sectorului bancar și având în vedere evaluarea

prudentă a riscurilor semnificative de natură geopolitică, energetică, inflaționistă, dar și macroeconomică, Banca Națională a Moldovei a stabilit prioritățile în materie de supraveghere.

Pe parcursul anului 2023, procesul de supraveghere bancară se va axa în mod prioritar pe atingerea următoarelor obiective:

- **identificarea și gestionarea adecvată a riscului de credit și limitarea îndatorării populației;**
- **menținerea unui nivel adecvat de active lichide ;**
- **aplicabilitatea testărilor la stres interne și gradul lor de corespundere cu condițiile macroeconomice ;**
- **analiza, evaluarea și soluționarea vulnerabilităților aferente sistemelor de plăți și serviciilor de plată;**
- **prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului ;**
- **identificarea și gestionarea eficientă a riscului asociat tehnologiilor informațiilor și comunicațiilor.**

Pentru a nu admite răspunderea riscurilor excesive aferente activității de creditare, au fost adaptate cerințele față de politicile băncilor de administrare a riscului de credit. De asemenea, în scopul evitării decalajului privind fluxul de numerar din perspectiva stabilirii unor grafice cu rambursări doar la scadența creditelor, politicile menționate au fost completate cu cerințe față de modul în care băncile trebuie să stabilească graficele respective. Totodată, a fost inclusă obligativitatea notificării Băncii Naționale a Moldovei, în termen de o zi lucrătoare, cu privire la încălcarea pragului indicatorilor și decizia organului de conducere aferentă acțiunilor de redresare aplicate sau raționamentul în cazul în care s-a decis că nu este necesară luarea unor măsuri de redresare.

CONCLUZII

Acordarea unui credit poate însă să atragă după sine inițierea sau menținerea unei relații, o creștere a depozitelor, precum și o creștere a cererii pentru alte servicii bancare. Ansamblul acestor câștiguri trebuie avut în vedere atunci când expunerea la risc este analizată și, eventual, acceptată în contextul general al politicii de creditare. Creditele bancare reprezintă o necesitate a asigurării resurselor financiare pentru dezvoltarea armonioasă a unor societăți comerciale și a economiei naționale în ansamblu ei. Gestionarea riscului de credit este importantă pentru fiecare bancă, în sensul că, pentru analiză și urmărire permanentă a modului în care se realizează derularea creditelor își pot găsi și întreprinde măsuri de redresare. În teoria generală a creditelor acestea sunt supuse riscului.

Putem aprecia că acordarea creditelor este o necesitate a economiei moderne, dar gestiunea derulării creditelor și a riscurilor de creditare care pot să apară este mult mai importantă din punct de vedere al societății și sistemului bancar. Banca națională a Moldovei este cea care asigură și monitorizează activitatea bancară, un rol important fiind pus pe modul în care sunt gestionate riscurile de credit.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE :

1. BNM. Regulamentului cu privire la tehnicile de diminuare a riscului de credit utilizate de bănci nr. 112 din 24.05.2018 <https://www.bnm.md/ro/content/regulamentul-cu-privire-la-tehnicile-de-diminuare-riscului-de-credit-utilizate-de-banci>
2. BNM. *Situația financiară a sectorului bancar pentru anul 2022* <https://www.bnm.md/ro/content/situatia-financiara-sectorului-bancar-pentru-anul-2022>
3. TURLIUC, V., COCRIȘ, V., Moneda și Credit. Iași: Editura Univ. „Al. I. Cuza”, 2011
4. V. COCIUG, L. CINIC, „Gestiunea riscurilor bancare” Chișinău, Editura ASEM, 2008

Coordonator științific: MISTREAN Larisa, dr., conf. univ.
Academia de Studii Economice din Moldova,
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail: mistrean_larisa@ase.md

THE INVESTMENT ATTRACTIVENESS ANALYSIS OF JOINT STOCK COMPANIES IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

ANALIZA ATRACTIVITĂȚII INVESTIȚIONALE A SOCIETĂȚILOR PE ACȚIUNI DIN REPUBLICA MOLDOVA

EFROS DAMIAN, student, Specialitatea: FB

Academia de Studii Economice din Moldova,

Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md

e-mail: damianefros68@gmail.com

Abstract: Investițiile atrase, atât de pe piața locală, cât și din afara țării, sunt cea mai bună metodă de a dezvolta și a îmbogăți o țară. State ca Singapore, Coreea de Sud, Taiwan, Hong Kong, Polonia; au obținut un nivel uimitor de creștere economică datorită investițiilor, în special celor străine, și au reușit să se transforme din țări cu economii în tranziție, în țări foarte dezvoltate din punct de vedere economic, în decursul a câtorva decenii. Moldova ar putea urma calea statelor enumerate, creând condiții favorabile pentru atragerea investițiilor și obținând creșterea economică spre care aspirăm cu toții. Prin urmare, un mecanism concret de a atrage investiții este prin intermediul pieței de capital, și anume prin societățile pe acțiuni. Astfel, în lucrare vor fi analizate nivelul de dezvoltare și capacitatea de atragere a investițiilor pe piața de capital din Republica Moldova.

Cuvinte cheie: Investiții, Finanțare, Piață de capital, Societăți pe acțiuni, Burse de valori

JEL CLASSIFICATION:: G12, G21, G31

INTRODUCTION

Although it is easy and to some extent – trendy, to affirm that the Moldovan economy is compromised and as a country, our financial market is weak or does not even exist; the reality is not necessarily like that. It may surprise someone, but Moldova has all the institutions required for a capital market to function, has the relevant legal framework, and has more than 2000 joint stock companies, some of them eager for capital and debt funding. However, Moldova needs to improve its investment climate and attract more investments for rapid economic growth. Facilitating the financing of JSCs is an effective method of doing so. Therefore, it is important to analyze how attractive Moldovan JSCs are, especially for foreign investors, as it is known that they have more capital to spare. The main goal of this paper is to scrutinize the investment attractiveness of JSCs from Moldova. It will start with analyzing the investment climate of the country, then the local financial market will be examined for its potential of attracting investments, then some investment opportunities will be provided. The paper will finish with relevant conclusions regarding the topic.

MAIN CONTENT

As seen in recent years, perhaps the main concern of Moldovan society is the desire to increase the standard of living in the country. This desire is transposed as well in the way our citizens vote. Therefore, the demand of the population for higher wages, increased standard of living, better infrastructure, and many more; is pressing the past and present governments to accelerate the economic development of the country. Again, the fastest method of doing so is by attracting and placing investments in the economy. Specifically, investing in Moldovan JSCs through debt and equity financing is a great technique for reaching economic development in the long run. How exactly is this process done? It is simple: companies obtain more funds, they invest these funds in their operational activity, presumingly they acquire more profit, and pay more taxes to the local and state budget. Respectively, the state has more funds to finance its expenditures, for example: to build and repair more roads, hospitals, schools,

and kindergartens; to offer bigger pensions, stipends, and social allowances; to subsidize more products and activities; and many more.

By now, it has been made clear the connectivity between investments and economic development, and how investing in JSCs can facilitate this process. However, how attractive is Moldova for investments?

Strong Points	Weak Points
-skilled and low-cost labour; -privatizations of a number of companies underway; -investor-friendly taxes and duties; -agricultural potential (wine, dried fruits, vegetables, sunflower, wheat).	- high level of poverty; - an important size of its informal sector; - dependence on remittances from expatriate workers; - political instability and social tensions; - high level of corruption, weak governance and clientelism; - the secessionist aspirations of Transnistria.

Figure 1. Moldova's main strong and weak points in terms of attracting FDI

Source: elaborated by the author based on the data from the Lloyds Bank, available at:

<https://www.lloydsbanktrade.com/en/market-potential/moldova/investment>

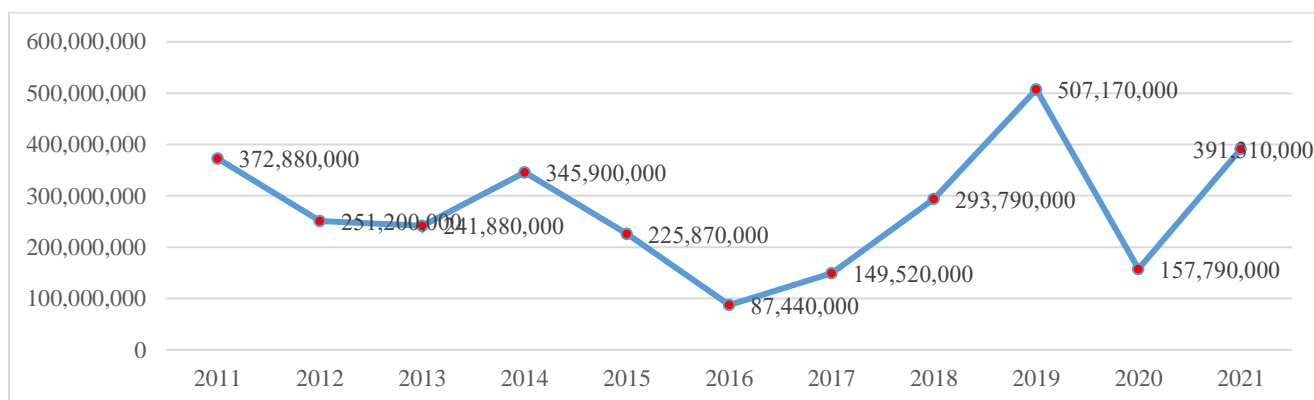

Figure 2. The net inflows of foreign direct investment attracted by Moldova, 2011 – 2021 (US\$)

Source: elaborated by the author based on the data from the World Bank, available at:

<https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.CD.WD?locations=MD>

Although Moldova has a lot of considerable weak points when it comes to its attractiveness for investments, it is seen that the country has strong points as well. Perhaps the biggest historical causes for the lack of investments in the country were and still continue to be high levels of corruption, political uncertainty, weak purchasing power, and bad infrastructure. Recently, probably the biggest elephant in the room became the fact that Moldova has a war at its borders and no investor is interested in placing his or her money in the country, at least not until the war is over. However, Moldova is still capable of attracting investments, and the above figure shows that the state is collecting hundreds of millions of US\$ annually as FDI, reaching an all-time high level of 507mln. US\$ in 2019. The majority of the FDI comes from neighbouring European countries, with Romania being the largest contributor in 2020, accounting for 34.6% of the total foreign direct investment. Other significant sources include Cyprus, Russia, and Ukraine. The manufacturing, financial intermediation, and trade sectors are the main recipients of foreign direct investment, with growing interest in the country's IT sector. The country has the potential to be a bridge between Western and Eastern European markets, and foreign companies are granted national treatment in most sectors. Moldova is cost-competitive, offers tax incentives to investors, and has seven free economic zones[1]. It is important to underline that Moldova has relatively low income and dividend taxes. The income tax for individuals and legal entities is 12%, however, for companies registered in the IT park, this tax is only 7%. The dividend tax is 6%.

As expressed before, the Republic of Moldova has all the necessary infrastructure, legal and institutional, for a capital market to function. It has a stock exchange, a commission for the financial market, brokers, and listed joint stock companies. Although there are more than 2000 active JSCs in the

Republic of Moldova, only 38 are listed on the Moldova Stock Exchange. However, this number itself does not reflect the investment attractiveness of Moldovan JSCs. Instead, there are other indicators that are more representative for investors to make wise decisions. One of these indicators is obviously the profit. The net income is perhaps the most important indicator in the financial statements of a company, because it expresses how well this company is administered, and also, the dividends are paid off from the overall profit, and dividends are of paramount importance for investors as it is their direct revenue.

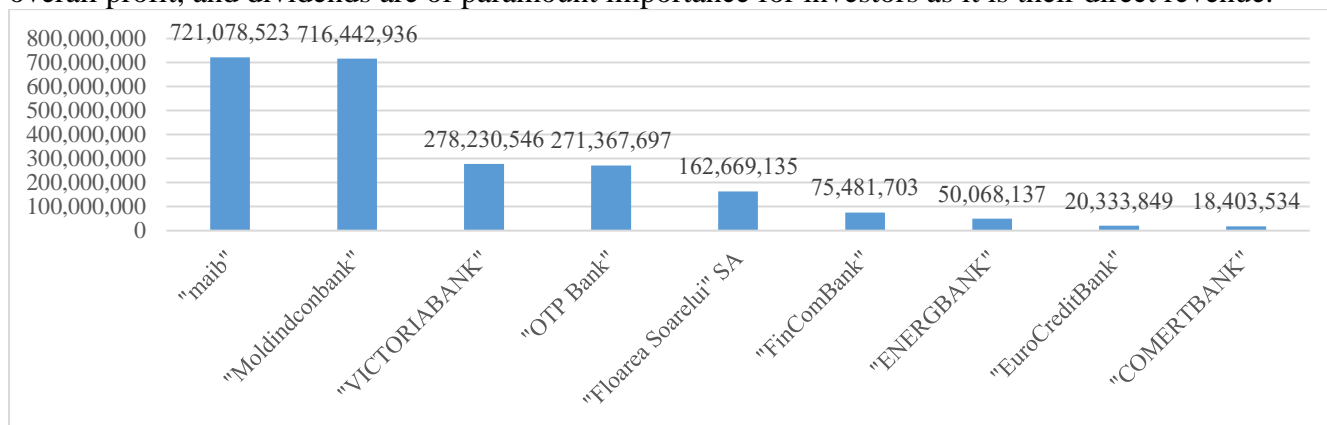

Figure 3. The most profitable JSCs listed on the Regulated Market of the Moldova Stock Exchange, 2021 (MDL)

Source: elaborated by the author based on the data from the Moldova Stock Exchange, available at:

http://www.bvm.md/en/Shares_PR

As shown in the graph, there are not many JSCs listed on the Regulated Market of the MSE that were able to reach considerable profit in 2021. Out of 15 companies listed on the Regulated Market, only 9 have been able to reach substantial profit; and out of these 9 companies, 8 of them are banks. Therefore, the conclusion that can be subtracted is that investing in Moldovan JSCs through MSE comes down to just buying shares of Moldova's biggest banks. Although the liquidity on the MSE is not that great as there are few transactions, banks like maib and Moldincombank are traded daily and perhaps it is easy for individuals and legal entities to invest in them.

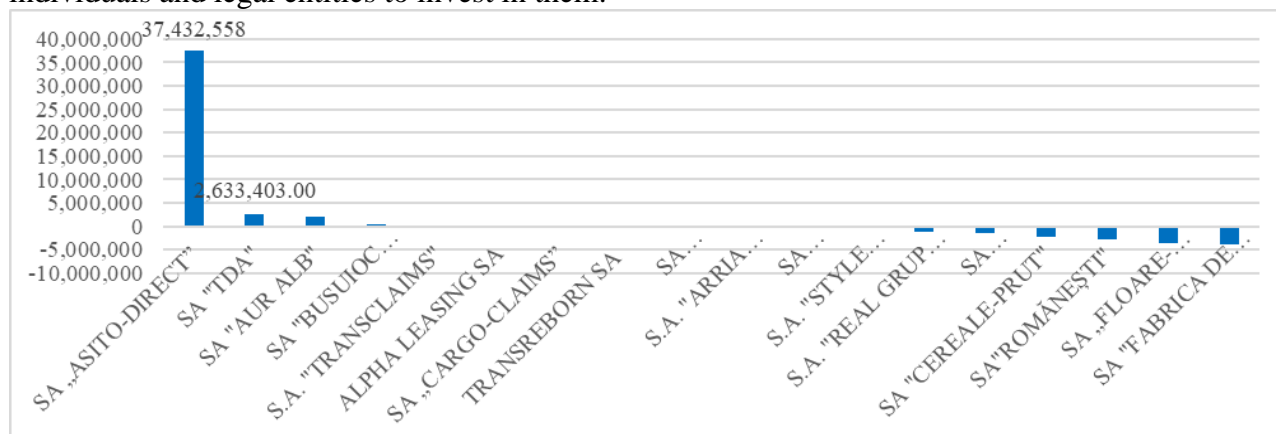

Figure 4. The profit of JSCs listed on the ATS of the Moldova Stock Exchange, 2021 (MDL)

Source: elaborated by the author based on the data from the Moldova Stock Exchange, available at:

http://www.bvm.md/en/Shares_MTF

Regarding the registered profit of the JSCs traded on the ATS, it is seen that only one entity, ASITO-DIRECT, was capable to obtain a considerable profit. However, it did not pay any dividends to its shareholders, the only entity that did that was TDA, but it was not able to register a huge net income to spare to its shareholders. Nevertheless, perhaps these are the companies that would benefit from equity and debt (obligations) financing, as it would allow them to scale their activity and get more revenue and net income.

Another indicator that shows how attractive the Moldovan JSCs are and how fast and easy is the process of buying and selling shares and bonds through the brokers that operate together with the MSE, is the traded value on the MSE in comparison with other stock exchanges from the region.

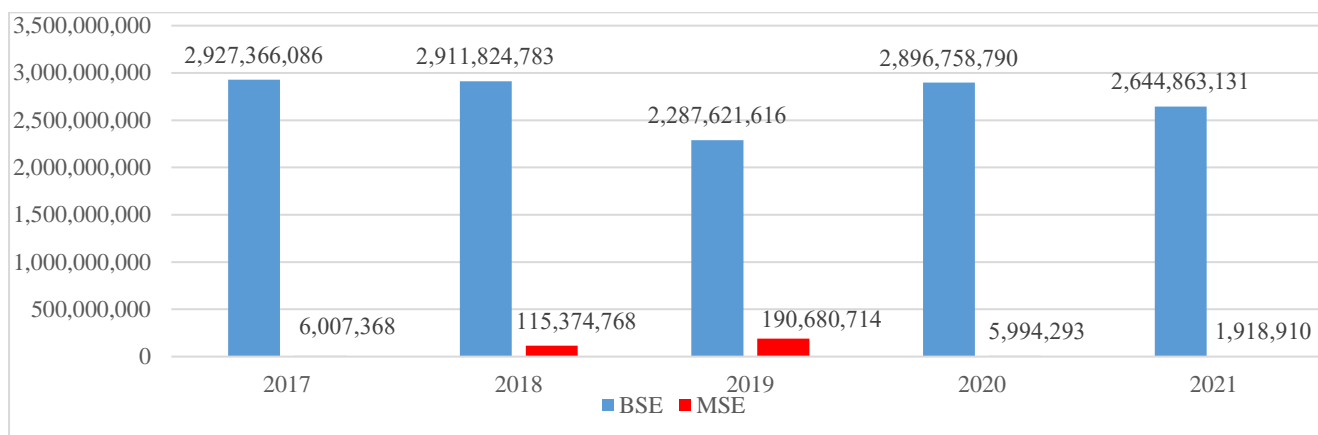

Figure 5. The comparison between the yearly traded value of stocks on the Bucharest Stock Exchange and on the Moldova Stock Exchange, 2017 – 2021 (US\$)

Source: elaborated by the author based on the data from the Bucharest Stock Exchange and Moldova Stock Exchange, available at: <https://bvb.ro/TradingAndStatistics/Statistics/GeneralStatistics>; http://www.bvm.md/ro/auction_year/

This graph is self-explanatory and shockingly sad. The difference in the traded value of stocks only, between BSE and MSE is extremely big. This shows that the Moldovan society and market are not familiar with the capital market. Although the GDP of Romania in 2021 was 21 times higher than Moldovan's GDP, the traded value of stocks on the BSE was a whopping 1378 times higher than the value traded on MSE. The Moldovan capital market is many times smaller than even the market of one of the poorest countries in the European Union. This also shows that the liquidity on MSE is weak and participants cannot fastly buy or sell stocks. This factor contributes negatively to Moldova's reputation as a country to invest in. In the author's opinion, there are two ways to bypass this impediment: whether Moldova shall prepare special laws and attract international-online brokers on the market, in order to incentivize people from around the world to trade stocks from this country, whether the Moldovan JSCs with high ambitions for equity and debt financing, shall list on foreign stock exchanges, but this is easily said than done.

CONCLUSION

Concluding, it can be said that only a few of the Moldovan JSCs are attractive for investments, specifically, the ones traded on the local stock exchange, that managed to reach high amounts of net income which can be paid off as dividends. It is easier for investors to buy shares in such companies, however, one can perform a more detailed analysis and try to invest in other, profitable JSCs which are not listed anywhere, but this process is more difficult, requires higher contributions and there is no guarantee that the company would accept the offer. Moreover, there are other entities where investors can put their money in. Recently, Moldova has seen the raise of some successful startups, and it is known that startups are eager for financing.

BIBLIOGRAPHY:

- [1] Foreign direct investment (FDI) in Moldova, Lloyds Bank, <https://www.lloydsbanktrade.com/en/market-potential/moldova/investment>
- [2] The World Bank, <https://www.worldbank.org/en/home>
- [3] National Commission for Financial Market, <https://www.cnpf.md/en>
- [4] Moldova Stock Exchange, <http://www.bvm.md/en/>
- [5] Bucharest Stock Exchange, <https://bvb.ro/>

Coordonator științific: BUNU MARIANA, dr., conf.univ.
Academia de Studii Economice din Moldova,
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail: bunu.mariana@ase.md

LA LIBÉRALISATION DU COMPTE FINANCIER ET SON IMPACT SUR LE SOLDE DE LA BALANCE DES PAIEMENTS EXTÉRIEURS DE LA RÉPUBLIQUE DE MOLDOVA

LIBERALIZAREA CONTULUI FINANCIAR ȘI IMPACTUL ACESTEIA ASUPRA ECHILIBRULUI BALANȚEI DE PLĂȚI EXTERNE A REPUBLICII MOLDOVA

JABIN VALERIU, student, Specialitatea: FB

Academia de Studii Economice din Moldova

Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md

e-mail: jabin.valeriu@ase.md

Abstract. *Cet article explique quel serait l'impact de la libéralisation du compte financier de la balance des paiements extérieurs, à savoir que la libéralisation du compte financier de la balance des paiements extérieurs peut avoir un impact significatif sur la République de Moldova. Premièrement, la libéralisation pourrait améliorer l'accès au financement international et accroître l'investissement étranger direct dans le pays. D'autre part, la libéralisation pourrait conduire à la volatilité des flux de capitaux et amplifier les effets des crises financières. Cela pourrait également avoir un impact négatif sur les exportateurs, car une monnaie nationale plus forte rendrait les exportations plus chères et réduirait la compétitivité des exportateurs moldaves. Afin de minimiser les risques, il importe que la libéralisation se fasse progressivement et s'accompagne de garde-fous et de stabilité financière. En ce sens, la République de Moldova devrait tenir compte des recommandations du FMI et élaborer une stratégie bien élaborée de libéralisation du compte financier, qui tienne compte des besoins et des exigences de l'économie nationale.*

Cuvinte-cheie: liberalization , l'impact , la balance des paiements extérieurs , FMI , les risques , stratégie .

JEL CLASSIFICATION: E22, F21, F33

INTRODUCERE

Liberalizarea contului de capital și financiar al balanței de plăți externe se referă la eliminarea restricțiilor asupra tranzacțiilor financiare transfrontaliere, cum ar fi investițiile străine directe, creditele și transferurile de capital. Această politică a fost adoptată de multe țări în anii '90, sub presiunea FMI și a altor instituții financiare internaționale. FMI a susținut liberalizarea contului financiar al balanței de plăți externe întrucât aceasta promovează fluxurile de capital transfrontaliere, care sunt considerate un factor important pentru dezvoltarea economică.

Pentru a minimiza riscurile asociate cu liberalizarea contului financiar, FMI a recomandat țărilor să adopte politici macroeconomice solide și să pună în aplicare măsuri de reglementare și supraveghere a piețelor financiare.

Scopul acestei lucrări este de a stabili care sunt avantajele și dezavantajele liberalizării contului financiar al balanței de plăți externe al Republicii Moldova , și care este parcursul pe care trebuie să-l realizeze țara noastră pentru a-și atinge scopul. Pentru aceasta a fost utilizată metoda analitică de selectare a informației, de studiere a documentelor și articolelor care au tangență cu tema respectivă și de studiere a experienței altor state.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

În ultimele decenii există pe plan mondial o preocupare intensă privind liberalizarea contului de capital și financiar. În numeroase studii elaborate se analizează atât avantajele, cât și dezavantajele liberalizării fluxului de capital, condițiile premergătoare care trebuie îndeplinite precum și modul optim de etapizare a acestei importante operațiuni. Lucrările lui Mundell și ale lui Fleming apărute la începutul anilor '60 au permis să se identifice mai clar conexiunile care se formează între regimul de curs valutar

și reglementările privind fluxurile de capital, precum și influența conjugată a acestora asupra eficienței politicilor monetare și ale celor fiscale.

Procesul de liberalizare a fluxurilor de capital s-a amplificat mult începând cu primii ani ai deceniului nouă. Organismele financiare internaționale precum și Uniunea Europeană au încurajat deciziile pe care le-au luat diverse țări privind liberalizarea fluxurilor financiare. Trebuie menționat faptul că liberalizarea financiară este un proces dinamic complex care implică o etapizare atentă a fazelor precum și adoptarea unor măsuri de precauție care să reducă probabilitatea apariției unor crize valutare ulterioare. În ceea ce privește liberalizarea fluxului de capital, o serie de autori precum și unele instituții internaționale insistă asupra unui proces gradual de liberalizare financiară.

Un aspect deosebit de actual în literatura de specialitate se referă la corelația dintre procesul liberalizării contului de capital și financiar și cel al creșterii economice. Această problemă va fi tratată în articolul respectiv, dar, de la început trebuie menționat faptul că pentru ca liberalizarea fluxului de capital să inducă o accelerare a creșterii economice este necesar îndeplinirea unor condiții minimale și anume:

- liberalizarea fluxului de capital trebuie să conducă la intrarea unui volum suficient de fluxuri de capitaluri private;
- aceste fluxuri trebuie să fie în majoritate reprezentate de capitaluri pe termen lung și, astfel, să nu fie ușor reversibile pentru a evita apariția situațiilor de criză;
- să existe suficiente mecanisme internaționale pregătite atât pentru a preveni apariția unor crize valutare, cât și pentru a sprijini țările în curs de dezvoltare în cazul apariției lor.

În așa mod, majoritatea analiștilor economici sunt de acord că în ultimele decenii a avut loc o intensificare fără precedent a mobilității capitalului pe piața internațională. Cu toate acestea, nu există încă un consens cu privire la natura și intensitatea acestui fenomen. Această lipsă de consens rezidă din faptul că, în general, este greu de cuantificat nivelul de mobilitate a capitalului specific fiecărei țări. Pentru realizarea acestui studiu a fost utilizată preponderent metoda analitică de selectare și studiere a informației în baza documentelor și articolelor aferente acestei teme. Aceasta ne oferă posibilitatea de a descifra principalele caracteristici ale liberalizării contului de capital și financiar al BPE, de a observa parcursul pe care trebuie să-l realizeze Republica Moldova pentru atingerea scopului propus și în final de observat care ar fi impactul liberalizării acestuia asupra echilibrului BPE al Republicii Moldova și a economiei naționale, în general.

Balanța de Plăți Externe este un instrument important utilizat de către autoritățile economice pentru a analiza relațiile financiare ale unei țări cu restul lumii. Aceasta reprezintă un registru detaliat al tranzacțiilor economice și financiare între o țară și alte state din lume, pe o perioadă determinată, de obicei un an.

Structura balanței de plăți externe este alcătuită din trei conturi principale: contul curent, contul de capital și contul financiar. Contul curent reprezintă suma tranzacțiilor cu mărfuri și servicii, venituri primare și venituri secundare între o țară și restul lumii. Contul de capital se referă la tranzacțiile cu active financiare și transferurile de capital, iar contul financiar cuprinde tranzacțiile cu investiții directe, investiții de portofoliu și alte tranzacții financiare.

Funcțiile balanței de plăți externe includ furnizarea de informații detaliate cu privire la situația financiară a unei țări, identificarea problemelor economice și a dezechilibrelor, precum și furnizarea de date importante pentru planificarea politicilor economice și pentru luarea deciziilor de investiții. În plus, balanța de plăți externe poate fi utilizată pentru a evalua gradul de expunere al unei țări la riscuri financiare externe și pentru a stabili politici de gestionare a risculuiⁱ.

Contul financiar este una dintre componentele balanței de plăți externe, împreună cu contul curent și contul de capital. Acesta reflectă transferurile de active financiare între rezidenții unui stat și cei ai altor state și include tranzacții cum ar fi achiziționarea sau vânzarea de active financiare, cum ar fi acțiuni, obligațiuni, investiții directe și împrumuturi. De asemenea, contul financiar include transferurile de capital între state, cum ar fi ajutoarele internaționale și remitențele. O balanță de plăți echilibrată în contul financiar înseamnă că un stat nu depinde de capital străin pentru a-și finanța deficitele de cont curent sau de capital și că poate menține o valută stabilă și o economie sănătoasăⁱⁱ.

Poziția Investițională Internațională (PII) și contul financiar al balanței de plăți externe sunt strâns legate între ele. PII reprezintă valoarea activelor și pasivelor financiare ale unei țări față de restul lumii și se calculează ca diferența dintre activele deținute de rezidenții unei țări în străinătate și pasivele datorate de aceștia către străini. Contul financiar al balanței de plăți externe reflectă fluxurile de capital între țara respectivă și restul lumii, inclusiv tranzacțiile cu active și pasive financiareⁱⁱⁱ.

Astfel, schimbările în contul financiar al balanței de plăți externe pot afecta PII, deoarece transferurile de capital dintre rezidenții unei țări și cei ai altor țări pot duce la schimbări în valoarea activelor și pasivelor financiare ale țării respective față de restul lumii. De asemenea, schimbările în PII pot afecta contul financiar al balanței de plăți externe, deoarece acestea pot determina fluxurile de capital între țară și restul lumii, precum și tranzacțiile cu active și pasive financiare. Prin urmare, este important să se urmărească atât contul financiar al balanței de plăți externe, cât și PII pentru a înțelege mai bine relația dintre economia unei țări și restul lumii.

Tabelul 1. Poziția Investițională Internațională netă a Republicii Moldova, mln.dolari SUA

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Poziția Investițională Internațională	-2.901,17	-3.767,19	-4.614,79	-5.190,38	-5.199,49	-5.686,98

Sursa: elaborat de autor în baza datelor Băncii Naționale a Moldovei[online].[citat 22.03.2023] Disponibil: <https://bnm.md/bdi/pages/reports/dbp/DBP23.xhtml>

Conform datelor publicate de Banca Națională a Moldovei, *Poziția Investițională Internațională (PII) a Republicii Moldova* a crescut semnificativ în perioada 2017-2019, ajungând la un nivel de -4,6 miliarde de dolari SUA la sfârșitul anului 2019. Acest nivel a fost susținut de intrările semnificative de capital străin, în special prin investiții directe, care au depășit ieșirile de capital și au contribuit pozitiv la balanța contului financiar.

Cu toate acestea, PII a înregistrat o creștere semnificativă și în anul 2020, ajungând la -5,2 miliarde de dolari SUA la sfârșitul anului. Această creștere a fost determinată de intrările semnificative de capital străin, aceasta fiind în contextul pandemiei de COVID-19, care a afectat economiile globale și a generat incertitudine în ceea ce privește perspectivele de investiții. În perioada următoare PII la fel a urmat acest trend, în pofida multitudinii de crize cu care se confruntă Republica Moldova, în special declanșarea războiului din Ucraina, astfel la sfârșitul trimestrului III al anului 2022 PII al Republicii Moldova a constituit circa -5,6 miliarde de dolari SUA. În special acestea s-au datorat la cantitatea investițiilor străine directe care s-au efectuat în Republica Moldova, care la rândul său au fost puternic influențate de parcursul proeuropean al țării, oportunitățile de afaceri și potențialul de creștere economică. Toate acestea ne demonstrează ca PII a Republicii Moldova este net debitoare, iar aceasta poate reprezenta o provocare pentru economia țării, dar poate fi gestionată prin politici economice responsabile și prin atragerea de investiții străine directe pentru a sprijini creșterea economică și dezvoltarea sectorului privat^{iv}.

Un proces economic care ar putea ameliora Poziția Investițională Internațională a Republicii Moldova este liberalizarea contului financiar al balanței de plăți externe. *Procesul de liberalizare a contului financiar al Balanței de Plăți Externe* se referă la eliminarea sau relaxarea restricțiilor aplicate asupra tranzacțiilor financiare transfrontaliere într-o țară. Aceste restricții includ de obicei limitarea achizițiilor de active străine, plățile de dividende sau dobânzi către investitori străini și alte restricții impuse de guvern pentru a controla fluxul de capital. Liberalizarea contului financiar este adesea încurajată de organizații financiare internaționale, cum ar fi Fondul Monetar Internațional, care poate oferi îndrumare și asistență în procesul de liberalizare.

FMI poate ajuta la realizarea liberalizării contului financiar al balanței de plăți externe printr-o serie de acțiuni. Acestea includ:

1. *Furnizarea de consultanță și asistență tehnică:* FMI poate oferi guvernului unei țări consultanță și asistență tehnică pentru a dezvolta și implementa un plan de liberalizare a contului financiar, care să se potrivească nevoilor și condițiilor specifice ale economiei naționale.
2. *Acordarea de împrumuturi condiționate:* FMI poate acorda împrumuturi condiționate, care include condiții și reforme economice și structurale specifice, inclusiv liberalizarea contului financiar.

3. *Furnizarea de analize și evaluări:* FMI poate furniza analize și evaluări ale economiei naționale, inclusiv a balanței de plăți externe și a efectelor potențiale ale liberalizării contului financiar.
4. *Monitorizarea și evaluarea performanței:* FMI poate monitoriza și evalua performanța guvernului în implementarea liberalizării contului financiar, pentru a asigura că aceasta este realizată într-un mod corespunzător și că nu apare o destabilizare economică.
5. *Promovarea coordonării și cooperării internaționale:* FMI poate promova coordonarea și cooperarea internațională în ceea ce privește liberalizarea contului financiar, pentru a asigura că efectele sale nu creează probleme majore în economiile altor țări.

În general, FMI încurajează liberalizarea contului financiar ca parte a unei politici economice mai largi, care să sprijine dezvoltarea economică și stabilitatea financiară a unei țări. Cu toate acestea, liberalizarea trebuie gestionată cu grijă pentru a minimiza riscurile și pentru a asigura că economia rămâne stabilă și sustenabilă în timp.

Liberalizarea contului financiar al balanței de plăți externe este un proces complex, iar Republica Moldova trebuie să urmeze anumiți pași pentru a o realiza. Iată câțiva pași importanți:

1. *Evaluarea situației actuale:* Republica Moldova trebuie să realizeze o evaluare detaliată a situației actuale a balanței de plăți externe, a fluxurilor de capital și a politicilor existente în domeniu.
2. *Elaborarea unei strategii:* pe baza evaluării situației actuale, Republica Moldova trebuie să elaboreze o strategie clară și detaliată pentru liberalizarea contului financiar al balanței de plăți externe.
3. *Crearea cadrului legal necesar:* este important ca Republica Moldova să creeze un cadru legal adecvat și să adopte reglementări necesare pentru a permite liberalizarea contului financiar.
4. *Crearea infrastructurii necesare:* Republica Moldova trebuie să creeze infrastructura necesară pentru a putea gestiona un cont financiar liberalizat, inclusiv o infrastructură bancară puternică și un sistem de reglementare adecvat.
5. *Implementarea liberalizării în mod treptat:* este important ca liberalizarea contului financiar al balanței de plăți externe să fie implementată în mod treptat și să fie însoțită de măsuri de gestionare a riscurilor, cum ar fi controlul capitalului și politici de supraveghere financiară
6. *Monitorizarea și evaluarea periodică:* Republica Moldova trebuie să monitorizeze și să evalueze periodic efectele liberalizării contului financiar asupra balanței de plăți externe și a economiei în ansamblu, și să ia măsurile necesare pentru a corecta orice probleme care apar.

Este important ca Republica Moldova să colaboreze cu organizații precum FMI și Banca Mondială pentru a obține sprijin și sfaturi în procesul de liberalizare a contului financiar al balanței de plăți externe.

Liberalizarea contului financiar poate contribui la echilibrarea balanței de plăți externe a Republicii Moldova prin creșterea accesului la finanțare internațională, sporirea investițiilor străine directe și încurajarea exporturilor. Prin creșterea accesului la finanțare internațională, Republica Moldova poate să își finanțeze importurile și să ramburseze datoriile externe, ceea ce poate reduce deficitul balanței de plăți. De asemenea, investițiile străine directe pot ajuta la dezvoltarea infrastructurii, a industriei și a altor sectoare ale economiei, ceea ce poate stimula creșterea economică și exporturile.

În plus, liberalizarea contului financiar poate încuraja exporturile prin permiterea unui curs valutar mai flexibil și prin eliminarea unor restricții valutare, cum ar fi:

1. *Controlul valutar:* Banca Națională a Moldovei a impus un control valutar asupra tranzacțiilor valutare și a transferurilor internaționale, care poate limita sau întârzia tranzacțiile.
2. *Taxe și comisioane:* Exportatorii moldoveni pot fi supuși unor taxe și comisioane mari pentru efectuarea tranzacțiilor valutare, ceea ce poate reduce profitabilitatea afacerii lor.
3. *Limitări ale cursului de schimb:* Banca Națională a Moldovei poate stabili limitări ale cursului de schimb, ceea ce poate afecta negativ afacerile exportatorilor în funcție de momentul la care aceștia decid să convertească valutele.
4. *Reglementări privind convertibilitatea:* În Moldova există reglementări privind convertibilitatea valutei, ceea ce poate limita capacitatea exportatorilor de a converti și utiliza valute străine.

Toate aceste restricții pot face exporturile mai costisitoare și mai dificil de realizat pentru exportatorii moldoveni, ceea ce poate afecta negativ competitivitatea acestora pe piața internațională^v.

Riscurile. Liberalizarea contului financiar al balanței de plăți externe poate aduce beneficii economiei unei țări, însă acest proces nu este lipsit de riscuri.

Unul dintre riscuri este legat de volatilitatea fluxurilor de capital care pot amplifica efectele crizelor financiare și pot afecta exportatorii prin creșterea valorii monedei naționale și reducerea competitivității produselor moldovenești pe piața internă

De asemenea, o liberalizare bruscă și nesupravegheată a contului financiar poate duce la apariția unui dezechilibru în balanța de plăți externe, de exemplu prin creșterea deficitului comercial sau a datoriei externe. Pentru a minimiza riscurile asociate cu liberalizarea contului financiar, este important ca acest proces să fie gestionat cu prudență și să fie însoțit de măsuri de control și stabilitate financiară.

CONCLUZII/RECOMANDĂRI

În concluzie, liberalizarea contului financiar al balanței de plăți externe poate avea un impact semnificativ asupra Republicii Moldova. În timp ce liberalizarea poate îmbunătăți accesul la finanțare internațională și creșterea investițiilor străine directe, aceasta poate amplifica efectele crizelor financiare și volatilitatea fluxurilor de capital. De asemenea, există riscul ca o monedă națională mai puternică să reducă competitivitatea exportatorilor moldoveni.

În acest context, este important ca liberalizarea să se realizeze treptat și în conformitate cu recomandările și standardele internaționale, cum ar fi cele ale FMI. Guvernul Republicii Moldova ar trebui să ia în considerare aceste riscuri și să elaboreze o strategie bine gândită și adaptată nevoilor economiei naționale, astfel încât să se maximizeze beneficiile și să se minimizeze riscurile. De asemenea, este important ca liberalizarea să se realizeze într-un cadru de stabilitate financiară și să fie însoțită de măsuri de protecție împotriva riscurilor.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

- Balanța de plăți externe: concept, rol, structură, indicatori, factori de influență.* [online][citat: 19 martie 2023].
- Disponibil: [https://administrare.info/domenii/economie/16747-balanta de plăți externe-concept,-rol,-structură,-indicatori,-factori-de-influență](https://administrare.info/domenii/economie/16747-balanta-de-plati-externe-concept,-rol,-structura,-indicatori,-factori-de-influenta).
- Balanța de plăți* [online].[citat: 19 martie 2023]. Disponibil: https://statistica.gov.md/public/files/publicatii_electronice/Anuar_Statistic/2021/23_AS.pdf
- Anuarul Statistic al Republicii Moldova 2021* [online].[citat: 20 martie 2023]. Disponibil: https://bnm.md/files/Anuar_2021_rom.pdf
- Poziția investițională internațională la sfârșitul trimestrului III 2022. Banca Națională a Moldovei* [online].[citat: 22 martie 2023]. Disponibil: <https://bnm.md/ro/content/pozitia-investitionala-internationala-la-sfarsitul-trimestrului-iii-2022-date-provizorii>
- LEGE privind reglementarea valutară, nr. 62 din 21-03-2008. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* [online].[citat: 22 martie.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=93238&lang=ro

Coordonator științific: CÎRLAN Ana, dr., conf. univ.,
Academia de Studii Economice din Moldova
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail: ana.cirlan@ase.md

PARTICIPATING FINANCE AS A DEMOCRATIC WAY TO ACCESS CAPITAL FOR INVESTMENT

FINANȚAREA PARTICIPATIVĂ CA ȘI MODALITATE DE DEMOCRATIZARE A ACCESULUI LA CAPITAL PENTRU INVESTIȚII

PAVELESCU Cezara, studentă, Specialitatea: FB

Academia de Studii Economice din Moldova

Str. Mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni 61

e-mail autor: pavelescu.cezara@ase.md

Rezumat. *Această cercetare își propune să analizeze Finanțarea Participativă ca o nouă alternativă de finanțare a investițiilor, identificând oportunitățile și riscurile pentru investitori. Studiul a fost realizat printr-o revizuire a literaturii, care a permis identificarea principalelor caracteristici, avantaje și dezavantaje ale Finanțării Participative. Unul dintre cele mai relevante rezultate obținute a fost identificarea potențialului Finanțării Participative de a democratiza accesul la resurse financiare pentru a dezvolta proiecte de investiții, în special pentru investitorii mici. Cu toate acestea, s-a observat și faptul că această modalitate de accesare a finanțării, prin intermediul unei platforme, prezintă riscuri care necesită o evaluare atentă din partea investitorilor. În concluzie, Finanțarea Participativă, care apare ca o opțiune promițătoare atât pentru firmele care vor să obțină bani pentru afacerile lor cât și pentru potențialii investitori, are potential de dezvoltare. În final fiind prezentate trend-urile internaționale, precum și unii factori care pot influența viitorul crowdfunding-ului.*

Cuvinte cheie: *Finanțarea Participativă, Crowdfunding, investiții alternative, oportunitate de investiții*

JEL CLASSIFICATION G1, G20, G23, G32, O16

INTRODUCTION

Participating Finance or crowdfunding is a fast-growing method of supporting new business ventures that is closely related to the advancement of information technology and computer networks. This financing option enables people with appealing, creative ideas but limited financial resources to support a variety of projects such as business, cultural, social, athletics, or charity. Crowdfunding provides marketing and distribution advantages that conventional financing does not, and it is particularly beneficial for creative business endeavors. However, not all crowdfunding sites promote commercial objectives. The key to crowdsourcing success is raising the amount of money needed to accomplish a venture's goals. Crowdfunding platforms play an important part in the process, each with their own set of processes, provisions, and services. Global crowdsourcing sites such as Kickstarter, Indiegogo, GoFundMe, and Casus are among the most famous, and the number is increasing all the time. The most significant benefits of crowdsourcing platforms include faster financing, easier project execution, product development, a favorable influence on marketing, acquiring additional business partners, acquiring additional resources, and more effective project documentation creation. Crowdfunding also promotes the development of inventions by providing the required money for initiatives that would otherwise be impossible to execute.

The purpose of this paper piece is to investigate the number of crowdfunding platforms in Europe that are used to carry out business initiatives. To accomplish this objective, the piece drew on a variety of sources, including extant literature, records, reports, and the websites of the biggest European crowdsourcing platforms. The investigation of these sources was completed in 2022.

CONTENT

For any business to start, grow, and operate effectively in the market, it requires a certain amount of financial resources. There are various sources of financing available to companies that have a significant impact on their development opportunities. These financing sources can be classified into two types: classic and alternative. Classic sources include loans, leasing, EU subsidies, net profit retained within the company, owners' equity, and trade credit. However, companies may also seek alternative sources of financing in order to diversify their funding sources or when they are unable to meet the requirements for traditional financing. One such alternative source of financing is crowdfunding.

In recent years, European companies have increasingly turned to unconventional forms of financing, which can be more attractive than traditional methods of raising capital. However, it requires specific knowledge and skills to apply these forms of financing effectively and to use the funds acquired efficiently. The market is constantly providing companies with newer forms of financing, and it is essential for businesses to stay informed and adaptable to utilize them to their advantage.

It is a contemporary fundraising strategy that has transformed the way people collect funds for various purposes. It entails soliciting small sums of money from a diverse group of people, primarily via the internet, in order to finance a specific project or endeavor. Crowdfunding is a type of electronic financial invention in which individuals can contribute, invest, lend, or pre-purchase goods to support a specific cause. It is an open call to join in fundraising for specific reasons. The technique has been lauded as a means of democratizing financial support for a wide range of purposes, including charitable initiatives, start-ups, and business development.

Crowdfunding platforms act as middlemen between project creators and investors or donors. These sites play an important part in making the process of raising funds for various reasons easier. They offer a place for project initiators to showcase their projects, as well as for financiers to discover projects that match their interests. Crowdfunding platforms have transformed the way people raise funds, making it simpler for them to give to causes they care about.

Like any investment or fundraising method, it carries its own set of risks. One of the main risks associated with crowdfunding is the possibility of fraud or scams. There have been cases of fraudulent crowdfunding campaigns that mislead investors by presenting false or misleading information about the project, its potential returns, or its progress. Another risk is the lack of regulatory oversight, as crowdfunding is a relatively new industry that is still in the process of being regulated in many countries. This can make it more challenging for investors to evaluate the credibility and legitimacy of a crowdfunding campaign. Additionally, there is the risk of projects failing to deliver on their promises or not achieving their funding goals. Finally, investors may face liquidity issues when investing in crowdfunding campaigns, as they may not be able to easily sell or transfer their investment. As with any investment opportunity, it is essential for investors to do their due diligence and thoroughly research the crowdfunding platform, project, and project initiator before investing any funds.

Crowdfunding has been around since 1997, when the idea was first presented. ArtistShare.net was the first crowdsourcing website, launched in 2000. Since then, crowdfunding has grown in prominence, with several sites springing up around the world. Kickstarter, which was founded in 2009, is now the world's biggest and most famous crowdfunding platform. Kickstarter has used crowdsourcing to help several startups and entrepreneurs bring their ideas to life, and it remains a major participant in the crowdfunding field.

Following the 2008 global financial crisis, there was an increase in interest in crowdsourcing. This was due to a hunt for alternative financing and investment possibilities in the aftermath of the turmoil in global financial markets at the time.

The COVID-19 pandemic also posed a major challenge for many businesses, which needed to adapt rapidly to the continuously changing circumstances in order to continue offering products and services. Gastronomy, tourism, culture, amusement, and the automotive trade were among the sectors hardest hit, with financial problems resulting from decreased demand for their goods and services. As a result, many of these businesses resorted to alternative financial instruments, such as crowdsourcing, to obtain the necessary financing. The United Kingdom has emerged as one of the top nations in the worldwide crowdfunding industry. According to the Cambridge Centre for Alternative Finance, the United Kingdom is the world's third-largest crowdsourcing industry, trailing only the United States and China.

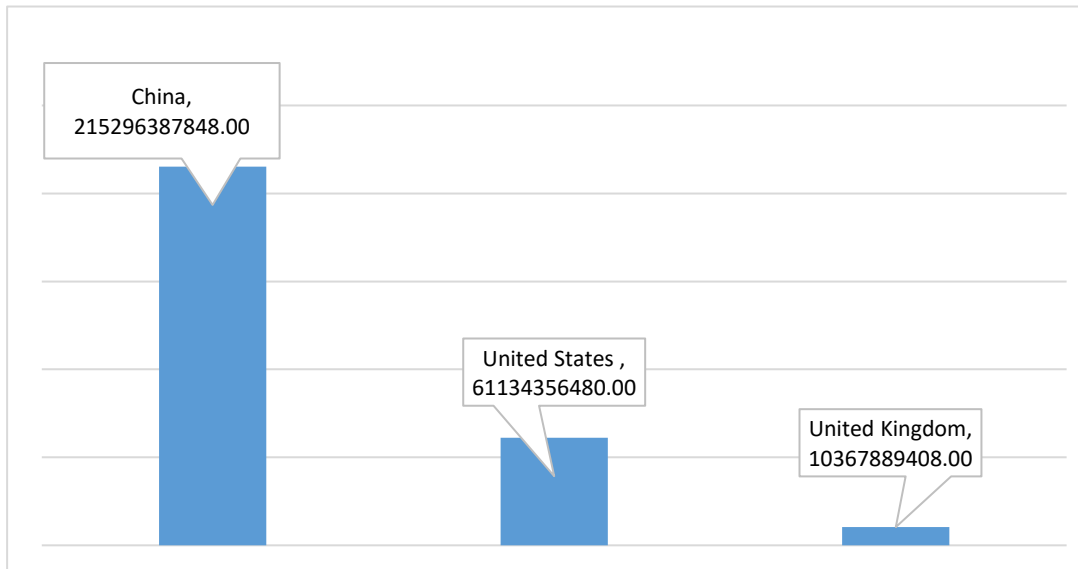

Figure nr.1: Top 3 Crowdfunding Countries in the World

Source: Own elaboration based on numbers from the Cambridge Center for Alternative Finance

<https://www.jbs.cam.ac.uk/wp-content/uploads/2021/06/ccaf-2021-06-report-2nd-global-alternative-finance-benchmarking-study-report.pdf>

The future of crowdsourcing appears bright, with the industry expected to expand further in the coming years. Here are some possible trends and advancements that could influence crowdfunding's future:

- Regulation: As crowdsourcing becomes more popular, governments all over the world are attempting to control the business. This may reduce the risk of fraud and boost investor trust, but it may also make it more difficult for companies and small businesses to obtain financing.
- Blockchain: Blockchain technology has the ability to transform the crowdsourcing industry by allowing quicker and more secure transfers, decreasing the need for middlemen, and boosting openness.
- Crowdfunding as a service: Some businesses are beginning to offer crowdfunding as a service, which allows them to establish their own crowdfunding website and collect money directly from their customers or followers.
- Globalization: As the world becomes more linked, it is possible that crowdsourcing will become more global, with investors from various nations adding to campaigns and companies seeking funds in multiple currencies.

Overall, legislation, technology, and shifting investor tastes are likely to influence the future of crowdfunding. While crowdfunding has risks and challenges, the possible benefits of democratizing access to money and empowering entrepreneurs and small companies are substantial.

CONCLUSION

To summarize, crowdsourcing has grown in popularity as an alternative financing option for companies and people, enabling them to collect funds for a variety of reasons such as start-ups, charity

causes, and societal projects. Crowdfunding platforms have transformed fundraising by making it simpler for people to contribute to initiatives that are relevant to them. Crowdfunding, on the other hand, comes with its own set of risks, including the possibility of fraud, a lack of regulatory oversight, and projects that fail to deliver on their promises. To mitigate these dangers, investors must conduct thorough research before spending any money. Nonetheless, the rise of global crowdfunding platforms such as Kickstarter continues to democratize access to funding and support the development of inventive projects that would otherwise be difficult to implement.

REFERENCES

1. Modica, Matthew, and Nick Mendoza. "Crowdfunding: The Corporate Era." 2019.
2. Epstein, Michael J. *Crowdfunding Basics In 30 Minutes*. i30 Media Corporation, 2015.
3. Steinberg, Scott. *The Crowdfunding Bible: How to Raise Money for Any Startup, Video Game or Project*. Que Publishing, 2012.
4. LenderKit. "B2B Guide: Crowdfunding in the UK." 2022, <https://lenderkit.com/blog/b2b-guide-crowdfunding-in-uk/>.
5. Corporate Finance Institute. "Equity Crowdfunding." 2022, <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/valuation/equity-crowdfunding/>
6. Fundable. "The Future of Crowdfunding." 2022, <https://www.fundable.com/learn/resources/guides/crowdfunding/the-future-of-crowdfunding>.
7. Cambridge Centre for Alternative Finance. *2nd Global Alternative Finance Benchmarking Study Report*. University of Cambridge, June 2021, <https://www.jbs.cam.ac.uk/wp-content/uploads/2021/06/ccaf-2021-06-report-2nd-global-alternative-finance-benchmarking-study-report.pdf>.

Coordonator științific: BUNU Mariana, , dr., conf. univ.

Academia de Studii Economice din Moldova
Str. Mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni 61
e-mail: bunu.mariana@ase.md

PRICE REGULATION OF ENERGY PRODUCTS (ON THE EXAMPLE OF PETROLIUM PRODUCTS)

REGLEMENTAREA PREȚURILOR PRODUSELOR ENERGETICE (PE EXEMPLUL PRODUSELOR PETROLIERE)

BULGAC Nicolai, student, Specialitatea: FB,
Academia de Studii Economice a Moldovei
Chișinău, str. Mitropolit Gavriil Bănulescu-Bodoni, 61
bulgac.nicolai@ase.md

Abstract: *This article presents the method of forming the market prices of petroleum products in the Republic of Moldova, analyzing the way of determining the ceiling prices for them and the causal relationship between the size of the ceiling price and the prices registered on the market. Following the analysis, it was possible to present the structure and calculation method of the ceiling price set by ANRE and the relationship between the setted ceiling prices and market prices by comparing their evolution over time. The possible positive and negative effects of price regulation for this product category were also analyzed.*

Key words: *Energey products, ceiling prices, market prices, gas prices, oil prices, trade margin, price politics, market regulation.*

JEL CLASSIFICATION: D4, E640, L1, L5

INTRODUCERE

Resursele energetice reprezintă o categorie de resurse economice caracterizate prin faptul că sunt anumiți purtători de energie, folosiți în activități economice diverse. Ele sunt folosite în viața zilnică și în producția economică, cheltuielile pentru acestea fiind incluse în prețul oricărui produs.

Pentru anul 2022 pe piața produselor petroliere din Republica Moldova au fost înregistrați 199 de titulari de licență pentru comercializarea produselor petroliere și 684 stații de alimentare cu produse petroliere. Întregul volum de produse petroliere comercializat pe teritoriul Republicii Moldova este importat în proporție de: benzină – 100% din România; motorină - 80,3% din România și 10,6% din Federația Rusă, 9,1% din alte țări precum Turcia, Grecia, Italia, etc. [1]

În setul de metode utilizate de stat în reglementarea prețurilor există prețurile-plafon. Anume această variantă este utilizată de organul abilitat - Agenția Națională pentru Reglementare în Energetică (ANRE) pentru stabilirea prețului de comercializare al produselor petroliere pe teritoriul Republicii Moldova.

Obiectivele cercetării: analiza mecanismului de stabilire a prețului produselor petroliere pe piața Republicii Moldova și a eficienței acestuia.

CONȚINUTUL DE BAZĂ

1. În domeniul problemei cercetate au fost elaborate studii de experții Centrului Analitic Independent Expert-Grup, analistul Veaceslav Ioniță ș.a.

2. **Metodele de cercetare utilizate sunt inducția, deducția, metoda analitică și sintetică.**

3. Rezultatele obținute.

În vederea stabilirii prețului produselor petroliere, ANRE a aprobat la 12 octombrie 2021 *Metodologia de calcul și aplicare a prețurilor la produsele petroliere*. Respectiva Metodologie determină algoritmul de calcul al prețului-plafon maxim, care include următoarele elemente structurale:

✓ **PL** – valoarea medie a cotațiilor:

- pentru benzina 95 - Gasoline Prem Unleaded 10ppmS FOB Med Cargo, pentru 14 zile anterioare, \$/tonă;

- pentru motorină - ULSD 10ppmS FOB Med Cargo, pentru 14 zile anterioare, \$/tonă.
- ✓ CV – rata oficială medie de schimb stabilită de Banca Națională a Moldovei pentru 14 zile anterioare, lei/\$;
- ✓ AC – cota accizelor aplicată în conformitate cu Codul Fiscal al Republicii Moldova, lei/tonă;
- ✓ MC(n) – marja comercială specifică la comercializarea cu amănuntul a produselor petroliere principale de tip standard, lei/litru;
- ✓ TVA – cota TVA aplicată în conformitate cu Codul Fiscal al Republicii Moldova.

Prețurile determinate în funcție de elementele structurale menționate se anunță la ora 12, se fac publice pe site-ul Agenției zilnic (cu excepția zilelor de weekend) și sunt valabile pentru următoarele 24 de ore.

În Tabelul 1 este prezentată mărimea prețului-plafon la Benzină 95 și motorină, ce rezultă din elementele determinate de Metodologie pentru ziua de 29.03.2023. [2]

Tabelul 1. Indicatorii determinanți ai prețului plafon de comercializare, lei/litru

Tipul produsului	Valoarea medie a cotațiilor ajustată la cursul valutar (PL*CV)	Marja comercială	Accizul	TVA	Prețul de comercializare
Benzină 95	11,76	2,91	5,85	4,11	24,63
Motorină	11,75	2,91	2,74	3,48	20,88

Sursa: elaborat de autor în baza cercetărilor proprii și a informațiilor de pe site: <https://anre.md/benzina-95-3-2> [online] [accesat: 29.03.2023] [3]

Astfel, structura prețului plafon setat de ANRE este reprezentată grafic în Figura 1.

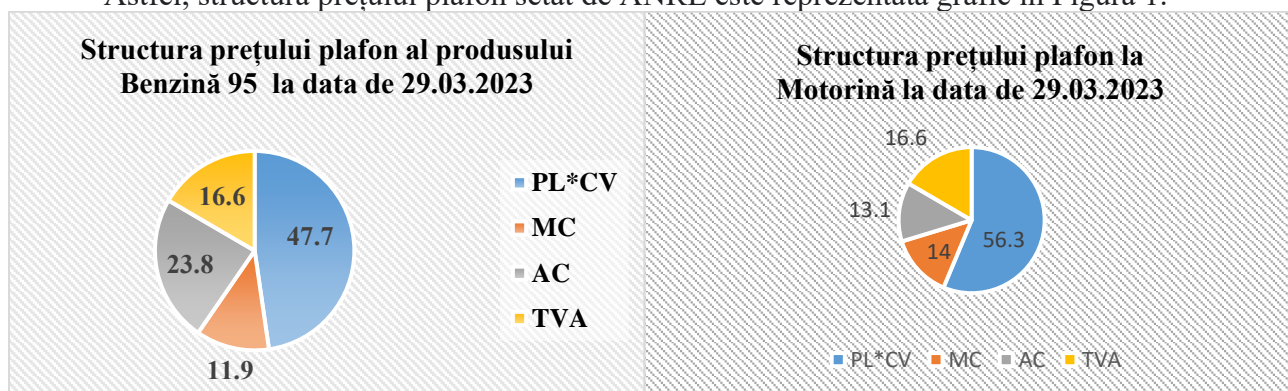

Figura 1. Structura prețului plafon la Benzină 95 și motorină

Sursa: elaborat de autor în baza calculelor proprii și a informațiilor de pe site: <https://anre.md/> [online] [accesat: 29.03.2023]

Analizând datele din Figura 1, se poate concluziona că există patru indicatori principali care determină prețul plafon al produselor petroliere, toate având un aport semnificativ la formarea acestui preț.

Un fapt important de menționat este că în timp ce componentul PL*CV este dictat de către piața externă, iar TVA și accizele sunt reglementate de stat, mărimea marjei comerciale este una care depinde în mare măsură de agentul economic și de capacitatea acestuia de organizare a cheltuielilor și țintire a profitului, nefiind capabil doar de a o seta la un nivel care l-ar depăși pe cel stabilit de ANRE.

Reieșind din aceste date, agenții economici ar putea manipula cu prețul de vânzare, începând cu un preț de 21,036 lei/litru (caz în care se presupune că MC=0) până la 24,53 lei/litru (mărimea prețului plafon). Cu toate acestea, prețul plafon pare a fi perceput de către agenții economici mai degrabă ca un preț de referință, care le-ar putea aduce profit maxim în cadrul normelor legale. Această logică duce la diminuarea concurenței dintre agenții economici la nivel de politică a prețurilor și la repetarea tendințelor de evoluție a prețurilor plafon. Într-un final prețurile de comercializare diferă în cel mai bun caz cu un minim necesar, dacă nu sunt egale cu prețul plafon prezentat de ANRE. Faptul dat poate fi observat prin compararea prețurilor minime de comercializare cu prețul plafon (figura 2).

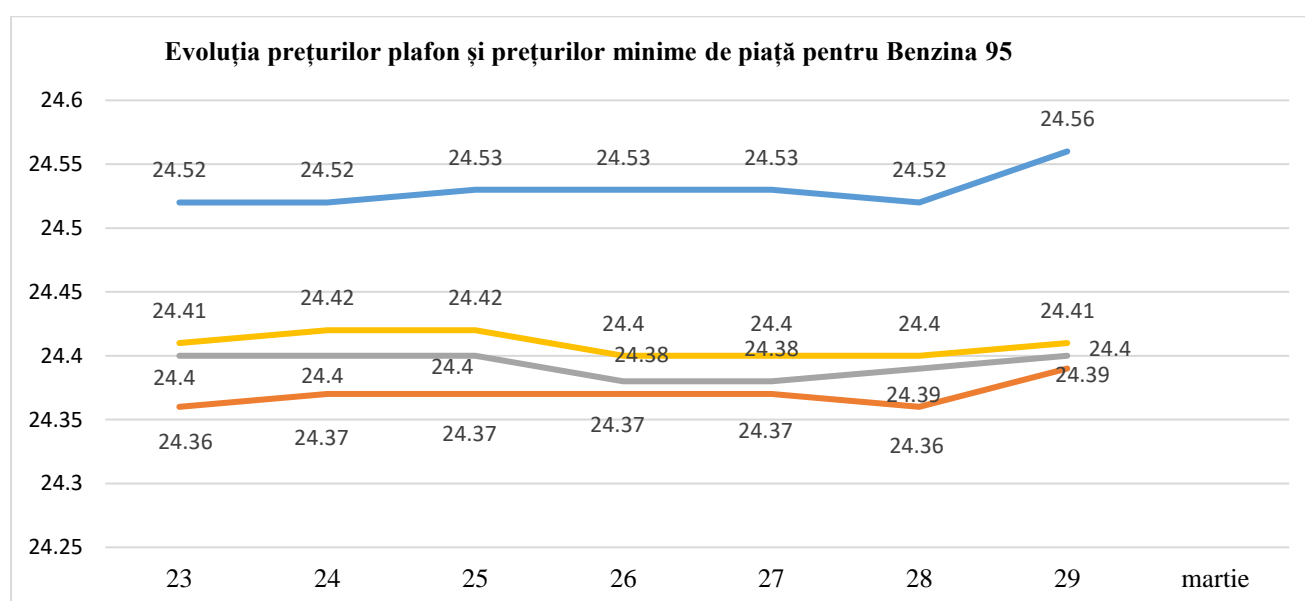
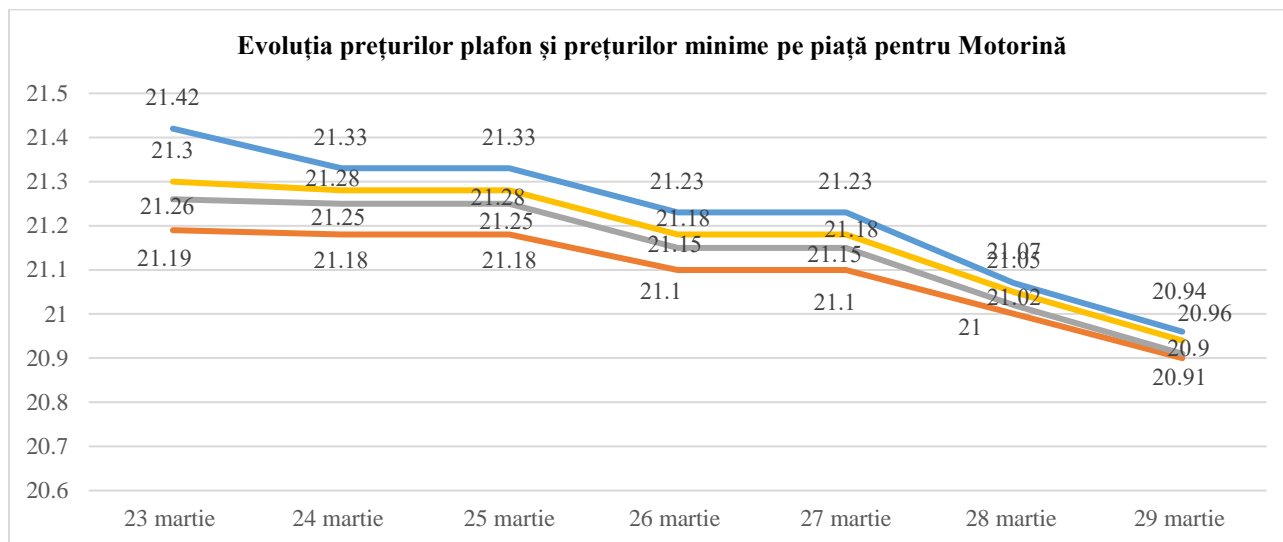

Figura 2. Evoluția celor mai mici prețuri de comercializare la Benzina 95 și motorină în comparație cu prețurile plafon

Sursa: elaborat de autor în baza cercetărilor proprii și a informațiilor de pe site:

<https://anre.md/> [online] [accesat: 28.03.2023]

În urma comparării datelor, este de observat faptul că cel mai mic preț prezentat pe piață în aceste zile nu a fost mai scăzut cu 1,1 p.p. față de prețul plafon. Astfel, poate fi dedus faptul că reglementarea prețurilor produselor petroliere prin setarea zilnică a unui preț plafon duce la apariția și amplificarea relațiilor de cartel, pe când structura de formare a prețurilor le permite setarea marjei comerciale de la 0 până la $\approx 18\%$ din preț, fapt ce denotă posibilitatea de a se comercializa la un preț minim de 82% din prețul plafon. În modul dat, reglementarea prețului la produsele petroliere prin includerea marjei comerciale în prețul plafon duce la scăderea concurenței dintre agenții economici, iar reglementarea limitată prin media prețurilor de pe piața internațională și setarea cotei TVA și accizelor ar putea fi mult mai eficientă pentru menținerea unor prețuri de comercializare cât mai avantajoase pentru public.

CONCLUZII/RECOMANDĂRI

Analiza efectuată ne permite să constatăm faptul că reglementarea prețurilor produselor petroliere prin stabilirea unui preț plafon de comercializare este o tehnică inefficientă. Prețul plafon este privit de către agenții economici mai degrabă ca un preț țintă, decât unul maxim stabilit. Astfel, prețul de

comercializare tinde să se afle la nivelul de 98%-100% de la prețul plafon, fapt care duce la scăderea concurenței dintre agenții economici și încurajează relațiile de cartel.

Prețul produselor petroliere poate varia în funcție de stocurile disponibile pe care le are firma licențiată, costurile de transport, costurile de comercializare, etc. Acești indicatori sunt unii de flexibilitate mare pe piața produselor petroliere, fapt care ar trebuie să determine o flexibilitate a prețurilor setate și pe piața internă, ceea ce nu se întâmplă pe piața din Republica Moldova.

În opinia noastră este necesară excluderea marjei comerciale din ecuația de calcul a plafonului, deoarece acest indicator este unul care depinde doar de managementul fiecărui agent economic, în parte. Astfel, companiile care se ocupă de comercializarea produselor petroliere ar fi mai motivate în majorarea volumelor comercializate prin minimizarea marjei comerciale.

Marja comercială setată ca nivel maxim de către ANRE este mereu văzută de antreprenor ca nivel țintă spre care ar trebui să tindă pentru a genera un profit cât mai mare. În cazul unei concurențe de piață loială, anume marja comercială este indicatorul principal, la nivelul căruia concurează companiile. În acest mod reglementarea marjei comerciale de către stat are un efect nociv asupra concurenței pe piața produselor petroliere.

Un rol important în acest sens trebuie să îi fie atribuit Consiliului Concurenței, rolul căruia constă în analizarea și investigarea pieței și identificarea cazurilor de concurență neloială dintre agenții economici.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

[1] Agenția Națională pentru Reglementare în Energetică. Raport privind rezultatul monitorizării pieței produselor petroliere 9 luni 2022.

[2] AGENȚIA NAȚIONALĂ PENTRU REGLEMENTARE ÎN ENERGETICĂ HOTĂRÂRE Nr. 446 din 12-10-2021 privind aprobarea Metodologiei de calcul și aplicare a prețurilor la produsele petroliere

[3] <https://anre.md/benzina-95-3-2>

Coordonator științific: GUMOVSCI Ana, dr. hab., prof. univ.

Academia de Studii Economice a Moldovei
Chișinău, str. Mitropolit Gavriil Bănulescu-Bodoni, 61
gumovschi.ana@ase.md

INTRODUCING DIGITAL TECHNOLOGIES TO IMPROVE THE QUALITY AND EFFICIENCY OF BANKING SERVICES

ВНЕДРЕНИЕ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ДЛЯ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА И ЭФФЕКТИВНОСТИ БАНКОВСКИХ УСЛУГ

CIUICHIN Anastasia, studentă, Specialitatea: FB
Academia de Studii Economice din Moldova,
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
E-mail: ciuikina@gmail.com

Abstract. *This article is dedicated to the implementation of digital technologies in the banking sector, in particular, the use of blockchain and machine learning to improve the quality and efficiency of banking services. The article discusses the main advantages of digital technologies in the banking industry, provides examples of successful implementation of such technologies in different countries, and discusses forecasts for their implementation in Moldova. In addition, the article presents statistics on the development of innovative technologies in the banking sector over the past few years.*

Key words: *Bank, Blockchain, Machine Learning, Technologies, Finance, Innovations.*

JEL CLASSIFICATION: G21, G28, O33.

ВВЕДЕНИЕ

Цифровые технологии переворачивают мир вверх дном и приводят к появлению новых бизнес-моделей, которые изменяют способ предоставления услуг и процессы работы организаций. Сфера финансов не является исключением, и банки не могут оставаться в стороне от цифровой революции. Внедрение цифровых технологий может привести к увеличению качества и эффективности банковских услуг, что в свою очередь приведет к повышению удовлетворенности клиентов и увеличению прибыли банков. Однако, необходимо оценить влияние внедрения цифровых технологий на банковские услуги и выявить факторы, которые могут повлиять на успешность такой трансформации.

СОДЕРЖАНИЕ

Одним из наиболее важных инновационных методов является использование блокчейн-технологий. Блокчейн — это технология распределенного реестра, которая позволяет безопасно и прозрачно хранить информацию. Банки могут использовать её для усовершенствования процессов в области платежей и документооборота. Например, блокчейн может использоваться для автоматизации процессов обмена данными между банками, что сокращает время обработки транзакций и уменьшает возможность ошибок. Эта технология была придумана для обеспечения безопасной и надежной передачи цифровых активов без участия посредников.¹²

Она может быть использована для ускорения процесса подтверждения и проверки операций, для более надежной и безопасной передачи данных между банками и клиентами, а также для повышения прозрачности операций. Благодаря блокчейн-технологии банки могут значительно уменьшить свои издержки, увеличить скорость обработки операций и повысить уровень безопасности. Технология стала известной благодаря появлению криптовалюты биткоин. Однако, с тех пор она нашла широкое применение в различных отраслях, включая финансовый сектор.

Одной из главных проблем блокчейна в банковской сфере является его масштабируемость. Когда большое количество транзакций обрабатывается в блокчейне, это может привести к

¹² (Swan, 2015)

задержкам в обработке и увеличению времени на подтверждение транзакций. Он также может быть уязвим к 51% атакам, когда один участник сети получает контроль над более чем половиной вычислительной мощности сети, что может привести к фальсификации транзакций. Кроме того, сложность использования блокчейна может ограничить его применение в банковской сфере, поскольку требуется специализированный технический персонал, чтобы развернуть и поддерживать его сеть.

Несколько примеров успешной реализации блокчейн-технологии в банковской сфере:

— Ripple – это платформа для межбанковских платежей, основанная на блокчейн-технологии. С помощью Ripple банки могут осуществлять мгновенные платежи по всему миру, обходя промежуточные банки.

— JPMorgan Chase – один из крупнейших банков в США, использовал блокчейн-технологии для создания платформы для управления долгосрочными финансовыми инструментами.

Одним из наиболее распространенных примеров использования блокчейн-технологий в банковской сфере является технология распределенных реестров, которая позволяет банкам совершать транзакции между собой без участия посредников, что уменьшает время и затраты на проведение операций. Другим примером является использование этой технологии для создания более безопасных систем аутентификации клиентов банков, таких как двухфакторная аутентификация, которая может использовать биометрические данные клиентов, такие как отпечатки пальцев или распознавание лица. Кроме того, могут использоваться для совершения микроплатежей и создания более удобных условий для перевода денежных средств, таких как использование мобильных приложений для проведения операций.¹³

Еще одним инновационным методом является использование машинного обучения.

Машинное обучение — это процесс, при котором компьютерный алгоритм обучается на основе определенного набора данных, чтобы выявлять закономерности и прогнозировать будущие результаты. Банки могут использовать машинное обучение для анализа кредитной истории клиентов, автоматического распознавания текстовых документов и для повышения точности прогнозирования рисков при инвестировании. История применения машинного обучения в банковской сфере началась в 1990-х годах, когда банки стали использовать эту технологию для создания кредитных моделей. С тех пор машинное обучение стало все более популярным в банковской сфере, и сейчас многие крупные банки используют его для оптимизации своих операций и улучшения обслуживания клиентов.

По данным исследования, опубликованного в 2022 году, около 80% банков по всему миру используют машинное обучение в своих бизнес-процессах. Банки используют машинное обучение для анализа и обработки больших объемов данных, что позволяет им быстро принимать решения на основе актуальной информации. Одним из преимуществ машинного обучения для банков является возможность создания точных и надежных кредитных скоринговых моделей. Это помогает банкам оценивать кредитный риск клиента более точно и уменьшать потери от невозврата кредитов. Кроме того, машинное обучение может использоваться для предотвращения мошенничества, идентификации необычных транзакций и автоматизации процессов, таких как выдача кредитов и открытие счетов. Таким образом, машинное обучение играет важную роль в повышении эффективности банковской сферы и улучшении качества обслуживания клиентов.

Хотя машинное обучение может быть весьма полезным инструментом для банков в обработке и анализе данных, есть некоторые потенциальные минусы его внедрения:

— низкая точность: хотя машинное обучение может обрабатывать большие объемы данных, это не всегда означает, что оно всегда будет давать точные результаты. Некоторые модели машинного обучения могут иметь низкую точность, особенно если входные данные содержат шум и неточности;

¹³ (Don Tapscott & Alex Tapscott, 2017)

— опасность нарушения конфиденциальности данных: машинное обучение требует большого количества данных для обучения моделей, и это может создать проблемы с конфиденциальностью, если эти данные не будут храниться и обрабатываться правильным образом;

— необходимость постоянной поддержки и обслуживания: машинное обучение требует постоянного мониторинга и обслуживания, чтобы гарантировать, что модели остаются актуальными и точными. Это может потребовать значительных затрат на обучение персонала и обновление технологий;

— опасность принятия несправедливых решений: если модели машинного обучения не будут созданы и обучены правильно, они могут привести к принятию несправедливых решений в отношении клиентов, особенно если алгоритмы будут основаны на предвзятых данных или алгоритмах.

Машинное обучение может сократить определенные виды работ в банковской сфере, но это не означает, что работники останутся без трудоустройства. Вместо того, чтобы заменять работников, машинное обучение может сократить рутинные задачи и автоматизировать процессы, что позволит сотрудникам банка сосредоточиться на более сложных задачах, требующих человеческого интеллекта и креативности.

Существует множество примеров использования блокчейн-технологий и машинного обучения в банковской сфере. Например, в России банк Сбербанк использует его для анализа кредитной истории клиентов и повышения качества кредитных решений.

Еще один пример использования цифровых технологий в банковской сфере — это банк Standard Chartered, который вводит блокчейн-технологии для ускорения обработки международных платежей и снижения затрат на операции. В Китае банк China Merchants Bank использует технологию распознавания лиц для аутентификации клиентов и обеспечения безопасности операций. Это лишь несколько примеров того, как цифровые технологии используются в банковской сфере. Однако, с каждым годом все больше и больше банков во всем мире внедряют инновационные методы, чтобы повысить эффективность своих услуг и улучшить опыт клиентов.

В различных странах мира наблюдается ускоренное внедрение цифровых технологий в банковскую сферу. Некоторые цифры, связанные с развитием инновационных технологий в банковской сфере, включают:

— по данным статистического исследования, в 2020 году объем мирового рынка fintech составил \$111,8 млрд, что на 9,5% больше, чем в 2019 году¹⁴;

— по данным исследования PwC, в 2019 году 83% банков во всем мире уже применяли какие-либо формы искусственного интеллекта (AI) в своей деятельности (PwC, 2019);

— по данным исследования McKinsey & Company, в 2020 году более 80% банков в мире продолжали инвестировать в цифровые технологии, в то время как 70% банков признали, что цифровая трансформация является ключевым фактором успеха в банковской сфере (McKinsey & Company, 2020).¹⁵

— по данным исследования Accenture, к 2023 году предполагается, что более 80% банков в США и Европе будут использовать блокчейн-технологии для обеспечения безопасности, прозрачности и эффективности своих процессов (Accenture, 2021);

Внедрение цифровых технологий в банковскую сферу уже началось в Молдове, однако в целом эта область все еще находится в стадии развития и не так интенсивно использует инновационные методы, как в развитых странах. Однако, существует потенциал для дальнейшего развития цифровых технологий в банковской сфере Молдовы. Молдова активно работает над улучшением своей банковской инфраструктуры и созданием благоприятной среды для развития инновационных технологий. Кроме того, многие банки уже начали внедрять новые технологии,

¹⁴ (Финтех-рынок (FinTech): Финансы, Информация, Технологии, 2023)

¹⁵ (Инновации в России — неисчерпаемый источник роста, 2018)

такие как интернет-банкинг, мобильные приложения, и другие инструменты для улучшения опыта клиентов. Прогноз на внедрение цифровых технологий в банковской сфере Молдовы остается положительным. По мере того, как банки будут продолжать инвестировать в новые технологии и обновлять свою инфраструктуру, можно ожидать дальнейшего роста использования блокчейн-технологий, машинного обучения и других инновационных методов в банковской сфере Молдовы.

Эти данные свидетельствуют о том, что использование цифровых технологий в банковской сфере находится на стадии активного развития и предполагается, что этот тренд будет продолжаться в ближайшем будущем.

Таблица 1. Статистические данные по развитию инновационных технологий в банковской сфере»

Год	Количество банков, использующих цифровые технологии	Доля банков, использующих искусственный интеллект	Объем инвестиций в fintech-стартапы
2016	65%	25%	\$13.6 млрд
2017	75%	32%	\$22.3 млрд
2018	78%	46%	\$36.6 млрд
2019	82%	64%	\$52.5 млрд
2020	85%	72%	\$87.1 млрд

Источник: <https://www.statista.com/statistics/719385/investments-into-fintech-companies-globally/>

Эти данные были получены из открытых источников, и могут не соответствовать точным цифрам. Однако, они демонстрируют общую тенденцию к увеличению количества банков, использующих цифровые технологии, а также объему инвестиций в fintech-стартапы.

ВЫВОДЫ/РЕКОМЕНДАЦИИ

В заключение, следует отметить, что внедрение цифровых технологий, таких как блокчейн и машинное обучение, в банковскую сферу имеет большой потенциал для повышения качества и эффективности банковских услуг. Как показывает статистика, использование этих технологий в банках уже значительно выросло в различных странах мира. Блокчейн-технология позволяет обеспечивать безопасность и прозрачность в банковских операциях, а машинное обучение дает возможность анализировать большие объемы данных и делать более точные прогнозы. Сегодня в банковской сфере наблюдается усиленный спрос на инновационные решения и цифровые технологии. Использование блокчейн и машинного обучения в банковской сфере может стать ключевым фактором повышения конкурентоспособности банков и обеспечения более высокого уровня удовлетворенности клиентов.

Таким образом, инновации в банковской сфере продолжают развиваться и находить все новые применения. Банки, которые быстро адаптируются к этим изменениям и внедряют современные технологии, будут иметь значительное преимущество в будущем.

БИБЛИОГРАФИЯ:

- 1 Swan, M. (2015). *Blockchain: blueprint for a new economy*. O'Reilly Media, Inc .
- 2 Don Tapscott, & Alex Tapscott. (2017). Realizing the Potential of Blockchain. A Multistakeholder Approach to the Stewardship of Blockchain and Cryptocurrencies. *World Economic Forum*.
- 3 *Финтех-рынок (FinTech): Финансы, Информация, Технологии*. (05 02 2023 г.). Получено из Tadviser: [https://www.tadviser.ru/index.php/Статья:Финтех-рынок_\(FinTech\)#2018](https://www.tadviser.ru/index.php/Статья:Финтех-рынок_(FinTech)#2018)
- 4 Инновации в России — неисчерпаемый источник роста. (2018). В Д. Г. Сергей Алябьев. McKinsey & Company.

Coordonator științific: GOROBET Iinca, dr., conf. univ.

Academia de Studii Economice din Moldova,
Republica Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni 61, www.ase.md
e-mail: gorobet.ilinca@ase.md

În redacția autorilor
Machetare: Staver Liliana
Roșcovan Nina